

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI**

**MANEVİ DANIŞMANLIK İLKELERİ BAĞLAMINDA
MEVLANA VE YUNUS EMRE DÜŞÜNCESİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Fatma Zehra ŞİMŞEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
Prof. Dr. Abdülkerim BAHADIR**

Konya - 2019



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma Zehra ŞİMŞEK
	Numarası	158102071005
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Psikolojisi
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Abdülkerim BAHADIR
	Tezin Adı	Manevi Danışmanlık İlkeleri Bağlamında Mevlana ve Yunus Emre Düşüncesinin Değerlendirilmesi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Manevi Danışmanlık İlkeleri Bağlamında Mevlana ve Yunus Emre Düşüncesinin Değerlendirilmesi başlıklı bu çalışma 11/10/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Abdülkerim BAHADIR	
2	Prof. Dr.	Adem ŞAHİN	
3	Doç Dr.	Naci KULA	



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma Zehra ŞİMŞEK		
	Numarası	158102071005		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bölümü / Din Psikolojisi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	MANEVİ DANIŞMANLIK İLKELERİ BAĞLAMINDA MEVLANA VE YUNUS EMRE DÜŞÜNCESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

Fatma Zehra ŞİMŞEK



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma Zehra ŞİMŞEK		
	Numarası	158102071005		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Psikolojisi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Abdülkerim BAHADIR		
Tezin Adı	Manevi Danışmanlık İlkeleri Bağlamında Mevlana ve Yunus Emre Düşüncesinin Değerlendirilmesi			

Manevi danışmanlık ve rehberlik alanı ülkemizde yeni yeni gelişmekte olan ve her geçen gün üzerine yeni araştırmalar yapılan bir alandır. Bu alanın, Avrupa ülkelerinde gelişmiş olduğu ve kendi kültürlerine göre bu alanı kanalize ettikleri görülmektedir

Bu çalışmada manevi danışmanlık ve rehberlik alanının ülkemizde yeni gelişen bir alan olmasından dolayı, kültürümüzden örnekler bularak bu alanı aydınlatmak istenmiştir. Bu çerçevede öncü olarak, kültürümüzde büyük yeri olan ve insanlara görüşleriyle yön vermiş, hala da yön vermekte olan Mevlana ve Yunus Emre seçildi ve konu onların eserlerindeki görüşleriyle aydınlatmaya çalışıldı.

Çalışmada dokümanter yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda Mevlana ve Yunus Emre düşüncesinde manevi danışma örnekleri bulunarak, üzerinde değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelime: Rehberlik, Manevi Danışma ve Rehberlik, Mevlana, Yunus Emre.



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Fatma Zehra ŞİMŞEK		
	Student Number	158102071005		
	Department	Philosophy and Religious Sciences / Psychology of Religion		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Abdülkerim BAHADIR		
Title of the Thesis/Dissertation	The Assessment of the Thought of Rumi and Yunus Emre in the Context of the Principles of Spiritual Counselling			

The field of spiritual counseling and guidance is a newly developing field in our country and new researches are being made on it every day. It is seen that this area is developed in European countries and they implemented this area according to their own culture.

In this study, since the field of spiritual counseling and guidance is a newly developing field in our country, it is aimed to find examples from our culture and to illuminate this field. Within this framework, Mevlana and Yunus Emre, who had a great place in our culture and gave direction to people with their views & opinions and who still guiding, were chosen and tried to enlighten the subject with their views in their works

Documentary method was used in the study. As a result of this study, spiritual counseling examples were found in Mevlana's and Yunus Emre's thoughts and evaluated accordingly.

Key Words: Guidance, Spiritual Counseling and Guidance, Mevlana, Yunus Emre.

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fak. A1-Blok 42090 Meram Yeni Yol /Meram /KONYA
Tel: 0 332 201 0060 Faks: 0 332 201 0065 Web: www.konya.edu.tr E-posta: sosbil@konya.edu.tr

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR	VII
ÖNSÖZ	VIII
GİRİŞ.....	1
Araştırmanın Konusu	1
Araştırmanın Amacı ve Önemi	2
Araştırmanın Yöntemi.....	3
Araştırma ile İlgili Kavramsal Çerçeve ve Bazı Araştırmalar	3

BİRİNCİ BÖLÜM

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK

1.1. Rehberlik	6
1.1.1. Rehberliğin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	8
1.1.2. Ülkemizde Rehberlik	9
1.2. Psikolojik Danışma	10
1.2.1. Psikolojik Danışma ve Rehberlikte Yanlış Anlayışlar	12
1.2.2. Psikolojik Danışma Hizmetinin Kuramsal Temelleri	13
1.2.2.1. Psikanalitik Kuram:.....	13
1.2.2.2. Davranışçı Kuram:	14
1.2.2.3. Danışandan Hız Alan Kuram:	15
1.2.2.4. Varoluşçu Kuram	16
1.2.2.5. Gestalt Kuramı:	17
1.2.2.6. Eklektik Kuram (Bütüncül Yaklaşım).....	18

İKİNCİ BÖLÜM

MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK

2.1. Manevi Danışmanlığın Tanımı ve Tarihi	20
2.2. Manevi Danışmanlığa İhtiyaç Duyulan Konular ve Konusu	26
2.3. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Sürecinde Temel İlkeler	30
2.3.1. Saydamlık (İçtenlik).....	30
2.3.2. Saygınlık ve Koşulsuz Kabul	30
2.3.3. Empatik Yaklaşım	31
2.3.4. Somutluk	31
2.3.5. Baskısız Danışma atmosferini oluşturma	32
2.3.6. Tabilik ve tutarlılık.....	32
2.3.7. Güven	32
2.4. Manevi Danışmada Bulunması Gereken Vasıflar	33
2.4.1. Yeterli Düzeyde Bilgi	33
2.4.2. Yeterli Düzeyde Dini Bilgiye Sahip Olmak	33
2.4.3. Etkili İletişim Becerilerini Kazanmış Olmak	34
2.4.4. Sevgi, Saygı, Merhamet gibi Olumlu Kişilik Özelliklerine Sahip Olmak	34
2.5. Manevi Danışma ve Rehberlikte Temel Yaklaşımlar	35
2.5.1. Problemin Öznelliği :	35
2.5.2. İhtiyaca Odaklanmak:	35
2.5.3. Danışma ve Rehberlik İlişkisini İnsani Bir Eylem Olarak Gerçekleştirmek... 35	

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEVLANA VE YUNUS EMRENİN HAYATLARI

3.1. Mevlana'nın Hayatı ve Ailesi	37
3.2. Mevlana'nın Konya'ya Geliş ve Yerleşme Süreci	40
3.3. Mevlana'nın Eğitim ve Eserleri	44

3.3.1.Mevlana'nın Eğitimi	44
3.3.2. Eserleri	48
3.3.2.1. Mesnevi	48
3.3.2.2. Divan-ı Kebir	49
3.3.2.3. Fihi Ma Fi.....	50
3.3.2.4. Mecalis-i Seb'a.....	50
3.4. Yunus Emre'nin Hayatı ve Eserleri	51
3.4.1.Yunus Emre'nin Hayatı.....	51
3.4.2. Yunus Emre'nin Eserleri :.....	54
3.4.2.1. Risaletü'n – Nushiyye	54
3.4.2.2 Divan.....	55

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MANEVİ DANIŞMANLIK İLKELERİ BAĞLAMINDA MEVLANA VE YUNUS EMRE DÜŞÜNCESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Manevi Danışmanlık İlkeleri Bağlamında Mevlana Düşüncesi	58
4.1.1. Mevlana'da Benlik ve Benlikten Kurtulma	58
4.1.2. Mevlana'da Aşk	66
4.1.3. Mevlana'da İbadet.....	80
4.1.4. Mevlana'da Güzel Huylar	90
4.1.5. Mevlana'da Dünya ve Ahiret.....	106
4.1.6. Sıkıntılara Karşı Allah'tan Gelene Rıza.....	112
4.1.7. Mevlana'da Ölüm Düşüncesi.....	118
4.2. Manevi Danışmanlık İlkeleri Bağlamında Yunus Emre Düşüncesi	131
4.2.1. Yunus Emre'de İlahi Aşk.....	131
4.2.2. Yunus Emre'de İbadet.....	138
4.2.3. Yunus Emre'de İnsan Sevgisi ve Bu Bağlamda Güzel Haslet Örnekleri.....	146
4.2.4. Yunus Emre'de Dünya Ahiret Endeksli Ölüm ve Ölüme Hazırlık	154

Sonuç	168
Öneriler	173
Kaynakça	175



KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser.

a.g.m. : Adı geçen makale.

a.g.t.: Adı Geçen Tez

AÜİF: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

C. : Cilt.

Çev. :Çeviri.

B. :Baskı.

DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı.

Ed. : Editör.

MDR: Manevi Danışmanlık ve Rehberlik

s. : Sayfa.

Yay. : Yayınları.

b. :Beyit

Y:Yayın

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

ÖNSÖZ

Danışmanlık, çağın ilerlemesiyle birlikte ortaya çıkan psiko-sosyal sonuçlara bağlı olarak gittikçe yaygınlık ve çeşitlilik kazanmıştır. Manevi danışmanlık ve rehberlik, alandaki gelişmelerin önemli bir halkasını teşkil etmektedir. İnsanların danışma ihtiyacı, ilk çağlardan beri kendini göstermektedir. İnsanlar birbirlerini sıkıntılarını, üzüntülerini, sevinçlerini anlatıp danışmak ve istişare etmek eğilimleri ile yaratılmışlardır.

Özellikle 19. yüzyılda psikolojik danışma ve rehberlikte önemli ilerlemeler kaydedilmiş ve insanların bu yöndeki ihtiyaçlarına cevap verecek yetkiye ulaşmıştır. Fakat maneviyat alanından büyük ölçüde yoksun bir bağlamda gelişmiştir. Asrın sonlarında manevi danışmanlığın gelişmesiyle birlikte dindar olan ve manevi duygular besleyen insanların problemlerine daha rahat erişebilir bir çerçeveye ulaşmıştır. Manevi danışmanlık ve rehberlik, ülkemizde henüz yeni sayılan fakat diğer ülkelerde hayli uzun zamandır uygulanan bir alandır. Batı'da kilise görevlilerinin uygulamasıyla başlayan sonrasında ise bilimsel bir çerçeve kazanan manevi danışmanlık sadece dini alanlarda değil hastane, hapisane, yetiştirme yurtları gibi insanın olduğu her alana yayılmaya başlamıştır. Ülkemizde de artık bu alanlarda olumlu çabaları görmek mümkündür.

Mevlana ve Yunus Emre yaşadığı dönemlerin önde gelen bilge kişilikleridir. İkisi de insanlara birçok alanda rol model olmuşlar, yol göstermişler ve öncülük etmişlerdir. Sadece dini anlatmakla yetinmemişler, dinin istediği insan modelini toplumlarında oluşturmaya çalışmışlardır. Yani ahlaki ilkeleri, dostluğu, samimiyeti, sevip sevilmeyi ve aynı zamanda insanları birbirine yaklaştırıp, dayanışma içerisinde beraber yaşamalarını sağlayan değerleri aktararak, özelde içlerinde kötülük beslemeyi engelleyen genelde ise toplumda kötülüğü engelleyen olumlu davranış kalıplarını insanlara anlatmışlar ve bu konularda rehberlik etmişlerdir.

Manevi danışmanlık alanında; Üzeyir Ok'un *Dinsel Danışmanlığın Teorik Çatısı* yüksek lisans tezi ile Nurullah Altaş'ın *Hastanelerde Din ve Moral*

Hizmetleri adlı yüksek lisans tezi aynı yıl, 1997 yılında tamamlanarak akademik anlamda yapılan ilk çalışma olarak burada zikredilmeye değerdir.

Konu ile ilgili Halil EKŞİ ve Çınar KAYA'nın editörlüğünü yaptığı *Manevi Yönelimli Psikoterapi ve Psikolojik Danışma* isimli esere bakıldığı zaman, eser öncelikle maneviyat ile psikolojik danışmayı açıklayarak ardından manevi danışmanlığın gelişimine yer vermiştir. Eserin diğer bölümlerinde aralarında Mevlana ve Yunus Emre'nin de bulunduğu tasavvufi kültürün önde gelen şahsiyetleri üzerinden konu değerlendirilmiştir.

Nevzat Tarhan'ın *Mesnevi Terapi* isimli eseri de yine konu ile alakalandırılabilir bir diğer kitaptır. İçerisinde “*Mevlana'nın Mutluluk Bilimine Katkısı*”, adlı başlığın yer aldığı görülmektedir.

Çalışmada bu iki tanınmış bilge şahsiyeti manevi danışmanlık ve Rehberlik konusunda ele alıp, insanlara gerek dini gerekse şahsi ahlaki ilkelere yol gösterici ve aydınlatıcı olmaları hasebiyle rehberlik etmeleri nedeniyle araştırma bu konu üzerinde gerçekleştirildi.

Araştırmanın ilk bölümünde psikolojik danışma ve rehberlik konuları ele alınmış olup ikinci bölümde manevi danışmanlık ve rehberlik konusuna yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise konuyu teşkil eden Mevlana ve Yunus Emre'nin hayatlarına yer verilerek dördüncü bölümde asıl konuya geçiş yapılmıştır

Katkılarından dolayı danışman hocam Prof. Dr. Abdülkerim Bahadır'a teşekkür ederim.

Fatma Zehra ŞİMŞEK

KONYA – 2019

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Manevi danışmanlık ve rehberlik alanı yeni gelişmekte olan bir alan olup, araştırılmaya ve kendine kültürümüzden örnekler ve öncüler bulmaya ihtiyaç duyan bir alandır. Bu ihtiyacın giderilmesine katkıda bulunmak amacı ile çalışmada, kültürümüze olan katkıları ve insanlara öncülük etmelerinden dolayı Mevlana ve Yunus Emre'nin konu ile ilgili fikirlerine yer vererek, bu konudaki eksikliğin giderilmesine katkı sağlama amaçlanmıştır.

Çalışmada öncelikle manevi danışma ve rehberliğin kaynaklık ettiği rehberlik ve psikolojik danışma alanını açıklayarak başlanmıştır. Rehberlik nedir, alanları, metotları nelerdir gibi konulara yer vererek birinci bölüm tamamlanmıştır.

İkinci bölümde ise manevi danışmanlık konusu ele alınmıştır. Bu bölümde manevi danışmanlık nedir, tarihi nedir, hangi yöntemleri kullanılmaktadır gibi sorulara cevap bulmaya çalışılmıştır.

Son bölümde ise Mevlana ve Yunus Emre'nin konu ile ilgili fikirlerine başvurarak, konu bu kapsamda değerlendirilip sonuca bağlamaya çalışılmıştır.

İnsan hayatı boyunca bir takım problemlerle karşılaşır. Bunların bazıları kendi içsel problemlerinden kaynaklanır, bazıları da içinde yaşamış olduğu toplumdaki problemlerinden kaynaklanır. Bunları bazen kendi başına halletmeye çalışırken bazen de içini dökecek birilerine ihtiyaç duyar.

Çalışmada ilk olarak rehberlik ve danışma konusunu kısa bir şekilde çalışmaya açıklık getirecek nitelikte açıklandıktan sonra asıl konu olan manevi danışmanlık konusunu açıklanmıştır ve manevi danışmanlık ve rehberlik bağlamında Mevlana ve Yunus Emre'nin düşüncelerinden istifade edilmiştir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

İslam dini, kişinin hem bedeni hem de ruhi sağlığına önem vermiştir. Nitekim din de akıl sağlığı yerinde olan insanlara farz kılmıştır. Din ayrıca inananların psikolojilerini rahatlatmayı ve dinginleştirmeyi de hedeflemiştir.

İslam tarihi açısından manevi danışmanlık konusuna bakılacak olursa aslında İslam'ın geldiği ilk günden beri var olduğunu görülür. Nitekim gerek Efendimizin ümmetine olan rehberliğinde, gerekse Kuran'ın muhataplarına olan rehberliğinde bunu görülmektedir.

Manevi danışmanlık ve rehberlik konusu öğrencilik hayatım boyunca dikkatimi çeken ve araştırmak istediğim bir konu idi. Bu bağlamda amacım ise; konuyu alana aktarmak ve kültürümüzden seçmiş olduğumuz şahsiyetlerle konuyu yeniden yorumlayarak gelişmekte olan manevi danışmanlık alanına katkı sağlayarak bir örnek sunmaktır.

Manevi danışmanlık alanı ülkemizde yeni gelişmekte olan bir alan olup daha fazla araştırılmaya ihtiyacı vardır. Bu bağlamda çalışma; manevi danışmanlık alanında kültürümüzden örnekler sunarak manevi danışmanlığın kültürümüze aktarılmasını sağlarken aynı zamanda aslında kültürümüzde baştan beri bu alanın nüvelerinin olduğunu göstererek kendine bir ses bulmaktadır. Mevlana ve Yunus Emre kültürümüzde bulunan öncü insanlardan sadece ikisidir ve Türk kültüründe gelmiş geçmiş nice âlimler, dervişler, düşünürler bulunmaktadır. Kültürümüzdeki bu diğer öncü şahsiyetler araştırılarak; manevi danışmanlık alanının hem gelişmesine hem de kültürel olarak içselleştirilmesine zemin hazırlanabilir. Bu bağlamda yapılan çalışma örneklik açısından bir öneme sahiptir. Çalışmanın amacı ise; fikirleri ve görüşleriyle manevi danışmanlık alanına hizmet edeceği düşünülen Mevlana ve Yunus Emre düşüncesini bu kapsamda değerlendirerek onların eserlerindeki manevi danışma örneklerini, manevi danışmanlığın ilkelerine göre yorumlayarak sunmaktır. Böylelikle ülkemizde yeni gelişmekte olan bu alana kültürümüzden örnekler bularak gelişmesine ve daha çok batı kaynaklı olan bu alanı, kültürümüzdeki örnekleri bularak batı etkisinden çıkararak hem kültürel olarak içselleştirilmesine hem de

kültürümüzde böyle bir danışma şeklinin en baştan beri olduğunu göstererek alandaki bu eksikliğin giderilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada; bilimsel araştırma yöntemi kitaplarında genellikle dokümantasyon metodu veya dokümanter metot, tanıtıcı araştırma yöntemi olarak adlandırılan metot kullanılmıştır. Öncelikle konu ile ilgili çeşitli kütüphane, internet kaynakları, online kütüphaneler kaynakça araştırmak için kullanılmıştır.

Araştırma ile İlgili Kavramsal Çerçeve ve Bazı Araştırmalar

Psikolojik Danışma ve Rehberlik: Rehberlik kavramı literatüre 19. Yüzyılda girmiştir fakat rehberliğin temelleri ilk insan kadar eskiye dayanır. Bu ilerleme geç kalınmış olarak nitelendirilmemelidir. Çünkü ilerleme öncelikle somut ve yalın olandan başlar daha sonra karmaşık olana doğru ilerler.¹Önceleri insanlar ruhun varlığı yokluğu, nasıl bir şey olduğu konusunu tartışmışlardır.² Psikolojinin ve rehberliğin bunlardan arınıp gelişmesi de bu dönemden sonrasındır.³

Sonraki dönemlerde psikoloji ve rehberlik gelişmiş ve insanların hayatına yerleşerek onlara faydalı olmuştur. Okul, meslek, aile gibi birçok alana yerleşerek hizmet vermiştir. Rehberlik; kişinin kendini anlaması, problemlerini çözmesi, gerçekçi kararlar alması, kapasitesini geliştirmesi, çevresine dengeli ve sağlıklı uyum sağlaması ve böylece kendini gerçekleştirebilmesi için uzman kişilerce bireye yapılan psikolojik yardımdır.

Manevi danışma: Rehberliğin gelişmesinin ardından alt dalları da oluşmaya başlamıştır. Bunlardan bir tanesi de “manevi danışma”dır. Manevi danışmanlığın psikolojik danışmadan ayrıldığı nokta ise olayları din ve maneviyat ile yorumlamasıdır. Manevi danışmanlığın tanımını yapacak olursak; psikolojik dini konuları ve yaşam sorunlarını ele alan 1960’lardan beri ABD’de kullanılan

¹ Feriha Baymur, **Genel Psikoloji**, 14.B. , İnkilap yay. İstanbul, s.4.

² Hüseyin Peker, **Din Psikolojisi**, 3.B., Çamlıca yay. İstanbul ,2008, s.15.

³ Hayati Hökelekli, **Din Psikolojisi**, TDV Yay. Ankara,1993, s.2.

psikolojinin bir alt dalıdır.⁴Bu bağlamda manevi danışmanlık; insanlara manevi yönelimli konularda ve diğer konularda destek sağlayan psikolojinin bir alt dalıdır.

Bu alanla ilgili bazı kaynaklara yer verecek olursak;

Üzeyir OK- 'Dinsel Danışmanlığın Teorik Çatısı (1997):

Ok'un yüksek lisans araştırması olan çalışma ülkemizde bu alanda yapılan ilk çalışmalardandır. Araştırmada öncelikle psikoloji, psikoterapi gibi kavramsal çerçeveler verilmiş olup arkasından dindarlık kavramı ruhsal bağlamda açıklanarak dinsel danışmanlığın sorunlarından olan “anlam arayışı” ve “dünya görüşü” gibi konulara yer verilmiştir. Dinsel danışmanlığın tarihi ve bu bağlamda dinlerle ilişkisi anlatılarak bir çerçeve çizilmiş ve sınırlılıkları belirlenmiştir.

Nurullah Altaş – 'Hastanelerde Din ve Moral Hizmetleri(1997):

Altaş'ın yüksek lisans tezi olan konu, Ankara üniversitesinde 1997 senesinde yazılmıştır. Araştırmada Türkiye'deki hastanelerde uygulanan din ve moral hizmetleri araştırılarak bu çerçevede görev yapan din görevlileri ile görüşülüp bu konudaki bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca yapılan araştırmada doktor, sağlık görevlisi ve hastaların bu alana bakış açıları da değerlendirilmiştir.

Suat Cebeci-Dini Danışmanlık ve Rehberlik:

Kitabın konusu dini danışmanlık olup, öncelikle rehberlik ve psikolojik danışma kavramlarını açıklamıştır. Sonrasında dini danışma ve rehberlik, dini eğitim ve öğretiminde rehberlik ve din hizmetlerinde rehberlik başlıklarına yer vermektedir. Eser Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanmıştır.

Nurullah Altaş - 'Dini Danışmanlığın Teorik Temelleri' :

Nurullah Altaş'ın yazmış olduğu bu makale dini öğretim sırasındaki manevi danışmanlığı konu almaktadır. Altaş makaleyi asistanlık döneminde yazmıştır.

⁴ Ed.Halil Ekşi, Çınar Kaya, **Manevi Yönelimli Psikoterapi ve Psikolojik Danışma**, I.Baskı, Kaknüs Yay., İstanbul, 2006, s.109.

Nurullah Altaş-Mustafa Köylü: Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri:

Eserde öncelikle din hizmetleri ile danışmanlık arasında bağ kurularak, dini danışmanlığın tanımına ve tarihçesine yer verilmiştir. Ayrıca “Kuran ve Ruh Sağlığı”, “Ruh Sağlığı ve Din” gibi başlıklara da yer verilmiştir. Eser “Ensar” yayınlarından çıkmıştır.

Ömer Faruk Söylev-Türkiye’de Dini Danışma ve Rehberlik (2014):

Ömer Faruk Söylev’in doktora tezi olup, konu ile ilgili yapılmış en kapsamlı tez olduğu söylenilebilir. Tezde Türkiye’deki manevi danışma ve rehberlik imkânları, alanları ve yöntemleri ile birlikte anlatılmıştır. Konuya geçmeden önce ise psikolojik danışma ve rehberlik konularına değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK

1.1. Rehberlik

20. Yüzyıl'dan önceki dönemler için bu bilimden söz etmek mümkün değildir. İngilizce' de kullanılan "GUIDANCE" yani "Kılavuzluk" kelimesinin karşılığı olarak rehberlik anlamında Türkçe' de kullanılmıştır.⁵ Rehberlik kelimesi kılavuzluk etmek, yol göstermek anlamında bu kelime kullanılmıştır.

Terim anlamında bakıldığında ise birbirinden farklı rehberlik tanımlarını görülmektedir. Fakat bunların birisini benimseyip diğerinin yanlış olduğunu söylemek doğru olmaz. Onun yerine bu tanımların hepsinin birer zenginlik ve çeşitlilik katarak birbirini tamamlayan tanımlar olduğunu söylemek doğru olur. Bununla beraber her bilimde olduğu gibi rehberliği tanımlamakta da bazı zorluklar ortaya çıkmıştır. Muharrem Kepçeoğlu bunları şu şekilde saymıştır:⁶

- 1) "Rehberlik ve psikolojik danışma yeni bir harekettir. Rehberlik kavram ve uygulamalarının dayandığı değişik kuramlar vardır. Bu kuramlar arasında ise geniş görüş ayrılıkları bulunmaktadır.
- 2) Rehberlik başlangıçta eğitim sürecinin içerisinde yer almıştır.
- 3) Psikolojik danışma ve rehberlik alanında görev yapan personeller arasında eğitim ve tecrübe bakımından büyük ayrılıklar bulunmaktadır.
- 4) Rehberlikte kullanılan deyim ve kavramlar hızla değişmekte ve çok kısa zamanda eskimektedir.
- 5) Bireye yardımcı konu edinen rehberlik gibi alanlar hızla gelişmektedir. Buna bağlı olarak psikolojik danışma ve rehberlik ile diğer alanlar arasındaki sınır tam olarak çizilemediği için kavram karışıklığına yol açmaktadır.

Bazı rehberlik tanımlarına bakacak olursak şöyledir:

⁵ Ömer Faruk Söylev "Türkiye'de Dini Danışma ve Rehberlik – Alanları İmkanları ve Yöntemleri - (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği)", **Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Bursa,2014,s.30.

⁶ Muharrem Kepçeoğlu **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**, 8.B., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları, 1988, s.6-7.

- “Rehberlik bireyin kendini tanıyarak çevresine göre kendini en uygun biçimde gerçekleştirmesine yarayan bilimdir.”⁷
- “Rehberlik varsa bir problemin çözülerek toplum içinde sorumlu bir üye olması için yapılan yardım sürecidir”⁸
- “Rehberlik bir eğitim hareketidir. Gencin, kendine uygun bir meslek seçmesine okulda sistemli bir tarzda yardımcı olabilme düşünce ve gayretleri sonunda rehberlik ortaya çıkmıştır.”⁹
- “Rehberlik kendini ve kendi dünyasını anlaması için bireye yardım etme sürecidir.”¹⁰

Beck*, rehberliği ise; “bir insanın bir bireye ya da gruba yaşamlarını en elverişli hale getirecek şekilde yardım etmesidir” şeklinde tanımlar.

Bakıldığı zaman tanımların farklı farklı olduğu görülmektedir. Fakat birey kendini tanıma, çevre, uyum, yardım, süreç gibi kavramlarda farklı tanımlar birleşmektedir. ¹¹ Bu kavramları açıklamak gerekirse;

Birey: Rehberlik faaliyetine mesleki, eğitsel ya da bireysel yönleriyle konu olan kimsedir.

Kendini tanıma: Kişinin kendi yeteneklerini, ilgilerini, tutumlarını, ihtiyaç olan şeyleri ve en önemlisi de kendi kapasitesini bilmesi ona göre hareket etmesidir.¹²

Çevreyi tanıma: Kişinin içinde bulunduğu ortamdır ve kişi bunun farkında olarak çevrenin imkânları ölçüsünde kendini tanımalı ve çevreye uyum sağlayabilmelidir.

⁷ Söylev ”Türkiye’de Dini Danışma ve Rehberlik”,s.32.

⁸ Kepçeoğlu, a.g.e., s.7.

⁹ Hasan Tan, **Psikolojik Yardım İlişkileri : Danışma ve Psikoterapi**,Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul ,1986, s.31.

¹⁰ Kepçeoğlu, a.g.e., s.8.

¹¹ M. Engin Deniz, Atılğan Erözkan, **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**, Maya Akademi Yay. Ankara, Ocak 2012, s.7.

¹² A.g.e, s.7.

* Aaron Beck: 1960 yılının sonunda Bilişsel Terapi’yi geliştirmiş ve kurmuş, bu psikolojinin önde gelen psikologlarındandır.

Süreç: Rehberlik sürekli bir faaliyettir ve bireyin yaşamının her yerinde vardır.¹³ Yani sorunu çözüp orada bırakmaz; Bireyin önceki ve sonraki hayatını da ele alır.

Yardım: Rehberlik bireye yardım etme faaliyetidir. Yardım işleminde kişiye seçenekler sunar, bilgi verir fakat hiçbir zaman hazır çözümler sunmaz. Kişinin sorunu kendisinin çözmesine yardım eder.

Bunlar dışında rehberlik:

- Gizli potansiyelleri ortaya çıkarmayı amaçlar¹⁴
- Rehberlik faaliyeti bilimsel bir faaliyettir ve profesyonel kişilerce uygulanır.
- Rehberliğin amacı ise bireyin kedisini gerçekleştirmeyi sağlamaktır.¹⁵

Rehberlikle ilgili ortak alanları açıkladıktan sonra hem toparlayıcı olması hem de kapsayıcı olması açısından şu tanıma yer vermek doğru olacaktır: “Rehberlik kişinin kendini anlaması, problemlerini çözmesi, gerçekçi kararlar alması, kapasitesini geliştirmesi, çevresine dengeli ve sağlıklı uyum sağlaması ve böylece kendini gerçekleştirebilmesi için uzman kişilerce bireye yapılan psikolojik yardımdır.¹⁶ şeklinde tanımlanabilir.

1.1.1. Rehberliğin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Rehberliğin başlangıç tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir. Rehberliğin ortaya çıkmasında en önemli etken insanların başına çeşitli sebeplerle sıkıntıların gelmesi ve bunlara çözüm aramalarıydı. İnsanlık tarihi ilerledikçe insan sadece kendi sıkıntılarıyla değil başkalarının sıkıntılarıyla da uğraşarak karşılıklı yardım fikri ortaya çıkmıştır. Bu yardım esnasında ise çeşitli yollar denenmiştir. Öncelikle sihir ve büyü yardımını kullanmaya çalışmak, kendinden büyüklere danışma, ortak aklı kullanmak, grubun kararını incelemek gibi.¹⁷

¹³ Söylev, “Türkiye’de Dini Danışma” s.31.

¹⁴ a.g.e, s.31.

¹⁵ a.g.e, s.31.

¹⁶ Keççeoğlu, a.g.e., s.11.

¹⁷ Selçuk Kantarcıoğlu, **Rehberlik** , Çam Matbaa, Ankara, 1974,s.27.

Psikolojinin ilk nüvelerini gösterdiği döneme bakıldığı zaman bilimsel bir faaliyet olarak değil, olayların ruh hastalığı olduğunu ve hastaların kötü ruhların etkisi altında kaldıklarını bu kötü ruhlardan ise sihir ve büyü yardımı ile kurtulacağı inancı vardı.¹⁸

Bir bilim olarak ortaya çıkma tarihine bakıldığında ise Batı toplumlarında ilk olarak kendini gösterdiğini görüyoruz.¹⁹ ABD'de birçok eğitimci okulun şartlarının iyileştirilmesi çocukların okula uyumu gibi konularla ilgilenerek okullarda rehberlik çalışmaları ile ilgili zemin toplumsal olarak hazır hale getirildi.²⁰

Hukuk profesörü olan Parsons gençlere mesleki anlamda yardım sağlamanın önemine inanarak mesleğe yöneltme hizmetini sağlamak amaçlı 1907 yılında meslek bürosu kurmuştur. Parsons “Mesleki rehberlik” terimini ilk kullanarak mesleki rehberlik çalışmalarının öncüsü kabul edilir. 1913 yılına gelindiğinde ise mesleki rehberlik ile birlikte başlayan bu etkinlikler eğitim çalışmalarının içine alınmıştır.²¹

Paris'te Bu dönemlerde Alfred Binet ve Dr. Simon zekâ testi geliştirmekte idiler. Çeşitli yetenekleri ölçmeye yarayan bu testler ise rehberlik faaliyetlerine büyük bir hız katmıştır.²²

ABD'de rehberlik faaliyetlerinin iyice ilerlemesi üzerine “Amerikan Kişilik Hizmetleri ve Rehberlik Derneği” kurulmuş ve böylece tüm alanlarda rehberlik faaliyetleri kendini gösterir olmuştur.²³

1.1.2. Ülkemizde Rehberlik

Rehberliğin 1950'li yıllarda ülkemizde girdiği görülmektedir. Fakat bundan önceki dönemlerde de rehberlik faaliyet örneklerine rastlamak mümkündür. Örneğin Binet ve Simon'ın geliştirmiş olduğu zekâ testini 1915 yılında İbrahim Alaattin Gövsa Türkçeye çevirmiştir.²⁴ 1951 - 1956 yılında gerek ABD'den gelerek Türkiye'de eğitimi araştıran araştırmacılar, gerekse ABD'ye gidip oradan aldıkları

¹⁸ Kantarcıoğlu, a.g.e, s.27.

¹⁹ M. Engin Deniz, Atılğan Erözkan, a.g.e., s.20.

²⁰ a.g.e, s.20.

²¹ M. Engin Deniz, Atılğan Erözkan, a.g.e., s.21.

²² Kantarcıoğlu, a.g.e.,s.28.

²³ M. Engin Deniz, Atılğan Erözkan, a.g.e., , s.21.

²⁴ M. Engin Deniz, Atılğan Erözkan , a.g.e, s.22.

uygulamaya çalışan Türk araştırmacılar sayesinde eğitim alanında gelişmeler yaşanmıştır. ²⁵ Sonraki dönemlerde üniversitelerde bölümleri açılarak ilerleme kaydedilmiştir.

1.2. Psikolojik Danışma

Psikolojik danışma gelişim dönemi içinde kendini tanıma, kendini kabul etme ve kendini gerçekleştirme isteği gösteren kişilere bireysel ya da grup olarak uzman kişilerce uygulanan yardım faaliyetidir. ²⁶

Amerikan toplumunda mesleki rehberlik olarak başlayan danışma faaliyeti zamanla sadece mesleki bir rehberlik olmamıştır. Özellikle Birinci Dünya savaşında yaşanan savaşlar ve toplumsal gelişmeler ardından 1930'da Amerika'da başlayıp bütün dünyayı etkileyen ekonomik kriz insanların bireysel olarak daha fazla değerlendirilmesine neden olmuştur. Bu dönemden önceki dönemler için rehberlik terimi daha sık kullanılırken, depresyondan sonra daha çok psikolojik danışmanlık terimi kullanılmaya başlanılmıştır. ²⁷

1950 yılında Sputnik'in uzaya gönderilmesiyle Amerika'da rehberlik ve psikolojik danışma faaliyetleri hız kazanmıştır. ²⁸ Rusların, Amerikalardan önce uzaya adam göndermesi Amerikalarda telaşa sebep olmuş ve kendi gençlerinin öne geçmesi için eğitim-öğretim programlarında rehberlik ve danışma alanına büyük yatırım yapmışlardır. ²⁹

Sistematik olarak bir yardım mesleği haline gelmesi ise İkinci Dünya Savaşı'yla gerçekleşmiştir. ³⁰ Çünkü savaş demek psikolojik olarak da ruhsal akım demektir. Savaş sırasında insanlardaki ruhsal çöküntü, savaş nevrozları, sivil hayattan askeri hayata uyumun yarattığı davranış bozuklukları gibi sebeplerden dolayı klinik psikoloji bilimsel olarak kendini göstermeye başlamıştır. ³¹ Bu şekilde psikoloji uygulama alanları ile birlikte kendini gösterir olmuştur ve gelişmesiyle

²⁵ Deniz, Erözkan, a.g.e., s.22.

²⁶ a.g.e, s.57.

²⁷ Söylev, "Türkiye'de Dini Danışmanlık ve Rehberlik" s.32.

²⁸ Hasan Tan, **Psikolojik Yardım İlişkileri: Danışma ve Psikoterapi**, Milli Eğitim BasımEvi, İstanbul, 1986 s.37.

²⁹ a.g.e, s.37.

³⁰ Tan, a.g.e, s.38.

³¹ a.g.e, s.38.

birlikte bir takım ilke ve amaçlar çerçevesinde oturtularak yapılmaya başlanmıştır. Bu ilkeleri Muharrem Kepçeoğlu şu şekilde sıralamıştır:³²

1) Psikolojik danışma hizmetleri demokratik bir ortamda ancak insancıl bir anlayışla sunulabilir.

2) Psikolojik danışma hizmetleri tüm bireylere açık olarak bireylerin psikolojik yardıma ihtiyaç duyduğu ve bu yardımdan bir yarar sağlayacağına inandığı her konuda verilebilir.

3) Hizmetler ister tek tek bireylere ister gruplara verilsin psikolojik danışma hizmetlerinde bir danışman ile danışanlar arasında yüz yüze gelerek karşılıklı bir psikolojik ilişkinin kurulması zorunludur.

4) Psikolojik danışma hizmetlerinde danışman ile tek tek ya da grup halinde danışanlar arasında kurulan psikolojik ilişki karşılıklı saygı, güven, samimiyet, içtenlik ve gönüllülük esasına dayanmalıdır.

5) Psikolojik danışma hizmetlerinde psikolojik yardım alan danışanlar ne kadar problemlili olurlarsa olsunlar bir hasta gibi değil normal bir insan olarak kabul edilirler ve bundan dolayı psikolojik danışma hizmetleri her konuda tüm bireylere açık olarak sunulmak durumundadır.

6) Psikolojik danışma hizmetlerinde bireylere eleştirme, yargılama ve değerlendirmenin kesinlikle yeri olmadığı gibi, kendisi hakkında karar alma ve kendisine yoğun verme hak ve sorumluluğu danışanların kendilerine bırakılmalıdır.

7) Psikolojik danışma hizmetleri verilirken birey ya da bireylerle kurulan psikolojik danışma ilişkisi gizli, özel ve profesyonel bir ilişkidir; bu ilişkinin gerektirdiği belirli ortam, mesleki etik(ahlaki) kurallar vardır. Uygun olmayan ortamlarda mesleki hazırlığı yetersiz kişilerin diğer ilişkilerden çok farklı olan böyle bir psikolojik ilişki içine girmeleri asla doğru değildir.

8) Psikolojik danışma hizmetleri sürekli olmalı; hem bireysel psikolojik danışma hizmetleri ve hem de grupla psikolojik danışma hizmetleri halinde dengeli ve

³² Kepçeoğlu, a.g.e. , s.77-78.

örgütlenmiş bir şekilde sunulmalıdır. Bireysel ve grupla psikolojik danışma süreçlerinin belirgin bazı özellikleri hakkında ileride üçüncü bölümde gerekli teknik bilgiler verilecektir.

1.2.1. Psikolojik Danışma ve Rehberlikte Yanlış Anlayışlar

Psikolojik danışma ve rehberlik konusunda yanlış anlayışlardan kaynaklanan bazı noktalar vardır. Kepçeoğlu bunları şu şekilde sıralar:³³

1- Psikolojik danışma ve rehberlik yardımı bireye tek yönlü olarak doğrudan doğruya yapılan bir yardım değildir: Psikolojik danışma ve rehberlik ancak karşılıklı bir etkileşim sonucunda gerçekleşebilir hem danışan hem de danışmanın karşılıklı olarak etkileşimi önemlidir. Bu noktada rehberlik sadece danışmanın danışana bilgi verme işlemidir denebilir.

2- Psikolojik danışma ve rehberliğin temelinde bireyi açmak, onu kayırmak, her sıkıntıya düştüğünde bireye kanat germek gibi bir düşünce yoktur: Rehberlik anlayışına göre birey güçlü ve değerli bir varlıktır. Psikolojik danışma yardım ile birey sahip olduğu gücü kullanma ve daha da geliştirme olanağına kavuşmuştur. Problemlerini çözmeye de kendi kendine yeterli hale gelir.

3- Psikolojik danışma ve rehberlik bireyin sadece duygusal yanı ile ilgilenmez: Psikolojik danışma ve rehberlikte şüphesiz duygusal süreçler esastır. Fakat tek başına yeterli değildir. Bunun yanı sıra sosyal, duygusal, zihinsel ve hatta fiziksel nitelik gösteren her türlü gelişim sorunu mesleki ve eğitsel sorunlar ve tüm kişisel sorunlar psikolojik danışma ve rehberliğin yakından ilgilendiği konulardır.

4- Psikolojik danışma ve rehberlikte kullanılan bütün yöntem ve teknikler amaç değil araçtır: Psikolojik danışma ve rehberlikte kullanılan her bir envanterler, yöntem ve teknikler araç değil amaç olarak kullanılmalıdır.

5- Psikolojik danışma ve rehberlik yardımı alan birey bakımından akademik bir öğrenme konusu ya da ders değildir: Psikolojik danışma ve rehberlik öğretim çalışmalarına eklenmiş ve bu çalışmaların uzantısı gibi görmek yanlıştır. Genel bir kuram olarak rehberlik bireye bilgi verme işi değildir. Psikolojik danışma ve

³³ Kepçeoğlu, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, s.79.

rehberlik yardımının da gerektiğinde bireye verilecek bilgi, sorunun çözülmesinde yardımcı olacak bir kaynağa işaret etmekten öteye geçmemelidir. Rehberlik yardımının merkezi bireyin kendisidir. Yardım konusu olan sorunla ilgili daha çok bilinçlendirmek ve gerekli kararı almak üzere bireye yardım esastır. Bunun için de yardım eden tarafın bilgi aktarmak gibi bir görevi yoktur.

6 –Rehberlik bir disiplin görevi değildir. Rehberlik yargılamaz ve ceza vermez: Danışma hizmeti verirken belki de en dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de muhatap olunan insanı yargılamadan, yargılardan ve cezadan uzak bir şekilde danışma faaliyeti gerçekleştirilmelidir. Zaten rehberlik faaliyeti bir disiplin sistemi değil insanları anlama çalışır ve insanları rehabilite ederek doğru davranışa ulaştırmaya çalışır.

7 – Psikolojik danışma ve rehberlik her türlü problemi çözebilecek sihirli bir güce sahip değildir: Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetini alan kişinin öncelikle yardım almaya hazır ve istekli olması önemli bir noktadır. Aslında, psikolojik danışma ve rehberlik yardımının amacı bireyin gerçekleştirebileceği düzeyini geliştirme olarak bireyin değişmesini ve yeni yaşantılara açık bir duruma gelmesini zorunlu kılar. Bundan dolayı psikolojik danışma ve rehberlik konudan konuya, bireyden bireye ve durumdan duruma değişiklik göstereceğini kabul etmek gerekir. Bu da bir süreç neticesinde gerçekleşir.

1.2.2. Psikolojik Danışma Hizmetinin Kuramsal Temelleri

Bu bölümde psikolojik danışma ve rehberliğin kuramları olan Psikanalitik Kuram, Davranışçı kuram, Danışandan Hız Alan Kuram, Varoluşçu Kuram, Gestalt kuramı ve Eklektik kuram tanıtılacaktır.

1.2.2.1. Psikanalitik Kuram:

Psikanalitik kuramın öncüsü Sigmund Freud'dur. Psikanalitik kuramı etkileyen ve gelişmesini sağlayanlar arasında A. Adler, O. Rank, K. Horney, C. Jung, H.S. Sullivan gibi isimleri sayılabilir.³⁴

³⁴ Kepçeoğlu, a.g.e., s.85.

Freud'a göre iki temel içgüdü vardır. Bunlardan biri saldırganlık birisi de cinselliktir. Bireyde bulunan bu iki içgüdü id'den doğar.³⁵ İnsanların bütün davranışlarının altında doyurulmamış bu istekler bulunur. İnsanın kişiliği ise id, ego ve süperego'dan meydana gelir. İd; içgüdülerin ve cinsel isteklerin tesiri altındadır.³⁶ İd, ilkel ihtiyaçların hemen giderilmesini ister. Bundan dolayı haz prensibine göre çalışır. Yani acıdan kaçınır ve hazzı elde etmeye çalışır.³⁷ Egoya bakıldığı zaman genelde id ve süper egonun arasını dengelemeyi amaçlamaktadır. Uyumlu bir kişiye bakıldığı zaman ego kişiliğin başkanıdır.³⁸ İd ile süper egoyu yönetir ve kontrol ederek dış dünyaya uyumlu hale getirir. Süper ego ise kişiliğin toplumsal yönünü ani değer yargılarını meydana getirir.³⁹ Süper ego kişilikteki ahlaki ve yargılayıcı olan kısımdır. Gerçeklikten ya da hazdan çok mükemmeliyetçilik prensibine göre çalışır.⁴⁰

İd ego ve süper ego dengeli bir mekanizma şeklinde insanın kişiliğine etki eder. Bunların arasındaki denge bozulduğu zaman kişinin psikolojik olarak sağlığı da bozulur.

İnsan davranışları bilinçaltı süreçlerinin etkisi altında olduğu için onlar sayesinde düzelir. Bu da serbest çağrışım, rüya, hipnoz gibi yöntemlerle çözülebilir. Birçok olayın sebebi ise çocuklukta yaşanan yaşantılarda saklıdır.

1.2.2.2. Davranışçı Kuram:

Davranışçı kuramın önceleri arasında C. E. Tohoreasan, J.D. Kurumboldz, C. Meyerson Skinner ve M.R.Hosford sayılabilir. Bu kurama göre kişi doğuştan boş bir levhadır ve sadece refleksleri ile dünyaya gelmiştir. Olumlu ve olumsuz öğrenmeler sonucunda kişilik ortaya çıkmıştır.

Davranışçılara göre insanın kişiliği gözlenebilen davranışlardan oluşur. Gözlemlenemeyen içsel süreçler deney sonucunda nesnel olarak ortaya konamadığı için bunların ele alınıp incelenmesinin bir anlamı yoktur. Davranışçılara göre ruhsal tedavi istenmedik davranışın tekrar etmesini sağlayan pekiştireci ortadan kaldırıp,

³⁵ <http://ebookcu.blogcu.com/egitim-bilimleri-gelisim-psikolojisi-freud-ve-psikanaliz-gelisim/> 25.11.2016

³⁶ Keçeoğlu, a.g.e., s.87.

³⁷ Calvin S. Hall, **Freudyen Psikolojiye Giriş** 2.B., Kaknüs Psikoloji, 2010 s.30.

³⁸ a.g.e., s.35.

³⁹ a.g.e., s.38.

⁴⁰ S. Hall, a.g.e., s.38.

sönmesini sağlamaktır.⁴¹ İstenmedik davranışın yerine çevreyle daha uyumlu ve toplumca kabul edilebilir bir davranışın geliştirilebilmesi için çevre düzenlemesi yapılmalıdır.⁴² Çünkü insan denilen varlık çevresiyle sınırlıdır.

1.2.2.3. Danışandan Hız Alan Kuram:

Bu kuram varoluşçu felsefe gibi insancıl yaklaşımın bir koludur. 1940'lı yıllarda Rogers tarafından geliştirilmiştir Bundan dolayı bu görüşe “Rogersion görüşü” de denir.⁴³

Hümanistik yaklaşımın benimsediği için bu kuramda insan rasyonel güvenlidir değerli ve iyidir. İnsanın kendini şöyle ya da böyle algılaması onun benlik algısı ile alakalıdır ve bu davranışlarına yön verir.⁴⁴ Davranışların temelinde yatan güdü ise insanın kendini gerçekleştirilmesidir.⁴⁵ Her insan kendini gerçekleştirme çabasıyla davranışlarına yön verir.

Rogers'a bakıldığı zaman Rogers bireye güvenmektedir ve insanların kendilerini anlamaları için kendi potansiyellerinin yeterli olduğunu söyler.⁴⁶ Yönlendirici bir danışmana gerek kalmadan kendi problemlerini kendileri çözebilirler.⁴⁷ Psikolojik danışma sürecinde merkezde olan danışandır. Dışarıdan verilen hiçbir bilgi danışan üzerinde etkili değildir.⁴⁸ Danışan kendi kendine problemi çözebilir. Bunun içinde danışanla danışman arasında psikolojik bir bağlantının kurulması gerekir.

Danışandan hız alan kurama göre bireyin kendi davranışları ile benlik algısı psikolojik sağlığı sağlar.⁴⁹ İnsanın kendini algılaması ile davranışları arasında bir uyuma söz konusu ise sağlıklı bir psikolojiye sahiptir denebilir. Fakat böyle bir uyum yoksa bu insanın psikolojisinin çok da sağlıklı olması beklenmez.

⁴¹ Söylev, “Türkiye’de Dini Danışma” s.31.

⁴² A.g.e. s.88.

⁴³ Kepçeoğlu, a.g.e., s.87.

⁴⁴ Kepçeoğlu, a.g.e., s.87.

⁴⁵ a.g.e. ,s.87.

⁴⁶ www.cadempsikoloji.com/blog/posts/danışandan_hız_alan_yaklaşım 31.12.2016.

⁴⁷ www.cadempsikoloji.com/blog/posts/danışandan_hız_alan_yaklaşım 31.12.2016.

⁴⁸ Kepçeoğlu, a.g.e., s.88.

⁴⁹ Kepçeoğlu, a.g.e., s.87.

1.2.2.4. Varoluşçu Kuram

Varoluşçu yaklaşım bir başka deyişle egzistansiyalist⁵⁰ 1940'ların sonlarına doğru Avrupa'da başlayarak varoluşçuluk adıyla bir akıma dönüşmüş ve Amerika'da yayılmıştır. ⁵¹ Bu psikolojik danışma kuramının çok fazla gelişmiş olduğu söylenemez.⁵²

Varoluşçu Psikolojinin oyuncularında A. Kierkegaard, R.May, A.V.Kaam⁵³, ve logoterapi öncüsü V.E. Frank bulunmaktadır.

İnsanlarda dünyevileşme arttıkça içine çekilme, toplumdan kendini soyutlamanın yanı sıra “bu gidiş nereye”, “hayatın anlamı nedir” gibi sorularda başlamaktadır. Yeni bir anlam arayışı baş göstermektedir.

Dünya’da kendi kendinin varlığını oluşturan tek varlık insandır.⁵⁴ Bu şu örnekle açıklanabilir: Ağaç ağaçlığını kendi belirlemez ama insan insanlığını kendi belirler ve ona bir yön vererek kişiliğini oluşturur ve o şekilde de var olur.⁵⁵ İnsan özgür bir varlıktır. Özgür iradesiyle kendi varlığını benimser. Bunun yanı sıra insan ölümlü bir varlıktır ve bu psikolojide insanın varoluşuna bir yön vermektedir. Bundan dolayı insan sorumlu bir varlıktır ve diğer insanlara karşıda sorumludur.⁵⁶

Yaşamın anlamı birey tarafından fark edilmesi gerekir. Danışman öncelikle danışanına bunu fark ettirir. Bunun için empatik ve koşulsuz saygı içerisinde bir iletişim kurulmalıdır.⁵⁷

Varoluşçu anlayışa göre insanın varlığını kaygı ve uyumsuzluk tehdit eder. Bu yüzden yaşamın anlamı kalmaz.⁵⁸ Varoluşçu psikolojinin amacı insanı bu olumsuzluklardan kurtarıp yeniden sorumluluk kazanabilme düzeyine erdirmektir ve

⁵⁰ a.g.e. ,s.88.

⁵¹ a.g.e., s.88.

⁵² a.g.e. ,s.88.

⁵³ Engin Gençtan , “Varoluşçu Psikolojinin Temel İlkeleri” ,[dergiler.ankara.edu.tr>dergiler](http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler) ,s.14.

⁵⁴ Engin Gençtan , “a.g.m.,s.14.

⁵⁵ a.g.m. s14.

⁵⁶ a.g.m., s.14.

⁵⁷ Söylev, “Türkiye’de Dini Danışmanlık ve Rehberlik” s.85.

⁵⁸ Kepçeoğlu a.g.e., s.89.

varoluşunu yeniden elde ederek tüm kapasitesini gerçekleştirmesine yardımcı olmaktadır.⁵⁹

1.2.2.5. Gestalt Kuramı:

Gestalt kuramının öncüsü F.S. Perls'dir.⁶⁰ Gestalt psikolojisi "algı" ve "algısal örgütlenme" ile ilgilenmiş teoridir.⁶¹ Gestalt psikolojiye göre insan bir bütündür ve insan zihni gerçekliği kendini oluşturan parçaların bir bütünü olarak algılamaya yönelik çalışır.⁶² Bu kuramın genel söylemi "Bütün, kendini oluşturan parçalardan farklı bir şeydir" şeklindedir. Fakat burada tercüme hatasından kaynaklı Gestalt psikolojisi yanlış anlaşılmaktadır. Doğrusu "Bütün kendini oluşturan parçaların bir araya gelmesinden daha fazladır"⁶³ şeklindedir.

Gestalt, psikolojik yaklaşım olarak ise insan mevcut parçaların bütünü değil bu parçaların bütünlük içinde hareket etmesiyle oluşan bir sistemdir.⁶⁴ Ve bu haliyle dengededir. Denge psikolojik sağlığın temelidir. Dengenin bozulması bütün parçaları etkiler.⁶⁵ Gestalt psikolojik danışma kuramının amacı ise bu dengeyi sağlayabilmektir. En önemli problemi ise kişinin sosyal ve biyolojik benliği arasındaki çatışmadır.⁶⁶ Kişilik oturuncaya kadar kişinin bütünlük duygusu oluşturulmaya çalışılır.⁶⁷

Gestaltçıların insan anlayışı ile Rogers'ın insan anlayışı birbirine benzemektedir. Şöyle ki insan kendini gerçekleştirmede kendine yeter. Fakat çeşitli sosyal baskılar buna ket vurmaktadır.⁶⁸

Davranışçıların aksine Gestalt psikolojisinde U-T* bağlantısının yanı sıra bir de içsel süreçler vardır. Ki bu içsel süreçler belki de davranıştan daha da önemlidir.⁶⁹ Çünkü içsel süreçler davranışın niçin yapıldığına nedendir. Gestalt etkisi beynimizin

⁵⁹ a.g.e. , s.89.

⁶⁰ a.g.e. , s.89.

⁶¹ https://tr.wikipedia.org/wiki/Gestalt_psikolojisi 01.01.2017.

⁶² https://tr.wikipedia.org/wiki/Gestalt_psikolojisi 01.01.2017.

⁶³ https://tr.wikipedia.org/wiki/Gestalt_psikolojisi 01.01.2017.

⁶⁴ Keççeoğlu, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* , s.90.

⁶⁵ a.g.e. s.90.

⁶⁶ Söylev, "Türkiye'de Dini Danışmanlık ve Rehberlik" s.84.

⁶⁷ a.g.e. s.84.

⁶⁸ Söylev, a.g.e. s.84.

⁶⁹ Feriha Baymur, a.g.e., s.68.

*Uyarıcı Tepki

birbiriyle bağlantısız basit ögeleri –örneğin çizgi, nokta gibi- bir araya getirip anlamlı bir bütün ve figürler oluşturma kabiliyetidir.⁷⁰

1.2.2.6. Eklektik Kuram (Bütüncül Yaklaşım)

Eklektik yaklaşım sorunun niteliğine göre birçok kuramdan yararlanan kuramdır.

Eklektik yaklaşımda sorunun niteliği ve bireyin özellikleri dikkate alınarak uygulanacak psikoterapi yöntemi belirlenir.⁷¹ Eklektik kuram her psikolojik kuramın eksikliklerine değinerek sadece birini kullanarak problemin çözülmeyeceğini ve herkesi tatmin edecek bir genişlikte sorunu açıklayamayacağı görüşüne dayanarak ortaya çıkmıştır.⁷²

Eklektik danışma demek farklı kuramlardan beğenilerin alınarak ona göre psikolojik danışma yapmak anlamına gelmez. Eklektik yaklaşımda psikolog bütüncül bir yaklaşım benimser. Kendi içimde bütün yaklaşımları benimseyerek ve tutarlı bir şekilde danışma yapar.⁷³ Bu demek değildir ki belli bir görüşü yoktur. Bu yaklaşıma göre danışman bütün görüşleri benimser. Çeşitli psikolojik danışma kuramları incelendiğinde bazı genel sonuçlar çıkarılabilir. Muharrem Kepçeoğlu kitabında şu şekilde sıralar.⁷⁴

- 1- Kendi kişisel eğilimi ne olursa olsun, her psikolojik danışma uzmanının çeşitli görüş ve yaklaşımlar hakkında yeterli bilgi sahibi olması onun mesleki kişiliğinin belirmesine ve gelişmesine katkıda bulunur.
- 2- Her psikolojik danışma görüşünün yeterli ve yetersiz yanları bulunabilir. Bir görüş diğerinden daha da gelişmiş ve daha da yeterli olabilir. Ancak, mevcut görüşlerden hiçbiri psikolojik danışma sürecini herkesçe kabul edilebilir ve yeterli sayılabilecek düzeyde henüz açıklayamamaktadır.
- 3- Başlangıçta görüşler arasında bulunan belirgin ayrılıklar, kendi içindeki gelişmeler ve diğer görüşlerle etkileşmeler sonucu zamanla azalmakta; böylece görüşler arasındaki benzerlikler çoğalmaktadır.

⁷⁰ https://tr.wikipedia.org/wiki/Gestalt_psikolojisi 01.01.2017.

⁷¹ www.tavsiyedyorum.com/makale_11902.htm 02.01.2017.

⁷² Kepçeoğlu, a.g.e., s.90.

⁷³ a.g.e. , s.90.

⁷⁴ Kepçeoğlu, a.g.e., s.91.

- 4- Tüm psikolojik danışma görüşleri kendi içinde sürekli gelişmekte; insan kişiliği ve davranışlarıyla ilgili yeni araştırma sonuçlarından geniş bir şekilde etkilenmektedir. Gelişmeler, genellikle demokratik bir anlayışla insanın özgürlüğüne, değerine, kendisi için karar verme hak ve sorumluluğuna ve özetle insana saygıya doğru hümanistik yani insancıl doğrultuda ilerlemektedir.
- 5- Her psikolojik danışma sürecinde, görünüşte izlenen yaklaşım ne olursa olsun, danışmanın kişiliği, değerleri ve felsefi inançları, süreci her şeyden daha çok etkiler. Buna göre psikolojik danışma süreci içine giren her danışman bir kuramcı olmaktan çok, kendine özgü bir görüşle doğal olarak eklektik bir uygulayıcı durumundadır.
- 6- İyi bir psikolojik danışma uzmanı kuramsal öğrenim, kişilik özellikleri, felsefi inanç ve değer yargıları vb. etmenlerin yanında, ancak psikolojik danışma uygulamalarındaki tecrübesi ile zamanla yetişir ve gelişir.

Kepçeoğlu'nun da zikrettiği gibi bütün yaklaşımları benimseyerek danışma esnasında kullanmak bunun gelişigüzel ve rastgele bir şekilde yapıldığının göstergesi olmayıp; problem odaklı ve bütün yaklaşımları benimsemiş ve bilgili olan bir danışmanın hem destekleyici olarak hem de zenginlik ve bütünsellik olarak eklektik kuramı benimsemesi faydalı bir faaliyettir.

İKİNCİ BÖLÜM

MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK

Çalışmanın asıl kısmını oluşturan manevi danışmanlık, bu bölümde tanımı, tarihçesi, gelişimi, temel ilkeleri, temel yaklaşımları ve manevi danışmanda bulunması gereken vasıflar bu bölümde tanıtılacaktır.

2.1.Manevi Danışmanlığın Tanımı ve Tarihi

Manevi danışmanlık; insanların hayatları boyunca yaşamış oldukları sorunlara karşı insanları desteklemek ve olumlu bir bakış açısı kazandırmaktır⁷⁵. 1960lı yıllarda ABD’de ortaya çıkmaya başlayan alan psikolojinin bir alt dalı olup yaşamsal sorunları ve psikolojik-dini konuları ele alarak açıklamaya çalışır.⁷⁶

İnsanlar çağlar boyu birlikte yaşamışlar ve bu süreçte birbirlerine her zaman bir şeyler sorma, danışma ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu ihtiyaç ise insanın doğasından kaynaklanan bir özelliğidir.⁷⁷ İnsanlar yetişkinlik çağına gelip kişilik gelişimini tamamlasalar bile tek başlarına hareket etmekten imtina edip birbirlerine danışma ihtiyacı hissettiği alanlardan bir tanesi de dini hayat olmuştur.⁷⁸

Şüphesiz insanın yaşadığı ortamdan gördüklerinden, bildiklerinden gelen noktalar onun maneviyatının temel taşlarını oluşturur.⁷⁹Ve böylece insanın görünen ya da görünmeyen şekilde belirli bir manevi düzeyi oluşur. Bunlar fark edilir ve keşfedilebilir oldukları kadar, kontrol dışına çıkıp ihmal edilebilir olma gibi de özellikleri vardır. Dolayısıyla insanın oluşturmuş olduğu bu manevi düzey ruhsal sıkıntılardan kurtarıp manevi bir huzura da erdirebilir ya da manevi sıkıntıların içerisine de düşürebilir.⁸⁰

⁷⁵ Halil Ekşi Çınar Kaya, **Manevi Yönelimli Psikoterapi ve Psikolojik Danışma**, Kaknüs Yayınları, İstanbul,2016,s.83.

⁷⁶ a.g.e., s.84.

⁷⁷ Nurullah ALTAŞ, “Dini Danışmanın Teorik Temelleri”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/751/9613.pdf> , s.328. 02.01.2017.

⁷⁸ a.g.e. , s.328.

⁷⁹ Suat Cebeci, “Bir Din Öğretimi Yaklaşımı Olarak Dini Danışma ve Rehberlik”, <http://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-19-makale-2.pdf> , s.59.02.01.2017.

⁸⁰ Cebeci, a.g.e. , s59.

19. yüzyılda psikolojinin revaç bulması ile birlikte psikoloji, insanı anlamlandırmada insanın varoluşunun ayrılmaz bir parçası olan ve insanın derinliklerinden gelen maneviyat gerçeği reddetmiş ve görmezden gelmiştir.⁸¹ Maneviyat konusu maneviyatı nihai olarak karşılanması gereken ihtiyaç olarak gösteren Abraham Maslow'un "kendini gerçekleştiren kişiler" araştırmasına kadar çok fazla araştırılmamış ve fazla ilgi de gösterilmemiştir.⁸²

"Pastorel Care" ve "Pastorel Counseling" olarak isimlendirilen ve genelde "Dini Danışmanlık" olarak Türkçeye çevrilen bu hareket ilk olarak Batı'da ortaya çıkmıştır. İlk olarak tamamen Hristiyan faaliyeti olarak ortaya çıktığı için, ilk kavramlarda Hristiyan kültürüyle alakalıdır.⁸³ "Pastoral Care" ifadesi de papaz ya da rahiplerin kilise dışında dini danışma ve rehberlik hizmetinde bulunmalarını ifade eder.⁸⁴ Batı'da ortaya çıkması kilisede yapılan itiraf ve günah çıkarma uygulaması ile başlamıştır diyebiliriz. Bilindiği gibi bu gelenekte kişi günahlarını bir perde arkasından anlatarak arınmaya çalışır.⁸⁵ 20.yüzyıla gelindiğinde ise papaz ile kişi arasındaki psikolojik bağlılık din adamlarının dikkatini çekmiş ve daha bilimsel yapılması gerektiğine inanarak dini danışma psikolojisi yani pastoral psikoloji ortaya çıkmıştır.⁸⁶

Pastoral psikoloji; klinik psikoloji ve manevi rehberlik arasında sınır teşkil eden din psikolojisine ait bir alandır.⁸⁷ Pastoral Care yani dini danışma hareketinin öncüsü Anton Boisen olarak kabul edilir.⁸⁸

İnsanın kendini geliştirmesi ve gerçekleştirmesinde maneviyatı bir enerji kaynağı olarak kullanması her zaman mümkün olmamış⁸⁹ ve genelde dini topluluklar, din adamları insanların sıkıntıları ve ruhsal buhranlarını gidermek için çalışmışlar hatta zaman zaman bunun kaynağı olmuşlardır. Fakat o dönem bir ilim

⁸¹ Suat Cebeci, **Dini Danışma ve Rehberlik**, DİB Yayınları, İstanbul, 2016, s.57.

⁸² a.g.e, s.57.

⁸³ SÖYLEV, "Türkiye'de Dini Danışmanlık ve Rehberlik" s.51.

⁸⁴ a.g.e. , s.52.

⁸⁵ Turgay ŞİRİN, Bilişsel Davranışçı Psikoterapi Yaklaşımıyla Bütünleştirilmiş Dini Danışmanlık Modeli, **Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü** , Haziran,2013, Sakarya, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s.22.

⁸⁶ a.g.t. , s.22.

⁸⁷ Öznur ÖZDOĞAN, "İnsanı Anlamaya Yönelik Bir Yaklaşım:Pastoral Psikoloji", **İsam Araştırma Merkezi Makale Veritabanı**, . 02.01.2017, s.128.

⁸⁸ <http://www.aktuelpsikoloji.com/pastoral-psikoloji-3529h.htm> 02.01.2017.

⁸⁹ CEBECİ, a.g.e., s.60.

dalı olarak değerlendirilmemiştir. Zamanla insanların manevi ihtiyacına binaen ortaya çıkmıştır. Hocalar, din adamları, papazlar ve hatta büyücüler bile bu anlamda bir deva arama kaynağı olmuştur. Bunun sebebini Suat Cebeci şu şekilde açıklar;⁹⁰

1 - Dini yönden hata yapma, sorumlu duruma düşme endişesi

2 - Suçluluk duygusundan kurtulup iç huzuruna erişme isteği

3 – Sıkıntıdan kurtulmada aşkın manevi güce dayanma arzusu

Manevi danışmanlığın tanımına değinecek olursak Brister'in genel tanımlamasında ifade ettiği gibi cinsiyet, ırk, sosyal sınıf, dini durum gibi konular ele alınmaksızın herkes için öngörülen bir hizmettir.⁹¹ Bu tanıma bakıldığında zaman dini kelimesi gittikçe nitelik olarak önemini yitirmektedir ve insanlar manevi yönleriyle ele alınarak herkes eşit ve bir kalıpta değerlendirilerek farklılıklar bir kenara bırakılmaktadır. Bundan dolayı dini yerine son zamanlarda kullanılmaya başlayan manevi⁹² kelimesidir.

Maneviyat kelimesi kurumsal ve yerleşik dinler ötesi bir kelime olup insanın iç dünyasını “anlama” bireyden daha büyük ve var olan her şeyle bağlantılı olmaya yönelik özlem diye isimlendirilebilir.⁹³ Din yerine manevi kelimesinin kullanılması da bundan dolayıdır.

Manevi kelimesinin kullanılmasının sosyal sebepleri de vardır. Mesela; herhangi bir dine sahip olmayan ama bireysel maneviyata sahip olan kişilerin bulunması dini danışmanların belli bir dine mensup olarak çalışmalarını sorun olarak görmüş hatta bazı görüşler danışmanların bir dine mensup olmamalarının daha iyi olacağını ortaya koyan görüşler bildirmiştir.⁹⁴ Liddel'e göre dini danışmanlıkta, dini nitelikte birlikte danışmanlığın genel anlam ve tarifleri de bulunur. Din dışı problem olarak görülen başarısızlık, yoksulluk, evlilik gibi problemleri Liddel, dini danışmanın “dini problem açısından incelemesini bir sınırlama” olarak

⁹⁰ CEBECİ, a.g.e. , s.62.

⁹¹ SÖYLEV, “Türkiye’de Dini Danışmanlık ve Rehberlik” s.59.

⁹² Nurullah ALTAŞ, Mustafa KÖYLÜ, **Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri**, 2. Baskı Ensar Yayınları, İstanbul, 2015, s.37.

⁹³ a.g.e. , s.37.

⁹⁴ a.g.e. , s.37.

görmektedir.⁹⁵ Yani dini danışmanlık alanındaki problemler sadece kaynağı din olan problemler değil aynı zamanda din dışından olan problemleri de kapsamaktadır.⁹⁶ Dini danışmanlık, danışmanlığın kapsadığı alanların hepsi ile ilgilendirir. Alan içindeki problemleri dahi salt bir dini problem olarak değerlendirmeyiz.⁹⁷

Manevi danışma ve rehberlik; psikolojik danışma ve rehberlik bilim dalının teorisini benimseyerek bağımsız bir alan haline gelmiştir.⁹⁸ Rehberlik ve psikolojik danışmadaki ilke, yöntem, teknik, envartel ve bilgi toplama yöntemlerini benimsemiştir. Bu açıdan manevi danışmanlığı rehberlik ve psikolojik danışmanlığın bir parçası, bir birimi olarak görmek mümkündür.

Manevi danışma ve rehberliğin farklı tanımları da olmuştur:

“Dinin kapsama alanına giren hususlarda problemi veya problemleri olan özel ilgi ve bilgiye muhtaç kişilerin bu alanda yetişmiş uzmanlık hüviyeti de kazanmış görevlilere müracaatları üzerine kendilerine dinin öğretileri ve esasları paralelinde verilen hizmettir.”⁹⁹

“Dini danışmanlık; fiziksel, zihinsel ve manevi boyutlar arasındaki bağlantıyı sürdüren bir tedavi modeli sunar ve böylece bireylerin bütünlüğünü korumaya çalışır.”¹⁰⁰ Arnold’un tanımı ise şu şekildedir:¹⁰¹ “Sistemin hem ilahiyat bilimi ile hem de resmi organizasyonla ilgili yönü vardır. Resmi yönden kilise bizim pastorlar olarak hizmetlerimiz tanımlar, ilahiyat bilimi ise hangi kural ve direktifler altında çalışacağımızı belirler. Bu iki faktör bize belli sınırlar tayin eder. Bize gelen bazı istekleri her ne kadar yerine getirmek istesek de bu sınırlamalar onu yapmamıza izin vermez. Burada tayin edici olan bizim kendi inisiyatifim değil sistem ve bizimde bir parçası olduğumuz yerleşik gelenektir.

“Bireyin dini alandaki yaşantısında karşılaştığı problemleri zamana ve çağa ve bilime uygun günün ihtiyaçlarını karşılayacak kapasitede bireyin çevresine uyum

⁹⁵ SÖYLEV, “Türkiye’de Dini Danışmanlık ve Rehberlik” s.59.

⁹⁶ a.g.e. s.59.

⁹⁷ Nurullah ALTAŞ, a.g.m., s.339.

⁹⁸ SÖYLEV, “Türkiye’de Dini Danışmanlık ve Rehberlik” s.51.

⁹⁹ Necla YILMAZ, Aile İrşad ve Rehberlik Büroalarında Yapılan Dini Danışmanlık –Çorum Örneği-, **Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Çorum, 2012 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s.59.

¹⁰⁰ Şirin, Bilişsel Davranışçı Psikoterapi Yaklaşımıyla Bütünleştirilmiş Dini Danışmanlık Modeli, s.22.

¹⁰¹ Suat Cebeci, **Dini Danışma ve Rehberlik**, *DİB Yayınları*, 2016, İstanbul, S.64.

sağlayıp sosyalleşmesine ve dini ya da dini olmayan her alanda kendini gerçekleştirmesini sağlayan, uzman kişilerce verilen psikolojik yardımdır.¹⁰²

Görüldüğü üzere manevi danışmanlık ve rehberlikle ilgili yerli tanımlar çok azdır. Birçok tanım ise yabancı kaynaklıdır ve üzerinde anlaşılmış bir tanım bulmak mümkün değildir. Bununla birlikte yapılan tanımların belirli ortak yanları vardır. Ömer Faruk Söylev bunları şu şekilde açıklamaktadır:¹⁰³

- Manevi danışma ve rehberlik kavramları, her ne kadar Hristiyan kökenli olsa da günümüzdeki şekil ve muhtevasıyla hangi din ve inanca sahip olursa olsun manevi desteğe ihtiyaç duyan bireylere, inandığı dinin değerleriyle, uzman kişiler tarafından sağlanan yardımları kapsayacak şekilde anlaşılmaktadır.
- Manevi danışmanlık ve rehberlik kavramındaki “danışma” ve “rehberlik” kelimeleri anlam yakınlığı sebebiyle birbirinin yerine ya da birleşik olarak kullanılmaktadır.
- “Danışma” kelimesinden maksat psikolojik danışmadır. Buna göre “dini danışma” ile “psikolojik danışma” kastedilmektedir.
- “Dini” kelimesi, asıl olan psikolojik danışma ve rehberliğin dinsel kaynaklar dikkate alınarak gerçekleştirilmesini ifade etmektedir.
- “Rehberlik” kelimesi, dini danışmayı da kapsayacak şekilde en geniş anlamıyla bireye yol gösterme yardımudur.
- Birey hayatında zorlanıp baş edemediği durumlarda “danışma” ihtiyacı duyarken “rehberlik” bireyin yaşadığı her yer de vardır ve süreklilik arz etmektedir. Din de buna dâhildir.
- Manevi danışma ve rehberlik bir sürecin ifadesidir. Belirli bir süreci ifade etmesi yönüyle “fetva” ya da diğer irşat usullerinden belirgin bir şekilde ayrılır.

¹⁰² Feyza KAHVECİOĞLU KARACA, Din Hizmetlerinde Dini Danışmanlık ve Rehberlik, **Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Isparta, 2010, s.17-18.

¹⁰³ SÖYLEV, “Türkiye’de Dini Danışmanlık ve Rehberlik” s.62-63.

- Manevi danışma sürecinde bir problemi olan “Danışan” ve danışana yardım etme rolünde olan “Dini Danışman” (Müftü, Vaiz, İmam vb.) bulunmaktadır.
- Danışanda kişisel problemleri giderecek nitelikte bazı değişiklikler meydana getirecek olan dini danışman ve danışan arasındaki “etkileşim” dini danışma “sürecini” oluşturmaktadır.
- Temel de bir “öğrenme” süreci olan dini danışma sürecinde etkileşim, yüz yüze ve sosyal bir ortamda gerçekleşmektedir.
- Manevi danışma, temelde “sözel etkileşim” süreci olmakla birlikte, konuşma ve dinlemenin yanında kişinin kendisini tanıması için bireyi tanıma tekniklerinden de yararlanmaktadır.
- Manevi danışma ve rehberlik disiplinler arası, bilimsel ve profesyonel bir yardımdır ve çalışmalarının dayandığı ilke ve yöntemler vardır.

Buradan hareketle manevi danışmanlık, danışanın öncelikle kendini tanıyıp anlaması, gerçekçi bir benlik kazanması, kendini olduğu gibi kabul edip gizil güçlerini geliştirmesi ve bunlara bağlı olarak kendisiyle ve çevresiyle uyumlu ve mutlu olmasını amaçlamaktadır.¹⁰⁴ Manevi danışman kendisine getirilen problemin çözümünde danışanın kendisi için benimsediği çözümle hareket eder. Manevi danışmanlığın hem teorik hem pratik yönleri vardır.¹⁰⁵

Günümüzde öncelikle Türkiye’de hastanelerde uygulanmak istenen manevi bakım söz konusudur. Bunlardan örnek verecek olursak; Tıbbi tedavi, sosyal bakım ve psiko-sosyal hizmetleri bu hizmetin önemli bir parçasıdır.¹⁰⁶ Bunun yanı sıra kronik hastalığı olan insanlara, sakat olan engellilere ve yaşlılıktan kaynaklı sağlık sıkıntısı yaşayan kişilere yönelik maneviyat destekli bütün hizmetler bu örnek kalıbına girerler. Maneviyat denilen olgu tıp ve sosyal hizmetlerle bütüncül ve birleştirici bir rol oynayarak insanların ruhsal yönden iyileşmelerine, iyimser

¹⁰⁴ SÖYLEV, “Türkiye’de Dini Danışmanlık ve Rehberlik” s63.

¹⁰⁵ Mualla Selçuk, **Din Hizmetlerinde İletişim ve Halkla İlişkiler**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2003, s.131-133

¹⁰⁶ http://www.manevibakim.com/bilim_alanlari/manevi_bakim/index.asp , 02.01.2017.

bakmalarına böylelikle hastalıklarını yenmelerine ya da bunlarla barışık olmalarına yardımcı olur.¹⁰⁷

2.2. Manevi Danışmanlığa İhtiyaç Duyulan Konular ve Konusu

Günlük yaşamında pek çok problemle karşılaşan insan, buna bağlı olarak birçok konuda da danışma ihtiyacı hisseder. İhtiyaç hissettiği alanlardan bir tanesi de dindir. Dini danışmanlık pek çok problemle ilgilendiği gibi daha çok ahlaki konular, değerler ve dini manevi konularla ilgilenir.¹⁰⁸ Bir ihtiyaç olarak hissedilen dini danışma hizmetinin asıl kaynağı Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e peygamberlerin yürüttükleri elçilik görevi olduğu görüşü vardır. Ancak yürütülen bir peygamberlik görevi gibi değil her dinin mensuplarına yönelik onların din ve maneviyat kaynaklı sorunlarının çözümü, iç huzurlarının sağlanması hususunda bir yardım faaliyeti ve manevi duyguların yükseltilmesi faaliyetidir.¹⁰⁹

Toplumda dini danışma ve rehberliğe ihtiyaç duyulan bazı alanlar vardır. Bunların bazıları psikolojik danışma ve psikoterapinin de alanlarına girmektedir. Manevi danışmaya ihtiyaç duyulan alanları şu şekilde sıralanabilir.¹¹⁰

1. Dini bilgi yetersizliği
2. Yanlış bilinen dini bilgiler, hurafeler, batıl inançlar
3. Ahlak eksiklikleri ve inanç
4. Kötü alışkanlıklar (Uyuşturucu, alkol vb.)
5. Sapkın adetler (Zorla evlendirme, namus cinayeti vb.)
6. Felaketler, kazalar ve belalar
7. Hastalık ve mahkûmiyet halleri
8. Güçsüzlük, çaresizlik ve yaşlılık
9. Aile içi anlaşmazlıklar
10. Umutsuzluk, kaygısızlık gibi manevi sıkıntılar

¹⁰⁷ http://www.manevibakim.com/bilim Alanlari/manevi_bakim/index.asp , 02.01.2017.

¹⁰⁸ http://www.sosyalsiyaset.net/documents/Yetistirme_yurtlari.htm 16.02.2017

¹⁰⁹ Mustafa Kemal KARABACAK, Aile İçi Çatışma ve Anlaşmazlıkların Çözümünde Dini Danışmanlığın Önemi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2015, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s.77.

¹¹⁰ a.g.e, s.86.

11. Evlenme, boşanma, ölüm gibi derin duygusal etki yapan gelişmeler

Dini danışma sadece inanç ve psikoloji konularıyla ilgilenmez. Dini danışman yardımı arayanlara yardımcı olurken psikolojik tekniklerden yararlanır¹¹¹ ve dinin sağladığı maneviyattan faydalanarak yardımcı olur.

Ayrıca dini danışmanlığın konusunu Anormal Dini Haller de oluşturur. Anormal Dini Halleri şu şekilde sıralanabilir.¹¹²

- Sanrı deliri (gerçeğe uymayan duygusal algı)
- Melankolik
- Sofuluk
- Deliri (Aşırı sıkıntı ve üzüntü şeklinde beliren ruhsal rahatsızlık)
- Mistik
- Perseküsyon deliri (takip edildiğini ya da öldürüleceğini düşünmekle ortaya çıkan ruhsal rahatsızlık)
- Allahlık, Peygamberlik, mehdilik iddiaları
- Büyü ve sihir iddiaları
- Sterotipiler (takıntı şeklinde beliren dinen vesvese ismi verilen ruhsal rahatsızlık)

Dini danışma ve rehberliği zorunlu kılan bazı etmenler de vardır. Üzeyir Ok bunları şu şekilde sıralar: ¹¹³

Danışman tarafından tam anlaşılama endişesi:

Bazı dindarlar, inançlarıyla ilgili kaygıdan kaynaklanan çeşitli gerekçelerle bir dünyevi terapistte gitmemeyi isteyebileceği gibi, dindarlığı benimsemeyen kişiler de yine bazı gerekçelerle dini danışmana başvurabilir. Ayrıca seküler danışmanlar tarafından tam anlaşılama ve dini konularla ilgili inançlarından ötürü tenkit edilme endişelerine de sahip olabilirler. Bundan dolayı dindar bir danışman kolayca

¹¹¹ Necla YILMAZ, a.g.t., s.60.

¹¹² Hüseyin PEKER, “Dini Danışmanlık Bağlamında Aile Danışmanlığı ve Rehberliği (Samsun ve Aydın ile İrşad ve Rehberlik Büroları örneği)”, (Bildiri), 2009, s.153.

¹¹³ Üzeyir OK, **İnanç Bakım ve Danışmanlığı: Bir model geliştirme Denemesi**, Ali Seyyar (E.d.), Manevi Sosyal Hizmetler, Rağbet yayınları, İstanbul, 2008, s.110-113.

ulaşabileceği ve inandığı değerlere saygı duyduğunu düşündüğü bir dini psikolojik danışmana gitme ihtimali artacaktır.

Modern danışmanlık uygulamalarının dini içerikten uzak durması:

Günümüzün seküler danışmanlık modelleri, teori ve uygulamalarının daha çok dünyevi ve inanç faktörünün değerlendirilmediği bir yapıya sahiptir. Bu danışma modellerinde danışman-danışan arasındaki inanç farklılığı çoğu kez dikkate alınmamaktadır. Dolayısıyla aradaki inanç farklılığı, çözüm yerine bir takım anlaşmazlıkları da beraberinde getirecektir.

Seküler danışman ve terapistlerin dini ve ruhi konulardaki bilgi ve tecrübe eksiklikleri:

Akıl sağlığı uzmanları veya seküler danışmanların dini ya da ruhi konularda bilgi eksikliğine sahip olmaları da dini psikolojik danışmanlığı gerekli kılmıştır. Özellikle Nüfusunun tamamına yakınının Müslüman olduğu Türkiye’ de, psikolojik danışmanların, dini değerleri konusunda bilgi eksikliği ciddi bir eksikliktir. Akıl sağlığı uzmanlarının, hastaların anlamsal veya ruhsal problemleriyle ilgilenmede sık sık güçlük yaşadıkları gözlemlenmektedir. Bu tür konularda başarılı olmaları için en iyi biçimde donatıldığı varsayılan dini danışmanlar, insan problemlerinden kendi alanlarıyla ilgili olanları tedavi etmede daha çok yardımcı olacaklardır.

Anlam ve inanç konularında birikimli danışman arayışı:

Değerler karmaşası ve kimlik sorunu yaşayan insanlara yardımda bulunmak için ‘inanç’ konusunda bilgi birikimine sahip danışmanlara ihtiyaç vardır. Nasıl yaşamalıyım sorusuna yanıt aramada danışmanın vereceği kültür ve inanç bağlamındaki cevaplar dini psikolojik danışmanlık alanında önemli bir ihtiyacı giderecektir.

Din adamlarının dini danışmanlık konularında halka daha yakın olmaları:

Günümüzde din adamlarının iyi etkileşim kurma gereksinimi ortadadır. İnanç bakım ve danışmanlığı konusunda eğitim alabilecek din hizmeti sunanlar, hem kendilerini geliştirirler hem de cemaatlerine ve çevredekilere daha işlevsel hizmetler

sunabilirler. Bazı toplumlarda özellikle muhafazakârlığın ağırlıkta olduğu gruplarda dünyevi bir sağlık uzmanına gitmek normal karşılanmayabilir. Danışan için, devam etmekte olduğu bir ibadet merkezinin din görevlisi, dindar biri için hem kolay ulaşma hem de aynı inanç ve değerleri paylaşma ya da takınacağı tavrı ve hoş görü boyutunu önceden görme açısından daha kolay ulaşılabilir bir durumda olur. Dolayısıyla kültür ya da değer ortaklığı, bireylerin kendilerini kendi kültürel ortamlarında daha rahat hissetmeleri açısından inanç bakım ve danışmanlığı teşvik edilmiş ve ruh sağlığına önemli katkıda bulunulmuş olur.



2.3. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Sürecinde Temel İlkeler

Psikolojik danışma ve rehberlikte olduğu gibi dini danışmanlığında ilkeleri vardır ve psikolojik danışmanlıkla aynı yöntemleri kullanır. Bunlar:

2.3.1. Saydamlık (İçtenlik)

Saydamlık demek bireyin hissettiği duygu ve düşünceleri olduğu gibi çarpıtmadan, uygun bir dille karşısındakine söylemesidir.¹¹⁴

Danışan ve danışmanın saydam olmaları yani her şeyi olduğu gibi ifade etmeleri görüşmeyi olumlu yönde etkileyip kendisini olduğu gibi anlatmasına yardımcı olur.¹¹⁵ Bundaki amaç ise görüşme sırasında danışan ile danışmanın savunucu ve suçlayıcı bir tutumdan uzak tutup kaygılardan uzaklaştırmaktır.¹¹⁶

Saydam ve içten olmanın hem olumlu hem de olumsuz tarafları vardır. Sıkılma, üzülme gibi duyguların düşüncesizce paylaşılma anlamına gelmez. Kendini açma davranışı uygun bir zamanda yapılmalıdır.¹¹⁷

2.3.2. Saygılık ve Koşulsuz Kabul

Danışma ilişkilerinde görüşmenin ilerleyebilmesi için, danışmanın danışana koşulsuz kabul etmesi ve ona saygı duyması, baş etmenlerden bir tanesidir. Saygı; danışmanın danışanını ayrı bir kişi olarak duygu, düşünce ve eylemlerinde özgür olduğunu kabul etmesidir.¹¹⁸ Saygılık ilkesiyle danışman karşısındaki kişiyi koşulsuz ve önyargısız bir biçimde diline, dinine, ırkına, genel görüşüne, eğitim düzeyine, karakterine, yaşına, cinsiyetine vs. bakılmadan olduğu gibi kabul etmesidir. Kişiyi hiçbir önyargı, ön şart olmadan sevdiğini, saydığını ve anlayış gösterdiğini jest, mimik ve sözleriyle hissettirmesidir.¹¹⁹

¹¹⁴ www.egitimbilimlernotlari.com/Tag/saydamlık 17.02.2017

¹¹⁵ www.weblopedi.com/saydamlık-ilkesi 17.02.2017

¹¹⁶ www.weblopedi.com/saydamlık-ilkesi 17.02.2017

¹¹⁷ SÖYLEV, "Türkiye'de Dini Danışmanlık ve Rehberlik" s.222.

¹¹⁸ a.g.e., s.223.

¹¹⁹ Necla YILMAZ, Aile İrşad ve Rehberlik Bürolarında Yapılan Dini Danışmanlık, s.63.

Danışmanın danışanını önyargısız bir biçimde olduğu gibi kabul etmesi bütün davranışlarını kabul ettiği anlamına gelmez. Bunun anlamı danışanların kendilerine ait bir şekilde inanç ve duyguya sahip olma haklarının olduğunu bilmesidir.¹²⁰

2.3.3. Empatik Yaklaşım

Kişinin kendisini bir başkasının yerine koyarak onun bakış açısıyla olaylara bakıp; duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışmasına (Empati) denir.

Empati üç aşamada gerçekleşir:¹²¹

“1. Empati, kuracak kişi, kendini karşısındakinin yerine koymalı ve olaylara onun bakış açısıyla bakabilmelidir.

2. Karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlamalıdır.

3. Zihninde oluşacak empatik anlayışı karşısındakine iletmelidir.”

Birçok yerde empatik ilişkiler karşınızdaki insanı daha iyi anlamaya yardımcı olur. Eşler arasında, arkadaşlar arasında, iş ortamında empatik ilişkilerle empatik yaklaşımla ilişkiler düzenlenebilir. Danışma sırasında empati kurarken “Ben dili” kullanarak danışana kendisini anladığı ifadesi hissettirilmelidir. “Seni anlıyorum”, “Bu durumdan dolayı üzgünsün” gibi suçlayıcı olmayan ifadeler kullanılmalıdır.

Empati kurarken dikkat etmesi gereken ise bunu sempatiye çevrilmemesi gerektiğidir. Empati kişinin hissini anlayıp, onun bu durumdan kurtulmasına yardımcı olmaktır. Sempati ise, bireyle aynı duyguları yaşamaktır. Örneğin; izlenen bir filmde oyuncunun ağlayıp izleyen de ağlaması gibi.¹²²

2.3.4. Somutluk

Somutluk; anlatımın belirgin olması,¹²³ mecaz, kapalı ve genel ifadelerin kullanılmaması anlamına gelir. Özellikle önemli olan sorular somut bir şekilde ele alınıp soyut ve üstü kapalı olan ifadelerden uzak durulmalıdır. Danışanın

¹²⁰ SÖYLEV, “Türkiye’de Dini Danışmanlık ve Rehberlik” s.223.

¹²¹ <http://ertugrulakbas.terapi.com/2011/04/20/empatik-yaklasim/> 18.02.2017

¹²² <http://ertugrulakbas.terapi.com/2011/04/20/empatik-yaklasim/> 18.02.2017

¹²³ SÖYLEV, “Türkiye’de Dini Danışmanlık ve Rehberlik” s.226.

danışmanını tam olarak anlaması, sorunu tespit etmesi ve ona yardımcı olmasında somutluk oldukça önemlidir.

Danışmanın iletişim olduğunu düşünecek olursak, danışma faaliyetinde olabildiğince saydam ve somut ifadelerle danışana yaklaşılmalıdır ki karşılıklı iletişim ortaya çıksın. Aynı şekilde danışanda olabildiğince somut ifadelerle kendini ifade etmelidir.

2.3.5. Baskısız Danışma atmosferini oluşturma

Danışmanın danışanını sorgulamadan, suçlamadan ve ayıplamadan görüşmeyi gerçekleştirmesidir. Danışan danışmanın yanında sanki bir arkadaşının, dostunun yanında ona derdini anlatıyormuş gibi rahat hissetmelidir.¹²⁴

Danışanın kendini rahat hissedip sorunlarını olduğu gibi anlatması gerekir. O yüzden kendi hiçbir şekilde basılı altında hissetmemelidir. Danışan her ne şart altında olursa olsun kesinlikle yargılayıp suçlama yoluna da gidilmemelidir. Zaten bu şekilde davranan bir danışan düşünecek olursak dışarıdaki bu işin bilgisini almamış olan insanlardan farkı kalmaz.

2.3.6. Tabilik ve tutarlılık

Tutarlılığın terim olarak anlamı; bir söylenenin başka bir söylenenle doğruluk ve gerçeklik açısından aynı niteliği taşımasıdır.¹²⁵ Danışmada ise, danışmanın söz ve davranışlarında tutarlı olup karşısındaki danışanının güvenini sarsacak davranış ve sözlerden kaçılmasıdır.¹²⁶

Sağlıklı bir danışma ortamının oluşturulabilmesi için tabilik ve tutarlılık oldukça önemlidir. Öncelikle danışanda olması gereken bu özellik pek tabidir ki gerekli bilgilerin alınıp sağlıklı bir danışma gerçekleştirilerek danışana yardımcı olabilmesi için danışanında bu özelliği taşıması gereklidir.

2.3.7. Güven

Güven duygusu insanları birbirine en çok bağlayan ve karşı taraftan zarar görmeyeceğini bildirerek emniyette olduğunu bildiren aynı zamanda insanların

¹²⁴ Necla Yılmaz, a.g.t., s.63.

¹²⁵ <http://www.cokbilgi.com/tag/tutarlilik-nedir/> 18.02.2017

¹²⁶ Necla Yılmaz, a.g.t., s.63.

rahatlamasını sağlayan duygudur. Şüphesiz ki bir danışma ortamı da güven duygusundan yoksun olarak düşünülemez. Danışman, danışanına güven telkin etmediği müddetçe danışan duygularını açıklıkla ve olduğu gibi yansıtamaz ve bu sebeple geçerli bir danışma faaliyeti gerçekleştirilemez. Güven ortamı içerisinde koşulsuz kabul, tutarlılık, gizlilik gibi kavramları da içerdiğinden dolayı ortamda olması gereken ilk ilkedir.

2.4. Manevi Danışmanda Bulunması Gereken Vasıflar

Manevi danışmanda danışma faaliyetini sağlıklı bir şekilde gerçekleştirebilmek için bazı vasıfların bulunması gerekir. Bu vasıfların neler olduğu bu bölümde tanıtılacaktır.

2.4.1. Yeterli Düzeyde Bilgi

Her meslekte olduğu gibi danışmanlık alanında da bilgi çok önemlidir. Mesleğinin gerektirdiği bilgileri, yeni gelişmeleri bilmeli, bunlardan haberdar olmalıdır. Bilgi ile birlikte gerçekleştirilen görüşme faaliyeti başarılı olur. Aksi takdirde yapılan görüşme “Güzin Abla”lıktan ileriye gidemez.

Elbette ki en başta gelen kriterlerden biri yeterli düzeyde bilgidir. İş rehberlik olunca bilginin önemi daha da çok artmaktadır. Danışman olan kişi alanıyla ilgili ve alanıyla bağlantılı olan bilgiyi yeteri düzeyde bilmeli ve yeni gelişmelerden de haberdar olmalıdır.

2.4.2. Yeterli Düzeyde Dini Bilgiye Sahip Olmak

Manevi danışmanlık denildiği zaman psikolojik danışmanlığın din ile yorumlanmasını anlamaktayız. Bundan dolayı manevi danışmandan beklenen de hem psikolojik danışma alanında uzman, hem de din konusunda yetkin bir şahsiyetin olması gerekir. Bu işi ancak bu iki vafsa haiz olan insanların yürütmesi gerekir.

Yetersiz dini bilgiye sahip bir insanın bu faaliyeti yürütmesi olanaksızdır. Manevi danışmanlık görevini üstlenen kişi öncelikle ayet hadis bilgisi tam ve rehberlik yapmada kullanılması içinde bunların özümseyip benimsemiş olmaları gerekir.

2.4.3. Etkili İletişim Becerilerini Kazanmış Olmak

Danışma işinde en önemli etkenlerden bir tanesi de, danışmanın konuşma becerisidir. Çünkü danışman danışanın kendisini anlatarak iletişime geçmesi ve sorunun çözülme evresidir. Bunun gerçekleşmesi için danışmanın uygun ortamı iletişim becerileriyle sunup danışana sorunu güvenli bir şekilde anlatacağını ve bunun için uygun bir atmosfer oluşturduğu sinyali vermesiyle başlar. İletişimde empatik yaklaşım ve ben dili danışan ve danışman arasındaki iletişimi oldukça kolaylaştıran başlıca etmenler arasında gelir.

2.4.4. Sevgi, Saygı, Merhamet gibi Olumlu Kişilik Özelliklerine Sahip Olmak

Dini danışman öncelikle kendini sevmeli, saymalı, sevgi dolu olmalıdır. Sonrasında danışma faaliyetinde danışanına karşı sevecen, merhametli tavırla yaklaşmalıdır. İnsanlar yüzü asık, anlayışsız bir insanla sorunlarını paylaşmaktan çekinebilir. Ama sevecen, güler yüzlü, içten bir insana her şeyi olduğu gibi anlatmak ister. Peygamber Efendimizin de danışmanlığında ilk göze çarpan özelliklerden bir tanesi onun olaylara ve kişilere sevgi, saygı ve merhametle yaklaşmasıdır ki O bir sözünde şöyle buyurmuştur.¹²⁷

“ Ben sizin için çocuğuna karşı merhametli bir baba gibiyim ”

Ayrıca danışmanın uygulayacağı ahlaki ilkeler şu şekilde sıralanabilir.¹²⁸

1. Danışan ile aradaki gizliliği devam ettirmelidir.
2. Danışan ile aradaki sınırlılıkları korumalıdır.
3. Danışma süreci esnasında gereksiz ayrıntılara girmemelidir.
4. Kendini danışanın yerine koymalıdır.
5. Sabırlı ve dürüst olmalıdır.

¹²⁷ Ebu Davud, Tahare, 4.

¹²⁸ SerpilBAŞAR,Hastanede Din Hizmetleri Modeli,
www.manevibakim.com/bilim_alanlari/manevi_bakim/makale_01.asp

2.5. Manevi Danışma ve Rehberlikte Temel Yaklaşımlar

Manevi danışmanlıkta, danışma esnasında gerek danışana güven telkin edip kendisini açmasını sağlamak adına gerekse sağlıklı bir danışma faaliyeti gerçekleştirmek adına bazı temel yaklaşımların benimsenmesi gerekmektedir. Bu yaklaşımlar ise şunlardır:

2.5.1. Problemin Öznelliği :

Manevi danışma ve rehberlik faaliyetinde sorunları genellemek ve genel çözümler bulmak doğru değildir.¹²⁹ Çünkü benzer ya da aynı karakterdeki problemlerin aynı çözümleri yoktur.¹³⁰ Problem bir kişinin problemidir ve o kişi huyu, mizacı, hayat anlayışıyla o probleme çok farklı bir misyon yükler ve çözümü de kişisel olarak farklılık gösterir. Bundan dolayı problemleri çözerken, kişinin yaşamına ve aynı zamanda çevresel faktörleri de göz önüne alarak çözüm yoluna ulaşılmalıdır.

2.5.2. İhtiyaca Odaklanmak:

Manevi danışma hangi ihtiyaçla ortaya çıktıysa o ihtiyacı karşılamaya yönelik olarak bir danışma faaliyeti sunmalıdır. Bir kimseyle yürütülen manevi danışmada başka konulara geçmeye sebep olan olaylar olsa dahi o anki konuyla sınırlı kalınmalıdır.¹³¹ Örneğin; bilgiye ihtiyacı olanı ikna etmeye çalışmamalı, ikna olmaya ihtiyacı olan birinde de moral takviyesi çabasına girişilmemelidir.¹³²

İhtiyaçları doğru tespit etmek, problemleri iyi bir şekilde tespit ve tahlil etmek aynı zamanda en uygun ve isabetli yardım davranışını gerçekleştirmek manevi danışma ve rehberliğin özünü oluşturur.¹³³

2.5.3. Danışma ve Rehberlik İlişisini İnsani Bir Eylem Olarak Gerçekleştirmek

Manevi danışma ve rehberlik faaliyeti her şey den önce belli etik kuralları olan, yardımlaşma, dayanışma, saygı, sevgi, içtenlik gibi insani davranışları

¹²⁹ SÖYLEV, a.g.t., s.214.

¹³⁰ Suat Cebeci, Dini Danışma ve Rehberlik, S.97.

¹³¹ SÖYLEV, a.g.t., s.215.

¹³² Suat Cebeci, a.g.e., S.97.

¹³³ a.g.e, s.97.

gerektirir ve bu davranış düzeni içerisinde yürütülmelidir.¹³⁴Şayet böyle bir danışma ortamı gerçekleştirilirse işte o zaman danışmanın diğer kriterleri olan kendini açma güven ve kabul ortamları da kendiliğinden oluşmuş olacaktır.

¹³⁴ Cebeci, a.g.e., S.98.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEVLANA VE YUNUS EMRENİN HAYATLARI

Bu bölümde asıl bölüme geçmeden önce konuya kaynaklık teşkil eden Mevlana ve Yunus Emre'nin hayatlarına yer verilecektir. Konu kapsamında olan bu iki şahsiyetin nerede doğduğu, nerede öldüğü, doğum ve ölüm yılları anlatılmakla birlikte; nasıl bir ortama doğdukları neler yaşadıklarına dair küçük bilgiler de yer almaktadır. Ayrıca bu bölümde Mevlana ve Yunus Emre'nin eserleri de tanıtılacaktır.

3.1.Mevlana'nın Hayatı ve Ailesi

Mevlana'nın babasının ismi Bahâüddin Veled, annesinin ismi ise Mümine Hatun'dur. Mevlana'nın ataları Özbekistan sınırında Afganistan'ın Belh şehrinde XIII. Yüzyılın başlarında ikamet etmekteydi.¹³⁵ Mevlana Celaleddin Rumi 30 Eylül 1207 ya da 6 Rebiülevvel 609 senesinde Belh şehrinde doğmuştur.¹³⁶ Pek çok kaynakta Mevlana'nın doğum tarihi bu şekilde verilmiştir. Fakat bu görüş üzerinde tartışmalar da bulunmaktadır. Belh şehri uzun dönemler Türklerin hâkimiyetinde olup Gazneliler ve Selçukluların önemli ilim merkezlerinden biriydi ve aynı zamanda Mevlana doğduğu sıralarda Harezmsahların elinde bulunmaktaydı.¹³⁷

Mevlana'nın asıl ismi Muhammed Celaleddin'dir.¹³⁸ Mevlana'ya hayatında verilen farklı lakaplar bulunmaktadır. Hüdavendigâr, Mevlana, Belhi, Rumi, Mevlevi, Molla, Konevi gibi.

İlk olarak Mevlana lakabıyla daha çok bilinmesinden dolayı Mevlana lakabını açıklayalım. “Mevla” ve “na” edatının birleşmesiyle oluşmuş Arapça bir yapıdır. Mevla demek; efendi, sahip anlamlarına gelmektedir. “-na“ eki ise yine Arapçada biz, bizim anlamlarındandır. Ezcümle toparlarsak “Mevlana“ kelimesi “efendimiz” anlamında kullanılmaktadır.

¹³⁵ Ed. Nuri Şimşekler, **Konya'dan Dünya'ya Mevlana ve Mevlevilik**, Karatay Belediyesi Yay., Konya,2007, s.21.

¹³⁶ Şefik Can, **Mevlana Hayatı Şahsiyeti Fikirleri**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1995,

¹³⁷ Şimşekler, a.g.e., s.21.

¹³⁸ Emine Yeniterzi, **Mevlana Celaleddin Rumi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s.1.

Belhi lakabı ise “Belh” şehrinde doğmasına istinaden verilmiştir.

Rumî lakabı bir dönem “Diyar-ı Rum” diye adlandırılan Anadolu’nun Konya şehrine yerleşmesi, mezar ve türbesinin orada bulunmasına verilmiştir. Aynı şekilde “Konevi” lakabı da yine Konya’da ikamet etmesinden dolayı Konyalı anlamında verilmiştir.

Hüdâverdigâr lakabını açıklayacak olursak; Farsça Hûda kelimesi “Vend“ ile birleşerek “gâr“ ekinin getirilmesiyle oluşmuştur ve “Hâkim, Hükümdar, Efendi, Sahip” gibi anlamları ifade etmektedir. Hüdaverdigar, Şeyh, Molla, Mevlevi, Hazret-i Pir gibi lakaplar Mevlana için kullanılmıştır.¹³⁹

Mevlana’nın babası “Sultanü’l-Ulemâ” lakabıyla bilinen Muhammed Bahâüddin Veled’tir.¹⁴⁰

Sultanü’l-Ulemâ yani bilginlerin sultanı lakabını Peygamber Efendimizin verdiği dair menkıbeler bulunmaktadır. Bahaüddin Veled soy yönünden Hz. Ebubekir’e dayandırılmaktadır. Fakat Hz Ebubekir’e dayandığına dair bilgiler Bahaüddin Veled’in kitabında yer almadığı görülmektedir. Mevlana’nın babası Bahaüddin Veled’in Mümine Hatun’dan, bir kız iki oğlu dünyaya gelmiştir.¹⁴¹ Annesi Belh’in Emiri olan Ruknettin’in kızı Mümine Hatun’un¹⁴² soyunun ise Hz. Ali’ye dayandığı bildirilmektedir.

Mutasavvıf ve büyük bir alim olan Bahaüddin Veled henüz iki yaşındayken babası Hüseyin Hatibî’yi kaybetmiştir.¹⁴³ Bahaüddin Veled insani olarak çok yüksek vasıflara sahip olan bir zat idi. Üstün bir bilgiye ve Muhammedi bir ahlaka sahipti.¹⁴⁴ Kötülüklerden kaçınır, herkese iyilik eder, etrafındaki insanları sapıklıktan ve imansızlıktan korunmak için uyarıp sohbetler tertip ederdi.¹⁴⁵

¹³⁹ Adnan Karaismailoğlu, **Mevlana ve Hayatı**, http://mevlanader.com/Mevlana_vehayati/, 10.05.2018.

¹⁴⁰ Kamil Yaylalı, **Mevlana’da İnanç Sistemi**, Selçuk Üniversitesi Yayınevi, Konya, 1987, s.92.

¹⁴¹ Şimşekler, a.g.e., s.21.

¹⁴² Yeniterzi, a.g.e., s.2.

¹⁴³ a.g.e., s.2.

¹⁴⁴ Can, a.g.e., s.33.

¹⁴⁵ a.g.e., s.33.

Sultan'ül-Ulema ile Belh şehrinden gelen müridlerinden olan Semerkanlı Şerefüddin Lala'nın Gevher Hatun¹⁴⁶ isminde bir kızı bulunmaktaydı. Gevher Hatun hem güzel hem de güzel ahlaklıydı. Bahaüddin Veled, 1225 yılında Celaleddin ile Gevher Hatunu evlendirmiştir.¹⁴⁷ Bu evlilikten bir süre sonra Mevlana'nın annesi sonrasında ağabeyi Muhammed vefat etmiş, aradan çok geçmeden ise kayınvalidesi vefat etmiştir.¹⁴⁸ Bu olayların ardından ise gerçekleşmiş olan bu evlilikten, Sultan Veled ve Alâeddin isminde çocuklar dünyaya gelmiştir.¹⁴⁹

Hiz. Mevlana'nın ilk eşi olan Gevher Hatun'un vefatından sonra Mevlana, Konyalı İzzeddin Ali'nin kızı olan Kira (Gerra, Kerra) Hatun ile evlenmiş, Emir Muzafferüddin Alim Çelebi ve Melike Hatun dünyaya gelmiştir.¹⁵⁰

Mücadeleli, hüsranlı yıllar birbirini kovalamış, Mevlana artık yaşlanmış, zayıf bedeni gece gündüz çalışmaktan çok yıpranmıştır.¹⁵¹

Bu geçici dünya, insanlar için misafirhane olup, bu misafirhaneden nice peygamberler, veliler gelip konaklamış sonunda “*Rabbine sen ondan razı, o senden razı olarak dön.*”¹⁵² davetine uymuştur.¹⁵³ Mevlana'nın ölümü 1273 yılının kış ayında gerçekleşmiştir.

Mevlana öleceğini hissetmiş ve artık bu âlemden göçeceğine dair şiirler yazmaya başlamıştır. Kasım ayının başlarında rahatsızlanan Mevlana'nın hastalığı kırk gün sürmüştür.¹⁵⁴ Selçuk sarayının doktorları, Mevlana'nın hastalığını bir türlü teşhis edememiş ve nabız bozukluğu, yüksek ateş olduğunu hastalık levhasına yazmışlardır.¹⁵⁵

¹⁴⁶ Can, a.g.e., s.37.

¹⁴⁷ Şimşekler, a.g.e., s.23.

¹⁴⁸ Güler, a.g.e., s.17.

¹⁴⁹ Fatma Tuba Altın, “Mevlana'nın Eserlerinde Dostluk ve Samimiyet Değerlerinin İşlenişi ve Eğitim Açısından Tahlili”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2010, s.22.

¹⁵⁰ a.g.t., s.22.

¹⁵¹ a.g.e., s.25

¹⁵² Fecir / 89

¹⁵³ Yeniterzi, a.g.e., s.12.

¹⁵⁴ Yaylalı, a.g.e., s.115.

¹⁵⁵ a.g.e., s.115.

Bir gün Şeyh Sadrettin Konevi Mevlana'nın ziyaretine gelir, "Yüce Tanrı size tez zamanda şifa versin. Hastalık ahirette derecenizi yükseltir. Umulur ki yakın günlerde sağlık bulursunuz. Mevlana Celaleddin Hazretleri âlemin canıdır" demiş, Mevlana ise "*Bundan sonra şifa sizin olsun, âşıkla maşuk arasında (sevenle sevilen) arasında zardan bir gömlekten gayri bir şey kalmamıştır. Nurun nura konuşmasını istemiyor musunuz?*" demiştir.¹⁵⁶

Hastalık kırk gün kadar uzamış ve Aralık ayının 16'sında Mevlana biraz daha iyi durumdadır ve akşama kadar yanına gelenlerle konuşmuştur.¹⁵⁷ Her sözünün vasiyet olduğu o gün yine Mevlana'nın başında Mesnevi'yi yazdırmış olduğu değerli öğrencisi ve Çelebi Hüsamettin, Sevgili oğlu Sultan Veled, yakın dostları ve sarayın iki doktoru bulunmaktaydı.¹⁵⁸

Nihayet 17 Aralık 1273 Pazar günü Mevlana sükût ve sakinlik içerisinde son nefesini vererek vuslatını gerçekleştirmiş olur. Hakkın ve hakikatin güneşi olan Mevlana bu fani dünyadan geçerek ölümsüz Dünyada batmamak üzere yeniden doğmuştur.¹⁵⁹ Bundan sonraki senelerde Mevlana'nın ölümü "Şeb-i Arus" olarak isimlendirilmektedir. Yani "*Düğün Gecesi...*"

3.2.Mevlana'nın Konya'ya Geliş ve Yerleşme Süreci

Bahaüddin Veled'in inanç ve fikir farklılığından dolayı Belh şehrinde göç ettiği bilgileri mevcuttur. Şöyle ki; Sultanü'l-Ulemâ Bahaüddin Veled'in kürsüdeyken felsefecilere ve hükemaya ağır sözlerle tenkit etmiş onları bid'atçı olarak atfetmiştir.¹⁶⁰ Bahaüddin Veled'in felsefeci ve hükemaya karşı olan bu tavrı yüzünden rivayete göre aralarında çekememezlik ve rekabet bulunan aynı zamanda saraya mensup Fahreddin Razî tarafından, diğer bir rivayete göre ise dönemin hükümdarı olan Muhammed Kutbuddin Harizmşah tarafından Belh'i terk etmeye mecbur bırakılmıştır.¹⁶¹ O sırada hayatta bulunan Şeyh Feridüddin Attar, Bahaddin

¹⁵⁶ Atasağun, a.g.e.,s.26.

¹⁵⁷ a.g.e., s.26

¹⁵⁸ Yaylalı, a.g.e., s.116.

¹⁵⁹ Yeniterzi, a.g.e., s.13.

¹⁶⁰ Galip Atasağun, **Mevlana Celaleddin-i Rumi ve Mesnevi'de Bahsettiği Dinler**, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 2001, s.2.

¹⁶¹ Fuat Köprülü, **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, 3.Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1976 s.217.

Veled'in Belh'ten çıkışı esnasında O'na hayır duaları ederek "Esrar name" isimdeki eserinin bir nüshasını hediye etmiştir.¹⁶² Ayrıca Bahaüddin Veled'in şeyhi olduğu bilinen Necmeddin-i Kübra'nın da Harezimlilerle arası iyi değildi.¹⁶³ Ve bu sıralarda Necmeddin-i Kübra'nın halifelerinden olan Mecdeddin-i Bağdâdi Harezim Şahının emriyle Ceyhun ırmağına atılarak boğulmuştur.¹⁶⁴ Gerek yaşanmış olan bu iki olay gerekse Bahaüddin Veled'in yaklaşan Moğol tehlikesini sezmiş olması onu Belh'i terk etmeye mecbur etmiştir.¹⁶⁵ Yanına en yakın müritlerini, halifelerini ve ailesini de alan Bahaüddin Veled Belh'i terk etmiş ve Sipehsalar'da yazdığı üzere şehirden şehre geçerek Bağdat'tan sonra hacca gitmiş, sonra Anadolu'ya, Erzincan'a Erzincan'dan da Akşehir'e geçmiş sonrasında ise Selçuklu hükümdarı olan Alâeddin Keykubat'ın çağrısı üzerine Konya'ya geldiği bildirilmiştir.¹⁶⁶ Yapmış olduğu bu yolculuk boyunca her yerde saygı ile karşılanarak insanlara sohbet ve vaazlar vermiş ve bu esnada Şahabeddin Sühreverdi, Muhyiddin İbnü'l Arabi ve Feridüttin Attar gibi mutasavvıf ve âlimlerle görüşmüştür.¹⁶⁷

Göç sırasında Bahaddin Veled'in yanında Belh Emir'inin kızı olan hanımı Mümine Hatun, oğulları Alaeddin Muhammed ve Celaeddin Muhammed bulunmaktaydı.¹⁶⁸

Bahaüddin Veled gerek Moğol istilasını gerekse Haremşah sebebiyle Belh'ten ayrılmış ve hacca doğru yola çıkmış Nişabur'a gelmiştir.¹⁶⁹ Nişabur şehri Belh şehri gibi en önemli ilim merkezlerinden biriydi ve orada Feridüddin Attar yaşamaktaydı.¹⁷⁰ Feridüddin Attar, çocuk yaşlardaki Mevlana'yı gördüğünde O'nun bilgi ve zekasından etkilenerek ona "Esrar Name" adlı eserini hediye etmiş ve babası Bahaüddin Veled'e "Umarım ki, senin bu oğlun yakın zamanda alemde ilahi aşkla yanacak, gönüllere ateş salacaktır." demiştir ve Mevlana'da Esrar Name isimli eseri

¹⁶² Köprülü, a.g.e., s.217.

¹⁶³ Yaylalı, a.g.e., s.94.

¹⁶⁴ Can, s.33.

¹⁶⁵ Yeniterzi, s.3.

¹⁶⁶ Can, a.g.e., s.34.

¹⁶⁷ Yeniterzi, a.g.e., s.4.

¹⁶⁸ Can, a.g.e., s.34.

¹⁶⁹ Atasağun, a.g.e., s.4.

¹⁷⁰ Can, s.34.

hep saklamış ve seneler sonra Mesnevisini yazdırırken oradan hikayeler alıp Feridüddin Attar'a olan sevgisini dile getirmiştir.¹⁷¹

Bahaüddin Veled'in Nişabur'dan sonraki durağı hilafet makamı ve Abbasilerin başkenti olan Bağdat şehri olmuştur.¹⁷² Molla Camî'in aktardığına göre Bahaüddin Veled Bağdat'a geldiği zaman halktan bazıları "Bu kalabalık cemaat hangi kavme aittir? Nereden gelip nereye gidiyorlar?" diye sorunca Sultanül Ulema şöyle cevap verir: "*Allah'tan geldik yine ona doğru gidiyoruz*"¹⁷³ diye cevap vermiştir. Bu cevap Avarifu'l-Maârif'in yazarı olan Şihabüddin Sühreverdi'ye iletildiğinde "*Bu sözü Belh'li Bahaüddin Veled'den başkası söylemez*" demiş ve hemen onu görmeye gitmiştir.¹⁷⁴ Böylece Bağdat'ta da Şeyh Şihabüddin Sühreverdi ile görüşmüşlerdir.

Sultan'ul-Ulema ve oğlu Celaleddin gitmiş oldukları her şehirde kafilesi ile birlikte padişah ve devlet adamları tarafından karşılanmışlardır. Özellikle de Bahaüddin Veled'in Bağdat'ta vermiş olduğu vaaz çok görkemli olduğu için halk onları sevgi ve saygı ile karşılayarak kendi şehirlerinde kalmalarını istemişlerdir.¹⁷⁵ Bahaüddin Veled Bağdat şehrinde üç gün kadar kaldıktan sonra oradan ayrılmıştır.¹⁷⁶ Bu esnada halifenin kendisine göndermiş olduğu üç bin dinarı "haramdır, şüphelidir" diye kabul etmemiştir.¹⁷⁷ Sonrasında ise Bağdat'tan çıkarak Mekke'ye, Şam'a, Malatya'ya, Erzincan'a ve oradan da Erzincan'ın Akşehir'ine gitmişlerdir.¹⁷⁸ Erzincan'ın Akşehir'inde Melik Fahreddin'in Hatun'u olan İsmetî Hatun'un yaptırmış olduğu medresede dört sene oturmuşlardır.¹⁷⁹ Daha sonra Sivas - Kayseri - Niğde oradan da Karaman'a yani Larend'e'ye gelmişlerdir.¹⁸⁰ Karaman Larend'e'ye gelen Bahaüddin Veled'i Vali Emir Musa Bey karşılayarak, Bahaüddin Veled adına

¹⁷¹ a.g.e., s.34.

¹⁷² a.g.e., s.35.

¹⁷³ Atasağun, a.g.e., s.4.

¹⁷⁴ Can, a.g.e., s.35.

¹⁷⁵ Kürşat Kızbaz, "Mevlana Felsefesi ve Türkiye'deki Mevlana Belgesellerinin Karşılaştırmalı İncelemesi", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2008, s.18.

¹⁷⁶ Atasağun, a.g.e., s.5.

¹⁷⁷ a.g.e., s.5.

¹⁷⁸ Yaylalı, a.g.e.,s.94.

¹⁷⁹ a.g.e., s.94.

¹⁸⁰ Can, a.g.e., s.36.

bir medrese yaptırmış ve onu oraya yerleştirmiştir.¹⁸¹ Sultanül Ulema, orada ders ve vaaz ederken Emir Musa Bey ve halk bu büyük Veli'yi çok sevmiş, vaazları onlar için feyz ve iman kaynağı olmuştur.¹⁸²

Bu sıralarda Celaleddin, bilgin ve genç bir delikanlı olarak babasının derslerine devam etmiştir.¹⁸³ Mevlana ve ailesi Larende'de yedi yıl kalarak hayatının kederli ve sevinçli olan ilk önemli yıllarını bu şehirde yaşamıştır.¹⁸⁴

O dönemde Selçuklu Devleti'nin başında Sultan Alâeddin Keykubat bulunmaktaydı. Anadolu Selçuklu devletinin çok zor bir döneminde devletin başına geçen yetenek ve cesaretiyle parlak bir devir açan Alâeddin Keykubat, Sultanül Ulema olan Bahaüddin Veled'e Konya'ya gelmesi için çağrıda bulunmuştur.¹⁸⁵ Alaaddin Keykubat bilgili insanlara değer vermiş, eğitim ve öğretim merkezi olan medreseleri de ilim ve irfan yuvaları haline getirmiştir.¹⁸⁶ Alaüddin Keykubat devlet işlerine önem verdiği kadar, ilme ve ilim adamlarına önem ve özen göstermiş, devletin bu minval de kalkınmasına da büyük katkı sağlamıştır.

Larende' de Emir Musa'nın şehrinde olan Sultanül Ulema'ya Alâeddin Keykubat Emir Musa ile haber göndererek şunları söylemiştir: "*Sultanul Ulema Hazretleri zahmet eder de bizim Konya'mıza şeref verirse bundan çok sevinirim. Onun kulu ve müridi olur hak yolunda yürürüm. Konya şehri, Sultanı ve emirleriyle onu beklemektedir.*"¹⁸⁷ demiş, Bahaüddin Veled'i Konya'ya davet etmiştir.

Yıllar önce Belh'ten yola çıkarak Nişabur'da, Halep'te Bağdat'a Şam'da durmayan on beş kişilik kabileler hiçbir şehre Bağdat' bile sığınamamış fakat sonrasında Konya'ya sığınarak orada kalmıştır.¹⁸⁸

¹⁸¹ Atasağun, sa.g.e.,s.5.

¹⁸² Can, a.g.e., s.37.

¹⁸³ Atasağun, a.g.e., s.5.

¹⁸⁴ Güler, a.g.e.,s.17.

¹⁸⁵ Kızmaz, a.g.t., s.19.

¹⁸⁶ İlknur Sertdemir, "Mevlana ve Konfüçyus'un Evren ve Ahlak Görüşleri Üzerine Bir Karşılaştırma", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Ankara,2012, s.6.

¹⁸⁷ Can,a.g.e., s.38.

¹⁸⁸ a.g.e.,s.39.

Alaeddin Keykubat, Bahaüddin Veled'i bizzat kendi karşılamıştır. Keykubat alim ve vezirleri sarayda misafir etmeyi teklif etmiş fakat Bahaüddin Veled “*Sen var ol sultanım! Yalnız sultanlara saray, şeyhlere dergah, bezirganlara han, gezginlere kervansaray, nasıl gerekse bizlere de medreseler uygun düşer*” demiş ve isteği üzerine Altun-Abâ medresesi yani İplikçi Camiine yerleştirilmiştir.¹⁸⁹

Bahaüddin Veled hem Altun-Abâ medresesinde hem de Alaeddin camiinde vaazlarına devam etmiştir. Bahaüddin Veled Konya’da büyük bir şöhret ve halkın sevgisini kazanmıştır. Konya’da iki seneyi bu şekilde geçirdikten sonra 18 Rebiülahir 628 / 12 Ocak 1231 yılında bir Cuma günü vefat etmiştir.¹⁹⁰ Ve bugünkü Mevlana türbesindeki yerine defnedilmiştir.

3.3. Mevlana’nın Eğitim ve Eserleri

Bu başlıkta Mevlana’nın eğitim hayatı, eğitim hayatını etkileyen Şems ile karşılaşma hikayesi ve eserleri tanıtılacaktır.

3.3.1.Mevlana’nın Eğitimi

Mevlana’nın çok ciddi bir eğitim gördüğü ve tasavvufi bir eğitimden geçtiğini kaynaklarda net bir şekilde görülmektedir.¹⁹¹ Mevlana’nın ilk müşidi babası Bahaüddin Veled’dir.¹⁹² Babasının terbiyesinde yetişen Mevlana Celaleddin henüz daha küçük çocukken olgunlaşmış ve muhakeme sahibi olmuştur.¹⁹³ Mevlana Celaleddin çocuk denilecek yaşlarda bile zamanını yalnızca islami ilimlerin tahsiline ve din eğitimlerine harcayarak günlerini riyazetle geçirmiştir.¹⁹⁴ Belh’te iken Mevlana Celaleddin’in Atabek ve Lala denilen hocalarından birisi de babasının müritlerinden olan Seyyid Burhanettin Muhakkik-i Tirmizi’dir.¹⁹⁵

Mevlana’nın babası Bahaüddin Veled, Mevlana 24 yaşındayken vefat etmiştir. Babasının vefatından sonra müridler tarafından ulu ve pir olarak

¹⁸⁹ Atasağun, a.g.e., s.7.

¹⁹⁰ a.g.e., s.7.

¹⁹¹ Şimşekler, a.g.e.,s.24.

¹⁹² Yeniterzi, a.g.e., s.5.

¹⁹³ a.g.e., s.5.

¹⁹⁴ Yeniterzi, a.g.e., s.6.

¹⁹⁵ a.g.e., s.6.

tanımlanmış ve babasının yerine geçerek vaazlara başlamış, fetva işleriyle uğraşmıştır.¹⁹⁶

“*Seyyid-i Sırdan*” “*Muhakkik*”, “*Fahrülmeczubin*” gibi isimlerle tanınan Seyyid Burhanettin mürşidi olan Mevlana'nın Konya'ya yerleştiğini öğrenince Anadolu'ya yönelmiştir.¹⁹⁷ Mevlana ise babasının ardından büyük bir boşluk hissetmiştir. Çünkü o sadece bir baba değil; bir şeyh, bir mürit, bir gönül dostu, bir insan-ı kamili kaybetmiştir.¹⁹⁸ Şeyhi olan Bahaüddin Veled'in Konya'da olduğunu öğrenen Seyyid Burhaneddin ise Konya'ya geldiğinde şeyhinin bir yıl önce vefat ettiğini ve yerine de oğlu Mevlana'nın geçtiği bilgisini almıştır.¹⁹⁹

Mevlana'da gönülden gelen sözleri babasından gelmiş gibi kabul etmiş ve Seyyid Burhanettin'e teslim olmuştur.²⁰⁰ Mevlana'yı müridi kabul eden Seyyid Burhanettin onun zahiri ilimleri de öğrenmesini istemiştir.²⁰¹ Zamanın en yüksek ilim merkezi olan Halep ve Şam'a gidip iki yıl ilim tahsil etmesini istediği Mevlana, hemen hazırlanarak bir kaç dervişle birlikte Halep'e gitmek için yola koyulmuştur.²⁰²

Mevlana, Şam'dan Konya'ya döndüğünde Seyyid Burhaneddin'in yanındaki hücreye girerek kırkar gün olmak üzere üç çile geçirmiş ve bu süre zarfını sadece ibadet ve tefekkürle geçirerek ilahi sırlara açılmış bir gönül ve arınmış bir nefis ile dış dünyaya dönmüştür.²⁰³

Seyyid Burhaneddin, Mevlana'yı istediği gibi yetiştirdikten sonra, Kayseri'ye gitmiş ve 638/1240 yılında Kayseri'de vefat etmiştir.²⁰⁴

Mevlana'nın eğitimi konusunda Şems ile karşılaşması da etkilidir. Mevlana'nın hayat hikâyesine bakıldığında zaman Şems'i Tebrizi'nin özel bir yerinin olduğunu görülmektedir.²⁰⁵ Hayatının Şems'le karşılaşmasından sonraki

¹⁹⁶ Atasagun, a.g.e., s.7.

¹⁹⁷ Önder, a.g.e., s.31.

¹⁹⁸ Can, a.g.e., s.43.

¹⁹⁹ Atasagun, a.g.e., s.8.

²⁰⁰ Can, a.g.e., s.45.

²⁰¹ Önder, a.g.e., s.31.

²⁰² a.g.e., s.31.

²⁰³ Yeniterzi, a.g.e., s.6.

²⁰⁴ Atasagun, a.g.e., s.9.

²⁰⁵ Şimşekler, a.g.e., s.25

döneminde Şems, Mevlana üzerinde çok etkili olmuştur. Mevlana; uzun süre eğitim olarak tefsir, hadis, fıkıh, Arapça gibi alanlarda çağının önde gelen bilginlerinden olmuştur.²⁰⁶ “*Hamdım, piştim, yandım*” diyen Mevlana, Bahaeddin Veled ve Seyyid Burhaneddin ile bilgi boyutunu tamamlamıştı ama manevi yolculuğunda henüz son durağa erişememiştir.²⁰⁷ Mevlana’nın 642 senesinde Şems ile karşılaşması O’nun manevi hayatında değiştirici ve şiddetli bir tesir bırakmıştır.²⁰⁸ Şems-i Tebrizi’nin çok iyi bir tahsil gördüğünü “Makalat” adlı eserinden anlaşılmaktadır. Şems; çok yer dolaştığı, belli bir yerde bağlanıp kalmadığı için “*Şems-i Perende (Uçan Şems)*” , kâmil bir kişi olduğu içinde “*Kamil-i Tebrizi*” olarak bilinmiştir.²⁰⁹ Şems; büyük bir veli olduğu halde şehirlerde tanınmadan gezmiş, kerametlerini ve kendini herkesten saklamış, Seyahatlerinde medrese ve tekkelerde misafir olmamış, şeyhlere mahsus olan kıyafetleri de giymemiştir.²¹⁰

Şems 29 Kasım 1244’te Konya’ya gelip şekerciler hanına geldiği vakit Mevlana dört medresede ders veren bir âlimdi.²¹¹ Mevlana şekerciler hanının önünden geçerken Şems geldi ve ona sorular sormuş ve bunun üzerinde Mevlana - Şems dostluğu başlamıştır. Şems ilk karşılaştıktan sonra Mevlana’nın her şeyi Şems olmuştur. İki hak aşığı olan Mevlana ve Şems hakkı anlama yolunda halvete çekilmişler ve birbirlerine ayna olmuşlar. Medrese ve dergâhlardan hiç çıkmamışlardır.²¹² Mevlana, Şems’in eşi bulunmaz bir mürşit olduğunu anlamış, cemalinde Tanrının nurunu ve mutlak kemalinin varlığını görmüştür.²¹³

Bu iki hak aşığının bu şekilde halvete çekilip, birbirinden başka bir şey görmemeleri halk nazarında hoş karşılanmayarak kıskançlıklara sebep olmuştur. Mevlana’nın zevcesi olan Kira Hatun bile “*Şems gelmeden önce Mevlana’nın tan yeri ağaruncaya kadar babasının eseri olan Maarif adlı eserini*” okuduğunu söylemiştir.²¹⁴ Fakat Şems hem babasının kitabını okumasına hem de Mütenebbi

²⁰⁶ Yeniterzi, a.g.e.,s.7.

²⁰⁷ a.g.e.,s.7.

²⁰⁸ Yaylalı,a.g.e.,s.97.

²⁰⁹ Can, a.g.e., s.47.

²¹⁰ a.g.e., s.47.

²¹¹ Yeniterzi, a.g.e., s.7.

²¹² Güler, a.g.e., s.19.

²¹³ Atasağun, a.g.e., s.13.

²¹⁴ Can, a.g.e., s.50.

Divanı'nı okumasına izin vermemiştir.²¹⁵ Bunun sebebi ise Şems'e göre; insanın benliğine benlik katacak, unutulacak, bilgiye ihtiyaç olmayacağı onun yerine gönül bilgisine, feyze önem vermek gerektiği şeklinde açıklamıştır.²¹⁶ Fakat halk tarafından hatta aile fertleri tarafından bile bu anlaşılammış, Şems'e karşı sesler yükselmeye başlamıştır. Ki bu seslerin yükselmesi bazen daha da ileri gitmiştir. Şems kendisi hakkındaki bu düşmanca sözlere dayanamayarak 1246 yılın Mart ayında Konya'dan ayrılarak Şam'a gitmiştir.²¹⁷

Şems'in gitmesinin ardından Mevlana derin bir hüzne bürünmüş ve hayat ile ilişkisini kesmeye başlamıştır. Mevlana'nın bu halini görenler yaptıkları ve söylediklerine pişman olmuşlardır.

Bu sırada Mevlana'ya Şems'ten bir mektup gelmiş ve Mevlana sevincinden yeniden şiirler yazmış, sema etmiş ve dostlarına iltifatlar etmiştir.²¹⁸ Mevlana'nın bu haline üzülen Sultan Veled Şems'i aramaya karar vermiş ve yirmi kadar mürit ve değerli hediyelerle birlikte Şam'a gitmiştir.²¹⁹ Sultan Veled, Şems'i Şam'da bulmuş ve babasının kendisine yazdığı mektubu vermiştir.²²⁰ Şems mektubu okuyunca dayanamış ve Konya'ya dönmeye karar vermiştir.

Şems'in geri döneceğini duyan halk ve Mevlana yollara dökülmüş ve Şems'in gelişini beklemiştir. Şems geliyor diye herkeste bir coşku ve sevinç havası oluşmuştur. Fakat bu güzel günler çokta fazla sürmemiştir. Çünkü Şems'i sevmeyen kişilerin kıskançlıkları devam etmekteydi ve onu ortadan kaldırmak istemişlerdi. 5 Aralık 1247 gecesini Şems ortadan aniden kaybolmuş ve bu kişiler Şems'i yok etmiştir.²²¹ Mevlana onu her yerde aramış hatta Şam'a bile gitmiştir ama bulamamıştır. Şems'in ortadan aniden kaybolmasıyla Mevlana rûhi olarak çok daralmıştır. Şems'i bulamayan Mevlana, Şems'i aramaktan vazgeçerek onu içinde yaşatmaya başlamıştır.

²¹⁵ a.g.e., s.50.

²¹⁶ a.g.e., s.50.

²¹⁷ Eflaki, C.1., s.93.

²¹⁸ Yeniterzi, a.g.e., s.9.

²¹⁹ Önder, a.g.e., s.48.

²²⁰ Atasağun, a.g.e., s.15.

²²¹ Yeniterzi, a.g.e., s.9.

3.3.2. Eserleri

Bu başlıkta Mevlana'nın düşünce ve fikirlerinin asırlar boyu insanlara aktarılmasını ve öncülük etmesini sağlayan Mevlana'nın eserleri tanıtılacaktır

3.3.2.1.Mesnevi

Mevlana'nın zamanı ve mekânı aşan, Mevlana deyince ilk akla gelen eseri Mesnevi'dir. Mesnevi'nin kelime anlamına bakıldığında; “Türk, Fars ve Urdu edebiyatında ikişerli ve birbiriyle kafiyeli mısralardan oluşan nazım birimlerine verilen isimdir” şeklinde tanımlanabilir.²²²

Mesnevi; altı defterden oluşup, 25700 beyiti ihtiva eder. Mesnevi'nin şarihlerinden Rusuhî İsmail Dede yedinci defteri bulup şerh etse de bu defterin Mevlana'ya ait olup olmadığını tartışmalıdır.²²³ Mesnevi'de konular hikayeleştirilerek anlatılmaktadır. Bunun birincil sebebi Mevlana'nın Kuran-ı Kerim'e çok atıfta bulunması ve kendine kaynak edinmesi iken, ikinci sebep olarak Feridüttin Attar'ın Esrarname isimli kitabını kendisine örnek almasından kaynaklanmaktadır.²²⁴

Mesnevi'nin tam olarak yazılma tarihi net olmasa da Mevlana birinci cildin son kısımlarında o dönemde Bağdat'ta hüküm süren Abbasilerden bahsetmesi bu kitabın 1258 yılında yazıldığına dair bilgi vermektedir.²²⁵

Mesnevi; Mevlana'nın yaşamının son on beş yılında ele alınmış bir kitaptır. Mesnevi'de insanlara birçok noktada hayatını kolaylaştıracak, yol gösterecek, Dünya ve ahiret saadetini sağlayacak birçok beyit görmek mümkündür. Mesnevi'nin bütün dillere tercüme edilmesinin sebebi bundan kaynaklanmaktadır. Didaktik bir kitap olarak ele alınabilecek olan Mesnevi, ele aldığı konularla birçok konuya ışık tutmaktadır.

²²² Mustafa Çiçekler, , “Mesnevi”, **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004, C.29., s.30.

²²³ Yaylalı, a.g.e., s.114.

²²⁴ Mustafa Tekin, “Mevlana Celalettin Rumi'nin Hayatı Eserleri ve Din Algılayışı”, **Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.VI, S:2, Diyarbakır, 2004, s.15.

²²⁵ Galip Atasagun, “Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin Hayatı ve Eserleri”, **Türk –İslamMedeniyeti Akademik Araştırma Dergisi Mevlana Özel Sayısı**, Konya, 2007/3, s.89.

3.3.2.2.Divan-ı Kebir

Divan demek büyük meclis, toplanılan yer demektir.²²⁶ Edebiyatta bakıldığı zaman ise şairin söylemiş ve yazmış olduğu şiirleri belli bir düzen çerçevesinde toplaması anlamına gelir. Bu minvalde “*Divanı Kebir*” Mevlana’nın söylemiş ve yazmış olduğu şiirleri bir araya getirdiği kitabın adıdır.²²⁷

Abdülbaki Gölpınarlı ve Mithat Bahari Beytur Türkçeye, R. A. Nicholson ise İngilizceye tercüme etmiştir. ²²⁸ Sultan Veled İbtidaname isimli eserinde Mevlana’nın, Şems’ten sonra kendisini şiire verdiğini ve şairlerin şiirleri ile velilerin ilhama dayalı Kuran-ı Kerim’i açıklamaya çalışıp sırrına ermeye çalışan şiirlerini kıyasladığı, Zahirî ve Enverî dünyevî şiirlerinde Hakim, Senai, Mevlana Feridüddin Attar gibi şairlerin şiirlerini ayrı görmek gerektiğine dair bilgi verdiği hareketle “*Divan-ı Kebir’in*” büyük bir kısmının Şems’ten sonra kaleme aldığını kabul etmek gerekir.²²⁹

Divan-ı Kebir en eski nüshasına göre 44834 beyit olup, Divan-ı Kebir kapsamında olan 1765 rubaisindeki 3530 beyit ise bunun dışındadır.²³⁰ Divan-ı Kebir gazel ve rübailerden oluşup gazellerin çoğunluğunda Tebrizi mahlası bulunur.²³¹ Bundan dolayı “*Divan-ı Şems-i Tebrizi*” diye de isimlendirilmektedir.²³² Bazısında ise mahlas olarak “*Selahaddin*” ismini görülmektedir.²³³

Mevlana Celalettin döneminin özelliklerini iyi bilen ayrıca Hint-İran, Roman-Yunan mitolojisini aynı zaman da ayet ve hadislere de hakim olan bir zat idi.²³⁴ Ayrıca dönemin kültürel ve sosyal özelliklerini de iyi bilen Mevlana’nın eserlerinde çok sayıda halkla ilgili imgesel faktörlere de rastlamak mümkündür. Mevlana Divan’da Horasan’ın halk Farsçasını kullanırken bazı parça ve beyitlere

²²⁶ Hasan Nacar, “Mevlana’nın Mesnevisinde Son Peygamber’in Adları ve Bazı Özellikleri İle İlgili Hikayeler”**Selçuk Üniversitesi Mevlana Araştırma Enstitüsü**(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya ,2017, s.39.

²²⁷ a.g.t., s.39.

²²⁸ Abdullah Kuşlu, “Mevlana'nın Mesnevi'sinde İnsan-Alem İlişkisi Çerçevesinde Dünya Hayatı”, **Konya Sosyal Bilimler Enstitüsü**(Yayımlanmamış Tez), Konya, 2006, s.12.

²²⁹ Atasagun, a.g.e., s.36.

²³⁰ Kızbaz, a.g.t., s.29-30.

²³¹ Yaylalı, a.g.e., 114.

²³² a.g.e., s.114.

²³³ a.g.e., s.114.

²³⁴ Atasagun,a.g.m., s.81.

giren Arapça, halk Arapçası olduğu gibi Rumca kısımlar ise XIII. yüzyıl da Anadolu'da kullanılan halk Rumca'sıdır.²³⁵ Birçok yazma nüshaları bulunan eser Konya Mevlana müzesinde himaye edilip sergilenmektedir.

3.3.2.3. Fihi Ma Fi

Altmış bir fasıldan oluşan bu kitap Mevlana'nın genel olarak dini, tasavvufi, ahlaki, felsefi ve bazı sosyal görüşlerini anlatır.²³⁶ Mevlana'nın diğer eserleri gibi bu eseri de kendi tarafından yazılmayıp; farklı konulardaki sohbetleri, dostları ve müritleri tarafından kaleme alınmıştır.²³⁷ “Onun içindeki içindedir” veya “İçinde içindikiler var” gibi anlama gelen Fihi ma fih'in içinde bulunan Mevlana buyuruyor ki gibi ifadelerden bu eseri Mevlana'nın yazmadığı diğer eserleri gibi başkaları tarafından ele alındığı görülmektedir. Bu eser Mevlana'nın hayatı ve dönemin olay ve inançlarını göstermesi bakımından oldukça önemlidir.²³⁸ Kitabın bazı kısımları Arapça, bazı kısımları Farsça yazılmıştır.

3.3.2.4. Mecalis-i Seb'a

Mecalis-i Seb'a, Mevlana'nın farklı zamanlarda kürsüden ve bazı toplantılardaki yedi vaazının yazılmasıyla oluşmuştur.²³⁹ Ve bundan dolayı da bu isim verilmiştir.

Arapçada Seb'a; yedi, Mecalis ie meclisin çoğulu olup “Yedi Meclis” anlamına gelmektedir. Bu eseri de yine Mevlana yazmayıp, Mevlana'nın yapmış olduğu vaazları talebeleri ve oğlu Sultan Veled'in yazmasıyla ortaya çıkmıştır.²⁴⁰ Mesnevi'nin yazılmasında Mecalis-i Seba'nın usulü takip edilerek istifade edilmiştir.²⁴¹

²³⁵ Atasağun, a.g.e., s.37.

²³⁶ Tekin, a.g.m.,s.16.

²³⁷ Şimşekler, a.g.e., s.63.

²³⁸ Yaylalı, a.g.e.,s.115.

²³⁹ Hasan Nacar, a.g.t., s.40.

²⁴⁰ a.g.t., s.40.

²⁴¹ Yaylalı, a.g.e., s.115.

3.4.Yunus Emre'nin Hayatı ve Eserleri

Bu bölümde Yunus Emre'nin hayatı anlatıldıktan sonra ona atfedilen kitapları tanıtılacaktır.

3.4.1.Yunus Emre'nin Hayatı

Yunus Emre, halkın bağrından çıkan, onların diliyle konuşan, tasavvuf erbabı ve insan sevgisini en güzel biçimde dile getiren bir halk şairidir.²⁴² Şiirlerini derinlik, incelik, açıklıkla ve aynı zamanda manevi yücelikle yazmış bu sayede halkın gönlünde taht kurmuş ve asırlar boyu artan bir ilgiyle yaşamıştır.²⁴³

Asırları aşmış bir insan olan Yunus Emre'nin hayatı hakkında bilgiler oldukça azdır. Kim olduğu, doğum, Anadolu'da yaşayıp yaşamadığı ve yaşadığı yer hala tartışılmaktadır.²⁴⁴ Yunus Emre'nin hayatı ve kişiliği menkıbeler arasında yok olup gitmiştir.²⁴⁵ Kaynaklar Yunus Emre'yi anlatırken, rivayetlere yer verir ve bu sebeple Yunus Emre'nin hayatı araştırılırken menkıbelerden hareket etmek gerekir.²⁴⁶

Yunus Emre'nin yaşadığı dönem ise XIII. yüzyıl ile XIV yüzyılın ilk çeyreği arasını kapsayan Anadolu'nun hem siyasi hem de sosyal yönden en çalkantıda olduğu dönemlerdir.²⁴⁷ XIII. yüzyıl ve sonrası asırlarda Anadolu, Moğol istilasına uğramış, taht kavgaları yaşanmış ve ekonomik buhranlara düşmüştür.²⁴⁸ Yunus Emre'nin yaşadığı dönemlerin bu asırlara rastladığını şiirlerinden anlaşılmaktadır. Çünkü bazı şiirlerinde XIII. yüzyılın ortalarında Selçuklu'yu yenerek halka eziyetler eden Moğollardan Tatar diye bahsetmektedir.²⁴⁹

*'İşkun çeri saldı benüm gönlüm evi iklimine
Cânımı esîr eyledün n'ider bana yağı Tatar*

²⁴² Naci Ebiller, **Yunus Emre-Hayatının İngilizce, Almanca, Fransızca Tercümeleleriyle**, İstanbul Emek Matbaası, İstanbul, 1991, s.4.

²⁴³ a.g.e., s.4.

²⁴⁴ Faruk Yılmaz, **Yunus Emre Hayatı Düşüncesi Etkisi**, Marifet yayınları, İstanbul, 1992, s.57.

²⁴⁵ **Yunus Emre Divanı**

²⁴⁶ a.g.e., s.

²⁴⁷ İhsan Soyaldı, "Yunus Emre Divan'ında Dört Dini Terim", **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2006, S.6, s.104.

²⁴⁸ a.g.m., s.104.

²⁴⁹ Cevdet Kudret, **Yunus Emre Halk Şiirinde Üç Büyükler 1**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1985, s.5.

Bektaşî kültüründe yer alan Yunus'un, Bektaşî kaynaklarına bakıldığında ise ne zaman yaşadığı tam olarak anlaşılmamaktadır. Çünkü rivayetler kendi içinde de tutarsızdır. Bunun en başlıca sebeplerinden bir tanesi ise aynı adı taşıyan başka şairlerle Yunus'un karıştırılmasıdır.²⁵⁰ Elde bulunan kaynaklar, kesin olmasa da Yunus'un doğum ve ölüm tarihiyle ilgili gerçeğe oldukça yakın bilgiler sunmaktadır.²⁵¹

Yunus Emre Risaletün - Nushiyye adlı eserinde:

“Söze târîh yidi yüz yidi-y-idi”

Yûnus cânı bu yolda fidî-yidi”

şeklinde geçmektedir. Buradan Yunus Emre'nin 707 (1307-1308) tarihlerinden sonra öldüğü görülmektedir.

Yunus Emre'nin doğum tarihini Miladi 1240 senesi olarak alırsak, çağdaşları ile yaş durumu şu şekildedir

“-Mevlana (Vefat 1273) Yunus Emre'nin yaşı : 33

-Hacı Bektaş-ı Veli (Vefat 1275) Yunus Emre'nin yaşı : 35

-Ahi Evran (Vefat 1261) Yunus Emre'nin yaşı : 21

-Sultan Veled (Vefat 1313) Yunus Emre'nin yaşı : 75”²⁵²

Ayrıca şiirlerinde XIII. yüzyılın sofilerinden bahsederken, bir sonraki dönemin tarikat önderlerinden bahsetmemesi²⁵³, onun XIII. yüzyılın ikinci yarısında ve XIV yüzyılın başlarında yaşadığını kanıtlar niteliktedir.

Yunus Emre'nin hayatına geçilecek olursa; aynı yaşadığı dönem gibi nerede doğduğu da kesin olarak bilinmemektedir. Sarıköylü veya Karaman'lı oluşu

²⁵⁰ Yılmaz, a.g.e., s.58.

²⁵¹ a.g.e., s.63.

²⁵² Mustafa Tatçı, **Yunus Emre Divan'ı Tenkitli Metin**, Kültür Bakanlığı Yayınları 1,Klasik Türk Eserleri/14,Ankara,1990, s.16.

²⁵³ Nevzat Yesirgil, **Yeditepe Türk Klasikleri Yunus Emre**, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1963, s.5.

hususunda tartışmalar devam etmektedir.²⁵⁴ Bektaşî vilayet namesinde, onun Sakarya çevresinde Sarıköy’de doğduğu yazılıdır.²⁵⁵ Yunus, Taptuk Emre adlı bir şeyhe intisab edip tekkelerde yaşamıştır.²⁵⁶ Şakayık tercümesinde ise, Taptuk Emre’nin Sakarya nehrine yakın bir yerde ikamet ettiği, Yunus’un ise Bolu civarında yaşadığı yazar.²⁵⁷ Sonuç olarak genel kanı Yunus’un Sivrihisar’ın Sarıköy adlı bir köyünde doğduğu ve orada da öldüğü yönündedir.²⁵⁸

Yunus Emre’nin ümmî oluşu yani okuma-yazma bilmediği konusundaki rivayetler günümüze kadar ulaşmaktadır.²⁵⁹ Bazı şiirlerinde “*Ne kara, ne ak okuduğuna*”, “*Eline kalem almadığına*”, “*Elif cim okumadığını*”, “*Ak üstüne kara yazmadığını*” söyler.²⁶⁰ Hayatı hakkındaki menkıbeler de ise, okula verildiyse de dili alfabeyle dönmediği için ayrılmış ve bu bilgiler ışığında Yunus’un ümmî olduğu düşünülmüştür.²⁶¹ Bir başka görüş ise Yunus’un; bilgiyi gerçeğe ulaşmak için bir vasıta saydığından, Dervişliğin vermiş olduğu tevazudan, kendini bir şey bilmez olarak görmesinden, ilme önem vermemesinden ve bilgisine güvenip gururlanmaması sebebiyle ümmî olduğu düşünülmüştür.²⁶² Aslında Yunus tahsil görmüş biridir. Fakat XX. yüzyılda Yunus’un şiirlerine yapılmış olan araştırmalara bakıldığında; Yunus’un medrese eğitimi gördüğü; felsefe, hadis, fıkıh, Arapça, dört kitap gibi birçok konuda bilgili ve ilim sahibi olduğu görülmektedir.²⁶³ Eğer ki Yunus Emre ümmî olsaydı divanın başında bulunan ve beş yüz beyiti aşan uzun bir beyiti yazması çok ta mümkün olmazdı.

Yunus Emre döneminde birçok mutasavvıf yaşamış ve Yunus’ta bunların sohbetlerin de bulunarak etkilenmiştir. Birçok tarikat, Yunus’u bu yüzden sahiplenmiştir. Çünkü Yunus bazen bir Mevlevî dergâhında semaya katılmış, bazen

²⁵⁴ C. Ergun Çelik, “Yunus Emre İle Ölümsüzleşen Türk Dili”, **Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Diyarbakır, 2007, C.IX, S.1, s.83.

²⁵⁵ Yesirgil, a.g.e., s.6.

²⁵⁶ Çelik, a.g.m., s.83.

²⁵⁷ Soyaldı, a.g.m., s.106

²⁵⁸ a.g.m., s.106.

²⁵⁹ Yesirgil, a.g.e., s.6.

²⁶⁰ a.g.e., s.6.

²⁶¹ a.g.e., s.6.

²⁶² Abdülbaki Gölpınarlı, **Türk Klasikleri Yunus Emre**, Varlık Yayınları, İstanbul, 1952, s.8.

²⁶³ Yesirgil, a.g.e., s.7.

bir Nakşi tekkesinde nefes almış, bazen de Bektaşî sohbetlerine katılmıştır.²⁶⁴ Fakat Yunus her hangi bir tarikat kurucusu olmamıştır. O mahir bir derviş ve Türk Tasavvuf Edebiyatı'nın en güçlü ve büyük simalarından birisidir.²⁶⁵ Yunus Emre aynı zamanda eserlerinde Mevlana Celaleddin Rumi'den bahsederek hem onun ilim halkasına katıldığını belirtir hem de yaşadığı döneme işaret eder.

3.4.2. Yunus Emre'nin Eserleri :

Bu bölümde Yunus Emre'ye atfedilen ve asırlar boyu Yunus Emre'nin fikir ve düşüncesini aktarmayı sağlayan eserleri tanıtılacaktır.

3.4.2.1. Risaletü'n – Nushiyye

Yunus Emre'nin iki tane eseri vardır. Bunlardan bir tanesi Risaletü'n – Nushiyye adlı eseridir. Bu eser; baştan ilk 13 beyti “*failatün, failatün, failün*” vezniyle yazılmış olup, sonrasında ise nesirle yazılan bir bölümden oluşur. Daha sonra ise “*mefâ'ilün, mefâ'ilün, fâilün*” vezniyle kaleme alınan 550 beyitten oluşmaktadır.²⁶⁶ Mesnevi şeklinde yazılmış ve tamamıyla didaktik bir eserdir.²⁶⁷ Aruz vezninin yeni yeni kullanılmasından dolayı bir hayli vezin aksaklıkları bulunmaktadır.²⁶⁸

Risalenin ilk kısmında ateş, su, toprak ve hava gibi anâsır'ı erbaa denilen dört unsurdan yaratılan insandan ve insana üflenen ruhtan bahsedilmektedir.²⁶⁹ Nesirle yazılan kısımda akıl ve iman hakkında bilgi verilirken, eserin kalan kısmında allegorik ifade ile nefis, ruh, öfke, sabır, gıybet, kin gibi insani hallerden bahsedilirken kötülüklerden nasıl ve hangi Rahmani ordularla mağlup edileceğini anlatır.²⁷⁰

Risaletü'n – Nushiyye belli bir plana göre yazılmasına rağmen, Yunus Emre'nin alışılmış ilahilere göre daha az lirizm ve şiirsellik içerir.²⁷¹ Bu nedenle

²⁶⁴ Erhan Yetik, “Yunus'un Tasavvuf Anlayışı”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Samsun, 1995, S.5, s.157.

²⁶⁵ Yetik, a.g.m.,s.157.

²⁶⁶ Yılmaz, a.g.e., s.85.

²⁶⁷ Tatçı, a.g.e., s.4.

²⁶⁸ a.g.e.,s.4.

²⁶⁹ Yılmaz, a.g.e., s.85.

²⁷⁰ a.g.e., s.85.

²⁷¹ Tatçı, a.g.e.,s.5.

ahenk ve üsluptan çok fazla söz etmek mümkün değilken, muazzam bir sembolizmden bahsedilebilir.

Soyut kavramlar ele alınarak, kişileştirme sanatına göre eser yazılmıştır. Belirtildiği gibi didaktik bir eser olan Risaletü'n – Nushiyye; insanın olgun insan olma yolundaki yaşadığı manevi serüveni ele almaktadır.²⁷² Yunus Emre bu mana yolculuğunu anlatırken dönemin kültürel ve sosyal değerleriyle; kanaat, ıstırap, nefis mücadelesi, aşk ve muhabbet gibi evrensel kavramları kaynaştırarak kısmen sembolik bir mesnevi kaleme almıştır.²⁷³

Ayrıca bu eser, tasavvufi ahlak kaidelerini de içerir. “ Sena’i, Attar ve Mevlana” tesirleri de göze çarpmaktadır. Köprülü’ye göre Yunus eserinde akıl ve imanın tasnifinde dört temel maddeden, Rahmani ve Şeytani kuvvetlerden gibi konulardan bahseder.²⁷⁴

Öncede bahsedildiği gibi Yunus’un şu beyitinden anlaşıldığı üzere;

“Söze târîh yidi yüz yidi-y-idi

Yûnus cânı bu yolda fidî-yidi “ ; bu eserinin Hicri 707 (Miladi 1307) yılında yazıldığı anlaşılmaktadır.

3.4.2.2 Divan

Yunus Emre’nin asıl güzel ve büyük eseri, onun ölmeyen şiirlerini taşıyan Divan’ıdır.²⁷⁵ İçindeki şiirlerin birçoğu hece ölçüsüyle yazılırken kimi de aruz ölçüsüyle yazılmıştır.²⁷⁶ Yunus Emre’nin Divan’ını incelediği zaman pek çok Arapça ve Farsça olan kelimeleri Türkçenin yapısına uyarladığı görülmektedir.²⁷⁷ Mesela Farsça olan “bicid”; “becid”e, ”aşikare”; ”eşkere”ye, “çerağ”; “çırak”a dönüştüğü

²⁷² Tatçı, a.g.e., s.

²⁷³ a.g.e., s.

²⁷⁴ Köprülü,a.g.e., s.293-294.

²⁷⁵ Yılmaz, a.g.e., s.86.

²⁷⁶ Kudret, a.g.e., s.40.

²⁷⁷ Tatçı, a.g.e.,s.3.

gibi aynı şekilde Arapça olan “heca”; “heceye” , “vasiyet”; “vasyet”e, “berkürmek”; “balkürmek”a dönüşmüştür.²⁷⁸

Fuat Köprülü kitabında, “Divan'da,aruz veznine muntazam ve mükemmel bir surette tatbik edilmiş bazı manzumelerin Yunus’a ait olmadığı ne kadar acık ise, aruzun Türkçe’deki ibtida’i şekliyle ve adeta hece vezninden fark olunmayacak kadar kusurlu bir surette yazılmış aruz eserlerinin Yunus’a ait oluşu da okadar kesindir.”²⁷⁹ şeklinde yazmış ve yine açıklamasını kendi yaparak, bu halin yalnız Yunus Emre’yi değil o dönemde yaşayan şairlerin hemen hepsini kapsayan mühim bir durum olduğunu söyleyerek bu sebebinin ise; dilin aruz vezni ile henüz uyuşmadığı dönemlerde şairlerin ancak hece ölçüsüne çok yakın olan aruz kalıplarını kullandıklarını belirtmiştir.

Yunus Emre’nin divanı eski harflerle tek basım olarak neşredilmiştir. Fakat bu divanlarda Yunus Emre’ye ait olmayan şiirler tespit edilmiş ve belirtilmiştir.²⁸⁰ Yunus Emre’nin hayattayken kendisinin bir divan düzenlediğini;

“Okuyanlar bu benim divanı”

dizesinden anlaşılmaktadır. Fakat bu asıl nüsha henüz ele geçmemiştir.²⁸¹ Yunus Emre’nin Divanı çeşitli yazma mecmualarla toplanarak düzenlenmiştir. Elde bulunan en eski yazmalar XIV. ve XV. yüzyıllarına aitken XV. yüzyıldan sonraki yazmalar başka Yunus’ların şiirleriyle karışmaya başlamıştır.²⁸²

²⁷⁸ a.g.e., s.3.

²⁷⁹ Köprülü, a.g.e., s.299.

²⁸⁰ Yılmaz, a.g.e., s.86.

²⁸¹ Kudret, a.g.e., s.40.

²⁸² a.g.e., s.40.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MANEVİ DANIŞMANLIK İLKELERİ BAĞLAMINDA MEVLANA VE YUNUS EMRE DÜŞÜNCESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mevlana ve Yunus Emre, Türk kültürünün önemli ve insanlığa öncülük eden iki önderidir. Hem dini konular da hem de insani konularda insanlara yol göstermişler, doğruyu göstermişler ve kötü olandan insanları nehyetmişlerdir.

Mevlana ve Yunus Emre yaşadığı dönemlerde insanlara din konusunda da öncülük etmişlerdir. İnsanlara ibadet esaslarını anlatmışlar, sadece bununla da yetinmemişler, ibadetlerin manevi değerlerine de üzerinde önemle durmuşlardır. İbadetlerin insanlara kattığı manevi hazzı anlatarak, bu haz sayesinde insanın derdinin tasasının ortadan kalktığını bildiren Mevlana ve Yunus Emre, ibadetler sayesinde insanın arınıp huzura erdiğini ve ibadetlerin psikolojik terapi değerinde olduğuna işaret etmişlerdir. Aynı şekilde ölüm düşüncesine de değinen Mevlana ve Yunus Emre, ölümün bir vuslat ve kavuşma olduğunu her fırsatta yenileyerek insanların korktukları “ölüm psikolojisinin” aslında korkulmayacak bir şey olduğunu, aksine arzu edilmesi gereken bir kavram olduğunu bildirmişlerdir. İnsanlara sadece dini anlatmakla yetinmeyip İslamiyet’in gerektirdiği şekilde hem din hem de güzel ahlak ve gerekliliklerini anlatmışlardır. Hoşgörü, tevazu, insan sevgisi, cömertlik gibi güzel hasletlere özendirmişler ve insana kattığı değerleri uzun uzadıya anlatmışlardır. Bunun karşılığında ise kötü ahlaki özelliklerin insanın kalbini kararttığını ve zehirlediğini anlatarak bunlardan sakındırmışlardır.

Bu çalışmada Mevlana ve Yunus Emre'nin kültürümüze kattıkları ve anlatılan bu özellikleri dikkate alınarak; onların bilgi birikimleri, bilgelikleri ve ferasetlerinden faydalanılmıştır. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik alanına da öncü olduklarını düşünülerek, insanlara bu konularda yardımcı olabilecek düşüncelerine yer verilmiş olup bu çalışma hazırlanmıştır.

Bu bölümde ise Mevlana ve Yunus Emre'nin rehberliğinden yararlanarak, manevi danışmanlık anlamında fayda sağlayacağı düşünülen noktalara eserlerinden

alıntılar yapıлып yer vererek açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca psikolojik kuramlardan en çok alakalı olduğu düşünülen varoluşsal kuram çerçevesinde konu ve başlıklar değerlendirilmiştir.

4.1. Manevi Danışmanlık İlkeleri Bağlamında Mevlana Düşüncesi

Bu bölümde Mevlana'nın benlik, aşk, ibadet, dünya ve ahiret, sıkıntılara karşı Allah'tan gelene rıza ve ölüm konusundaki düşüncelerine yer verilip manevi danışmanlık açısından ve varoluşsal kuram açısından değerlendirilmesi yapılacaktır.

4.1.1. Mevlana'da Benlik ve Benlikten Kurtulma

Tarih boyunca "Benlik" kavramı üzerine durulmuş ve buna bağlı olarak Narsist, Egoist gibi farklı tanımlar ortaya çıkmıştır. İnsanlar kendilerini ve çevresindekileri anlamaya, benliklerine anlam vermeye çalışmışlardır. 1890'lı yıllarda James ile başlayan benlik kavramı 1960'lı ve 1970'li yıllara gelindiğinde kullanımı artmış ve farklı şeyler söylenmeye başlanmıştır.

İnsanların benliği çevreleri ile olan iletişim ve etkileşim sonucunda yani yaşantılar sonucunda meydana gelir. Çevreleri ile etkileşime geçen birey bunu yaşam süzgecinden geçirerek değerlendirir. Bireyin, kendini yaptığı davranışlarda değerlendirmesi ve hangi yolda olduğuna karar vermesi benliğinin değer yargılarını ifade ettiği için önemlidir.²⁸³

Genel olarak bakarsak benliği ikiye ayırmak mümkündür. Bunlar ideal benlik ve gerçek benliktir. İdeal benlik kişinin olmak istediği, hayalini kurduğu, kavuşunca çok mutlu olacağını düşündüğü benliktir. Fakat bazen bu kavuşma gerçekleşince hayal kırıklığı da yaşanabilir. Gerçek benlik ise bireyin gerçekte sahip olduğu benliktir. Gerçek benlik ile ideal benlik arasındaki farka ise "Benlik Saygısı" denmektedir. Buna göre eğer bireyin ideal benliği ile gerçek benliği arasındaki fark büyükse bu bireyin benlik saygısı düşüktür. Bu fark küçük ise benlik saygısı yüksektir denebilir.

²⁸³ Oya ONAT KARABIYIK, "Benlik ve Ahlaki Kavram", **Değerler Eğitimi Dergisi**, 2014, C.12, No:27, s.262.

Psikolojik kuramlara bakıldığı zaman hepsi kendi bakış açısına göre benliği ele almıştır. Psikanalitik kuram id, ego, süper ego ardından da topografik kişilik kuramıyla açıklar.²⁸⁴ Davranışsal kuram her şeyde olduğu gibi benlik kuramında da bir takım şartlı tepkiler sonucu oluştuğunu söylerken²⁸⁵, bilişsel kuramsa bilginin işlenmesi sonucunda oluştuğunu söyler.

Bilişsel yaklaşıma bakıldığında, benliğin farklı zihinsel temsilcisi olduğunu ve bunların “Gerçek Benlik” ve İkincil Benlik” olduğunu belirtir.

Davranışsal kurama bakıldığında davranışçılar insanın davranışlarını uyarıcı - tepki bağlantısı ile açıklamaktadırlar ve insanı mekanik bir yapı olarak görmektedirler. İlk olarak Pavlov’un köpekle yapmış olduğu deneyle tepkisel koşullanma başlar. İnsanın davranışları çevrenin etkisiyle yaşantı sonucu ortaya çıkar ve bunlar gözlenebilen davranışlardır. Öncüleri arasında Pavlov, Skinner, Thorndike ve Hull gibi düşünürler bulunmaktadır.

Aynı şekilde davranışçılar benliğinde çevresel olaylarla gelişen davranış örgüsü olduğunu bildirir. Benliğin temel görevi, kötü benlik deneyimlerinden kaçınarak pozitif benliği güçlendirecek davranışlar arayarak ve çevreye karşı yanıt vererek tepkisel bir benlik oluşturmaktır. Burada görüldüğü gibi davranışçılar benliği yaşantılar sonucu oluşan ve iyi davranışların tekrarlanmasıyla iyi bir benliğin mekanik olarak oluşacağını savunurlar.

Hümanist yaklaşımın öncülerinden olan Rogers ise benliği birey merkezli bir şekilde ele almaktadır. Rogers’a bakıldığı zaman “Kendilik” kavramı görülmektedir. Rogers bu kavramı “Gerçek kendilik” ve “İdeal kendilik” olarak ikiye ayırır. Öncede geçtiği üzere gerçek kendilik yada benlik realitede olan, ideal benlik ise ulaşılmak istenen benliktir. Gerçek ve ideal benlik arasında çatışmalar yaşanabilir. Olaylara birey merkezli bakan Rogers bu çatışmaların en aza indirilmesi için gerçek ve olumlu deneyimler yaşayarak başkalarına göre yaşamaktan vazgeçilmesi gerektiğini söyler. İşte o zaman bu çelişkinin ortadan kalkacağını ve bireylerin kendine olan saygısının artıp gerçek benliklerine kavuşacaklarını söyler.

²⁸⁴ Doğan Cüceloğlu, **İnsan ve Davranışı**, 21.Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul,2011, s.408-409.

²⁸⁵ <https://makalearsivi.wordpress.com/16/08/2019>.

Allport'un kişilik ve benlik anlayışına bakıldığı zaman onunda Rogers gibi hümanist bir yaklaşımla konuyu ele aldığı görülmektedir. Allport'un kişilik ve benlik kuramında; her bireyin belirgin bazı özelliklere sahip olduğunu ve bunların kişilik üzerinde baskın olan “merkezi kişilik özellikleri” olduğunu belirtir.

Kişinin çevresini algılaması, çevreye uyum göstermesi, tavır alması gibi konular kişilik başlığı altında toplanırken benlik, kişiliğin bir alt başlığıdır.²⁸⁶ Benlik ise; kişinin kendi kişiliğine ilişkin kanıları ve kendini algılayış biçimi olup, kişiliği biçimlendirip yönlendiren bir kavramdır.²⁸⁷ Yani benlik kişinin kendini algılaması ve bu algılamaya göre tavır alıp sergilemesidir denebilir.

Benlikle ilgili literatür kaynaklarına bakılırsa ilk olarak William James çıkmaktadır. William James konuyla ilgili 1890 tarihinde “The Principles of Psychology” adıyla bir kitap yazmıştır. Bu kitapta benliği “Ruhsal Benlik”, “Sosyal Benlik”, “Maddesel Benlik” ve “Saf Ego” olarak ayırmıştır.²⁸⁸ James benliğin iki varoluşsal bileşenden oluştuğunu ve bunların “bilen benlik” ile “bilinen benlik” olduklarını söyler.²⁸⁹ Ruhsal, sosyal ve maddesel benliği bilen, saf egoyu ise bilinen benlik kalıbına almıştır.²⁹⁰ Bu anlayışa göre bilen benlik özne olup yargılayan benlik olurken bilinen benlik nesne olarak ele alınarak gözlemleyen benliktir.²⁹¹ Özne olarak benlik dış dünyaya açık ve etkinken aynı zamanda aktiftir, nesne olarak benlik ise dış dünyadan etkilenerak pasiftir.²⁹²

Geride kalan özelliklerin ise, ikincil kişilik özellikleri olduklarını ve hem merkezi kişilik özelliğinin, hem de ikincil kişilik özelliklerinin çevresel faktörlerden etkilenip değişebilmektedir.²⁹³ Allport'un kişilik tanımını ise, “Bireyin kendi çevresine

²⁸⁶ Esra Aslan, “Benlik Kavramı ve Bireyin Yaşamındaki Etkileri”, **M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 1992, S.4, s.7.

²⁸⁷ a.g.m., s.7.

²⁸⁸ Yılmaz, a.g.m., s.80.

²⁸⁹ Betül Balıkcıoğlu, “Benlik-İmajı Uyumunun Retoriği: Bana Ne Tükettiğini Söyle Sana Kim Olduğunu Söyleyeyim”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi**, C.5, S.3, s.539.

²⁹⁰ Yılmaz, a.g.m., s.80.

²⁹¹ Balıkcıoğlu, a.g.m., s.540.

²⁹² Haluk Berkmen, “Benlik Kavramı” Y:85, www.halukberkmen.net>pdf, 21.02.2019.

²⁹³ İsa Öztürk, “Gordon Allport'un Din Anlayışı” **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü** (Yayımlanmamış Tez), İstanbul, 2015, s.23.

özel uyumunu belirleyen ve uyuma yönelik olan bir işlevidir” şeklindedir.²⁹⁴ Benlik kavramını ise kişiliğin bütün özelliklerini içerecek şekilde ele alan Allport, “bildiğim ben” yani “probrium” şeklinde tanımlanmaktadır.²⁹⁵ Allport’a bakıldığında zaman dışsal gerçekler ve içsel gereksinimlerin bir sentezi olan benlik; bireyin içindeki tutarlı, merkezi ve eşsiz bir merkezdir.²⁹⁶ Allport’a göre benliğin amacı egoyu yükseltmek, yani en nihayetinde birey davranışlarında benlik imajını yükseltmek için uğraşmaktır.²⁹⁷

Psikolojide “benlik” kavramını genel olarak değindikten sonra Mevlana’nın benlik kavramına geçilirse Mevlana; “Benlik Kavram’ını” ortadan kalkarak, manevi aşkın içinde eriyip yok olması gerektiğini anlatır. “Ben” kavramının Yaratanın benliğinde yani senlikle kaybolması gerektiğini, böylelikle ikililikten ve ayrı olmaktan kurtulması gerektiğini anlatır.

Mevlana “ben” ve “o” demenin ayrılık olduğunu ve ikilik olduğunu oysaki “ben”de birleşince sevgili de birleşerek ayrılıkların ortadan kalkacağını, yakınlık ve birliktelik meydana geleceğini anlatır. Mevlana benlikten, bizlikten; senlikten, sizlikten vazgeçilerek ve bunları yok ederek bırakılması gerektiğini, aslında “ben” ve “sen” dedikçe yani kendini ve sevgiliyi (Allah’ı) ayrı gördükçe ve farklı gördükçe insanın kendini beğenmesi ve büyüklenmesi anlamına geldiğini anlatır. Mevlana’nın benlik ve nefisten kastettiği ise nefse kötülüğü emreden insani arzularla ve kibirle donanmış olan nefsi emmaredir. Yani Mevlana tamamen benliği ve kişiliği yok etmeyi değil benliğin kötü tarafını yok etmeyi kastetmektedir. Mevlana’da geçen benliği yok etmekten bu kastedilmektedir. Bunların olmaması için benlikten kurtulması gerektiğini ise şöyle anlatır:

Ey vefalı kişi, gel, gel, daha yakına gel! Beni, benliği, bizi, bizliği bırak! Çabuk, vakit geçirmeden gel! Gel daha yakın gel! Biz'den, ben'den vazgeç, gel, gel. Sen'lik ve biz'lik yok oluncaya kadar gel. Ne "sen" kalasın, ne de "biz" kalalım! Kibri ve kendini beğenmeyi bırak da, yere göğe sığmayan o büyükler büyüğüne gönlünde yer

²⁹⁴ Aslan, a.g.m., s.7.

²⁹⁵ Balıkcıoğlu, a.g.m., s. 540.

²⁹⁶ a.g.m., s.540.

²⁹⁷ a.g.m., s.540.

ver! Cenab-ı Hakk, ezel aleminde "Ben sizin Rabbiniz değil miyim" diye buyurdu. Sen de ona; "Evet, Rabbimiz sensin!" diye cevap verdin. Evet sözün şükürü nedir? Yani o emri nasıl yerine getireceksin? Bu dünyada, şikayet etmeden, Hakk'tan gelen belalara, ıstıraplara sabretmektir. Ses çıkarmamaktır. Bela'nın bir sırrı da; ben fakr, yokluk dergâhının kapısını çalıyorum demektir. Sen, kendinden kurtul, benliğinden temizlen, toprak ol, ayakaltına seril de toprağından otlar bitsin. Ot gibi benliği üstünden atar, kurursan hoş bir şekilde aşk ateşine yanarsın²⁹⁸. Bu satırlarda da Mevlana empatik bir yaklaşımla seslenerek ve muhatabının seviyesine inerek benliğin insana zarar veren ve kibre götüren kısmının nasıl yok olacağını anlatmaktadır. Ayrıca Mevlana burada muhatabına sorular sorarak onda bulunan bilgiyi ortaya çıkarmış ve kötü benliğin nasıl kaybolması gerektiğini bu şekilde benimsetmiştir.

Mevlana nefsin yani benliğin yok edilmesi gerektiğini şöyle anlatır: *Put, bir testide gizli kara sudur. Nefsi, muhakkak olarak o kara suya pınar bil. O, yontulmuş put, kara sel gibidir. Put yapan nefis, anayolda bir pınardır. Bir taş parçası yüz testiye kırar ama pınar suyu durmadan kaynar. Put kırmak kolay, gayet kolaydır. Fakat nefsi kolay görmek cahilliktir. Ey oğul, nefsin misal ve sûretini istersen yedi kapılı cehennemın kıssasını oku!*²⁹⁹

Benlikten yani nefs-i emareden (kötülüğü emreden nefis) kurtulmanın bir yolu da onu öldürüp yok etmek olduğunu söyleyen Mevlana, bütün kötülüklerin başının nefis olduğunu belirtir. Bütün kötülüklerden kurtulmanın tek yolu ise nefisten kurtulmaktır. Mevlana konuyla ilgili şunları söylemektedir:

Birisi, kızgınlıkla anasına hançerleyerek, döverek öldürdü. Biri ona " Huyunun kötülüğü yüzünden ana hakkını gözetmedin. Çirkin herif, ananı neden öldürdün! niye söylemiyorsun, o sana ne yaptı ki?" dedi. Adam " Çok ayıp bir iş işledi, bende onu öldürdüm. Ayıbını toprak örtsün" diye cevap verdi. Kınayan "Be adam, ananı öldüreceğine o kişiyi öldürseydin "deyince dedi ki: "Her gün başka birisini mi

²⁹⁸ Şefik Can, Divan-ı Kebirden Seçmeler, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2000, C.I, s.101.(Bundan sonraki Divan-ı Kebir alıntılarımız Can'ın Divan-ı Kebirden Seçmeler eserinden yapılacaktır.)

²⁹⁹ Adnan Karaismailoğlu, Mesnevi, C.I, 775-779. (Bundan sonraki Mesnevi alıntılarımız, Karaismailoğlu'nun Mesnevi'sinden önce cilt numarası, ardından beyit numarası verilerek yapılacaktır.)

*öldüreyim? Onu öldürdüm, halkın kanına girmekten kurtuldum; halkın boğazını keseceğime onu boğazladım, bu daha iyi!” O kötü huylu ana, fesadı her tarafta zâhir olan nefsinidir. Her an onun için bir azize kastedip duruyorsun; kendine gel, onu öldür!*³⁰⁰. Bu satırlarda da Mevlana soyut bir kavram olan nefsin kötülük boyutunu anlatırken benzetme yöntemine başvurmuş, kötü nefsi hikayedeki anaya benzetmiş böylece anlatımı somutlaştırarak MDR’in temel ilkelerinden olan *somutluk ilkesini* burada yansıttığı görülmektedir.

Mevlana’ya göre nefs-i emmareyi öldürmek yani yok etmenin yolu onun isteklerine uymamak, arzu ve isteklerine boyun eğmemekten geçer. Mevlana nefs-i emmarenin nasıl yok olacağını ise şu şekilde açıklar:

*Senin içinde gizli bir düşman var! O korkunç düşmanı, o nefis köpeğini cefadan, ıstıraptan başka hiç bir şey defedemez, içinden çıkaramaz! Birisi keçeye, halıya sopa ile vurup durursa, o sopalar keçeyi, halıyı dövmek için değil, tozlarını çıkarmak içindir! Senin içinde varlıktan, benlikten tozlar var; o tozlar, halının tozları gibi silmekle birden bire geçmez! Bir bela gelince, bir derde, bir ızdıraba düşünce başına gelen zahmetlere katlanınca, gah uyurken, kah uyanırken o keder tozları sen farkına varmadan azar azar uçar giderler!*³⁰¹ Bu satırlarda da görüldüğü üzere Mevlana; insanın içindeki benliğin halı gibi çırpılmakla değil de başa gelen musibet ve ıstıraplara katlanarak yavaş yavaş gerçekleşeceğini, aslında Allah’tan gelen gamın ve kederin de manevi anlamlar içerdiğini ve insanı Allah’a yakınlaştırıp kendi benliğinden kurtardığını bildirmektedir. Duygularını içtenlikle anlatan Mevlana, muhatabına nefsinin yok etme yolunu anlatırken olabildiğince *Saydam* ifadeler kullanmış ve manevi danışma noktasında *saydamlık ilkesince* örnek olmuştur.

Mevlana insanın kendisini yok saydığı zaman var olacağını ise şu satırlarla anlatır: *Yok muyum, var mıyım; ben ne bileyim? Ancak şu kadarını biliyorum ki: "Kendimi var sanırsam ben yokum! Fakat kendimin yok olduğumu anladığım zaman varım!"*³⁰² Mevlana benliğin yıkılarak dünya bağlarının koparılması gerektiğini söyler. Asıl böyle olduğunda dünyanın içinde hapsolmayıp, dışarı taşıp sevgiliye

³⁰⁰ Mesnevi, C.II, 776-783.

³⁰¹ Divan-ı Kebir, C.2, s.32.

³⁰² Divan-ı Kebir, C.2,s.345.

kavuşulacağını ve aşk aynasının benlik ile bulandırılmamasını gerektiğini ise şöyle anlatır: *Dünyaya ait bağlarımızı koparmamız, herkese yabancı kalmamız ve senin zincirinle bağlanıp deli divane olmamızın vakti geldi. Can feda edelim, artık böyle bir canın ayıbını çekmeyelim. Varlık ve benlik evini yakalım da ateş gibi meyhaneye koşalım. Coşup köpürmedikçe, şu dünya küpünden dışarı çıkamayız. Küpün içinde mahpus kaldıkça, coşup küpten dışarı çıkmadıkça, nasıl olur da biz o sürahinin, o kadehin dudaklarını öperiz? Doğru sözü deliden duy, varlığımızdan ölmedikçe, sakın bizim erkek olduğumuzu, insan olduğumuzu sanma! Şu yokluk yolunda, tohum gibi yerlere dökülüp saçılırsak, bağda, bahçede ağaç gibi topraktan başkaldırıp boy atar, kol kanat açarız. Biz taş gibi sert isek de, senin mühürün uğruna yumuşar, mum oluruz. Mum olunca da senin güzelliğinin nuruna pervane kesiliriz. Aşk aynasının yüzünü, varlık, benlik nefesi ile bulandırmayalım, kirletmeyelim. Mademki gönlümüz bir harabeye döndü, hiç olmazsa biz gizli defneye mahrem olalım.*³⁰³ Mevlana yine burada *etkili iletişim* yöntemi ile edebi bir üslup kullanarak benliğin yerlere atılıp dökülüp saçılmasını istemektedir.

Mevlana kötü benlikten kurtulan bedeninin tasvirini ise şu şekilde anlatmaktadır: *Ey ruhanîlerin sakîsi! Ben bedenden kurtuldum ruh oldum. Kalk, kalk da halk kıyametin ihtişamını debdebesini görsün. Dün gece sevgili beni çağırdı. Benim hakkımdaki hükmünü verdi. Korkudan bedenimde kan kalmadı. Sen bana acı da özümün gönül kanını doldur! Ben öyle şaşılacak bir hale geldim ki, canın da, gönlün de düşmanı oldum. Onları içimden kovdum, artık ben bundan sonra cansız ve gönülsüz yaşayacağım. İçim padişaha av olmuş ama dışım ondan kaçmadadır.*³⁰⁴ Bu satırlarda Mevlana karşısındaki hitap edip irşad etmeye çalışırken, olaya kendini katarak, kendi yaşantısından örnekler vererek açıklamıştır. Bu şekildeki bir anlatım muhatap açısından da daha çekicidir. Çünkü muhatap insani bir özellik olarak danışmanın kişisel hayatını merak eder. Manevi danışma yapılırken de danışman, danışanına kendi hayatından örnekler vererek *empatik* bir yaklaşımla yaklaşmalıdır. Fakat bu empati sempatiye karışmamalı ve karar verme noktasında etkileyici boyutta olmamalıdır.

³⁰³ Divan-ı Kebir, C.2, s.261.

³⁰⁴ Divan-ı Kebir, C.2, s.102-103.

Mevlana benlik güdeni Firavuna, benlikten kurtulanı ise Hz. Musa'ya benzetererek kötü benlikten kurtulan bedenlerin hep bir olduğunu şu şekilde açıklar: *Benlikte olan, benlik güden Firavun cinsindedir. Benlikten yakasını sıyırılmış, temiz, pak, günahlardan kurtulmuş kişi de Hz. Musa'dandır. Onun cinsindedir.*³⁰⁵ Mevlana, Manevi Danışmanlığın insani bir eylem olmasına örnek olacak şekilde Hz. Musa'nın örnek alınması gerektiğini belirtirken Firavun gibi bir kişilik olmaktan da insanları sakındırmıştır.

Son olarak Mevlana benliğin kötülüğünden kurtulan birinin herkesle dost olup, bütün benliklere yakın olduğunu ve bunun ona neler kazandıracağını ise şöyle anlatır: *Kim benliğinden kurtulursa bütün benlikler onun olur. Kendisine dost olmadığı için herkese dost kesilir. Nakışsız bir ayna haline gelir, değer kazanır. Çünkü bütün nakışları aksettirir.*³⁰⁶ diyerek yine insani bir yaklaşımla konuyu ele almış, örnek bir insan ve kendini gerçekleştirmiş bir kişilik nasıl olur burada onun ipuçlarını vermiştir.

Varoluşçu kuram çerçevesinde benlik kavramı ele alındığı zaman, varoluşçu kuramda kişilik; koşulsuz kabul, empatik yaklaşım ve insan doğasının vazgeçilmez bir parçası olması gereken kendini gerçekleştirme ilkesine göre hareket ettiği görülmektedir.³⁰⁷ Mevlana'nın manevi danışmanlık kapsamında ele alınan benlikle ilgili görüşlerinin de bu çerçevede olduğu görülmektedir. Mevlana benliğin geliştirilmesi ve kemale erdirilmesi noktasındaki görüşlerinde insancıl bir yaklaşımla yola çıkmış ve bu konuyu ele alma bağlamında empatik yaklaşım, koşulsuz kabul gibi ilkelere göre hareket ettiği görülmektedir. Tıpkı varoluşçu yaklaşımda olduğu gibi Mevlana'da insanı bütün insani özellikleri ile kabul edip benimsemesi gerektiğini söyler ve bu noktada varoluşsal yaklaşımla aynı fikirdedir. Ayrıca Mevlana'da benliğin yok edilmesini, kişinin kendini gerçekleştirme bağlamında değerlendirilirse ikmale ermiş bir kişilikten söz edilmiş olur ki buda yine varoluşsal yaklaşımın gerçekleştirmek istediği bir kişilik türüdür.

³⁰⁵ Divan-ı Kebir, C.1, s.217-218.

³⁰⁶ Mesnevi, C.V, 2665-2666.

³⁰⁷ Hacı Haydar Salık, "Varoluş Felsefesi ve Varoluşçu Psikoloji",

<https://www.hacihaydarsalik.com/Varoluş-Felsefesi-ve-Varoluşçu-Psikoloji-m11>, 02/08/2019.

Sonuç olarak Mevlana benliği; ilahi aşka ulaşmayı engelleyen, insanı kibir ve büyükmeye doğru iten bir etmen olarak görmektedir. İlahi aşka ulaşım yok olmak isteyen kişinin mutlaka nefsini eğitip nefsin kötü tarafını yok etmesi gerektiğini bildirmektedir. Ancak benlik yok olduğunda yani “ben” ve “sen” ortadan katlığında insanın manevi aşkın içinde eriyeceğini ve tek varlığın Allah’ın varlığı olması gerektiğini bildirmektedir. Böylelikle kötü benliği bir yana bırakmış olan insan hem insanlarla olan ilişkilerinde hem de Allah’la olan ilişkilerinde daha başarılı olur. “Allah’ın yarattığı” ve “Din kardeşim” nazarıyla bakar ve herkese saygı duyar. İnsanlara karşı koşulsuz kabul ve saygınlık ilkesiyle yaklaşmış olur. Allah’a karşı daha iyi bir kul olur çünkü; benliğin kötülüğünden sıyrılmış olarak Allah’ın huzuruna çıkar, aczinin farkındadır ve Bir olan Allah’ın varlığında yok olmak ister bu anlamda da kötü benliğin yok olması insana her yönden manevi destek sağlar. Mevlana nefsi emmare kavramını anlatırken insanlara benimsetmek adına manevi danışmanlığında ilkeleri olan empatik yaklaşım, saydamlık, insancılık, somutluk ve saygınlık gibi ilkelere örnek olabilecek yaklaşımlarla ele almıştır.

4.1.2. Mevlana’da Aşk

Aşkın genel bir tanımına bakılacak olursa aşk; nesneye ya da bir kişiye önüne geçilmez bir tutku ve bağlılıkla yaklaşma ya da adanmış bir duygu yoğunluğudur.³⁰⁸ Aşk; insanın ve tabiatın bünyesinde cinsi çekim ve manevi hazla beraber ulvi ve yüksek duyguların her birisi için kullanılan terimdir.³⁰⁹

Aşk kavramı ilk insanla birlikte var olmuş ve insanlık tarihi boyunca da var olmaya devam edecektir. Allah Teâla Hz. Âdem’le Havva’yı gönüldaş eyleyip dünyaya göndermiş ve bu silsile bu şekilde başlamıştır. Aşk maddi ve manevi aşk olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Maddi aşkın içinde ilk sırada insanın insana olan aşkı yer almaktadır. Mecnun’un Leyla’ya, Ferhat’ın Şirin’e ve Kerem’in Aslı’ya olan aşkı bunlar içerisinde örnek verilebilir.

Mecnun’un Leyla’ya olan aşkı maddi aşkıktan manevi aşka geçiş yapmıştır. Öyle ki Mecnun, Leyla’ya olan aşkından deli divane olmuş bir haldeyken bir köpek

³⁰⁸ Emel Sünter Yalçın, “Mesnevi’de Aşk”, **Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, Mevlana Özel Sayısı**, 2007, s.224.

³⁰⁹ a.g.m., s.223.

gelir ve Mecnun sırf Leyla'nın diyarından olduğu için köpekle ilgilenir. Bir ceylan görür ve Leyla'nın gözlerine benziyor diye arkadaş olur. Fakat gün gelir Mecnun Leyla Leyla derken Leyla çıkagelir. Ancak Mecnun “*hayır sen Leyla değilsin, Ben Mevla'yı buldum*” der.³¹⁰ Böylece Mecnun maddi aşktan manevi aşka geçmiş olur.

Manevi aşk Allah Teâlâ'ya duyulan aşktır. Manevi aşk; sadece yaradanın hoşnutluğu ve rızasını kazanmaya çalışmak ve karşılığını sadece Allah'tan bekleyerek bütün fiillerini o yönde tertip etmektir. İlahi aşka ulaşan veya ulaşmak isteyen kişi dünya ve dünya güzelliklerinden vazgeçmiş sadece rıza-i ilahi peşinde koşmaktadır. Nitekim Kuran'ı Kerim'de de bu hal şu şekilde bildirilmiştir.

*Bunlar, iman edenler ve Allah'ı zikrederek gönülleri huzura kavuşanlardır. Bilesiniz ki gönüller ancak Allah'ı zikrederek huzura kavuşur.*³¹¹

Ey imanın huzuruna kavuşmuş insan!

Sen O'ndan razı, O da senden hoşnut olarak rabbine dön.

Böylece has kullarımın arasına sen de katıl.

*Cennetime gir!*³¹²

*Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse bilsin ki Allah öyle bir kavim getirecektir ki Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler; müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı vakarlıdırlar; Allah yolunda cihad ederler ve hiç kimsenin kinamasından korkmazlar. İşte bu Allah'ın dilediğine verdiği bir lutfudur. Allah'ın lutfu geniştir; O, her şeyi bilir.*³¹³

“Ne varlığa, ne yokluğa...

İki cihanda Maksudum”³¹⁴

³¹⁰ Nalan Güven, “Tasavvuf'ta Aşk”, **Edebiyatist Dergisi**, www.nalangüven.com.tr, 27.02.2019.

³¹¹ Rad, 28.

³¹² Fecr, 27-30.

³¹³ Maide, 54.

³¹⁴ Faruk K. Timurtaş, **Yunus Emre Divanı 1001 TemelEser**, Kervan Yayınları, 1972, s.133-134.

diyen Yunus Emre ilahi aşk ateşinde yanışını bu beyitlerle anlatmakta ve Allah aşkının onu yok ettiğini ve muradının sadece Allah aşkına ulaşmak olduğunu “bana seni gerek seni” diyerek belirtmektedir. Yunus, Allah aşkından yandığını, hasretin kendisini kavurduğunu, bir an önce kavuşmak iştियakında olduğunu anlatmaktadır.

Fuzuli ise Allah Teâlâ’ya kavuşma arzusu içinde vuslat vaktini beklediğini ve kavuşmayı umduğunu Su kasidesinde şöyle anlatır.

*Umduğum oldur ki rûz-ı haşr mahrûm olmayam
Çeşm-i vaslun vire men teşne-i dîdâra su*

*(O mahşer günü, güzel yüzüne susamış olan bana vuslat
çeşmenin su vereceğini, beni mahrum bırakmayacağını
ummaktayım.)³¹⁵*

Allah aşkı ile yanan Hacı Bayram-ı Veli; derdinin de dermanın da Allah olduğunu, Cihan’a baktığında tek gördüğü şeyin Allah Teâlâ’nın tecellisi olduğunu, amacının ise ne cennet ne de huri olduğunu yalnız Allah’a ulaşmak olduğunu şöyle anlatır:

*Benim maksûdum âlemde
Değildir lâkin illâ hû
Bu benim derdime dermân
Değildir lâkin illâ hû*

*Onun nakş-ı hayâlinden
Cihân bir zerre olmuştur
Nazar etsen o zerreden
Görünmez lâkin illâ hû*

*Değildir hûrî vü gılman
Ne cennet köşkü ne Rıdvân*

³¹⁵ Fuzuli, “Su Kâsidesi”, www.antoloji.com, 14.03.2019.

Bu benim gönlüme sultan

Değildir lâkin illâ hû³¹⁶

İbn-i Sina'ya bakıldığında ise aşk varlıklar var olma sebebiyle ilk aşık ve maşuk olmasaydı varlıklar olmazdı der³¹⁷ Aşka ontolojik bir kavramla bakan İbn-i Sina ilk aşık ve maşuğun Allah olduğunu bildirmiştir.³¹⁸

Mutasavvıflar aşk ve muhabbet kelimelerini bazen birlikte bazen de eş anlamlı olarak kullanmışlardır. Muhabbet kelimesi Arapça bir kelime olup حب (hubb) kelimesinden türemiştir. Muhabbetin anlamına bakıldığında dost olsun diye seçilen kulu özelleştirmek, ihsan da bulunmak, ona lütuf ve keramette bulunmak gibi anlamları vardır.³¹⁹ İhsan Soysaldı muhabbet hallerini makalesinde şu şekilde açıklamaktadır:

“1- Avamın Muhabbeti: Bu sevgi Allah'ın kullarına olan in'am ve ihsanından meydana gelir. Nitekim rivayet olunduğuna göre Cenab-ı Peygamber (s.a.) Kalplerin, kendisine iyilik yapanı sevme, kötülük yapanı sevmeme özelliği vardır.”⁶ buyurmaktadır. Muhabbetili bu derecesinin şartı Semnun'un şu sözünde açıklandığı gibidir. Semnun kendisinden muhabbet sorulduğunda şu karşılığı vermiştir: "Muhabbet, devamlı hatırlayarak (unutmadan) an ve duru bir sevgidir. Çünkü kim bir şeyi severse onu çokça hatırlar ve anar." Sehl b. Abdullah muhabbet sorulduğunda o da şu karşılığı vermişti: 1'Muhabbet, kalplerin Allah'a muvafakatı ve bu muvafakata iyi sarılmasıdır. Allah'ın zikrine devam ve münacattan tad alarak aşm sevgi ile Allah Rasulüne uymasındır.

Bir başka sufi şöyle konuşur: "Muhabbet, kalblerin sevgiliyi sena ile sevmesi, Onun taatini tercih etmesi ve Ona muvafakat etmesidir."

Nitekim şair şöyle der:

Eğer sevginde sadık isen O'na; sevgiline itaat edersin;

³¹⁶ Hacı Bayram-ı Velî, "Maksudum Sensin", www.antoloji.com, 14.03.2019.

³¹⁷ Kemal Göz, "İbn-i Sina'da Aşk ve Varlık". **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2011, C.11, S1, s.47.

³¹⁸ Hüseyin Köksal, "İbn-i Sina'da Aşk Kavramı", **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü** (Yayımlanmamış Tez), Ankara, 2007, s.33.

³¹⁹ Hüseyin Özcan, Mevlana'da Aşk ve İlim, **semazen.net.**, 13.03.2019.

Çünkü seven sevdiğine itaat eder.

2- Sadıkların ve Tahkik Erbabının Muhabbeti: Muhabbetin bu türü, kalbin Allah'ın celaline, gani oluşuna, ilmine ve kudretine nazar etmesinden doğar. Böyle bir muhabbetin özelliği Ebu'l -Hüseyn Nuri'nin şu sözünde anlatıldığı gibidir: "Muhabbet, perdeleri yırtmak, sırlara aşına olmaktır."

İbrahim Havvas: "Muhabbet, iradelerin yok olması, ihtiyaçların ve bütün beşeri sıfatların yanmasıdır." der.

Ebu Said Harraz der ki: "Muhabbet kasesinden içerek Yüce Allah'a münacatın tadına eren, Onun sevgisinden aldığı lezzet kendisini Ona yaklaştıran ve kalbi sevgi ile dolarak sevinçle Ona doğru kanatlanan kimseye ne mutlu! Böyle biri Ona olan iştiyakiyle ürperir. Rabbinin derdiyle hasta olan, sıkıntıya düşen kimseyi O'ndan başka sükûnete erdirecek yoktur. Böylesinin O'ndan başka da dostu olamaz."

3-Ariflerin ve Sıddıkların Muhabbeti: Muhabbetin bu türü, onların, Allah'ın illetsiz olan kadim sevgisini bilip ona nazar etmelerinden doğar. Sıddık ve ariflerin Allah'a olan sevgilerinin bir illeti yoktur. Bu tür sevginin özelliğini Zünnun Mısri kendisine 11sa.f sevgi nedir?" diye sorulduğunda şöyle açıklamıştır: "İçinde herhangi bir bulanıklık bulunmayan saf sevgi, sevginin kalpten ve organlardan sukut ederek orada muhabbetten eser kalmaması ve her şeyin Allah ile ve Allah için olduğu bir anlayışın ortaya çıkmasıdır. Böyle biri Allah için seven, Hakk aşığıdır

Ebu Ya'kub Susi der ki: "Muhabbet, muhabbeti görme halinden çıkıp sevgiliyi görme haline geçmedikçe sahih olmaz. Bu da ancak gaybda kendisi için sevgili bulunması şeklindeki muhabbet bilgisinin fena bulmasıyla gerçekleşir. Seven sevgisinde bu dereceye erince onun muhabbeti, sevgiye bağlı olmayan mutlak bir muhabbet olur."³²⁰

Mevlana'da aşk kavramına bakıldığında ise onun felsefesinin tamamen aşk üzerine kurulduğu görülmektedir. Aşkın hiçbir zaman hidayet ve kulluktan ayrı olamayacağı için Mevlana'nın yaşamının gerçek velayetinin muhabbet ve aşktan

³²⁰ İhsan Soysaldı, "Tasavvuf'ta Aşk ve Marifet", Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Elazığ S:3, 1998, s.189-190.

gayri olamayacağı da aşikârdır, Mevlana'ya göre aşk varlığın en sırlı ve esaslı sebebidir ve insanın kimyasıdır.³²¹

Kulun kalbi daima muhabbette olmalıdır. Muhabbet, kulun ekmek ve su gibi vazgeçilmez ihtiyacıdır. Yaşayan her canlı Hak Teâlâ'ya muhabbet içindedir. Kuşlar, ağaçlar, dağlar, taşlar Allah'ın muhabbeti ile daima zikir içindedir. İnsanlar da aynı şekilde Allah'ın sevgisiyle onun rızası yolunda hareket eder ve o rızayı kazanmaya çalışır.

Mevlana'ya bakıldığı zaman aşkı metaforik bir bakışla ele almıştır. Böylece soyut bir kavram olan aşkı somutlaştırmış ve idraklere sunmuştur. Çünkü herkes de farklı olan aşkı anlatmak son derece zordur. Manevi danışmanlıkta da aşkın özellikle de ilahi aşkın insanlara nasıl anlatılıp nasıl benimsetileceği konusunu bu noktada açıklıkla görmek mümkündür. Mevlana aşkı kültürümüze damga vuracak şekilde anlatırken bir taraftan aşk onunla birlikte aydınlanmış fakat bir yandan da girift bir yapıya dönüşmüştür.³²² Bu girift yapı Mevlana ile birlikte tüm dünyanın çözmekten zevk duyduğu bir yapı haline gelmiştir.³²³

Mevlana şiirlerinde aşka düşen insanın hallerini, nasıl coşup dünyadan geçtiğini, aşkın derdi, kederi ve hüznü bitirdiğini anlatır. Âşıklık öyle bir makamdır ki kul Allah aşkında kendini kaybetmiş, benlikten vazgeçerek hiçlik makamına ulaşmıştır.

Mevlana dünya yüzeyinde her şeyin müsebbibinin aşk olduğunu anlatır. Dünyanın dönmesinin bile aşkın gücüyle olduğunu ve bitkilerin topraktan çıkıp büyümesinin bile aşkla mümkün olduğunu şöyle anlatır.

Gönüllerin dönüşünü aşktan bil. Aşk olmasaydı dünya, donar kalırdı.

Aşk olmasaydı nerden cansız bir şey, nebata girer, onda mahvolurdu; büyüyüp yetişen nebatlar, nerden kendilerini canlılara feda ederlerdi?³²⁴

³²¹ Rabia Christine Brodbeck, "Mevlânâ Aşk Önderi", <http://akademik.semazen.net>, 13.03.2019.

³²² Yalçın, a.g.m., s.223.

³²³ a.g.m., s.223.

³²⁴ Mesnevi, C.V, 3854-55.

Mevlana aşkın ne kadar büyük ve engin olduğunu ise şöyle anlatır: *Aşk bir denizdir, gökyüzü, bu denizde bir köpük. Aşk, Yusuf'un havasına kapılan Zeliha gibi insanı hayran eder.*³²⁵ *Aşk, denizi bir çömlek gibi kaynatır. Aşk, dağı kum gibi ezer, eritir. Aşk, gökyüzünü çatlatır, yüzlerce yarık açar. Aşk, sebepsiz yeryüzünü titretir. Pak, aşk, Muhammed'le eşti. Tanrı aşk yüzünde ona "Sen olmasaydın..." dedi. Hasılı o, aşktan tekti. Onun için Tanrı, onu peygamberler içinden seçti. Sen, pak aşka mensup olmasaydın, sende aşk olmasaydı dedi, hiç gökleri var eder miydin? Ben, aşkın yüceliğini anlayasın diye kadri yüce göğü yücelttim.*³²⁶ diyen Mevlana *etkili bir dil* kullanarak aşkı anlatmış ve gönüllere tesir etmiştir. Aşk, insanların manevi dünyasını aydınlatan ve yüce duygular yaşatan bir kavramdır. Bu bağlamda ilahi aşk insanların hem manevi olarak yücelmesinde hem de üstün kişilik özellikleri kazanıp "*kendini gerçekleştirme*" noktasında insanların iç dünyasını aydınlatıp ferahlık veren bir kavramdır.

Mevlana, aşka bağlanılması gerektiğini, aşk haricinde her şeyin boş olduğunu gökyüzünden sarkan aşk zincirine sarınılması gerektiğini ise şu dizelerde anlatır: *Âşıklara canlar feda olsun! Aşk, hoş bir hevestir! Ey oğul! Aşka bağlan; geri kalan şeyler boştur, hevadır! Gökyüzünden ta yeryüzüne kadar ateşten bir aşk zinciri sarkıtmışlardır! Eğer Hakk'ı hakikati seviyorsan, o zincire sarıl, yukarılara çık! Sen; "Aşk, nasıl şeydir?" diye sorma! Aşk, bir çeşit deliliktir, divaneliktir; insanı, zincire vurdurur! Fakat bu zincir, ahmak ve akılsızlara vurulan zincir değildir!*³²⁷ şeklinde aşkı anlatarak, aşkın hakikatin anahtarı ve Hakk'a ulaşmanın yegane temeli olduğunu söylemiştir. Burada Mevlana somut olmayan aşk kavramını somut hale getirip anlaşılabilirlik için *benzetme yöntemine* başvurmuş ve manevi danışmanlıkta da kullanılması gereken *Somutluk ve Saydamlık* ilkesi nazarınca aşkı muhatabına anlatmıştır.

Mevlana aşkın delilik olduğunu ve aşık olan insanda bulunan gücün kimsede olmadığını ise şöyle anlatır: *Aşk yoluna düşüp yokluğa ulaştıktan sonra, sana, nerede ve kim düşman olacak? Senin gücün kuvvetin kimde olabilir? Sen, yakıp kavuran tam*

³²⁵ Mesnevi, C.V, 3853.

³²⁶ Mesnevi, C.V, 2735-40.

³²⁷ Divan-ı Kebir, C.3, s.376.

ve gerçek bir ateşsin!³²⁸ şeklinde insanlara hitap ederek insanların içindeki asıl gücü fark etmelerini ve bu gücü ortaya çıkarmalarını istemiştir. Bu şekilde olan insan kendinin ve kulluğunun farkındadır, kendini gerçekleştirmiştir ve bundan dolayı da Allah'la ve kullarla olan iletişimde başarılı bir birey haline gelir.

Bir başka beyitin de ise aşkı şu şekilde tanımlar: *Aşk candır! Senin aşkınsa, candan da daha can, candan da daha kıymetlidir. Aslında lütuf bir derman gibidir. Fakat o lütuf senden gelirse, dermandan da daha güzel bir derman olur. İnsan aşık olursa, pervane gibi sevgilisi uğrunda can vermek kolaydır. Sana âşık olan ise canını daha kolayca verir.*³²⁹ diyerek aşkın yaşam kaynağı olduğunu ve hayata karşı insanda derman niteliğinde olduğunu anlatan Mevlana, aşkın kıymetini candan bile öte saymıştır. Burada vurguladığı bir diğer nokta ise âşık olan kişinin ölümünün kolay olacaktır. Çünkü aşk uğruna can tenden geçmeye hazırdır ve can sevgiliye kavuşmak için pervane olur. Bu bağlamda Mevlana insanlara hem aşkı hem de ölümü benimsetmek adına *Etkili İletişim Becerilerini* kullanırken, muhatabına da âşık olan kişinin ölümü ile ilgili *Güven* vermektedir ve Manevi Danışma noktasında Aşk- Ölüm- Ölümü Kabullenme bağlarının birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğunu bildirmektedir.

Mevlana'ya göre aşk, âşıkların ibadetidir. Hakka ulaşmak için tek yolun aşk olduğunu bildiren Mevlana, Allah'ın aşkını isteyen kişinin kendinden geçip Hakk'ın rızasına göre yaşaması gerektiğini ise şöyle anlatır: *Ey Hak aşığı! Şunu iyi bil ki, senin yolun Hakk'ın rızasını aramak yoludur! Dostun dileğini, isteğini arıyorsan, sana kendi dileğini, kendi isteğini aramak haramdır! Bütün ruhlar ona âşıktır. Bu yüzdendir ki aşk, Hakk âşıklarının ibadethanesidir. Onun aşkı dağ başından da aşağı değildir. Biz dağ başına ulaşınca işimiz bitmiş demektir.0 hakikat dağındaki mağarada bir aşk dostu vardır ki, can onun güzelliği ile kendini bulur.*³³⁰

Mevlana aşkın gizlenmesinin mümkün olmadığını ise, nasıl ki pamuğun içinde ateş gizlenemezse o denli imkânsız olduğunu ise şöyle anlatır: *Âşıksın, sarhoşsun, dilin açılmış... Allah, Allah... sen, oluk üstünde bir devesin! Dil, onun*

³²⁸ Divan-ı Kebir, C.3, s.377.

³²⁹ Divan-ı Kebir, C.2, s.81.

³³⁰ Divan-ı Kebir, C.1, s.236.

sırrından, onun nazından bahse kalkıştı mı gök, “ Ey hakikatini güzelce örten Tanrı” demeye başlar.Fakat aşkı örtmek nedir? Ateşi yün ve pamuk içinde gizlemek! Ne kadar örtersen o kadar meydana çıkar!Ben, onu örtmeye çalıştım mı o, bayrak gibi baş kaldırır, işte buracıktayım der. Benim inadıma o, iki kulağımdan yakalar da, a kendi bildiğine giden, beni nasıl örteceksin, nasıl gizleyeceksin? Hadi, gizle bakalım der.³³¹

Aşk onu yaşayan kişi tarafından ne kadar gizlenmeye çalışılsa da gizlenmeden kendini ortaya atar. Aşık olan kul Allah’ın aşkı sebebiyle içinde çıkan ateşle yanar kavrulur.

Mevlana aşktan nasibi olmayan kişinin ise kanadı kırık bir kuş gibi çaresiz ve acınası halde olduğunu söylemiştir. *Herşey mâşuktur, âşık bir perdedir. Yaşayan mâşuktur, âşık bir ölüdür. Kimin aşka meyli yoksa o kanatsız bir kuş gibidir, vah ona!*³³²diyerek Yaratana’ kul olmak ve aşkın verdiği güç ile olaylara karşı sabır ve metanetle yaşayabilmek için aşkın şart ve vazgeçilmez olduğunu anlatır. Aşk insana yaşam kaynağı olur ve aynı zamanda yaşama gücü verir. Bu bağlamda Mevlana aşksız olan insanı kantsız kuşu benzetmiştir. İnsanlara aşkı benimsetmeye çalışan Mevlana burada aşkın *Güven* telkin ettiğini anlatarak manevi danışma ilkesince konu açıklığa kavuşturmuştur.

Mevlana aynı zamanda aşkın yüzlerce perdeyi yırtıp göklere uçmak dünyayı yok sayıp benliğinden ve nefsinden geçmek olduğunu ise şöyle anlatır:

Aşk; her an göklere uçmaktır, yüzlerce perdeyi yırtmaktır! Aşk, önce kendini nefsinin isteklerinden kurtarmak, nefsanî yollarda yürümekten ayak çekmektir!

*Dünyayı yok saymak, görmemezlikten gelmektir; geldiği ve tekrar gideceği âlemi düşünmek, kendini anlamaya, bilmeye çalışmaktır!*³³³.Aşk öyle bir duygudur ki Mevlana’ya göre; insanı kendinden, isteklerinden ve dünyadan soyutlayarak sadece Rabbin rızasını kazanmaya, nerden gelip gittiğini sorgulamaya yöneltir. Ayrıca burada Mevlana’nın aşkla ilgili vurguladığı bir diğer nokta ise aslında aşkın insanın

³³¹ Mesnevi, 4731-4735.

³³² Mesnevi, C.I, 30-31.

³³³ Divan-ı Kebir, C.3,s.28.

kendini sorgulayıp anlama ve kendini bilme faaliyeti olduğudur. Aşk insanın birey olarak “Ben kimim?” sorusuna cevap bulmasını sağlar. Aşk kişinin birey olmasını ve kendini gerçekleştirmesini buna bağlı olarak ta kendi gücünün ve değerinin farkına varmasını sağlar. Bu bağlamda aşk ve aşkı anlayıp anlatabilmek manevi danışmanlık noktasında oldukça önemli bir faaliyettir.

Âşık insan kendinden geçmiştir, benlik kavramı yok olmuş hiçlik makamına ulaşmıştır. Dünyayı ve dünya işlerini bırakmıştır. Sadece kendini anlamaya çalışmaktadır. Gideceği âlemi düşünerek dünyasını ona göre düzenleyip ahiret hayatına göre yaşamaktadır. Mevlana Âşık olanın dünyaya bağlanmayacağını ise şöyle bildirir: *Aşığın gıdası, ekmezsiz ekmeğe âşık olmaktır. Aşkında doğru olan kişi. Varlığa bağlanmaz. Âşıkların varlıkla işi yoktur... âşıklar, kârı sermayesiz elde ederler.*

*Kanatları yoktur, âlemin etrafında uçarlar... elleri yoktur, topu meydandan kaparlar! Mâna kokusunu duyan o yoksul da eli kesik olduğu halde zembil örerd ya! Âşıklar, yoklukta çadır kurarlar... onlar, yokluk gibi bir renktedirler, bir tek ruhları vardır onların!*³³⁴ Aşk öyle bir duygudur ki insanı her şeyden kendi benliğinden bile geçirir. Varlık âleminde yok olmayı gösterir. Aşk insana dünyanın malından, mülkünden, kavgasından kendini soyutlayıp sadece âlemi, alemdeki varlığını, dünyaya geliş amacını ve kul olmayı anlatır. İnsanların çağımızda bu kadar fazla depresyona ve strese maruz kalmalarının sebebi arayış içinde olmaları ve bu arayışı aşk ve maneviyatla doyuramamalarından kaynaklanmaktadır. İnsanlardaki bu eksiklik onların farklı şeylere yönelmelerine sebep olurken aradıklarını bulamama noktasında ise depresyona sebep olmakta, bunun sonucunda ise kötü alışkanlıklara varacak şekilde sebebiyet vermektedir. İşte bu sebeptendir ki manevi danışmanlıkta ilahi aşk kavramı son derece önemlidir ve rehberliğin fonksiyonlarından olan *Önleyici Rehberlik*³³⁵ çerçevesinde ele alınarak bu kapsamda hizmet olarak verilmelidir.

Kişinin dünyaya gönül vermesi onu Allah’a ulaşmaktan alıkoyar ve mal-mülk sevgisine gark olmasına sebep olur. Aşk ise insanı dünyaya bağlanmaktan kurtarır.

³³⁴ Mesnevi, C.3, 3020-3024.

³³⁵ Suat Cebeci, **Dini Danışma ve Rehberlik**, , s.32.

Aşık olan kişinin gözü ne dünyayı görür ne de malını...: *Ey aşk mezhebine giren, yüzünü kendine çevir. Sana meftun olan, senden başkası değildir.*³³⁶ diyen Mevlana yine insanlara bu konuda rehberlik ederek dünyaya meyletmeme konusunu anlatmaktadır.

Mevlana aşkı diğer hastalıklardan farklı türde bir hastalık çeşidi olduğunu ve bizi Allah'a yöneltildiği, ne kadar aşkı anlatmaya çalışsa da bunun çok da mümkün olmadığını, aslında anlatılmayan aşkın daha açıklayıcı olduğunu ise şu sözlerle anlatılır: *Âşıklık gönül iniltisinden belli olur, hiçbir hastalık gönül hastalığı gibi değildir. Âşığın hastalığı bütün hastalıklardan ayrıdır. Aşk, Tanrı sırlarının usturlâbıdır. Âşıklık, ister o cihetten olsun, ister bu cihetten... âkabet bizim için o tarafa kılavuzdur. Aşkı şerh etmek ve anlatmak için ne söylersem söyliyeyim... asıl aşka gelince o sözlerden mahcup olurum. Dilin tefsiri gerçi pek aydınlatıcıdır, fakat dile düşmeyen aşk daha aydındır. Çünkü kalem, yazmada koşup durmaktadır, ama aşk bahsine gelince; çatlar, âciz kalır. Aşkın şerhinde akıl, çamura saplanmış eşek gibi yattı kaldı. Aşkı, âşıklığı yine aşk şerh etti.*³³⁷ Manevi danışmanlık noktasında da önemli olan aşkı kendi felsefesinin başkarakterini şeklinde anlatan Mevlana'ya göre aşk vazgeçilmez bir kavramdır ve bu nedenle bıkmadan usanmadan insanlara aşk kavramını anlatmaya devam etmiştir. Manevi Danışmanın vasıflarından olan *Etkili İletişim Becerisini* buradan yansıtan Mevlana; aşk kavramının anlatılmadan daha çok daha anlaşılır olduğunu söyleyerek, dilin ve kalemin onu anlatmada aciz kaldığını bildirmiştir.

Mevlana, aşkın Tevhidin kaynağı olduğunu, aşkla birlikte sadece Tevhidin kalıp gayri şeylerin yok olup gittiğini belki de benliğin dahi yok olup sadece hak aşkının kaldığını anlatır. Aşığın sevinci ve üzüntüsün ondan kaynaklandığını anlatırken Hak'tan başkasına ise "boş bir sevdalık" olarak nitelendirmiştir:

Âşıkların neşesi de odur, gamı da, hizmetlerine karşılık aldıkları ücret de.

Âşık, sevgiliden başkasını seyre dalarsa bu, aşk değildir, aslı yok bir sevdadır.

Aşk, o yalımdır ki parladı mı sevgiliden başka ne varsa hepsini yakar.

La kılıcı, Tanrı'dan başka ne varsa hepsini keser silip süpürür. Bir bak hele, La'dan

³³⁶ Mesnevi, C.VI, 1983.

³³⁷ Mesnevi, C.I, 109-115.

*sonra ne kalır? İllallah kalır, hepsi gider. Neşelen, sevin ey ikiliği yakıp yandıran şiddetli aşk!*³³⁸

Mevlana âşık olanların özelliklerini de anlatır. Öncelikle âşık olan kişi fani bir aşka değil ilahi aşka âşık olmalıdır. Aşığın ateşi öyle bir ateş olmalı ki Cehennem ateşi gibi her yeri sarmalıdır ve aşkın ateşi O'na gökleri bile dürece kadar güç vermeli;

Bana göre âşık öyle olmalı ki, şöyle bir kalkınca, her tarafı ateşler sarmalı, her tarafta kıyametler kopmalıdır.

Cehennem gibi olacak, cehennemi bile yakıp yandıracak bir gönül istiyor da, o gönlün önüne iki yüz deniz çıksa, hepsini de yaksın, yandırsın. Onun tek bir dalgası, bir deniz meydana getirsin.

Gökleri bir mendil gibi dürüp avucuna almalı, sonsuz zevalsiz çerağı bir kandil gibi gök kubbesine asmalı.

0 bir arslan gibi savaşa atılsın, onun timsah gibi bir kalbi olsun! 0 yeryüzünde kendisinden başka kimseyi bırakmasın! Hatta kendisiyle bile savaşa girsin!

*Parlak nuruyla gönlün yedi yüz perdesini. yırtsm da ötelerden, arştan, gök ehlerinden ona; "Maşallah, Maşallah!" sesleri gelsin*³³⁹

Mevlana aynı zamanda aşığın İsmail gibi kurban olmasını ve kendini aşka teslim etmesini ister:

Ey doğru yolda yürüyen dost, benden bir öğüt duy; "Dervişin işi gönül kanı ile başa çıkar, gönül kanı ile elde edilir."

Bunu iyi bil ve inan ki, Allah gönlü yaralı dervişin duasını duyar, ve kabul eder, Ne olduğu bir türlü bilinemeyen o padişahı gönlünde bulunca, zenginleştin, azdan çoktan kurtuldun demektir.

³³⁸ Mesnevi, C.V, 586-590.

³³⁹ Divan-ı Kebir, C.1, s.421.

*Bu aşk yolunda İsmail gibi kurban ol, sen koyun değilsen bir ermişe, bir bağlan! Ona gönül ver!*³⁴⁰

Allah Teâlâ insanların ne suretlerine, ne de mallarına bakmaz. O ancak kalplerimize bakar. Aşka ulaşmış bir kalp ise gönlünü sadece Allah'a vermiştir ve Allah o kalbe nazar eder:

Peygamber, “Tanrı, suretlerinize bakmaz, kalbe bakar. Kalp işlerinizi düzene koyun” demiştir.

Tanrı, ben sana, bir gönül sahibinden bakarım. Secdene, altın vermene bakmam bile demektedir.

Sen, gönlünü gönül sandın da gönül sahiplerini aramayı bıraktın.

Gönül öyle bir varlıktır ki bu yedi gök gibi yedi yüz tanesini oraya koysan kaybolur gider.

Bu çeşit gönül kırıklarına gönül deme. Sebzvar'da Ebubekir arama.

*Gönül sahibi, altı yüzlü aynadır. Tanrı, altı cihette de o aynadan nazar eder durur.*³⁴¹

Sevginin (aşkın) önemini Mevlana bütün insanlığa nasihat ve öğüt bâbında şu beyitlerle anlatarak ders vermektedir ve sevginin ekmek gibi su gibi ihtiyaç olduğu, sevgi ile gelen her yerin yeşerip çiçekler açtığını bildirir:

Sevgiden acılıklar tatlılaşır,sevgiden bakırlar altın kesilir.

Sevgiden tortulu, bulanık sular, arı duru bir hale gelir, sevgiden dertler şifa bulur.

Sevgiden ölü dirilir, sevgiden padişahlar kul olur.Bu sevgi de bilgi neticesidir.

Saçma sapan şeylere kapılankişi nasıl olur da böyle birtahta oturur ki?

Noksan bilgi nerden aşkı doğuracak? Noksan bilgi de bir aşk doğurur ama o aşk, cansız şeylerdir.

*Noksan bilgi sahibi, cansız bir şey de dilediği şeyin rengini görünce âdeta bir ıslıktan sevgilinin sesini duymuş gibi olur.*³⁴²Mevlana'nın buradaki anlatımında Manevi Danışmada olması gereken vasıflardan olan *Sevgi Saygı ve Merhamet*

³⁴⁰ Divan-ı Kebir, C.2, s.150.

³⁴¹ Mesnevi, C.V,869-74.

³⁴² Mesnevi, C.II, 1529-34.

çerçevesinde aynı zamanda da *İnsani bir Eylem* şeklinde aşk kavramını insanlara anlatıp benimsetmeye çalıştığı görülmektedir. Yine buradaki anlatım manevi danışmanlık açısından örnek alınacak bir anlatım şeklindedir.

Varoluşçu yaklaşım açısından Mevlana'nın aşk anlayışı değerlendirildiğinde yine bir paralellikten söz etmek mümkündür. Varoluşsal yaklaşım insanın hayatını anlamlandırmak ister. Aşk kavramı insanın hayatını anlamlandıran ve değer katan bir kavramdır. Sevgi(aşk); insanın hayatını değerli kılan, insana güzel davranışlarda bulunma konusunda harekete geçiren bir yaşam enerjisidir ve anlam arayışı açısından da vazgeçilmez bir konudur.³⁴³ Sevgi manevi boyutuyla düşünüldüğünde, inanç boyutu ile birlikte en güçlü bağları teşkil ettiğini ve en güçlü boyuta ise sevgi ile ulaşıldığını söylemek mümkündür.³⁴⁴

Sonuç olarak Mevlana'da Aşk anlayışına bakıldığında, Mevlana kulun aşksız olmayacağını aşk bilincinin insanı kul yaptığını bildirir. Mevlana âşık olan kişinin aşk uğruna kendini feda edip aşka teslim olmasını ister. Kulun kalbinde aşk ve muhabbetten gayri hiçbir dünyalık ve maddi sevgi yer almamalıdır. Böyle olan aşk bütün dertlere dermandır. İnsanların bütün derdini gamını alır götürür. Daha doğrusu âşık olan bunlara dert nazarıyla bakmaz ve Sevgilisine yakınlaşıp yalvarmak onunla olmak için bahane bilir. Bu bağlamda stres ve depresyon gibi olumsuz kavramları bir kenara bırakan insan kendi varlığının ve Yaratanın varlığının farkına vararak olumsuz kişilik özelliklerinden kurtulmuş olur. Manevi danışmanlık açısından da bu bağlamda önemli olan aşk kavramını Mevlana Manevi danışmanlık ilkeleri kapsamında sayılabilecek; somutlaştırma, etkili bir dille aynı zamanda saydam ve insani bir eylem olmasından dolayı sevgi saygı ve merhamet ilkeleri gereğince anlatmıştır. Aslında Mevlana için asıl dert âşık olup aşk ateşiyle Sevgilinin hasreti ile yanmaktır. Aynı zamanda âşık kişi ölümden de korkmaz. Çünkü ölüm bir vuslattır. Aşğın Sevgilisine kavuşmasının vaktidir... Bu anlamda Aşk, aslında insana manevi bir terapi ve arınma sağlar. Âşık olan insan psikolojik olarak ne dünyalık ne de ahretlik şeyleri kendine sıkıntı eder. Aşğın gücü ile elemi, kederi alt eden insan ölüm psikolojisini de yener ve ölümden korkmaz. Bilakis ölüme iştihak duyar. Bu

³⁴³ Abdülkerim Bahadır, **İnsanın Anlam Arayışı ve Din**, 4.B, İnsan Yay, İstanbul,2002, s.105.

³⁴⁴ a.g.e., s.110.

bağlamda manevi aşk insanı ruhsal yönden sağaltır ve rahatlatıp huzura ermesine katkı sağlar.

4.1.3. Mevlana'da İbadet

İbadet kelimesi sözlükte “itaat, kulluk, boyun eğme, tapma” anlamına gelerek, insan Allah’a karşı olan itaatini, sevgi ve saygısını ifade ederken aynı zamanda aynı içerikteki düşünüş, duyuş ve sözleri de ifade eder. Fakat dini içerikli olan düzenli ve belli davranış örüntüleri için kullanılması daha yaygındır.³⁴⁵ Kısaca kulun rabbine karşı yaptığı hizmet denebilir.

Semavi dinlere bakıldığı zaman, ibadet şekillerinin görünüşte benzediğini, uygulamada ve zamanda birbirinden farklılıklar gösterdikleri görülmektedir.

Hristiyanlık'ta ibadet esaslarına bakıldığı zaman, Hristiyanların ibadet gününün pazar günü olduğu ve çanların çalmasıyla herkesin o gün kiliseye toplanıp ibadet ettikleri görülmektedir. İbadetleri tören şeklinde düzenlenip ilahiler ve dualar eşliğinde devam etmektedir. Hristiyanlık'ta ibadetin makbul olma şartı yüreğinin temiz olmasıdır. İnsan ne kadar ibadet ederse etsin, kalbi temiz değilse bu ibadetler Allah katında geçersizdir.

Süryani kiliselerinde baş ibadet olarak namaz ve oruç gerekmektedir.³⁴⁶ Hz. İsa ve havarilerinden kalma olan namaz, cemaat ve ferdi olarak kılınabilirken evli olan aile fertleriyle, bekâr ise tek başına kılınabilmekteydi³⁴⁷. Başlangıçta günde 3 vakit kılınan namaz Zebur'dan ayetler okunarak ilahiler eşliğinde kılınır, bitince vaaz verilir, ayin yapıp sonrada selamlaşarak dağılma şeklinde tamamlanırdı.³⁴⁸

Hristiyanlıkta oruç inancına bakıldığında, İncil'de orucun ne kadar iyi ve sağlığa faydalı olduğu emredilmeden anlatılır. Oruç tutmak insanlara kalmıştır. Oruç ibadeti Hristiyanlıkta mezhepler arasında farklılık göstermektedir. Hristiyanlar çarşamba, cumartesi ve bazı günlerin arifesinde oruç tutarlar. Çünkü Hz. İsa Çarşamba günü yakalanmış, Cuma günü çarmıha gerilmiş ve cumartesi günü de

³⁴⁵ Mustafa Sinanoğlu, “İbadet”, **DİA**, TDV Yayınları, İstanbul, 1999, C.19, s.233.

³⁴⁶ Murat Kayacan, www.haksözhaber.net/Yahudilik-ve-hristiyanlik-namaz-3118yy.htm ,06.03.2019.

³⁴⁷ a.g.e. www.haksözhaber.net/Yahudilik-ve-hristiyanlik-namaz-3118yy.htm ,06.03.2019.

³⁴⁸ a.g.e. www.haksözhaber.net/Yahudilik-ve-hristiyanlik-namaz-3118yy.htm ,06.03.2019.

gömülmüştür. Ayrıca Hz. İsa'nın öldükten sonra göğe yükseldiğine inanılan gün olan Paskalya'da da oruç tutmaktadırlar. Bununla birlikte vaftiz olmak, dua etmek, Pazar günleri kiliseye gitmek, rahiplere günah itiraf etmek de³⁴⁹ Hristiyanların ibadetleri arasında yer alır.

Yahudilere bakıldığında; Yahudiler günde 3 defa ibadet ederler. Bunlar şahrit; sabah, miha; İkinci, Arvit; akşamdır.³⁵⁰ Hahamın daveti ile duanın okunmasıyla ibadetler gerçekleşir.³⁵¹ Yahudilikte iş bırakıp cumartesi olan ibadet gününe hazırlık, cuma günü gün batımı ile başlar. Cuma, ikindi ile başlayıp cumartesi akşamına kadar bu ibadet ve dinlenme gününe Yahudiler “şabat” demektedirler.

Yahudilerin “Yamkippur” adında bir günleri vardır ki bu günde oruç tutar. Nefis ve vicdan muhasebesi yaparak dua ve tefekkür içerisinde geçirirler³⁵². Aynı zamanda kefarete orucu olarak bilinen Muharrem ayının 8 ile 10. günlerini kapsayan bir oruçları daha vardır. Büyük oruçlardan bir diğeri ise aşura orucu olarak bilinen ve hem birinci hem de ikinci mabedin yıkılış günü olduğu inanılan günün oruçlu geçirilmesidir. Yahudilerin bu gibi büyük günlerde tuttıkları oruçlar varken yılın farklı zamanlarında tuttıkları oruçlarda mevcuttur.

İslamiyet'e bakıldığında ise beş vakit namaz vardır. Bunlar; sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarıdır. Müslümanlar bu namaza özel bir şekilde hazırlanır, abdestlerini alır, temiz elbiselerini giyerek temiz bir yerde namaz ibadetlerini yerine getirirler. Beş vakit namaz dışında Cuma, bayram, cenaze, teravih, teheccüd, kuşluk, kûsuf ve husuf gibi namaz çeşitleri mevcuttur.

Oruç ibadeti ise; yılda bir kez ramazan ayında bütün Müslümanlar tarafından yerine getirilmektedir. Ramazan ayında oruç tutmak tüm Müslümanlara farzdır. Bu ayı Müslümanlar ibadet ayı olarak geçirir, gündüzleri Kuran okur, iftardan sonra ise

³⁴⁹ www.hristiyanlik.net, 06.03.2019.

³⁵⁰ Hüseyin Dikme, “Semavi Dinlerde İbadete Çağrı www.jasstudies.com/Makaleler/1640548080_dikme_TT.pdf s.102.

³⁵¹ Dikme, a.g.m.,s.102.

³⁵² Muhammet Tarakçı, ilsam.org.tr/Yahudilikte-oruc-doc-dr-muhammet-tarakci,07.03.2019.

teravîh namazı kılarlar. Bunun dışında Müslümanlıkta bazı nafîle oruçlar ve vacip oruçlarda bulunmaktadır.

Müslümanlıkta ayrıca Kâbe'yi ziyaret olan Hac ibadeti oraya gitmeye maddi ve manevi gücü yeten herkese farzdır.

Bir de zekât ibadeti bulunmaktadır ki onu da zengin olan Müslümanlar fakirlere vererek hem onlara yardım ederler hem de mallarını arındırıp temizlerler. Zekât vermek aynı zamanda toplumsal birlik ve beraberliği sağlarken toplumun refahı için de çok önemlidir.

Görüldüğü gibi semavi dinlerde birbirine benzer olarak ibadet çeşitlerine rastlamak mümkündür.

İbadetlerin bir de psikolojik boyutları vardır. Koruyup gözeten, her şeye gücü yeten Tanrı'ya yakın olup, onun huzuruna çıkmak ve onunla irtibat kurabilmek için ibadet ederek, ona yaklaşan kulun psikolojisini bu davranış olumlu yönde etki eder³⁵³. Yine aynı zamanda ibadetler ve Allah inancı kula bir rota çizer ve nereden gelip nereye gideceği hakkında bilgi vererek insanın anlam arayışını anlamlı hale getirir. İnanan şahsiyet başına gelen iyi bir olaya şükrederek mutlu olur yine aynı şekilde köyü olaylarla da şükreder ve daha kötüsünden Allah'a sığınır. Başına gelenlere rıza gösterir ve mükâfatını Allah'tan öteki dünyada isteyeceğini düşünerek mutlu ve huzurlu olur. Aynı şekilde dua da insanın psikolojisine iyi gelen ve rahatlatan ibadet çeşitlerindedir. Duayla; yaratıcı ile kurulan iletişim ve ilişki sayesinde ilahi enerjinin etkisi korkuları yatıştırmaya, ruhun ihtiyaçlarını karşılamaya ve bununla da dış dünyayı değiştirmeye koyulmaktadır.³⁵⁴ Böylece insanın şuur düzeyi yükselir, idrak kuvveti artar ve kişi eğer gergin ve sıkıntılı ise bu sıkıntı yerini yatışma ve rahatlamaya bırakır.³⁵⁵

İbadet psikolojik olarak insanı güvende ve huzurlu hissettirirken; üzüntü, keder ve sıkıntılardan kurtararak iç huzur ve iç ferahlığı verir.

³⁵³ Mevlüt Kaya, Nurettin Küçük, İbadetler ile Hayatın Anlamı ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S.42, 2017.

³⁵⁴ Hayati Hökelekli, **Din Psikolojisi**, TDV Yayınları, Ankara, 1993, s.228-229.

³⁵⁵ a.g.e., s.229.

Mevlana'da ibadet konusuna bakıldığında, gerçek bir ibadetin ancak ona uygun bir amelle gerçekleşeceğini ve amacına uymamış ibadetin yitik olduğunu ise şu veciz ifadelerle anlatır:

*O büyükler büyüğünün haberlerinden birini dinle: "Huzuru kalb olmadıkça namaz tamam olmaz." Eğer bizim ambarımızda hırsız bir fare yoksa kırk yıllık ibadet buğdayı nerde? Her günlük azar azar sadikane ibadet taneleri niçin bu ambarımızda toplanmıyor?*³⁵⁶ bu satırlarda *Biz dili*'ni kullanarak empatik bir dille muhatabına seslenen Mevlana namazın ikmal sebebini kalp huzuruna bağlayarak, kalp huzuru olmadan yapılan ibadetin yitik olduğunu söylemiştir. Yani Mevlana'ya göre ibadetlerde asıl olan kalp huzuruyla gönülden gelerek yapılmasıdır.

Mevlana gerçek anlamıyla yapılan ibadetin, mümin ile münafığı ayırdığını bildirir. *O münafık; muvafıkla beraber, inat ve taklide uyup namaza durur; niyaz ve tazarru için değil. Müminler; namazda, oruçta, hacda, zekâta münafıkla kazanıp kaybetmektedirler. Müminler için nihayet kazanç vardır, münafığa da ahirette mat olma.*³⁵⁷ Mevlana anlatımında mümin kişiyi örnek vererek ona özendirmiş, münafık kişinin özelliklerini anlatarak öyle bir şahsiyet olmaktan ve akıbetinden de insanları sakındırmıştır. Burada insanlara rehber olma açısından Mevlana'nın iyi ve kötü örnekler vererek akıbetleri hakkında bilgi verip iyi olanı seçmeleri hakkında telkinde bulunduğu görülmektedir. Manevi danışmanlıkta da danışma faaliyeti gerçekleştirilirken danışmanın örnek hayat ve hikâyelerle danışanına rehberlik etmesi, onun danışanı üzerinde tesirinin artmasına sebep olacak etmenlerdendir.

Bedeni ibadet halinde fakat ruhunun bundan haberi olmayanları içsiz cevize benzeten Mevlana, ibadetlerin geçerli olup amacına ulaşması için içten gelmesini ve zevk ile yapılması gerektiğini öğütler: *Onu cezalandırdığımın bir nişanesi şu: Oruç tutmak da dua etmekte.. Namaz kılmakta, zekât vermekte.. başka ibadetlerde bulunmakta. Fakat ruhu bir zerre bile zevk duymuyor .Ne güzel ibadetler ediyor, ne hoş işlerde bulunuyor. Fakat bir parçacık bile tat yok İbadeti kısırdan ibaret, iç, yok. Cevizler çok ama içleri boş! İbadetlerin netice vermesi için zevk gerek.. tohumun*

³⁵⁶ Mesnevi, C.I, 381-383.

³⁵⁷ Mesnevi, C.I, 285-287.

*ağaç olması için iç gerek! İçsiz tohum, fidan olur mu? Cansız surette hayalden başka bir şey değil.*³⁵⁸ Mevlana burada da idraklere işlemek adına benzetme ve somutlaştırma yöntemlerine başvurarak ibadetlerin asıl özünün huşu içerisinde ve hissederek yapılmasına bağlamıştır. Burada örnek verilen *İçsiz ceviz* ifadesinin muhatapta yarattığı etki ve kalıcılık yine danışma faaliyeti açısından örnek alınacak bir kavramdır. Mevlana burada MDR ilkelerinden Etkili İletişim yöntemini kullanarak bu konuda muhatabının aklına kazınacak bir anlatım kullanmıştır.

Peygamber Efendimiz “Bana dünyada iki şey sevdirdi, biri gözümün nuru namaz, diğeri de kadın” buyurarak namazın ne kadar önemli olduğunu bildirmiştir. Namaz Peygamber Efendimize miraçta hediye edilmiştir. Namaz dinin direği, Mümin’in miracıdır. Mevlana ise namazın önemini şöyle anlatır: *Kul, günde beş kere namaza gel, feryad et diye davet edilir. Müezzinin “Haydi felaha” demesi yok mu? O felah, bu ağlayış bu sızlanıştır.*³⁵⁹

Ayrıca Mevlana, namaz kılariken gönlü tam manasıyla Allah’a verip gönülden, içten ibadet edilmesi gerektiğini ya değilse namazın hiçbir şey ifade etmediğini ancak riyadan ibaret olduğunu bildirir. Namaz kılariken benlikten sıyrılıp sadece Allah’ı düşünmek onun varlığında kendi varlığını yok etmek gerektiğini söyler. İnsanlar günde beş defa gayb âlemine gizlice namaza çağrıldıklarını ise şu veciz sözlerle anlatır.

*Mustafa (s.a.v.) hakkı için, o mübarek zatın dört üstün dostu hakkı için, haber veriyorum: Gizliden gizliye gayb âleminden biz günde beş vakitte beş ibadete çağrılmaktayız.*³⁶⁰

Mevlana âşık olan kişinin sevgilinin aşkından dolayı sürekli ağladığını ve abdestini bu gözyaşları ile aldığını böyle bir namazın ateş olduğunu ve her şeyi yakıp kavurduğunu anlatır. Sözlerinin devamında ise Mevlana, Aşığın Rabbiyle buluşması olan namazın verdiği heyecanı ve bu heyecandan dolayı namazı karıştırdığını şöyle anlatır:

³⁵⁸ Mesnevi, C.I, 3392-97.

³⁵⁹ Mesnevi, C.V, 1599-1600.

³⁶⁰ Divan-ı Kebir, C.2, s.75.

Akşam namazı vakti gelince, herkes ışığını yakar, sofrasını kurar; ben de, gönlümde sevgilinin hayalini bulur, feryad ü figana başlarım! Gözyaşlarımla abdest aldığımdan ötürü, namazım böyle ateşin olur! Ezan sesi, mescidimin kapısına gelince, onu, yakar yandırır! Kiblemin yönü ne taraftadır ki, benim namazım kazaya kaldı! Sana da, bana da daima kazadan bir imtihan gelmededir! Acaba, Allah aşkıyla mest olanların namazı doğru mudur; sen söyle! Zira, mest olan ne zamanı bilir, ne de mekanı! Acaba, bu kıldığım ikinci rek'at mıdır, yoksa dördüncü rek'at mıdır? Acaba, hangi sureyi okudum?.. Çünkü, heyecandan dilim tutulmuştur!³⁶¹ burada Mevlana kendi namazını ve hissettiği duyguları anlatarak muhatabına o duyguları yaşatmaya çalışmıştır. Kendi hayatından örnekler veren Mevlana Empatik bir dil ve İçtenlikle duygularını anlatarak danışma faaliyetinde bulunacaklara örnek teşkil etmiştir.

Mevlana namaza büyük önem vererek Rabb'e ulaşip yakın olmanın yolunu secde olarak gösterir:

Çünkü Tanrı, şükredenin nimetini çoğaltmayı vadetmiştir. Nitekim secdenin karşılığı, Tanrı'ya yakın olmaktır.

Tanrımız "Secde et de yaklaş" dedi... bedenlerimizin secde etmesi, canlarımızın Tanrı'ya yaklaşmasına sebeptir.³⁶²

Mevlana rükû ve secdenin birer cennet bahçesi olduğunu vurgularken, zekâtın, sadakanın ne kadar önemli olduğunu ve karşılığının kat kat insana geri geldiğini anlatır. Aşk ile yapılan ibadeti ise bal ırmağına benzeten Mevlana şunları söyler:

Adam, bir rükû, yahut sücud etti mi onun rükû ve sücudu, o âlemde bağ, bahçe olur. Ağzından Tanrı'ya bir övüş utçumu tan yerini ağartan Tanrı, o övüşü bir cennet kuşu yapar.

Kuşun menisi de yeldir, havadır ama senin Tanrı'yı övüşün, Tanrı'yı tesbih edişin, hiç de kuşa benzemez.

³⁶¹ Divan-ı Kebir, C.3,s.361.

³⁶² Mesnevi, C.IV, 10-11.

Yoksullara ihsanda bulundun, zekât verdin, elinle bir hayırda bulundun mu o âlemde bu hayır, ağaçlık, çayırılık, çimenlik olur.

Sabır suyun, cennetteki nehirler... cennetin süt ırmağı, sevgin, aşkıdır.

*İbadetten zevk alman, bal nehri, Tanrı aşkıyla sarhoş olman, şevk duyma şarap ırmağıdır.*³⁶³ diyen Mevlana insanlara iyiliğin yolunu göstererek yapılan en ufak bir iyiliğin karşılığın kat be kat fazlasıyla insanlara hem bu alemde hem de ahrette sunulacağını anlatmıştır. İyilik yapmak ve faydalı olmak insanlara hem psikolojik olarak hem de beden sağlığı açısından katkı sağlarken aynı zamanda insanların kişilik olarak kendini gerçekleştirmelerine fırsat veren etmenlerdendir. Bundan dolayı danışma faaliyetinde de stres altındaki ve depresyondaki insanlara bunları aşmaları adına önerilecek bir etkinliktir.

Mevlana namaz gibi oruca da büyük ihtimam göstermekte ve sık sık orucun önemine ve değerine atıflarda bulunmaktadır. Mevlana orucun bir sevda olduğunu ve sayısız hüneri olduğunu ise şu satırlarla anlatır.

*Artık, ekmeğe karşı ağzını kapa, tatlı oruç geldi. Şimdiye kadar, yemenin, içmenin hünerini gördün. Şimdi de orucun hünerini seyret! Oruç, Meryem oğlu İsa'ya zemzem oldu. Oruç yolculuğuna çıktı da dördüncü kat göğe yükseldi. Kuşların kanat çırpmaları nerede, meleklerin kanat çırpmaları nerede? Kuşlar yem için kanat çırpıyorlar, melekler ise oruca doğru uçarlar. Orucun bazı zorlukları varsa da, yüzlerce çeşit hüneri de vardır. oruç sevdası bambaşka bir sevdadır. Oruç, çarşafa girmiş, kendini gizlemiş bir güzeldir. Çarşafını aç da onu seyret; o ne kadar güzelmiş! Boynunu inceltir ama, seni ölümden emin eder. Mide dolgunluğu, rahatsızlığı, fazla yiyip içmeden meydana gelir. Oruç ise seni manen mest eder. Otuz gün ramazan denizinde bir baştan bir başa, bir uçtan bir uca yüzer durursun. Sonunda oruç incisi elde edersin. Şeytanın bütün hileleri, tedbirleri, bütün okları, oruç kalkanına çarpar, kırılır.*³⁶⁴. Bu satırlarda da Mevlana olayları kıssa yöntemine başvurarak *Etkili Bir Üslupla* anlatarak muhatabı tarafından daha net ve kalıcı anlaşılmuştur.

³⁶³ Mesnevi, C.III, 3457-62.

³⁶⁴ Divan-ı Kebir, C.3, s.228.

Mevlana Mesnevi'sinde daima oruca sarılıp Hakk'ın rızasını beklemek gerektiğini, orucun insana sayısız nimetler kazandırıp kulluk kapısında çok başka bir kapı açacağını şöyle anlatır:

Oruca sarıl, sabret, orucu terk etme, her an Tanrı Rızasını bekle.

Çünkü o işi gücü güzel Tanrı, bekleyenlere hediyeler verir.

Tok adam ekmek beklemes. Ekmeği yiyeceği ister er gelsin ister geç.

Aç adam daima nerede der durur. Açlıkla bekler, araştırır.

Beklemezsen o yetmiş kat devlet ve ikbal nevalesi sana gelmez.

*Babacığım yüceler yemeğini ercesine bekle, bekle.*³⁶⁵ şeklinde insanlara orucu tavsiye eden Mevlana, sabır ile tutulan orucun insana sayısız nimetleri de beraberinde getirdiğini vurgular. Oruç insanlara sabrı öğretmesi açısından son derece önemli olan bir ibadettir. Sabır ise kazanılan bir özellik olduğu takdirde insanların birçok sorununa çözüm olabilecek bir etmendir. Çağımızdaki insanları bunalıma sokan sebeplerin bir tanesinin de sabırsızlık olduğu söylemek mümkündür. Çünkü insanlar arzuladıkları şeyi hemen elde etmek isterler. Nitekim ki insanın sabırsız ve aceleci olduğu hususu Kuran-ı Kerimde de vurgulanmaktadır³⁶⁶.

Oruçlu kişinin Allah'ın misafir olduğunu ve cehennem kapılarının kapanıp cennet kapılarının açıldığını anlatan³⁶⁷ Mevlana, nefsin isteklerine göre hareket edilmemesini bildirirken, nefsin oruçla ıslah edilip yok edilmesi gerektiğini ise şu şekilde anlatır:

*Nefis, bir Firavun'dur, dikkat et! O eski küfrünü hatırlamaması için onu doyurma. Nefis, ateşin harareti olmadan güzelleşmez; kor gibi olmadıkça demiri dövme; sakın! Beden, açlık olmadan hareket etmez; -açlık olmadan etsin dersen o zaman- bil ki dövdüğün, soğuk bir demirdir. Ağlasa ve inleye inleye sızlansa da, o Müslüman olmayacak. Dikkat et!*³⁶⁸ yine burada Mevlana orucun insana ve psikolojisi olan faydalarından birini açıklamıştır. Oruç ibadeti hem bedeni hem de ruhu arındırarak sağlam bir kişilik haline gelmesini sağlar. Oruç başka dinlerde de örnekleri

³⁶⁵ Mesnevi, C.V, 1749-54.

³⁶⁶ İsra/11.

³⁶⁷ Divan-ı Kebir, C.3, s.398.

³⁶⁸ Mesnevi, C.IV, 3620-23.

görüldüğü gibi aslında bir meditasyon ve rehabilite yöntemidir. Kişi oruçla hem rabbi ile baş başa kalıp hem de kötü duygulardan arınarak orucun insana iletmek istediği mesajı alır. Mevlana'nın anlatımına dikkat edilirse açlık ile ateşi bağdaştırmıştır. Aç kalan vücut terbiye olmuştur ve Allah aşkıyla daha çok yanar, ona daha çok bağlanır. Burada Mevlana *İhtiyaca Odaklanma* ilkesi nazarınca hareket ederek muhatabına konuyu *Saydam* bir şekilde anlatmıştır.

Ayrıca yemek yemenin ruhu aç bıraktığını, oruç tutan kimsenin gönlünün doyup, gönlünde yeşillikler açtığını söyler:

Beden azığı, derhal canın azıksız kalmasıyla neticelenir. Bunu azaltmak onu çoğaltmak gerek.

“Tanrı’ya borç verin.” Sen de bu ten ağzından borç ver de karşılığında gönlünde yeşillikler bitsin.

Borç ver de bu ten lokmasını azalt, bu suretle de “Gözlerin görmediği” yüz görünsün.³⁶⁹

Oruç tutan kişinin yemeği yücelerden gelir³⁷⁰ diyen Mevlana, orucu ne kadar büyük bir sevinçle beklediğini, ona ne kadar hasret kaldığını ve özlemle yolunu beklediğini ve orucun faziletini ve orucun insanın aklını başından aldığını, oruç ayının ne kadar eşsiz bir ay olduğunu şu sözlerle anlatır:

Oruç ayı geldi. Hepinize kutlu olsun. Ey oruca yol arkadaşı olan, dost olan kişi! Yolun uğurlu olsun, hoş olsun. Ben ayı görmek için dama çıkmıştım. Çünkü candan, gönülden orucu özlemiştim, onu hasretle bekliyordum. Aya bakayım derken başımdan külahım düştü. Mübarek oruç padişahı benim aklımı başımdan aldı. Beni mest etti. Ey Müslümanlar! Ona gönül verdiğimden beri ben zaten mest olmuşum Aklım başımda değil. Ah, orucun ne de hoş bahtı varmış, nede güzel devleti varmış, hali varmış. Bu oruç ayında gizlenmiş eşsiz bir ay var.³⁷¹

Mevlana aynı zamanda ibadetlerin özünün samimiyet olması gerektiğini söyler. Bunun dışında şeklin ve lafzın önemli olmadığını asıl önemli olanın ihlas,

³⁶⁹ Mesnevi, C.IV, 145-47.

³⁷⁰ Mesnevi, C.V, 1749.

³⁷¹ Divan-ı kebir, C.3, s.195-196.

samimiyet ve Allah'a yakınlık olduğunu Hz. Musa ve çobanın hikâyesini anlatarak insanların idrakine seslenmiştir. Hz. Musa bir çobanın "Allah'ım neredesin senin elbiseni yıkayayım, elini öpeyim" diye feryat ettiğini görür ve "Sen ne yapıyorsun? Küfre düştün hiç Allah'ın eli ayağı olur mu?" diye kızar ve Çobanı söylediklerine pişman eder, Çoban bir daha Allah'a böyle içinden geldiği gibi samimiyetle yakarmaz. Bunun üzerine Allah'tan Musa'ya uyarı gelir: " Kulumuzu bizden ayırdın. Sen ulaştırmaya mı geldin, yoksa ayırmaya mı?"³⁷² diye seslenir, görüldüğü gibi ibadetlerde asıl olan samimiyet ve içten gelerek yapılmasıdır. Manevi danışmanlıkta da bir ilke olan *İçtenlik ve samimiyet* insanların aynı paydada birleşip aynı duyguya bürünmesine vesile olan bir kavramdır. Bundan dolayı danışma faaliyetinde hem danışmanın hem de danışanın bu ilke nazarınca hareket etmeleri son derece önemlidir. Samimiyetsiz bir ortamda gerçekleşen danışma tam olarak başarılı olamaz. Çünkü böyle bir ortamda danışman inandırıcı ve ikna edici olamazken danışan da kendini açma faaliyetini gösteremez.

Varoluşçu yaklaşım hayatı anlamlandırılması ve hayatın anlamı üzerinde duran bir kuramdır. İbadetler de kulun hayatına anlam katan ve değer veren ritüellerdir. Mevlana bu dünyayı anlamlı kılmak ve Rab ile bağlantıyı içtenlikle kurmak için inananlara ibadet etmeyi tavsiye etmiştir. Bu bağlamda ibadetler kulun dünya hayatına anlam katarken Rabbi ile de bağlantısını sağlayan aynı zamanda ahirete de hazırlayan dini kurallardır. İnsanlar ibadet ettikleri zaman bir taraftan Allah'tan korkarken bir taraftan da ona sevgi ile bağlanırlar. Bu deruni duygular ile dindar kişi, yaşamış olduğu tecrübeyi tüm davranışlarına yansıtır ve bu duyguyu zedelememek için çabalar.³⁷³ Bu bağlamda ibadetlerin değerini ve anlamını varoluşsal yaklaşım bağlamında değerlendirmek mümkündür.

Sonuç olarak; Mevlana kulluğu aşkla anlatırken, aşkın yolunu ise ibadete bağlamaktır. İbadetlerin; Allah'a yaklaşmak, benlikten sıyrılmak ve Allah aşkıyla yok olmanın birer yolu olarak görür. Mevlana ibadetlerinin makbul olabilmesi için, asıl olanın ihlas ve samimiyet olduğunu da bildirerek Allah'a ibadet ederken gönülden, içten gelerek ibadet edilmesi gerektiğini bildirmektedir. Mevlana namazın,

³⁷² Mesnevi, C.II,1720-1751.

³⁷³ Bahadır, **a.g.e.**, s. 156.

orucun ve diğer ibadetlerin hepsinin birer gizli hazine olduklarını ve mana âleminde insana çok farklı değerler kazandırarak manevi yolculuklarında yol gösterdiklerini bildirmektedir.

Mevlana insanlara yine bir manevi arınma ve terapi yolu göstererek bunun bir yolunun da ibadet olduğunu bildirmiştir. İhlas ve samimiyetle, Allah'a sığınarak yapılan ibadetler kulu Dünya'nın dert ve tasesından uzaklaştırır ve Allah'a daha çok yaklaştırır. Böylece mana âleminde derinleşen insan ruhi olarak ta arınmış hale gelir. Böyle bir kulun artık tek tasası vardır o da Allah'a daha iyi bir kul olup daha gönülden ibadet edebilmektir. Mevlana ibadet konusunu anlatırken Manevi Danışma ilkeleri nazarınca hareket etmiş ve Danışmanlık yapacak olan kişilere de örnek olacak şekilde anlatımda bulunmuştur.

4.1.4. Mevlana'da Güzel Huylar

Ahlak kelimesi Arapça bir kelime olup “خ-ل-ق” kökünden gelmekte olup terim anlamı olarak secide, huy ve tabiat³⁷⁴ gibi anlamlara gelmektedir. Ahlak; insanı iyi ya da kötü olarak sınıflandırılmasına yol açan manevi huylar, nitelikler ve bu huy ve niteliklerle ortaya çıkan iradeli davranışların hepsidir.³⁷⁵ Bu huylar iyi ise kişiye “güzel huylu”, bu huylar kötü ise kişiye “kötü huylu” denilirken, bu iyi ya da kötü huylu yapının oluşumunda eğitim, çevre ve dini eğitim ve duyarlılıklar oldukça önemlidir.³⁷⁶

Başta Hadis-i şerifler olmak üzere İslami kaynaklara bakıldığında ahlak ve huy kavramlarını; fazilet ve reziletleri, iyi ve kötü huyları ifade etmek için kullanırken özellikle faziletli ve güzel huylar için Mehasinü'l Ahlak, Hüsnül-halak, mekârimül-ahlak terimiyle karşılanarak; sohbet, yeme-içme, yolculuk ve terbiye gibi

³⁷⁴ Mustafa Çağrıncı, “Ahlak”, **DİA**, TDV Yayınları, İstanbul, 1989, C.2, s.1.

³⁷⁵ Necmettin Ergül, “İnsan Kamil- Güzel Ahlak İlişkisi”,

http://www.jasstudies.com/Makaleler/368273028_18-

[Yrd.%20Do%20C3%A7.%20Dr.%20Necmettin%20ERG%20C3%9CL.pdf](http://www.jasstudies.com/Makaleler/368273028_18-Yrd.%20Do%20C3%A7.%20Dr.%20Necmettin%20ERG%20C3%9CL.pdf), 11.03.2019, s.265.

³⁷⁶ Enver Uysal, “Dindarlığın Ahlaki Temeli Üzerine Bazı Düşünceler”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi**, C.14, S.1, 2005, s.43.

davranışlarla kullanılarak bunlara dair öğüt verici, hikmetli ve kısa sözlerin toplandığı eserlere ise edep ve âdâb denilmiştir.³⁷⁷

Ahlak kelimesinin içeriği sadece iyi huyları içermez, kelimenin içeriğinde iyi ve kötü huyların hepsi yer almaktadır.³⁷⁸ Yani ahlaksız insan değil kötü ya da iyi ahlaklı insan vardır. İyi ahlaka “Ahlak-ı Hasene” kötü ahlaka da “Ahlak-ı Zemime” denilmektedir.³⁷⁹

Din ile ahlak arasındaki bağlantıya bakarsak, buna da iki tane yol olduğunu görürüz. Birincisi, ahlakı dine bağlayarak dini tarafı ağır basan yol, ikincisi ahlaktan yola çıkarak dine ulaşan ahlaki tarafı ağır basan yoldur.³⁸⁰

Din ve ahlak kavramları birbiri ile oldukça ilintilidir. Din açısından değerlendirdiğimizde; insanların birbiriyle, toplumla, tabiatla ve Allah’la olan ilişkilerini düzenleyen dinler aslında büyük ölçüde birer ahlaki sistemden oluşmaktadırlar.³⁸¹

Dinlere bakıldığı zaman özellikle vahye dayalı dinlerde genel amacının ahlaki bir toplum oluşturmak olduğu görülmektedir. Vahye dayalı dinlerde ilk emirlerin büyük çoğunluğunu insanın; insanlarla, toplumla, tabiatla ve Allah’la olan ilişkilerine kurallar getirdiği ve bu konuda neyin yanlış neyin doğru olduğunu gösterdiği görülmektedir. Ahlak; dini güzelleştiren yegâne etmenken, din de ahlaki ölümsüzleştiren en temel etmendir.³⁸² Din; ahlaki kurallara daha samimi ve ölümsüz duygularla sarılmayı sağlar.³⁸³ Bütün semavi dinlere bakıldığında hepsi dinlerini ahlak, ahiret ve tevhit üçlü saç ayağına oturtmuş ve insanları da öncelikle buna davet etmişler.

³⁷⁷ Çağrıncı, a.g.m.,s.1.

³⁷⁸ İbrahim Bulut, Semavi Dinlerin Ortak Ahlaki İlkeleri Ya Da Evrensel Değerler, **Yakındoğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.1, S.1, 2015, s.67

³⁷⁹ a.g.m., s.67.

³⁸⁰ Enver Uysal, “Dindarlığın Ahlaki Temeli Üzerine Bazı Düşünceler”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Bursa, 2005,C.14, S.1, s.43.

³⁸¹ Uysal, a.g.m., s.43-44.

³⁸² Osman Eyyüpoğlu, Erkan Perşembe, “İşlevsellik Açısından Ahlak Din İlişkisi”, **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2018, C.7, S.4, s.88.

³⁸³ a.g.m.,s.89.

Cahiliye dönemine bakıldığında ahlak kelimesinin nadiren kullanıldığı onun yerine iyi ahlaklı manasına gelen mürûe (mürüvvet) kavramına daha çok rastlandığı görülmektedir.³⁸⁴ Cahiliye de kullanılan ahlakla ilgili kavramların hepsi kabileci ve dünyevi bir ahlak anlayışını tarif etmekteydi.³⁸⁵

İslamiyet'in geldiği ilk yıllarda Cahiliye topluluğunda bulunan en büyük eksiklik ahlak konusundaki zafiyetti. Kadınların hor görülmesi, içki, kumar, yalan gibi birçok şey çok yaygındı. İslam gelerek eşitlik, kardeşlik, adalet gibi kavramları insanlara anlatılıp yerleştirmeye çalışmıştır.

İslam'da ahlakın kaynağı her şeyde olduğu gibi Kitap ve Sünnettir. Peygamber Efendimiz ise dinin getirdiği ahlakı uygulayarak insanlara sunan örnek modelimizdir. Hz. Aişe Peygamber Efendimizin ahlakının Kuran olduğunu bildirmektedir³⁸⁶. Kuran'ı Kerim'de ise Peygamber Efendimizin ahlakı şu şekilde anlatılmaktadır:

*“Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.”*³⁸⁷

*“Ey inananlar! And olsun ki, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler için Resulullah (Allah'ın Elçisi) en güzel örnektir.”*³⁸⁸

Görüldüğü gibi İslam dininin en temeldeki amacı “Ahlaklı Bir Toplum” “Ahlaklı bir insan” oluşturabilmektir. İslam dini insanlardan haset, kibir, riya, dedikodu ve yalan gibi kötü duygulardan uzak durulması gerektiğini öğütlerken sevgi, saygı, hoşgörü, sıkıntılara karşı sabır ve rıza gibi güzel huyları da insanlara telkin etmektedir. Bakıldığında İslam dini bir ahlak dinidir. İnsanları kardeşliğe, birlikteliğe teşvik eder, düşmanlıktan nehyeder. Peygamber Efendimiz kendisi için istediğini başkası için istemeyenin gerçek manada Müslüman olamayacağını buyururken, diğerkâmlık ve herkes için en iyisini istemek gerektiğini vurgulaması bunun en güzel örneklerindedir.

³⁸⁴ Çağrı, a.g.m., s.2.

³⁸⁵ a.g.m., s.2.

³⁸⁶ Müslim, Müafirin,139.

³⁸⁷ Kalem, 4.

³⁸⁸ Ahzap,21.

Mevlana'da güzel huyları ve önemini şu şekilde anlatmıştır: *Kuyumcunun hüneri demirciye gitmez, bu güzel huylunun huyu, öteki kötüye mal olmaz. Hünerler ve huylar, kıyamet günü, çeyiz gibi sahibine döner. Güzel olsun, çirkin olsun... Bütün huylar ve hünerler, sabah çağında sahiplerine gelir;*³⁸⁹ Mevlana burada kötü huyun da güzel huyun da sahibine döneceğini belirterek hepsinin kıyamet gününde insanı bulacağını bildirmektedir.

Mevlana, İyi huysudan daha güzel bir şeyin olamayacağını ve Allah'ın verdiği imtihanlar ve gönderdiği Peygamberler sayesinde ortaya çıktığını ve bu anlamda iyi huyun önemini ise şöyle anlatır:

Ben, bu çalışıp çabalama dünyasında iyi huysudan daha iyi bir ehliyet görmedim. Fazileti, mahareti, hüneri bir tarafa bırak. Bu yolda hizmet ve iyi huy işe yarar. Tanrı, mihnet ve ıstıraplarla hasetler meydana çıksın diye peygamberleri vasıta etti. Çünkü Tanrıdan kimse arlanmaz, Tanrıya kimse haset etmez. Fakat, halk, Peygamberi de kendisi gibi bir adam sanır, o yüzden ona haset eder. Fakat peygamberin büyüklüğü tahakkuk etti mi, artık ona kimse haset edemez, ona herkes uyar. Şu halde her devirde peygamber yerine bir veli vardır, bu sınama kıyamete kadar daimidir. Kimde iyi huy varsa kurtulmuştur; kimin kalbi sırçadansa sınımıştır.

390

Kötü huyların insanı ne kadar köreltiğini ve kararttığını ise Mevlana şu sözleri ile anlatmaktadır: *Her kötü huyunu bir diken bil; dikenler kaç keredir senin ayağını zedelemekte. Nice defalardır kötü huyunu bir diken bil; Dikenler kaç keredir senin ayağını zedelemekte. Nice defalardır kötü huysudan perişan bir hale düştün. Fakat duygun yok ki. Pek duygusuzlaştın. Çirkin huysundan başkalarını ,zarara soktuğundan başkalarına mazarrat verdiğinden,*³⁹¹ Mevlana, bu satırlarda kötü huyları dikene benzeterek ayağa batmasıyla ne kadar çok zarar verdiğini anlatmaktadır. Mevlana burada muhatabı tarafından daha iyi algılanmak adına benzetme yöntemine başvurmuş ve somut olaylardan örnek vererek soyut kavramların daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Böylece kötü huy sahibi olan insan

³⁸⁹ Mesnevi, C.I, 1686-89.

³⁹⁰ Mesnevi, C.II, 810-816.

³⁹¹ Mesnevi, C.II, 1240-43.

kendi vicdanını sorguya çektiğinde kendine ne kadar fazla zarar verdiğini daha iyi kavrayabilmektedir. Buda danışma konusunda örnek alınabilecek anlatım kalıplarına girerek, danışma faaliyetinde kullanılabilecek örnek anlatımlardan bir tanesidir.

Mevlana'nın en çok üzerinde durduğu güzel huylardan bir tanesi de edeptir. Mevlana edebin ne kadar önemli olduğunu ve insanda bulunması gereken baş hasletlerden olduğunu beyitlerinde yer yer anlatmıştır:

Edepten dolayı bu felek nura gark olmuştur: Yine edepten dolayı melekler mâsum ve tertemiz olmuşlardır

*Güneşin tutulması, küstahlık yüzündendir. Bir melek olan Azâzîl de yine küstahlık yüzünden kapıdan sürülmüştür..*³⁹²Bu satırlarda Mevlana, Dünyanın nurunu edebe bağlarken, güneşin tutulma sebebini ise küstahlığa bağlamıştır. Bu şekilde *etkili bir anlatımla* muhatabına hitap eden Mevlana, muhatabı tarafından hem daha iyi anlaşılmakta hem de daha iyi akılda kalarak ona daha iyi rehberlik etmektedir.

Mevlana “Edep nedir?” sorusuna “Edepsizliğe sabırdır” diye cevap vermekte ve asıl kötü huylunun, başkalarının ahlakından şikayet eden kişiler olduğunu ise şu şekilde anlatır:

*Ey Müslüman, edep nedir diye arar sorarsan bil ki edep, ancak her edepsiz edepsizliğine sabır ve tahammül etmektir. Kimi falan adamın huyu kötü, tabiatı fena diye şikayet eder görürsen, Bil ki bu şikâyetçinin huyu kötüdür; kötüdür ki o kötü huylunun kötülüğünü söylüyor! Çünkü iyi huylu, kötü huylulara, fena tabiatlılara tahammül eden, onların kötülüğünü söylemeyen kişidir.*³⁹³Bu satırlarda Mevlana'nın saydamlık ilkesine göre konuyu oldukça açık ve anlaşılır bir şekilde anlattığı görülmektedir. Saydamlık ilkesinin gerçekleşmesi ve muhataba empatik bir yaklaşımla yaklaşmak adına burada Mevlana sorular sorarak konunun daha rahat kavranmasına olanak sağlamıştır.

Mevlana, Hz. Âdem'in Allah'a karşı edebini örnek vererek bunun karşılığının da hürmet ve izzet olduğunu anlatır. Şeytanın edepsizliğinin karşılığı ise alçaklık

³⁹² Mesnevi, C.I, 91.

³⁹³ Mesnevi, C.IV, 771-774.

olduğunu anlatarak, edebe karşı Hz. Adem'i göstererek özendirilmiş edepsizlik noktasında ise şeytanı göstererek sakındırmıştır. Bu anlatım danışmanlık açısından örnek olabilecek bir anlatımdır. Bu faaliyette bulunacak insanlar, danışanlarına rehberlik ederken gerek insanlık tarihinden gerekse İslam tarihinden üstün şahsiyetlere yer verip örnek gösterme yöntemine başvurarak daha iyi rehberlik edebilir ve daha iyi anlaşılabilirler:

Şeytan, "Bima ağveytenî " dedi; o alçak ifrit, kendi fi'lini gizledi. Âdem ise "Zalemna enfüsena" dedi; bizim gibi Hak'ın fiilinden gafil değildi; Günah ettiği halde edebe riayet ederek Tanrı'ya isnad etmedi. Tanrı'nın halk ettiğini gizledi. O suçu kendine atfettiğinden ihsana nail oldu. Âdem, tövbe ettikten sonra Tanrı, "Ey Âdem! O suçu, o mihnetleri, sen de ben yaratmadım mı?" O benim taktirim, benim kazam değil miydi; özür getirirken niye onu gizledin?" dedi. Adem "Korktum, edebi terk etmedim" deyince Tanrı, "İşte ben de onun için seni kayırdım" dedi. Hürmət eden, hürmət görür. Şeker getiren badem şekerlemesi yer³⁹⁴.

Mevlana'da güzel ahlak kapsamında doğruluk anlayışına bakıldığında ise doğruluğun insandaki duygu uyanıklığını sağlayacağını şöyle anlatır:

Gözün görüşü, söz söyleme kabiliyetini artırır. Gözdeki aşk da doğruluğu. Doğruluk, her duygunun uyanıklığıdır, bu suretle duygulara zevk, munis olur.³⁹⁵

Mevlana insanlara ya doğru olunması gerektiğini ya da merhamet içinde olunması gerektiğini ve bu şekilde ibadetlerde hazza erişeceklerini bildirir.³⁹⁶

Manevi danışma ve rehberlik faaliyetinin insan üzerinde gerçekleştirmeye çalıştığı en başta gelen etmenlerden bir tanesi, insanın iç huzurunu sağlamaktır. Mevlana, doğruluğun insanın iç huzurunu sağladığını belirterek yalanın huzursuzluğa neden olduğunu ve yalanın çerçöpe benzediğini anlatarak huzurun gerçekleşip stresin yok olmasını ise doğruluğa bağlamıştır: *Parlak ve açık doğru söz, gönle rahatlık*

³⁹⁴ Mesnevi, C.I, 1488-94.

³⁹⁵ Mesnevi, C.II, 3238-40.

³⁹⁶ Mesnevi, C.III, 752.

*verir. Gönül, yalan sözle yatışmaz. Yalan, çerçöpe benzer, gönül de ağza. Çöp ağızda gizlenmez. Ağızda çöp oldu mu dil dolanır durur, nihayet onu ağızdan atar.*³⁹⁷

Doğruluğun zıddı ise hile ve yalandır. Hile ve yalan ise insanı huzurdan uzaklaştırarak huzursuzluğa ve strese iten nedenlerdendir. Kişi aslında hile ve yalana başvurduğunda karşısındakini değil ancak kendini aldatır ve kendi hayatında sıkıntılara sebep olur. Mevlana doğruluğun önemini pekiştirmek için hile ve yalanın kötülüğüne beyitlerinde yer vermiştir. Bir şeyin önemini ve güzelliğini onun zıddı ve kötüsüyle karşılaştırıp ortaya çıkararak Manevi danışma noktasında örnek bir anlatım gösteren Mevlana, hile yapıp insanları kandıranların ancak bunun karşılığını bulacaklarını ise şu şekilde ifade etmektedir:

*Hile edenin göreceği, bulacağı karşılık hileden ibarettir. Büyük testiği vur kır, küçük testiği al iç. İşte lâyiğın*³⁹⁸

Hile yıldırıma benzer diyen Mevlana, nasıl ki yıldırım anlık aydınlatır sonra aydınlatmazsa hile ile insanın da yolunu görmesinin de anlık olmasından dolayı imkânsız olduğunu söyleyerek³⁹⁹ MDR ilkelerinden *Somutluk* ilkesine örnek olabilecek bir anlatım sergilemiştir. Ayrıca Mevlana, hile yapıp aldatanın aldanacağını⁴⁰⁰ bildirirken, eğer ki hile yapılacaksa sadece iyi bir kul olmak amaçlı yapılması gerektiğini söyleyerek, o yolda yapılan hile ile kendi benliğinden kurtulup, benliğinden sıyrılmış bir kul olunması gerektiğini anlatır:

Hayal ve hileyi az doku. Çünkü, gani Tanrı hileciye az yol gösterir.

Hile edeceksen iyi hizmet etme yolunda hile et de bir ümmet içinde peygamberlik

elde edesin. Hile et de kendi hilenden kurtul. Hile et de bedenden ayrıl tek kal!

Hile et de en aşağı bir kul ol. Aşağılıkla yürü de efendi kesil.

*Ey koca kurt, tilkiliğe kalkışma, hile ve hizmetle efendilik etmeyi umma.*⁴⁰¹

³⁹⁷ Mesnevi, C.VI, 2576-78.

³⁹⁸ Mesnevi ,C.II, 1591.

³⁹⁹ Mesnevi, C.IV, 1648.

⁴⁰⁰ Mesnevi, C.VI, 2984.

⁴⁰¹ Mesnevi, C.V, 467-72.

Mevlana'da güzel ahlak kapsamında sabır konusuna bakıldığında; sabır insanın karşısına çıkan zorluklara karşı sebat etmesi ve yılmamasıdır. Mevlana, sabır ile imanı bir tutmuş sabrı olmayanın imanını olmayacağını söylemiştir:

Sabır, iman yüzünden baş tacı olur. Bundan dolaydır ki sabrı olmayanın imanı da yoktur. Peygamber "Tanrı, gönlünde sabrı olmayana iman da vermemiştir." dedi.⁴⁰²

Mevlana ya göre sabır bir kurtuluş vesilesidir. Sabırla sıkıntılardan kurtulma ümidine düşeceğini ve bu ümidinse imana delalet ettiğini şöyle anlatır:

Sabır, güzel hayallerle tatlılaşır. Çünkü her şeyden evvel içinde bulunduğun sıkıntıdan kurtulma hayaline düşersin. O kurtuluş ümidi, içteki imandan gelir. İman zayıflığından da ümitsizliğe, iç sıkıntısına uğrarsın.⁴⁰³ İnsanları bir şeye danışmaya en çok sevk eden şey sıkıntı içerisinde olmalarıdır. Mevlana sıkıntılardan kurtulup refaha erişmenin ve rahatlamamanın yolunun sabırdan geçtiğini söyleyerek, başa gelen sıkıntı, acı ve imtihanlara karşı, sabreden insanların sabrın verdiği mutlulukla huzura ediklerini anlatmaktadır. Sabrın sıkıntının anahtarı olacağını söyleyen Mevlana, sabretmenin asıl tesbih olduğunu, sabrın sonunun cennet olduğunu ve sabrın kattığı lezzet ve zevki şu beyitlerle anlatır:

Sabretmek, canının tespihleridir. Sabret, asıl doğru tespih odur. O derecede hiçbir tespih yoktur. Sabret, asıl doğru tespih odur. O derecede hiçbir tespih yoktur. Sabret, " Sabır, sıkıntının, darlığın anahtarıdır." Sabır, sırat köprüsüne benzer, cennetse öbür tarafta. Her güzelin bir çirkin lalası vardır. Laladan çekinirsen vuslata imkân yok. Çünkü lala, gözlerden ayrılmaz.⁴⁰⁴

Mevlana sabrın işi çabuklaştıracağını⁴⁰⁵ söylerken kerem ve sabır sahibi Hz. Lokman'ın sabrını örnek vererek, Hakk'ın sabrı kendi ismiyle birlikte zikretmesine dikkat çekmiştir. Burada da örnekleme yöntemine başvuran Mevlana, Hz. Lokmanın hayatına dikkat çekerek bir peygamber olarak ne kadar zor imtihanlara karşı sabırla

⁴⁰² Mesnevi, C.II, 600-1.

⁴⁰³ Mesnevi, C.II, 598-99.

⁴⁰⁴ Mesnevi, C.II, 3145-49.

⁴⁰⁵ Mesnevi, C.III, 1846-47.

ayakta dimdik durduğunu örnek vermiş ve onun sabrını rehber edinilmesini istemiştir ve sabrın önemini şu şekilde anlatır:

Kerem ve sabır sahibi Lokman'ın önünde bedenine geçirip giyindi“ Civanım, bu, savaşta yaralanmamak için güzel bir elbisedir” dedi.

Lokman dedi ki. “Sabır da güzel bir iş. Her deritte ona sığınmak gerek, her gamı o giderir.” A kişi “ Vel asri” suresinin sonunu dikkatlice oku da bak. Tanrı o surede sabrı hakla beraber andı, sabrı hakka eş etti. Tanrı, yüz binlerce kimya yarattı ama insan, sabır gibi bir kimya görmedi..⁴⁰⁶

Kalplerine kilit vurulan kişilerin bile ancak sabır ile kalplerindeki mührün açılacağını ise şu beyitle dile getirir:

“Cenab-ı Hakk, bazı günahkar kullarının gönüllerine kilit vurmuş, üstüne de mühür basmıştır. Bu mühürlü, bu kilitli kapıyı açmak için, belalara sabretmek gamlar ve kederler içinde çırpınmak gerektir.”⁴⁰⁷

Sabrın insandaki kötü hasletleri yeneceğini ve nefse uyup hırsa kapılmadan sabredilirse iyi özellikteki insanlarla bir olunacağını şöyle ifade eder:

Şeker gibi söz söylemek istersen sabret, haris olma, bu helvayı yeme! Feraset sahiplerinin iştahları sabradır, onlar sabretmek isterler. Helva ise, çocukların istediği şeydir. Sabreden, göklerin üstüne yükselir; helva yiyense geriler, kalır!⁴⁰⁸

Mevlana'nın güzel ahlak anlamında dile getirdiği bir başka etmen ise şükürdür. Şükür, kulun Allah'a karşı olan en temel vazifelerinden biridir ve kulluk bilincinin gereğidir. Aynı zamanda Allah'ın verdiği ve vermediği nimetlere şükretmek insanı hem manevi olarak arındırır ve psikolojik bir terapi olur hem de kulluk derecesini artırarak Rabbe daha çok yaklaşmasına vesile olur.

Mevlana, şükürün nimetten daha önemli olduğunu ve şükretmenin vermiş olduğu hazzın ise ne kadar önemli ve insanın manevi dünyasına sağladığı yararı ise şu şekilde anlatır:

⁴⁰⁶ Mesnevi, C.III, 1850.

⁴⁰⁷ Divan-ı Kebir, C.1, s.372.

⁴⁰⁸ Mesnevi, C.I, 1600-1602.

Nimete şükretmek, nimetten daha hoştur. Şükreden kişi, hiç şükretmeyi bırakır da nimet sevdasına düşer mi? Şükür, nimetin canıdır, nimetse deriye benzer. Çünkü seni sevgiliye kadar ulaştıran şükürdür. Nimet, insana gaflet verir, şükürse uyandırır. Padişahın şükür tuzağıyla nimet avlamaya gör! Şükür nimeti, gözünü doyurur, seni bey yapar. Bu suretle de yoksullara yüzlerce nimet bağışlarsın.⁴⁰⁹

Mevlana şükretmenin edebi bir hayat kazandıracığını söylerken⁴¹⁰ iyilik gördüğü insana şükretmenin Allah'a şükretmek olduğunu, iyilik gördüğü insana şükretmemenin ise Allah'a şükretmemek olduğunu şu beyitlerle anlatmaktadır:

Artık ona şükretmek Tanrı'ya şükretmekten ibarettir. Çünkü Tanrı, o ihsan sahibine ihsana eş etmiştir. Buna şükretmemek Tanrı'ya şükretmemektir. Onun hakkı şüphe yok ki Tanrı hakkı demektir. Nimet ve ihsanlarına karşılık Tanrı'ya şükret fakat ihsan edene de şükret, onu da an.⁴¹¹

Mevlana'ya göre şükür, sadece iyilik ve güzelliklere karşı olmamalı, başa gelen imtihanlara karşı da şükredilmeli ve bu durum yüzü ekşiterek değil de şükürün gerektirdiği gibi rıza ve memnuniyetle karşılanmalıdır. İnsan başına gelen olaylara şükür ve rıza çerçevesinden bakarsa huzur ve umut içerisinde pozitif bir karaktere bürünür, stres ve kaygıdan da kendini emin kılmış olur:

Tanrı'ya şükretmek herkesin boynunun borcudur. Kavga etmek, suratını ekşitmek, şükür değildir. Şükretmek surat ekşitmeden ibaretse sirke gibi şükreden hiç kimse yok!⁴¹² Mevlana, bu satırlarda da saydamlık ilkesinde göre açık bir şekilde şükürün edasını anlatmıştır.

Mevlana; her daim insanın şükür içerisinde olması gerektiğini, şükürün yapılan ibadetten bile daha önemli olduğu söylerken bu şükürün sadece Allah'a karşı bir şükür değil de insanlardan gördüğü ihsana karşılık da şükür olması gerektiğini söyler. İnsana yapılan şükürü de Allah'a yapılan şükür kalıbında alır. Mevlana ayrıca sadece iyi ve güzel olan şeylere karşı şükürün yetersiz olduğunu, başa gelen musibetlerin de

⁴⁰⁹ Mesnevi, C.III, 2895-98.

⁴¹⁰ Mesnevi, C.I, 443.

⁴¹¹ Mesnevi, C.VI, 3254-56.

⁴¹² Mesnevi, C.I, 1525-26.

gönül rızası ile karşılanıp şükredilmesi gerektiğini bildirir. Mevlana'ya göre şükür, kulun manevi yolculuğunda birçok mesafe kat etmesini ve derûn âleminde Allah'a daha da çok yaklaşım bağlanmasını sağlayan en güzel hasletlerden bir tanesidir. Mevlana şükürü anlatırken içtenlikle anlatmış aynı zamanda kavramları somutlaştırarak ve empatik bir tavırla anlatmıştır.

Mevlana'nın dikkat çektiği bir diğer güzel ahlak örneği ise alçakgönüllü olup kibirden uzak durmaktır. Kibir; kendini üstün görme, büyük görme, kendini beğenme ve böbürlenmektir. Bunun karşılığı olan alçakgönüllülük yani tevazu ise; güzel ahlakın en güzel örneklerinden bir tanesidir. Alçakgönüllülük insanı insan yapan en temel en güzel temel hasletlerden biridir. Kibir ve alçakgönüllülüğün ilk örneğini şeytan ve Hz. Âdem oluşturmaktadır. Mevlana bu hususa şu şekilde değinir:

*Ona kulluk etmek, sultanlıktan iyidir... çünkü "Ben ondan hayırlıyım" sözü, şeytan sözüdür. Be aşağılık, Âdem'in kulluğu ile İblis'in kibrine bak da aradaki farkı gör. Âdem'in kulluğunu seç. Yol güneşi olan peygamber bile "Nefsini aşağılayan kişiye ne mutlu" dedi.*⁴¹³ Mevlana anlatımında örnek gösterme yöntemini kullanmıştır. İnsanlara hem iyi yolu hem de kötü yolu gösteren Mevlana, tercih edilmesi gereken yolun Peygamberin yolu olduğunu söyleyerek insanlara O'nun yolunu özendirmiştir. Mevlana, şeytanın yapmış olduğu böbürlenme ve kibrin ne kadar kötü olduğu anlatırken Hz. Âdem'in kulluğu seçip benliğinden arındığını ve nefsin aşağılandığını anlatır. Hz. Âdem, Allah Teâlâ'nın kudreti karşılığında kendi hiçliğini fark etmiş ve tevazuyu tercih etmiştir.

Mevlana bir başka beyitinde şeytanın Hz. Âdem'e karşı kibirini ve bu kibrin kaynağının benlik sevgisi olduğunu ve şeytanın bu konuda kibirlenişini de şu şekilde aktarır:

Çünkü varlık, insanı adamakıllı sarhoş eder, aklını başından alır, utancını gönlünden. Önce gelenlerden nice yüz binlerce taifeyi varlık sarhoşluğu, bu geçitte yere yıktı. İblis de neden Adem benden üstün olsun ki deyip Azazil kesildi. Ben hem hocayım hem hoca oğlu. Yüz binlerce hünere kabiliyetim var, her şeyi yapabilirim.

⁴¹³ Mesnevi, C.IV, 3342-44.

*Hüner ve marifette kimseden aşağı değilim ki hizmet etmek üzere düşmanın önünde ayak üstü durayım. Ben ateşten doğdum, o balçıktan. Ateşe karşı balçığın ne değeri vardır ki? Ben alemin en ulusu, zamanın övünülecek kişisiyken o vakit o neredeydi? dedi.*⁴¹⁴

Mevlana kibrin öncüsünün şeytan olduğunu ve bundan sonra bu hususta işlenen bütün günahlarının kibri ilk yapana yani şeytana da bir mislinin yazılacağını bildirirken Hz. Âdem'in ise "topraktan yaratıldım" diyerek tevazuya bürünmesini ardından da akıbetinin "Mahmut" olduğunu şu beyitlerle anlatır:

*Yiğidim kim bir kötü adet koysa, ondan sonra halk körlüğünden o adete uysa. Bütün o adeti işleyenlerin günahı, o adeti ilk koyana da yazılır. Çünkü o, baştır öbürleri kuyruk. Fakat Adem, ben topraktan yaratıldım diye o çarıkla postu önüne koymuştur. Eyaz gibi o da çarığını göz önünde tuttu, sonunda akıbeti Mahmut oldu*⁴¹⁵

Bu satırlarda da Mevlana'nın empatik bir yaklaşımla muhatabına hitap ettiği görülmektedir. Mevlana anlatım dilinde saydam ve etkili üslubu ile hitap ederek idraklere konuyu daha net bir şekilde anlatmakta ve kötü bir hadiseye öncü olmaktan da insanları sakındırmaktadır.

Mesnevinin genel özelliklerinden bir tanesi de anlatılacak olan konunun hikayeleştirilerek anlatılmasıdır. Hikayeleştirmek ve kıssa anlatmak Kuran-ı Kerim'inde kullandığı bir yöntem olup insanların hem anlamaları yönünden hem de akılda kalıcı olması yönünden Danışma faaliyetlerinde de kullanılması gereken bir yöntemdir. Mevlana kibir ve tevazu konusunda yine bu yöntemle fare ve deve hikâyesini anlatmıştır. Bu hikâyeye göre fare, deveye büyüklük taslayıp böbürlenmiş ve yola çıkmışlar. Fare devenin yularını tutmuş ve *Ben bilirim* diye devenin önüne atılmış. Önlerine bir nehir gelmiş deve nehri geçmiş ve fare ise o nehirden geçemeyeceğini anlayınca kalakalmış. Deve de farenin büyülenmesini hatırlatarak kibrinin ne kadar yersiz olduğunu bildirmiştir.⁴¹⁶ve bu hikâyeye şu mesajı vermiştir:

⁴¹⁴ Mesnevi, C.V, 1920-26.

⁴¹⁵ Mesnevi, C.V, 1956-59.

⁴¹⁶ Mesnevi, C.II, 3436-52.

Madem ki peygamber değilsin, yola düş de günün birin de kuyudan kurtulup yüce bir makama erişesin. Sultan değilsen yürü, raiyet ol. Kaptan değilsen gemiyi öyle alabildiğine yürütme. Ticarete kâmil değilsen yalnız başına dükkân açma; yoğrulup kemale gelinceye dek birisinin hükmü altına gir.! “ Susun, dinleyin” emrini işit, sükût et. Madem ki Tanrı dili olamadın, kulak kesil. Söylersen bile sual tarzında söz söyle. Padişahlar padişahıyla edepli konuş! Kibir ve kinin başlangıcı şehvettendir. Şehvetinin yerleşip kuvvetlenmesi de itiyat yüzündendir. Kötü huy, âdet edindiğinden dolayı sağlamlaşır, yerleşir. Seni ondan vazgeçirmek isteyene kızsarsın.⁴¹⁷

Bir başka hikâyesinde ise nahiv âliminin ilmiyle öğünmesinin ve bu konuda böbürlenmesinin hoş olmadığı anlatılırken, benlik hırsına kapılıp insanları küçük görmek yerine beşeriyet vasıflardan sıyrılarak, benliği yok edip hakikat sırlarına erilmesi gerektiğinin nasihatini vermiştir:

Bir nahiv âlimi, gemiye binmişti. O kendini beğenmiş âlim, yüzünü gemiciye dönüp, “Sen hiç nahiv okudun mu?” demişti. Gemici “hayır” deyince demişti ki : “Yarı ömrün hiçe gitti.” Gemici bu söze kızdı, gönlü kırıldı. Fakat susup derhal cevap vermedi. Derken rüzgâr gemiyi bir girdaba düşürdü. Gemici, o nahiv âlimine bağırdı: “ Yüzmeyi bilir misin, söyle!” Nahivci “Bilmem bende yüzgeçlik arama” Deyince “Nahiv âlimi, bütün ömrün hiçe gitti. Çünkü gemi bu girdapta batacak. İyi bil burada mahiv bilgisi lâzım, nahiv bilgisi değil. Eğer mahiv bilgisini biliyorsan tehlikesizce denize dal!”⁴¹⁸

Mevlana kibrin kaynağının benlik sevgisi olduğunu ve benliğin yok edilerek bu sevgiden kurtulunması gerektiğini Hz. Âdem gibi “ben topraktanım” diyerek tevazu postuna bürünülmesi gerektiği, işte o zaman hakikatin sırrına nail olunabileceğini anlatmaktadır.

İnsanlara kibrin ne kadar kötü bir şey olduğunu ve ebedi kötü sonu getirdiğini anlatan ve bunu “nasipsizlik” olarak niteleyen Mevlana, bunun karşılığı olarak tevazuyu anlatmış ve “Alçak gönüllülükte toprak gibi ol!” mesajı vererek insanlara kendilerine Hz. Âdem’i örnek almalarını öğütlemiştir.

⁴¹⁷ Mesnevi, CII, 3453-59.

⁴¹⁸ Mesnevi, C.I, 2835-2841.

Mevlana kibir sahibi kişiyi “nasipsiz olarak görürken, kibrin zehirli bir şarap olduğunu ve bunun en güzel örneğinin ise Ad kavmi olduğunu bildirir. Buna karşılık olarak nefsinin aşağılayıp kibir ve benliğinden kurtularak tevazuya bürünenleri ise şu cümlelerle övmektedir:

Ne mutlu ona ki nefsinin aşağılatmıştır.. vay o kişiye ki serkeşlikle dağ gibi baş kaldırmıştır! Bu ululuk, bil ki zehirli bir şaraptır., o şarapla aptal kişi sarhoş olur. Bir devletsiz, zehirli şarabı içti mi bir zamancağız neşeden başını sallar ama, Bir an sonra zehir, canına tesir eder; can verip can almaya başlar! Onun zehirli olduğuna inanmıyorsan bak da gör; Ad kavmine o zehir neler etti? Bir padişah, başka bir padişahı tuttu mu ya öldürür, ya bir zindana hapseder! Fakat bir düşkün dertliyi görse derdine merhem bulur, ona ihsanlarda bulunur! O ululanma zehir değilse neden padişah, onu suçsuz, hatasız öldürüyor? Öbürüne de, kendisine bir kullukta bulunmadığı halde neden iltifat ediyor? Bu iki harekete bakıp zehiri anlamak mümkündür!⁴¹⁹ Mevlana'nın buradaki anlatımının etkili bir dille olduğu görülmektedir. Etkili anlatım şekli hem dinleyen hem de okuyan tarafından daha dikkat çekicidir ve bundan dolayı daha çok dinlenir ve okunur. Danışmanın da etkili bir üslup kullanması danışanına daha çok tesir etmesine vesile olur. Ayrıca Mevlana'nın burada kibri anlatırken örnekleme yöntemine başvurduğu da görülmektedir.

Mevlana tevazuyu anlatırken bunu toprakla eşleştirmekte, “Topraktan geldin onun gibi ol ve toprağa bürün” demektedir. Toprağın sıfatına bürün ve onun gibi alçal diyen Mevlana bu konuda şunları söyler:

“ Sizi topraktan yarattık” sözünü duydun ya, demek ki senden toprak olmanı istiyor, yüz çevirme! (Tanrı diyor ki:) “ Toprağa nice tohum ekdim. İnsan da toprağın bir tozundan ibaretti, onu ben yükselttim. Yine bir hamle et de kendine topraklığı sıfat edin, alçal. Ben de seni bütün beylere emîr yapayım.”⁴²⁰

⁴¹⁹ Mesnevi, C.IV, 2746-54.

⁴²⁰ Mesnevi, C.III, 454-56.

Mevlana'nın anlattığı bir diğer güzel ahlak örneği ise cömertliktir. Cömertliği, “sebepsiz olarak vermek”⁴²¹ şeklinde tanımlayan Mevlana'nın eserlerinde cömertlik en çok vurgulanan güzel ahlak örneklerinden bir tanesidir.

Mevlana'ya göre cömertlik eden kişinin malında azalma değil artış olacağını ve Allah Teâlâ malına katbekat fazlasını vereceğini bildirir⁴²². Ayrıca Mevlana cömertliğin bire on karşılığının olduğunu, bunu anlayan kişinin cömertliğinin arttığını ve cömertliğe karşılık olarak verilecekleri herkes görseydi dünyada “Nekesin” yani cimrinin kalmayacağını söyler:

“ Sizi topraktan yarattık” sözünü duydun ya, demek ki senden toprak olmanı istiyor, yüz çevirme!

(Tanrı diyor ki:) “ Toprağa nice tohum ektim. İnsan da toprağın bir tozundan ibaretti, onu ben yükselttim.

*Yine bir hamle et de kendine topraklığı sıfat edin, alçal. Ben de seni bütün beylere emîr yapayım.*⁴²³

Mevlana bir hikâyesinde de ihsanı ve cömertliği bol olan bir halifeden bahsederek aslında cömertliğin nasıl olması gerektiğini anlatır. İnsanların güneş ve bulutlar kadar cömert olmaları ve ihtiyacı olanlara karşı da bir hacet kapısı olmaları gerektiğini öğütler:

*Beni gördün ya, bil ki Tanrı'yı gördün; doğruluk Kâbe'sinin, hakikî Kâbe'nin etrafında tavaf ettin. Bana hizmet, Tanrıya itaat etmek, onu övmektir. Sakın Hakkı benden ayrı sanma. Gözünü iyi aç da bana öyle bak ki beşerde Tanrı nurunu göresin” dedi.*⁴²⁴

Mevlana cömertliğin düşmanlığı ortadan kaldırıp dostluğa vesile olacağını, kine merhem olduğunu, belaları defettiğini ve bunlar gibi birçok faydasının bulunduğunu ise şu beyitlerle anlatır:

⁴²¹ Mesnevi, C.VI, 1972.

⁴²² Mesnevi, C.V, 1482-85.

⁴²³ Mesnevi, C.II, 895-900.

⁴²⁴ Mesnevi, C.I, 2247-50.

*Hattâ o adam, düşman bile olsa yine ihsan iyidir. Çünkü ihsan yüzünden düşman bile adama dost olur. ; Dost olmasa bile hiç olmazsa kini azalır. Çünkü ihsanda bulunmak, kine âdeta merhemdir. Bundan başka daha nice faydaları var ama ey iyi adam, sözü uzatmadan korkuyorum.*⁴²⁵

Mevlana fakirlere ihsanda bulunup yardım ederken bunun başa kalkmadan yapılması gerektiğini anlatır. Mevlana burada teşbihe yer vererek bu başa kalkmayı “aynanın buğulanmasına” benzetir. Mevlana, Allah’ın yoksulları meydana çıkarmasının aslında diğerleri için bir cömertlik olduğunu ise şöyle anlatır:

Güzellerin yüzü ayna ile güzelleşir. Onlar aynaya bakıp bezenirler. İhsan ve keremin yüzü de yoksula bakmakla görünür.

*Bundan dolayı Hak “Vedduhâ” sûresinde “ Ey Muhammed, yoksula bağırma” buyurdu. Mademki yoksul, cömertliğin aynasıdır, iyi bil ki ağızdan çıkan nefes aynayı buğulandırır. Tanrı’nın bir çeşit cömertliği, yoksulları meydana çıkarır, bir başka cömertliği de onlara bol bol ihsanda bulunur.*⁴²⁶

Mevlana cömertliğin sonsuz iyilik olduğunu ve ölse bile arkasından cömertliği ve ihsanıyla birlikte anılacağını ve Peygamberimizin bile onu “ne mutlu o kişiye” diye müjdelediğini anlatır:

*İhsan sahipleri öldüler, ihsanları kaldı... ne mutlu o kişiye ki bu merkebi sürdü!
Zâlimler de ölüp gittiler, fakat yaptıkları zulümler kaldı... vay o cana ki bu hileyi, bu kötülüğü yaptı! Peygamber “ Ne mutlu o adama ki dünyadan gitti de ondan iyi bir iş kaldı” demiştir. İhsan sahibi öldü ama ihsanı ölmedi ki... Tanrı indinde din ve ihsan, küçük ve değersiz bir şey değildir!*⁴²⁷

Mevlana cömertliğin Allah’a yaklaştıran ve Allah rızası için yapılması gereken güzel hasletlerden bir tanesi olduğunu anlatırken, karşılığının Allah’tan beklenilmesi gerektiğini söyler. Aynı zamanda karşılığının bire on şeklinde, kat kat olduğunu, insanların bu karşılığı görseler dünyada cimri kalmayacağını da bildirmektedir.

⁴²⁵ Mesnevi, C.II, 2151-53.

⁴²⁶ Mesnevi, C.I, 2726-49.

⁴²⁷ Mesnevi, C.IV, 1201-1204.

Varoluşsal yaklaşım insanın hayatını anlamlandıran her türlü iyi ve güzel olan şeyi benimser ve insanın kendini gerçekleştirme anlamında değer verir. Varoluşsal yaklaşımda gelecek olan son düşüncesi yani ölüm düşüncesine karşı anın değeri vardır. Yani, şöyle ki evet bir son vardır fakat insana düşen bu sonu düşünüp şimdiki anda boşa vermek değil, onun yerine şimdiki anı daha güzel ve verimli geçirmek ve hayattan tat almaktır⁴²⁸. Bu bağlamda güzel ahlak insanın hayatına değer ve güzellik katan bir kavramdır. İyilik yapmak, cömertlik, yardımseverlik gibi kavramlar hem bireyin kendi hayatını değerlendirirken hem de toplumun hayatına anlam katar. Ayrıca varoluşsal yaklaşımın istediği insan kendini gerçekleştirmiş ve insani erdemleri bünyesinde barındıran bir kişiliktir. Mevlana'nın da saymış olduğu bu güzel ahlak örnekleri inanın kişilik gelişimine katkı sağlayan ve kendini gerçekleştirmesine imkân veren kavramlardır.

Mevlana insanlara güzel ahlakı anlatırken bolca örnekleme ve hikayeleştirme yöntemine başvurmuştur. Verdiği örneklerde ve hikâyelerde ise hem iyi örneği hem de kötü örneği yan yana veren Mevlana, ikisinin de sonunu anlatarak iyi olan yola insanları özendirip onları iyi olana sevk etmeye çalışmıştır. Mevlana ayrıca anlatımında etkili bir dil kullanarak benzetme ve somutlaştırma yönteminden de yararlanmış, böylelikle muhataplarına güzel ahlakın değerini daha iyi anlatarak onları bu konu da daha irşat ederek iyi bir şekilde rehberlik etmiştir. Mevlana insanlara her daim güzel ahlakı anlatıp onları güzel ahlaka özendirmiştir. Kötülüğün insana kötülükten başka bir şey getirmeyeceğini bildiren Mevlana, iyi huyların insanı diğer insanlara yaklaştırdığı gibi Allah'a yaklaşımda da vesile olduğunu bildirmiştir. Eserinde birçok güzel ve kötü ahlaka dair özellikleri anlatmış, bunlara tek tek örnekler vermiş ve idraklere daha iyi sunmaya çalışmıştır. Bu şekilde insanlara iyi bir danışma örneği gösteren Mevlana, insanlara doğru yolu göstererek kötü huylardan da sakındırmıştır.

4.1.5. Mevlana'da Dünya ve Ahiret

Ahiret; son anlamına gelip başlangıcın yani evvelin karşıtı olan kelimedir.⁴²⁹ Terim anlamına ise; inanan insanlar için dünya hayatından sonra devam

⁴²⁸ İrvın Yalom, **Günöbirlik Hayatlar**, 11.B, Pegasus Yay, İstanbul, 2019, s.32.

⁴²⁹ Bekir Topaloğlu, **DİA**, Ahiret, TDV İslam Ansiklopedisi, C.1, 1988, İstanbul, s.543.

edecek olan hayatın adıdır. Ahiret hayatına inanış, insanın varlığıyla birlikte her dönemde kendini göstermektedir. Dünya hayatı insanlara verilmiş olan bir mihlettir. Bu mihletin bitmesi ile yeni bir hayat başlar. Yani insanın hayatı ölüm öncesi ve sonrası olmak üzere iki boyutludur. Ölüm öncesi boyutta insan özgür iradesi ile eylem yapabilmekte, iyi ve kötü ameller gerçekleştirebilmektedir.⁴³⁰ Bunun sonucu olarak, ahiret hayatında karşılığını mükâfat ya da ceza olarak görmektedir. Dinlere bakıldığı zaman ise hemen hemen hepsinde ahiret inancı olduğunu ve hepsine göre bu dünyada yapılan iyilik ve kötülüğün birer karşılığı olduğu görülmektedir. İçerikte ibadet olarak yapılan ritüeller farklı olsa da iyi kalıbına giren her şey genel olarak ortak ve sevaptır. Bu iyiliğin karşılığı olan sevaplar karşısında insanlar, ahirette ebedi saadete erişirler.

İnsanlar “Nereden geldik? Nereye gidiyoruz?” şeklinde sürekli bir sorgulama içerisindeyler. Dünya hayatındaki bu muazzam düzen ve bu muazzam işleyiş elbette ki boşuna yaratılmamış ve bir başlangıç ve sonun olduğunun birer delilidir. İnsan, varlığını sorgularken maddi ve pozitif ilimler ona her zaman yanıt verememektedir. Din ise bu boşlukları doldurarak insana tatmin edici ve doyurucu bilgiyi vermektedir. Bu anlam arayışında bir dereceye kadar Ateizm de tatmin boyutunu sağlamaktadır. Buna göre dünya hayatı insanın son noktasıdır. Ve ölünce her şey yok olup gidecek şeklinde maddeci bir bakış açısına sahiptir.⁴³¹ Fakat Ateizm’de ahiret, cennet, cehennem, mahşer, mizan gibi kavramlardan doğan güzel ahlaka yönelik olan davranışların meyve vermesi imkânsızdır.⁴³²

Ruh sağlığı olarak din, insana hem dünya hem de ahiret hakkında bilgilerle tatmin etmekte ve insanı rahatlatmaktadır. İnsan da en çok düşündüğü konulardan olan “niçin yaratıldım? nereye gideceğim?, ölüm sonrasında neler olacak?” gibi sorular insanı altüst eden ve psikolojik olarak etkileyen sorulardandır. Din insana yaratılış gayesini anlatmakta, kulluğun gereğini bildirmekte ve bunun neticesinde ölümlerle birlikte yeni bir hayatı vaat etmektedir. İnsanın başına gelen sıkıntı, dert ve kederlere karşı sabretmesinin karşılığının ise ahirette katbekat fazlasıyla

⁴³⁰ Ömer Faruk Yavuz, “Kuran Perspektifinde Dünya- Ahiret Bütünlüğü”, **isam.org.tr**, 20.03.2019, s.161.

⁴³¹ Ümit Horozcu, “Ahiret İnancı ve İnsan Psikolojisi”, **isamveri.org**, 21.03.2019. s.106.

⁴³² Horozcu, a.g.m., s.106.

ödüllendirileceğini bildirerek bu dünyadaki hayatına olumlu katkıda bulunarak, insanın anlam arayışına cevap vermektedir.

Dünya hayatındaki insanlar birçok sıkıntı ve sorunla karşılaşmakta ve bunları atlatmakta güçlükler yaşamaktadır. Din bu noktada hafifletici ve teselli edici özelliği ile her insana her zaman yaşama sevinci verip, ümit var olmasını sağlamaktadır.⁴³³ Aynı zamanda ahirete inanan insan, hareketlerini ve tavırlarını her daim ölçüp biçer, hak ve hukuku gözetir, kötülük yapmaktan çekinir. Bu noktada ahiret inancı insana fayda sağlayarak hem insan olarak hem de toplum olarak kötü olmak ve kötülük düşüncesinden insanları uzak tutmaya çalışır.

Mevlana dünyanın ve dünya malının gelip geçici ve aldatıcı olduğunu söylerken, bin bir zorlukla kazanılan ve insana çekici gelen, birbirimizi çekiştirerek kazanılan servetin, malın, mülkün tuzak olduğunu ve tuzağa düşmemek gerektiğini, çekilen onca zahmet ve meşakkatin anlamsız olduğunu ve tek sığınılması gereken merciin bunlar olmadığını anlatır:

Şu beğendiğimiz, üzerine titrediğimiz, çeşitli gıdalarla beslediğimiz bedenden bütün halk, herkes iyidir. Fakat bu bedenin ahmaklığı yüzünden şaşırıp kaldık, parmağımızı dişledik. Bir şeyden kaçacaksan yılandan, akrepten, arslandan, kaplandan kaçma da, bedenden kaynağını alan nefsanî isteklerden, heveslerden kaç! Çünkü başımıza gelen bütün belalar, çektiğimiz bütün zahmetler, meşakkatler boş ve olmayacak heveslerden meydana gelir. Vallahi onun yeşilliğine, onun gül bahçesine bakıyorum da görüyorum ki onun yüzünün nurundan başka sığınılacak yer yok! Her sabah kalkıp yüzünü tertemiz yıkayınca, yine günlük işler başlar, yine gönül, hayat mücadelesi sevdasına düşer. Zamanında koşulan yere koşar. Halkın gönlü güç bir hale uğrayınca, başa bir sıkıntı, bir bela gelince, Allah'ım hepimiz sana muhtacız, irademizi sana vermişiz." diye bir yere yönelir, işte oraya varır. Çok uğraşarak, birbirimizle çekişerek, bin türlü zorluklarla elde ettiğimiz servet, mal, mülk meğer bize birer bela tuzağıymış. Dünya işlerinden, hayat mücadelesinden, senelerin getirdiği bitkinlikten artık bıktık ve usandık. kanadı kırık, bedeni yorgun bir halde;

⁴³³ Temel Yeşilyurt, Mehmet Taşdelen, "Ahiret Hayatının Pratik Yansımaları", **Kelam Araştırmaları** 10:2(2012), s.61.

"Allah'im sana doğru uçuyoruz, sana geliyoruz. Bize acı, merhamet et!"⁴³⁴ Mevlana burada *Biz dili* kullanarak anlatımında empatik yaklaşımı benimsemiştir. İnsanlara karşı suçlayıcı dil olan sen dilini örneğin; "siz birbirinizi çekiştiriyorsunuz" şeklinde kullanmak yerine "Birbirimizle çekişerek" şeklinde biz diline dönüştürüp kendini de olaya katarak kullanmıştır. Böylece amaç muhatap olanı suçlu hissettirmek değil, hatasının farkına varmasını sağlamaktır. Danışma ve rehberlik faaliyetlerinde de yapılması gereken öncelikle muhataba "Seni anlıyorum" mesajı vermek amaçlı kabullenici ve koruyucu bir dil olan *Biz dilini* kullanmaktır. Böylelikle danışan ve danışmanın aynı dili kullanıp aynı payda da buluşmaları sağlanır.

Ayrıca Mevlana dünyanın geçici olduğunu ve onun büyüüne kapılan insanın nereden gelip nereye gideceğini aklına bile getirmedğini şu cümlelerle anlatır: *Çünkü sen bu tatsız, bu soğuk hayat yolculuğunda devamsız olan mal, mülk sevdasına kapıldın. Nereden geldiğini nereye gittiğini aklına bile getirmedin. Kendini lüzumsuz yere harcadın. Dünya nimetlerine olan susuzluğundan ötürü, dudakların kumdu, gözlerin yaşardı.*⁴³⁵ Burada insan psikolojisine değinen Mevlana, insanın dünya nimetleri karşısında kendini teslim ettiğini anlatır. İnsan unutkan bir yapıdadır ve yaşadığı zorlukları bile zor günlerin ardından unuttur. Bu insan psikolojisinin gereğidir. Mevlana da buna dikkat çekerek insanın nereden gelip nereye gittiğini unutmamasını ve daima hatırında tutmasını öğütler.

Mevlana; insanın dünya hayatına dalıp, nereden geldiğini unutmaması gerektiğini öğütlerken insanın dünya gibi bir avuç toprak kadar değersiz olan şeyi tercih etmemesi gerektiğini, buna karşılık olarak ise insanın ne kadar değerli olduğunu ise şu sözlerle anlatır: *Onları unuttun da, bu dünyada şaşkına döndün, böyle şaşırıp kaldın! Senin başın dönüp durmada! Bir avuç toprak karşılığında canını veriyorsun; bu ne ucuz alış veriş? 0 toprağı geri ver; kendi değerini bil! Sen, köle değilsin; sen padişahsın, sultansın haberin yok!*⁴³⁶ Mevlana bu satırlarda insana kendi değerini hatırlatarak kendinin ve potansiyelinin farkına varmasını istemektedir. İnsan kendinin farkına vardığında ve kendine karşı özsaygısı geliştiğinde kendini

⁴³⁴ Divan-ı Kebir, C.2, s.215-216.

⁴³⁵ Divan-ı Kebir, C.2, s.65.

⁴³⁶ Divan-ı Kebir, C.3, s.396.

gerçekleştirmiş bir birey haline gelir. Böylece kendini bir birey olarak gören insan hayatta hem toplumda hem de kendi iç dünyasında daha başarılı bir kişilik haline gelir.

Mevlana'ya göre ahireti tercih etmek nebilerin işiyken, dünyayı tercih etmek cahillerin işidir.⁴³⁷ Mevlana dünyanın ne kadar vefasız olduğunu anlatırken Hz. Yusuf'u ve kardeşlerini örnek vererek anlatır. Dünyanın vefasızlığını görenlerin bu dünyayı bırakıp ahiret istediklerini anlatır:

Değerli, aziz bir varlık olduğun için seni gözlerine aldılar, gözlerinde sana yer verdiler. Fakat dünyanın vefasızlığını gördün ya, sana gözlerinde yer verenlerin hepsi de gitti. Seni yapayalnız bıraktılar. Ey yabancılara değil, kardeşlerine emanet edilen Yusuf! Onlar seni sattılar, hem de çok ucuza sattılar. İşte kardeşler bile insanlara vefasız davranıyor. Bu yüzdendir ki, dünyanın vefasızlığını görenler, bir an önce öteki dünyanın yoluna düşmeyi uygun buldular da, yaşayışı terk edip gittiler.⁴³⁸

Mevlana ahireti tercih etmek gerektiğini söylemiş, sadece bu dünya için değil ahiret için çalışılması, insani vasıflardan kurtularak ilahi aşk ile insanın yoğrulması gerektiğini bildirmiştir. Dünyaya dair ne varsa bütün istek ve heveslerden soyunarak; bedeni kıyafet ve gıda ile şımartmadan her şeyden sıyrılarak sadece Allah aşkına yönelik bir dünya hayatı geçirilmesi gerektiğini ve bunun neticesinin de ebedi hayata erişileceğini bildirmektedir.⁴³⁹

Varoluşsal yaklaşım hayatın geçiciliği üzerinde de bir anlamın olduğunu savunur. Bu konuda varoluşsal yaklaşımın öncülerinden olan Frankl kitabında şunları söyler: *"Bu nedenle varoluşumuzun geçici olması, bunu kesinlikle anlamsız kılmaz, ama sorumluluklarımızı oluşturur; çünkü her şey, bizim, öz itibarıyla geçici olan olasılıkları gerçekleştirmemize bağlıdır. İnsan sürekli, mevcut potansiyeller yığınıyla ilgili olarak kendi tercihlerini yapar, bunlardan hangisi hiçliğe mahkûm edilecek ve hangileri gerçekleştirilecek? Hangi tercih gerçekte sonsuza kadar ölümsüz, "zamanın kumlar üzerindeki ayak izi" kılınacak insanın, her an, şöyle ya da böyle,*

⁴³⁷ Mesnevi, C.I, 664.

⁴³⁸ Divan-ı Kebir, C.1, s.365.

⁴³⁹ Divan-ı Kebir, C.I, s.324.

varoluşunun anıtının ne olacağına karar vermesi gerekir. Elbette insan, geçiciliğinin anız tarlasını dikkate almakta ve yaptıklarının, sevinçlerinin ve acılanın tamamının sonsuza kadar sakladığı geçmişin dolu zahire ambarını görmezlikten gelmektedir. Yapılan hiçbir şey eski haline getirilemez ve hiçbir şey yok edilemez. Olmuş olmanın, var olmanın en emin biçimi olduğunu söylemem gerek. İnsan varoluşunun temelde geçici oluşunu akılda tutan logoterapi, kötümser değil, eylemcidir. Bu noktayı bir benzetmeyle dile getirecek olursak: Karamsar kişi, her gün bir sayfasını kopardığı duvar takviminin geçen her günle biraz daha inceldiğini, korku ve hüznle gözleyen bir insana benzer, öte yandan yaşamın sorunlarına etkin bir şekilde saldıran insan, her gün takviminden bir yaprak koparan, ancak bunların arkalarına birkaç günlük notu aldıktan sonra öncekilerle birlikte düzenli ve özenli bir şekilde dosyalayıp saklayan bir insana benzer. Bu notlarda oluşan zenginliği, dolu dolu yaşamı, gurur ve sevinçle düşünebilir. Yaşlandığını fark etmesinin ne önemi olabilir? Gördüğü genç insanları kıskanıp kendi yitik gençliğine yönelik nostaljiye mi gömülecektir? Hayır, bunun yerine şöyle düşünecektir: “Olasılıklar yerine, sadece yapılan işin, yaşanılan sevginin değil, yiğitçe göğüslenen acılar dahil olmak üzere, geçmişinin gerçeklikleri de var. Bu acılar kıskançlık uyandırmasa bile, hayatımda en çok gurur duyduğum şeylerdir.”⁴⁴⁰ diyerek hayatın geçiciliği ve insanın bundan çıkarması gereken anlamı anlatmıştır. Mevlana’da dünya ve ahiret bağlamında dünyanın geçiciliğini anlatırken tıpkı Frankl gibi bu dünya hayatının dolu dolu ve anlamlı geçirilmesini, ayrıca inananların hayatı anlamlandırmak adına Allah’ın emirlerine uyarak ibadet, taat ve güzelliklerle geçirmesi gerektiğini bildirmiştir.

Sonuç olarak Mevlana eserlerinde; dünyanın süslenmiş, cazibesi olan bir yer olduğunu anlatır. İnsanların bu cazibeye yani mal, mülk, makam gibi dünyaya ait değerlere aldanmaması gerektiğini çünkü dünyanın geçici olduğunu, insanın asıl mekânın ise ahiret olduğunu, insanların dünyadayken ahireti tercih etmeleri gerektiğini ve aynı zamanda insanın dünya hayatını ona göre geçirerek asıl dünyasında mutlu olması gerektiğini anlatır. İnsanların dünya sevgisini anlatırken onların psikolojilerine de değinen Mevlana konuyu empatik bir dille ele alarak idraklere sunmuştur. Ayrıca dünya sevgisinin geçici bir özellik olmayıp insanlık

⁴⁴⁰ Frankl, a.g.e., s.135.

tarihi boyunca insanın içinde bulunan genel bir özellik olduğunu ise muhatabına verdiği örneklerden görmek mümkündür.

4.1.6. Sıkıntılara Karşı Allah'tan Gelene Rıza

Sıkıntı; Allah'ın insanları denemek ve imtihan etmek için verdiği başa gelen kötü olaylardır. Materyalist bakış açısının hâkim olduğu insanlarda sıkıntılara karşı durabilme gücü zayıftır. Buna karşılık inanç seviyesi yükseldikçe sıkıntılara karşı sebatta artmaktadır. İnsanlar birçok meseleyi bilimle açıklamaya çalışmakta, bilim de birçok noktada insanlara cevap vermektedir. Fakat biliminde cevap veremediği bazı konular vardır ki bu konularda insana cevap verebilecek olan etmen dindir. Din, Allah Teâlâ'dan gelen sıkıntılara cevap ve teselli vererek bunların birer imtihan olduğunu ve sabreden kulların mükâfatlandırılacağını müjdelemektedir. Ayrıca dinimize göre belaya uğrama aynı zamanda manen yükselmek ve günahlardan arınmak için birer yoldur.⁴⁴¹ Bu sadece İslam dini için geçerli olmayıp bütün semavi dinlerin ortak özelliğidir.

Kuran'ı Kerim'de sıkıntı ve kula gelen belalarla ilgili birçok Ayet-i Kerime'yi görmek mümkündür. Bunlardan birkaç örnek vermek gerekirse;

*Muhakkak ki; benim namazım, kurbanım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir.” de.*⁴⁴²

*Sen sabret; sabır göstermen de Allah'ın ihsanı sayesinde olacaktır. Onlardan dolayı üzülme, kurdukları tuzaklardan kaygı duyma.*⁴⁴³

*Görmezler mi ki onlar her yıl bir, yahut iki kere musibetlere uğratılırlar da gene ne tövbe ederler, ne ibret alırlar.*⁴⁴⁴

Bu ayetlerde; Allah Teâlâ'nın sıkıntı içinde olan kuluna yardımda bulunduğu, aslında başa gelen belaların insan için birer ders olduğunu anlatır. Ayrıca kâfirleri yola getirmek için asla sıkıntıya düşmemek gerektiğini bildirmektedir.

⁴⁴¹ Süleyman Uludağ, “Bela”, **DİA**, TDV Yayınları, İstanbul, 1992, C.5, s.380.

⁴⁴² Neml, 162.

⁴⁴³ Nahl, 127.

⁴⁴⁴ Tevbe, 126.

Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de bildirilen ayette deneme kelimesi “Bela” kavramıyla ifade edilerek; dünya hayatının kimin daha güzel iş yaptığını göreceğ bir bela “deneme” yeri olduğunu anlatır:

*Öyle bir mabuttur ki yaratmıştır ölümü ve dirimi, hanginiz daha güzel işte bulunacak, sınamak için sizi ve odur üstün olan ve suçları örten.*⁴⁴⁵

Ruh sağlığı açısından din; insanlara olaylara karşı durabilme gücü sağlamakta ve onlara manevi bir kalkan olarak sağlam bir şekilde sıkıntıyı karşılayabilmelerini sağlamaktadır. Sıkıntılarla üzülmek yerine, sıkıntılarla kıştan önce gelen bahar olduğunu bildirmek ve “Her zorlukta birlikte mutlaka bir kolaylık vardır.” (İnşirah) ayeti yönünde insanları müjdeleyerek, sabrederlerse eğer mükâfatlandıracağını bildirerek; sıkıntının getirmiş olduğu kötü psikolojiden onu kurtarmakta ve hayata karşı daha pozitif ve olumlu bakabilmelerini sağlamaktadır. Yani denilebilir ki insan psikolojisi ile din arasında pozitif yönde doğrudan bir bağlantı vardır. Bu doğrultuda insanların dindarlıkları artıkça iyi veya kötü olan bütün olaylara karşı bakış açısı da olumlu yönde olup; bunların birer imtihan, Rabbe yaklaşma vesilesi ve daha güzel yollara açılan birer kapı şeklinde düşünmesi de olağan hale gelir ve insan bunların bilincinde olarak olaylar karşısında üzülmez ve sebat içerisinde olur. Fakat dindarlık seviyesi düşük olan bir insan ise başına gelen her dert, sıkıntı ve musibette devamlı olarak bitmiş bir psikoloji ile hep ben! gibi sorularla isyan içerisinde girer ve “Neden hep böyle oluyor?” diye düşünüp hayatını kendine zindan ederek mutsuz olur. Bu bakımdan özümsemiş bir din ile insan psikolojisi arasında olumlu ve doğrudan bir bağlantının olduğunu söylemek mümkündür.

Mevlana'da başa gelen sıkıntıların Allah'tan geldiğini ve bunlardan dolayı isyan edilmemesi gerektiğini insanlara öğütler. Mevlana şu beyitlerinde bunları anlatırken ayrıca bu sıkıntılara sahip olmak için uğraştığını anlatır:

⁴⁴⁵ Mülk 2

*Onun gönülde açtığı hicran yarasından ötürü sızlanma! Onun verdiği dertten şikayet ederek ağlama, hastayım diye feryat etme! Ben yüzlerce can verdim de bu belayı satın aldım.*⁴⁴⁶

Mevlana'ya göre başa gelen sıkıntı ve dertler kulu Allah'a yaklaştırır ve sıkıntılı olan insanın duası gönülden gelir. Bu da bütün dünya malından üstündür Allah'ın kendisine mal mülk verdiği Firavun'a kendisine yaklaşma vesilesi olan dertten sızlanmasın ve yaklaşmasın diye baş ağrısı bile vermediğini anlatır:

Firavun'a yüzlerce mal, mülk verdi, o da nihayet ululuk, büyüklük dâvasına girişti.

*O kötü yaradılışlı, Hakk'a sızlanmasın diye ömründe baş ağrısı bile görmedi. Tanrı, ona bütün dünya mülkünü verdi de dert, elem, keder vermedi. Dert, Tanrı'yı gizlice çağırmana sebep olduğundan bütün dünya malından yeğdir. Dertsiz dua soğuktur, bir şeye yaramaz. Dertli dua ve niyaz, gönülden, aşktan gelir.*⁴⁴⁷ Mevlana bu satırlarda insanlara Firavun olayını anlatarak konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Firavun olayını anlatırken ise Mevlana hem *içtenlik* hem de *sevgi saygı* ilkesince hareket ederek "Allah dert verdiyse kıymetini bil Firavuna onca mal vermesine rağmen baş ağrısı bile vermedi" diyerek başa gelen dertlerin bu çerçevede değerlendirilmesini istemiştir.

Mevlana; Allah'ın kendisine daha az sıkıntı verdiği için daraldığını anlatırken aslında gamın ve sıkıntıyı sevme sebebinin Allah'tan geldiği için olduğunu bildirir. Mevlana'ya göre başa gelen bir dert, aslında başka bir derdin devası, başa gelen bir hastalık ise bir diğer hastalığın gelmesine engeldir:

Bana az gam verdiğin zaman gönlüm daralır, mahzun olurum. Derdi, gamı aşımından aşağı dökersen bana çok gam vermek, çok ıstırap çektirmek lütfunda bulunduğunuz için utanırım. İyiliğinize karşı mahcup olurum. Sen verdiğin için, senden geldiği için ben gamı çok seviyorum, daha çok gamlanmak istiyorum. Fakat gamın kısıyor da, bana daha çok gam gelmesine müsaade etmiyor. Sevdan da beni bırakmıyor ki, bedenimin aslına döneyim, balçık haline geleyim. Yalnız ben

⁴⁴⁶ Divan-ı Kebir, C.2, s.349.

⁴⁴⁷ Mesnevi, C.III, 200-204.

*değil, senin gamını herkes sever. Çünkü bütün dünyanın cezalarını senin gamın diri tutar. Fakat ben senin verdiğin gamı başkaları ile paylaşmak istemiyorum. Senin bütün gamını tek başıma çekmek istiyorum. Karşıma çok acayip, şaşılacak derecede acı bir dert çıkarırsın; bu yeni gelen büyük dert, eski derdime deva olur. Beni ıstıraptan kurtarır, gam yollarından bir acayip toz kaldırırsın ki, o toz benim gözlerime sürme olur. Senin verdiğin hastalık, başka bir hastalığın gelmesine yol vermez; hazinen, benim fakir olmama imkân vermez.*⁴⁴⁸ Mevlana Allah'ın verdiği derdin aslında kendine yoldaş olduğunu anlatırken içindeki duyguları olabildiğince saydam ve somut bir şekilde karşısındaki insanlara iletmiştir. Bunları okuyan ya da dinleyen insanlar kendinde gördüğü dert ve sıkıntıya karşı farklı bir bakış açısıyla bakar ve artık bunları bir dert olarak görmek yerine Rabbe yaklaşma vesilesi olarak görür.

Mevlana; kulun başına gelen dert ve sıkıntıdan dolayı şikâyetinde bulunduğunu, oysa bu sıkıntıların kulu Allah'a daha çok yaklaştırdığını ve bu sıkıntı neticesinde insanın olgunlaştığını, başka sıkıntıya karşı sabredip rıza göstermesi gerektiğini öğütler.⁴⁴⁹ Mevlana'ya göre dünyada insanın başına gelen sıkıntı ve belaların birer gizli inci olduğunu, bunun farkına Allah aşkı ile yananların varıp, Hak aşığı olmayanların ise bu derdi yılan olarak gördüklerini söylemiştir.⁴⁵⁰

Mevlana'ya göre Allah bir derdin karşılığını kat kat verir: *Tanrı, ne alırsa ona karşılık ihsanda bulunur. Velî bu sebeple Tanrı'ya itiraz etmez. Bağını mı yaktı? Sana bir bağ dolusu üzüm ihsan eder; yas içinde neşe verir.*⁴⁵¹ diyerek insanlara karşı ümit var bir yaklaşımla yaklaşmıştır. Böylece keder içerisinde olan ve büyük imtihanlar içerisinde olan insanlara karşı bu sözler müjde niteliği taşımaktadır. Manevi danışmanlıkta da manevi destek sağlanırken en önemli olan konulardan bir tanesi insanlara karşı ümitvari bir tavırla olumlu yaklaşarak onları olumlu yönde rehabilite etmektir.

⁴⁴⁸ Divan-ı Kebir, C.2, s.220-221.

⁴⁴⁹ Mesnevi, C.IV, 91-99.

⁴⁵⁰ Divan-ı Kebir, C.1, 194-195.

⁴⁵¹ Mesnevi, C.III, 1872-1873.

Mevlana'ya göre insan hastalık zamanında Allah'a daha çok yaklaşır, günahlara tevbe eder. Yani hastalık ve sıkıntılar insana kendini sorguya çekip çeki düzen verme şansı verir.⁴⁵² Burada Mevlana zorluk durumunda iken insanın acziyetini fark edip Allah'a sığındığını ve bunu bir fırsat olarak değerlendirmesini istemektedir. Mevlana Allah'ın kuluna vermiş olduğu hastalığın bir sıkıntı, bir cefa olarak görülmemesi gerektiğini, Allah'ın vermiş olduğu hastalığın sebep olduğu ağrıdan dolayı gece uyumayıp ibadetle geçirdiği için şükretmek gerektiğini anlatır. Ayrıca Mevlana sıkıntıyı güze benzeterek arkasında bahar gizli olduğunu ve ondan kaçmaması gerektiğini anlatır:

*Ne güzel, ne mübarek ağrı, sızı. Ne mutlu, ne kutlu hastalık hararet, dert ve gece uykusuzluğu! İşte Tanrı bana bu kocalığımda lütf ve kereminden böyle bir hastalık, böyle bir illet verdi. Arka ağrısı ihsan etti de her gece yarısı uykudan uyandırdı. Bütün gece manda gibi uyumayayım diye Hak, lütfetti, bana dertler ihsan etti. Baharlar güz mevsiminde gizlidir, güz mevsimi de baharda. Kaçma ondan!*⁴⁵³ Mevlana burada *etkili bir dil* kullanarak benzetme yöntemi ile muhatabına nasıl ki güzün arkasında bahar saklı ise, derdin arkasında da dermanın saklı olduğunu müjdelemektedir ve insanları bu yönde olumlu bir şekilde rehabilite etmektedir. Buda Manevi danışmanlık açısından örnek alınabilecek bir yöntemdir.

Mevlana insan psikolojisine de dikkat çekerek insanın sıkıntı ve dert anında Allah'a yaklaştığını, sıkıntı ve dert geçince insanın bu halini unuttuğunu söyler:

Dert ve ölüm zamanı o tarafa yönelir, feryat ve figana düşersin. Dertten kurtulunca neden yabancıya dönüyor, hiç o tarafı aklına bile getirmiyorsun?

*Mihnet zamanında "Allah" demeye başlar, sıkıntın geçti mi "Nerede ona yol?" dersin.*⁴⁵⁴

Mevlana sıkıntıyı, kaza ve kaderin gereği olduğu için istediğini söyler. Mevlana dünyada herkesin derdine derman aradığını, derdin de dermanın da Allah'tan geldiğini, her dertli insanın dermanını aramak için Allah'ın lütfuna muhtaç

⁴⁵² Mesnevi, C.I, 624-628.

⁴⁵³ Mesnevi, C.II, 2256-2264.

⁴⁵⁴ Mesnevi, C.III, 1141-42.

olduğunu anlatır. Mevlana'ya göre başa gelen her şey Allah'ın takdiridir. Hastalığı veren, hastalığa ferahlık veren lütfu ve merhameti veren Allah'tır.

Varoluşsal yaklaşım, insanın en verimli hayatı sürdürebilmesi adına değiştiremeyeceği koşulları sorgulamamasını önerir.⁴⁵⁵ Yapılan araştırmalar göstermektedir ki insanın kendi sınırları dışında farklı bir ruhsal yapıya bürünmesini sağlayan bir güç mevcuttur ve bu güç sayesinde yüce bir varlığa bağlanmaya hazırdır.⁴⁵⁶ Bu güçle birlikte insanda kadere inanma yönünde bir eğilim olduğunu söylemek mümkündür. Jung'un yapmış olduğu araştırmada 1000 kadar hastanın tedavisinde dine inanmanın hastalar üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu görülmüştür.⁴⁵⁷ Bu bağlamda Allah'tan gelene rıza göstermek ve kader inancına sahip olmanın kişilerin psikolojisine olumlu yönde katkılarının olduğunu söylemek mümkündür.

Sonuç olarak; Mevlana derdin ve sıkıntının Allah'tan geldiğini ve sıkıntının arkasında türlü türlü hazine ve müjdeler olduğunu anlatırken, insanlara da sıkıntılara karşı sabrı öğütler. Sıkıntılar ve belalar kulu Allah'a yaklaştıran yegâne etmenlerdir ve Allah'ın takdiri ile meydana gelirler. Allah takdiriyle kuluna dert verirken sabretmesi karşılığında kat kat mükâfatını da verir. Allah kuluna kendinden daha yakındır ve dualarına karşılık verir. Manevi danışmanlık açısından da oldukça önemli bir konu olan sıkıntılarının nasıl karşılanması gerektiğini Mevlana bu şekilde özetlerken, bu konuda danışmanlık yapacak insanların da danışanlarına karşı yaklaşımının ümitvari bir şekilde olması gerektiği görülmektedir. İnsanlara örneklerle ve hikayelerle bu konu anlatılarak inanan insanlar için başa gelen sıkıntılarının Rabbe yaklaşımda birer vesile olduğunu ve Firavun hikayesinde olduğu gibi başa gelen sıkıntının Allah'tan gelen bir nimet olduğunu bilerek aslında başa bir dert gelmiyorsa o zaman sıkıntı bir durum olduğu mesajı verilerek manevi destek sağlanmalıdır. Bu bağlamda bakıldığında böyle bir bakış açısı kulun inancını arttırırken, ona esenlik vermekte ve onu rahatlatmaktadır. Her şeyin Allah'ın takdiriyle gerçekleştiğine inanan kul, başına gelen bir sıkıntı karşısında sabretmesi

⁴⁵⁵ <http://www.artfulliving.com.tr/> 02/09/2019.

⁴⁵⁶ Abdülkerim Bahadır, e.g.e., s.154.

⁴⁵⁷ Bahadır, a.g.e., s.85.

gerektiğini ve sabrının mükâfatını mutlaka alacağını bilmesi, hem onun maneviyatını artırır hem de onun daha pozitif bir insan olmasına sebep olarak; özelde kendisini daha iyi hissetmesini genel de ise topluma örnek olarak toplumsal psikolojiye katkıda bulunmasına sebebiyet verecektir.

4.1.7. Mevlana'da Ölüm Düşüncesi

Arapça da vefat, helak ve mevt gibi anlamlara gelen ölüm kelimesi hayat kelimesinin karşıtı olup “hayatın sona ermesi” anlamına gelir.⁴⁵⁸ Ölüm insanlık boyunca karşılaşıldığında insanları çaresiz bırakmıştır. Doğanın tabiatında insanlar doğarlar, yaşarlar ve ölürler. Fakat insanoğlu doğumu, yaşamayı, büyümeyi hatta yaşlanmayı dahi kabul edip doğanın kanunu diye yorumlarken, ölümü kabullenme noktasında zorluk çekmektedir. Elbette ki doğum varsa ölüm de vardır. Ölümün doğum kadar doğal olduğu kabullenilmekteyse de, doğum kadar insanlara neşe ve umut sunmadığı aşikârdır.⁴⁵⁹ Bilakis ölüm ve ölüm düşüncesi insana korku, hüznün, çaresizlik duyguları yaşatmaktadır. “Ölümüm nasıl gerçekleşecek?”, “Ne zaman olacak?” gibi sorular veya bir yakını kaybetme korkusu insanların ölüme karşı korku ve kaygı beslemelerine sebep olmaktadır. İnsanoğlu tarafından ölüm kabullenilememiş bir olgudur. Kimi ölümlerini yakarak bir kaba küllerini doldurmuş ve hala birlikte yaşadıkları fikrini savunmuş, kimi tekrar tekrar diriltilerek reenkarnasyon inancı gereği gerçek bir ölümün söz konusu olmadan dünyaya geldikleri fikrini benimsemiştir. Mumyalama fikri de ölümün kabullenilememiş olmasından ortaya çıkmıştır.

Ölümsüz olmak düşüncesinin bir başka tezahürü olarak ta insanlığa ölümsüz eserler bırakıp bedenlen yaşamıyor olsa da adını yaşatmaya çalışmak olmuştur.⁴⁶⁰ Örneğin okul, cami, çeşme yaptırarak insanlar isimlerinin her daim yaşamasını isterler.

⁴⁵⁸ Salime Leyla Gürkan, “Ölüm”, **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007 C.34, s.37-38.

⁴⁵⁹ F.Asiye Şenat Kazancı, “Mevlana'nın Ölüm Algısının Kurani Arka Planı”, **Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi**, S: II Kasım 2009, s.67.

⁴⁶⁰ F.Asiye Şenat Kazancı, “Kuran'da ölüm- Mevlana'da Şeb-i Arus (Karşılaştırmalı Bir Çalışma)”, **Uluslararası Mevlana ve Mevlevilik Sempozyumu-I**, Şanlıurfa, 2007, s.68.

İnsanoğlu geçmişten günümüze sürekli olarak ölüm hakkında farklı anlam arayışlarında olmuştur ve ölümü anlamlandırmaya çalışmıştır. Çünkü lm kendisinden kaçınılamayan ve herkesin karşılaşması zorunda olan bir gerçektir. Ölüm her canlının er ya da geç mutlaka karşılaşacağı bir olaydır. Oysaki lm demek her şeyin son bulması anlamına gelmemelidir. Ölüm demek yeni bir hayatın başlaması anlamındadır. Dünya hayatının gelip geçici bir imtihan yeri olduğunu ve insanın asıl mekânının ahiret yurdu olduğunu bildirir. Muhakkak ki insan amaçsız ve başıboş gönderilmeyip bir amaç için dünyaya gelmiştir.

Kuran-ı Kerimde pek çok ayet ölüm, ahiret, cennet ve cehennemden bahseder. Bütün yaratılmışların ölümlü olduğuyla ilgili Kuran-ı Kerimde şu ayetler geçer:

“Her canlı ölümü tadacaktır.”⁴⁶¹

“Biz, senden önce de hiçbir beşere ebedilik vermedik.”⁴⁶²

Sizi Allah yarattı; sonra sizi vefat ettirecek. Daha önce bilgili iken hiçbir şeyi bilmez hale gelsin diye sizden bazı kimseler ömrün en kötü çağına kadar yaşatılacak şüphesiz ki Allah bilgilidir, kudretlidir.”⁴⁶³

“Sonra, muhakkak ki siz, bunun ardından elbet leceksiniz.”⁴⁶⁴

Biz kendilerini, kuruyup biçilmiş ekine, snmş ateşe evirinceye kadar bu feryatları sürüp gider.”⁴⁶⁵

Ayetler değerlendirildiğinde ortak bir mesaj olarak, her canlının ölüm gerçeği ile yüzleşeceği ifade edilmektedir. Yani Dünya zerindeki bütün mahlkat kastedilmektedir. Zira bir diğer ayeti kerime de “*Yeryüzünde bulunanların hepsi*

⁴⁶¹ Ankebut 57

⁴⁶² Enbiya 34

⁴⁶³ Nahl 70

⁴⁶⁴ M’minun 15

⁴⁶⁵ Enbiya 35

fanidir”⁴⁶⁶ buyurularak bu ayetler desteklenmektedir. Kuran-ı Kerimde sadece Allah (cc) ezeli ve ebedi olarak tek varlık olarak zikredilmektedir.

Ölümlle ilgili Kuran-ı Kerimde konusu geçen ayetlerin bir kısmı da iman edenlerin Müslüman olarak ölmeyi istediklerini anlatır:

*"Ey Rabbim! Mülkten bana (nasibimi) verdin ve bana (rüyada görülen) olayların yorumunu da öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Sen dünyada da ahirette de benim sahibimsin. Beni Müslüman olarak öldür ve beni Sâlihler arasına kat!"*⁴⁶⁷

*"Sen sadece Rabbimizin ayetleri bize geldiğinde onlara inandığımız için bizden intikam alıyorsun. Ey Rabbimiz! Bize bol bol sabır ver, Müslüman olarak canımızı al, dediler."*⁴⁶⁸

Allah (cc) ayetlerde ölüm anına kadar ne zaman olursa olsun tövbelerin kabul olacağını fakat ölüm esnasında edilen tövbelerin ise kabul olmayacağını bildirir:

*"Yoksa kötülükleri yapıp yapıp da içlerinden birine ölüm gelip çatınca "Ben şimdi tevbe ettim" diyenler ile kâfir olarak ölenler için (kabul edilecek) tevbe yoktur. Onlar için acı bir azap hazırlamışızdır."*⁴⁶⁹

Ölüm insanın Dünyadaki son durağıdır. İnsan ne kadar ölümden korunmaya çalışsa da ölümden kaçışın olmadığı ve bir saniye dahi tehir edilemeyeceği ayetlerde vurgulanmaktadır:

*"Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile! Kendilerine bir iyilik dokunsa "Bu Allah'tan" derler; başlarına bir kötülük gelince de "Bu senden" derler. "Hepsi Allah'tandır"" de. Bu adamlara ne oluyor ki bir türlü laf anlamıyorlar!"*⁴⁷⁰

"Kıyamet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allah'ın katındadır. Yağmuru O yağdırır, rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Yine hiç kimse

²⁹⁶ Rahman 26

⁴⁶⁷ Yusuf 101

⁴⁶⁸ Araf 126

⁴⁶⁹ Nisa 18

⁴⁷⁰ Nisa 78

nerede öleceğini bilemez. Şüphesiz Allah, her şeyi bilendir, her şeyden haberdardır.”⁴⁷¹

“De ki: Sizin kendisinden kaçtığınız ölüm, muhakkak sizi bulacaktır. Sonra da görüleni ve görülmeyeni bilen Allah'a döndürüleceksiniz de O size bütün yaptıklarınızı haber verecektir.”⁴⁷²

“(Resûlüm!) De ki: Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçırıyorsanız, kaçmanın size asla faydası olmaz! (Eceliniz gelmemiş ise) o takdirde de, yaşatılacağınız süre çok değildir.”⁴⁷³

Ölümden sonra dirilme için de Allah (cc) doğadan örnekler verir. Bu şekilde örnekler vererek anlatmak Kuran-ı Kerim'in yöntem metodudur. Böylece kulların idrakini kolaylaştırarak daha iyi anlamalarını sağlar:

“Rüzgârları rahmetinin önünde müjde olarak gönderen O' dur. Sonunda onlar (o rüzgârlar), ağır bulutları yüklenince onu ölü bir memlekete sevkederiz. Orada suyu indirir ve onunla türlü türlü meyveler çıkarırız. İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Her halde bundan ibret alırsınız.”⁴⁷⁴

“Ölüden diriye, diriden de ölüyü O çıkarıyor; yeryüzünü ölümünün ardından O canlandırıyor. İşte siz de (kabirlerinizden) böyle çıkarılacaksınız.”⁴⁷⁵

“Rüzgârları gönderip de bulutu harekete geçiren Allah'tır. Biz onu ölü bir bölgeye göndeririz de ölümünden sonra toprağa onunla hayat veririz. Ölülerin yeniden dirilmesi de böyle olacaktır.”⁴⁷⁶

“Gecenin ve gündüzün değişmesinde, Allah'ın gökten indirmiş olduğu rızıkta (yağmurda) ve ölümünden sonra yeri onunla diriltmesinde, rüzgârları değişik yönlerden estirmesinde, aklını kullanan toplum için dersler vardır.”⁴⁷⁷

⁴⁷¹ Lokman 34

⁴⁷² Cuma 8

⁴⁷³ Ahzap 16

⁴⁷⁴ Araf 57

⁴⁷⁵ Rum 19

⁴⁷⁶ Fatır 9

⁴⁷⁷ Casiye 5

“Şüphesiz Allah, tohumu ve çekirdeği çatlatandır, ölüden diriye çıkararak, diriden de ölüyü çıkarandır. İşte Allah budur. O halde (haktan) nasıl dönersiniz!”⁴⁷⁸

Kuran-ı Kerim’in ölümle ilgili üzerinde durduğu bir konuda, en nihayetinde dönüşün Allah’a (cc) olduğunu ve tekrar diriltilerek ebedi hayata intikal edeceğimizi bildiren ayetler mevcuttur. Ayetler minvalinde ölümün bir yok oluş değil yeni bir başlangıç olduğu görülmektedir:

“Verdiğinin kat kat fazlasını kendisine ödemesi için Allah'a güzel bir borç (isteyene faizsiz ödünç) verecek yok mu? Darlık veren de bolluk veren de Allah'tır. Sadece O'na döndürüleceksiniz.”⁴⁷⁹

“Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri Allah a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. "Allah'ın peygamberlerinden hiçbiri arasında ayırım yapmayız. İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz, affına sığındık! Dönüş sanadır" dediler.”⁴⁸⁰

“Müminler, müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesin. Kim bunu yaparsa, artık onun Allah nezdinde hiçbir değeri yoktur. Ancak kâfirlerden gelebilecek bir tehlikeden sakınmanız başkadır. Allah, kendisine karşı (gelmekten) sizi sakındırıyor. Dönüş yalnız Allah'adır.”⁴⁸¹

Ölüm konusuyla ilgili pek çok İslam âlimi ve filozofu da birçok şey söyleyip açıklamaya çalışmıştır. Bu bölümde Mevlana'nın ölümle ilgili fikirlerine yer verilecektir:

Dinle, bu ney nasıl şikâyet ediyor, ayrılıkları nasıl anlatıyor: Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadımdan erkek, kadın... herkes ağlayıp inledi.

⁴⁷⁸ Enam 95

⁴⁷⁹ Bakara 245

⁴⁸⁰ Bakara 285

⁴⁸¹ Ali İmran 28

*Ayrılıktan parça parça olmuş, kalb isterim ki, iştihak derdini açayım.
Ashında uzak düşen kişi, yine vuslat zamanını arar.*⁴⁸²

Mevlana'nın Mesneviye başlangıcı bu beyitlerle Ney metaforuyla olmuştur. Neyi insana benzeten Mevlana, insanın bu dünyada asıl vatanından uzakta olduğunu ve insanın Dünya da Sevgilisinden ayrı kaldığını anlatan Mevlana'ya göre, Dünya hayatı Yaratana kavuşmayı beklemek, ölmek ise, ona kavuşmak yani vuslattır. Mevlana'nın burada benzetim tekniği kullanarak olayları açıklaması ve böylelikle muhatabının daha iyi anlamasını sağlaması, Manevi Danışmada bulunması gereken vasıflardan olan “*etkili iletişim becerisini*” etkin bir şekilde kullandığını göstermektedir.

Dünya da kalındığı sürece Mevlana'ya göre ruh, beden hapsindedir. Başka bir beyitinde bedenini kocamış kurda benzeten Mevlana ondan kurtulmak istemekte ve sözlerinin devamında ise Allah'ın cemalini görmek için sabrının kalmadığını ve kafirlerin bile “Keşke toprak olsaydım” dediklerini bildirerek Allah'a şu yakarıyla şikayette bulunmaktadır.

*Ey Peygamberlerin canlarına kutluluk bağışlayan. Ya beni öldür, ya kendine çağır, yahut da sen gel! Kâfirlere bile ayrılığına tahammül yok...onların bile her birisi, keşke toprak olsaydım, der. “ Kâfirin bile hâli böyle olursa senin ülkenden olanın hâli, sensiz ne olur?” der. Halk da der ki “ Öyledir, doğru ey temiz adam. Fakat söz dinle, sabret sabır iyidir.*⁴⁸³

Dünyada olmayı yani yaşamı ayrılık olarak gören Mevlana, ayrılığın acısını ise şu beyitlerle anlatarak ayrılığı vebaya benzetip varlığıyla yaprakları saratıp çürüttüğünü, cehennem ayrılığın etkisiyle yanardağa dönüştüğünü anlatır. Devamında ise ayrılığı anlatmak için “*Dünyada varlığıyla neşelendiği şeyden ayrılmak*” gibi olduğu ve o neşelendiği şeyden bir an evvel kaçınılması gerektiğini anlatır:

⁴⁸² Mesnevi, C.I, 1-5.

⁴⁸³ Mesnevi, C.III, 407-410.

*Ayrılık yüzünden bu topraklar bile çoraklaşır... sular bile sararır, kokar, bulanır! Adamın canına can katan rüzgâr, ufunetli bir hale gelir, veba kesilir... ateş kül haline gelir, savrulur! Cennet gibi olan bağlar, bahçeler sararır solar, yapraklar kurur, dökülür... bir hastalık yurdu olur! Her şeyi anlayan akıl bile olsa dostların ayrılığıyla yayı kırılmış okçuya döner. Cehennem bile ayrılık yüzünden, gençlik çağına hasret çeken ihtiyarın titrediği titrer, yandığı gibi yanar kavrulur. Kıvılcım gibi insanı yakan, mahveden ayrılığı kıyamete kadar anlatsam yine yüz binde birini olsun anlatamam. O halde onun yakıcılığını anlatmaya kalkışma sus, yarabbi, beni sen kurtar, sen kurtar da ancak. Dünyada neyin visaliyle neşelenirsen o vuslat zamanında ondan ayrıldığını bir düşün hele! Senin neşelendiğin şeyle çok kişiler neşelendi... fakat sonunda sahibine vefa etmedi, yel gibi geçti gitti! Gönül, sana da vefa etmez, seni de terk edip gider. O senden vazgeçmeden sen ondan vazgeçmeye çalış.*⁴⁸⁴

Görüldüğü üzere Mevlana bu beyitlerde Dünya hayatının sevgiliden ayrı kalmak yani ayrılık olarak görür. Ayrılığın her şeyi sarartıp soldurduğunu ve cennet bahçelerini bile solduracak kadar keder içerdiğini anlatarak cehennemin bile bu ayrılıktan nasibini aldığını anlatır.

*Bizim ölümümüz her ne kadar sana matem olursa da, aslında, Hak'la buluşma vakti olduğu için bizim en neşeli, en mutlu zamanımızdır. Çünkü bu dünya bizim zindanımızdır. Zindanın harap oluşu, yıkılışı, zindandakileri sevindirir. Yani bizim bedenimiz, ruhumuz için bir zindan kesilmiştir. Ölüm, bedeni yıkınca, toprağa düşürünce, ruh zindandan kurtulacak, Hakk'a kavuşacaktır.”*⁴⁸⁵ diyen Mevlana ölmeyi ikinci kez doğmak olarak nitelendirir. Bu beyitlerde gördüğümüz gibi Mevlana ölümü Hakla buluşma olarak görmüş en neşeli ve en mutlu zamanı olduğunu bildirerek ölüm ile ruhunun beden hapsinden kurtulduğunu anlatmıştır. Manevi Danışma ilkelerinden “*Saydamlık*” ilkesini bu beyitinde yansıtan Mevlana, duygularını olduğu gibi insanlara anlatarak ölümü en yalın ve en içten duygularıyla anlatmış ve kendisinin ölümle ilgili düşüncelerini olduğu gibi karşı tarafa aktarmıştır. Böylelikle Mevlana'nın ölüm olgusunu anlamak isteyenler, bu beyitleri okudukları

⁴⁸⁴ Mesnevi, C.3, b.3690-3699.

⁴⁸⁵ **Divan-ı Kebir** C.I, s.100.

zaman Mevlana ile aynı şeyleri düşünüp aynı hisse bürünürler. Burada örneği görüldüğü gibi danışan ve danışmanın aynı paydada buluşmalarını sağlayan *saydamlık ilkesi* danışma faaliyetinin en temel özelliklerindedir.

*"Bizim ölümümüz, ebedî bir düğündür. Onun sırrı nedir? "0 tek bir Allah'tır." Evlerin pencerelerinden içeri giren güneşin ışığı, her evin içine ayrı ayrı pencereden girdiği için bölünür gibi görünür. Ama bütün evlerin pencereleri kapanırsa bu bölünme, sayı ortadan kalkar. Bir üzüm salkımının üstündeki üzüm taneleri sayılabilir. Fakat o salkım sıkılırsa meydana gelen şırada sayı yoktur. Aslında ölüm, Allah'ın nuru ile diri olan kişinin ruhuna, beden zindanından kurtuluş yardımudur.."*⁴⁸⁶ diyen Mevlana ölümün ebedi bir düğün olduğunu söyler. Düğünler insanların bir araya gelerek sevinip kutlama yaptıkları zamanlardır. Mevlana'da ölümü düğün gibi eğlenceli, sevinilecek bir hadise olduğunu anlatmıştır. Mevlana'ya göre ölmek Allah'ın nuruyla diri olmaktır aslında.

Mevlana bir başka beyitinde ise ölümü ebedi bir zevk olarak tanımlar. Ve ölümün bir ölümsüzlük olduğunu söyler. Asıl zevk ve sefanın tadına varmak için ise bu dünyadaki zevk ve sefanın bırakılması gerektiğini bildirir:

*Başını kaldır da bak! Haydi zevk ve safa meclisine varalım. Bedensiz can gibi bir an olsun zevk ve safanın kucağına kavuşalım. Onunla kucaklaşalım. Ben ölümden ebedî zevke, ebedî ömre ulaşacağımı haber aldım. Cenab-ı Hakk'ın lütfuna bakınız ki, ölümü ebedî ömür peygamberi yapmış, onunla ölümsüzlüğü müjdeliyor. Varlığımızın göbeğini ebedî zevk ve safa ile kestiler. Biz zevk ve safa anasından bayram günü doğduk. insanların peşinde koştukları zevk ve safa nedir, diye bana sor, söyleyeyim: "Zevk ve safa şu dünyadaki zevk ve safayı terk etmektir. Aslında şu dünyada çekici, hoş bir şekle bürünerek karşımıza çıkan zevk ve safa, gelecek zevkin, gelecek safanın kapısının ancak dış halkasıdır." Ötelerde şu gördüğümüz hayat perdesinin ardında temiz ruhlar zevk ve safadadır. Nefsanî isteklere kapılarak şu dünyada arzu ettiğimiz zevk ve safa, onların zevk ve safalarının gölgeleridir.*⁴⁸⁷ diyen Mevlana bu beyitlerde muhatabına bazı sorular yöneltmiştir. Burada soru sormaktaki

⁴⁸⁶ Divan-ı Kebir, C.1, s.341.

⁴⁸⁷ Divan-ı Kebir, C.2, s.135.

amaç karşı taraftan tasdik almayı amaçlamak ve daha iyi anlaşılmayı sağlamaktır. Dikkat edilirse Mevlana burada *Biz dilini* kullanarak muhatabı ile birlik içinde olmaya çalışmıştır. Mevlana muhatabına karşı “Evet seni anlıyorum bu dünya çekici geliyor ama asıl zevk ve sefa dünyasının sadece dış halkası” diyerek *Empatik* bir yaklaşımla yaklaşmış, dünya sevgisinin değersizliğini ve önemsizliğini benimsetmeye çalışmıştır.

Mesnevi’de anlatılan bir hikâyede Bilal-i Habeşi hazretlerinin ölümü anlatılarak ölümün Allah’a kavuşma olduğu sıkıntı ve kederin bitip sevinç ve neşe zamanının geldiğini, aslında ölümün dünya gurbetinden sevgilinin vatanına dönmek olduğu anlatılmıştır⁴⁸⁸. İnsanlar iyilik ve kötülüğe dair ne yaptı iseler karşılığının mutlaka olacağını, iyilik edenlerin defterinin sağından, kötülük edenlerin defterinin ise solunda verileceğini söyleyen Mevlana, ölümle uykunun kardeş olduğunu bildirirken sabah uykudan uyanmayı ise mahşerde tekrar dirilmeye benzettir:

*Can, nasıl toprağa uçarsa amel defteri de sağa, sola öyle uçar. İyiliğe kötülüğe dair dün ne yaptıysa onların yazılı olduğu nekeslik ve cömertlik defterini, insanın avucuna koyarlar. Seher çağı uykudan uyandı mı o hayır ve şer, ona gelip çatar. Riyazatı huy edinmişse uyandığı zaman yanına o gelir. Dün, hamlık etmiş, kötülükte, azgınlıkta bulunmuşsa sol yanından verilen defteri, yas mektubuna döner. Dün, temiz, kötülükten çekingen ve dindar olarak yaşamışsa uyanıncadeğerli inciyele eder. Bizim uykumuz ve uyanmamız, ölümle mahşere iki tanıktır. Küçük haşır büyük hasrı gösterir; küçük ölüm, büyük ölümü aydınlatır. Fakat bu defter, hayalidir, gizlidir. Büyük haşırde o defter meydana çıkar.*⁴⁸⁹

Mevlana ölümün sevinilmesi gereken bir olgu olduğunu, Yusuf gibi ölümü görenlerin canlarını feda edeceğini bildirirken, ölümün herkesin kendi renginde yani herkesin kendi ameline göre iyiyse iyi, kötüyse kötü olduğunu bildirir:

Ölüm, kimin nazarında tehlikeyse “ Tehlikeye atılmayın “ emri de onadır. Fakat birisinin nazarında ölüm, hakikat kapısının açılışından ibaret olursa ona... “ Haydin, çabuk olun “ hitabı gelir. Ey ölümü görenler, uzaklaşın... ey haşri, dirilmeyi

⁴⁸⁸ Mesnevi, C.III, 3517-3534.

⁴⁸⁹ Mesnevi, C.V, 1781-1796.

*görenler, çabuk olun! Ey lûtuף görenler, ferahlanın, sevinin... Ey kahır görenler, bu bir belâdır, gamlanın! Ölümü, bir Yusuf gören, canını feda eder, kurt olarak görense yolunu sapıtır! Oğul, herkesin ölümü, kendi rengindedir. Düşmana düşmandır, dosta dost!*⁴⁹⁰. Burada da yine olayları somut bir dile anlatan Mevlana, ölümün her insana nasıl geleceğini anlatmış ve “Dünya’da senin rengin ne ise yani nasıl bir insansan ölümün de o şekilde olacak” diyerek insanlara bu dünya hayatını hazırlık yaparak ve iyi bir şekilde geçirmeleri gerektiğini olabildiğince *Saydam* ve *Somut* bir dille anlatmış ve MDR ilkelerinden olan bu iki başlığı yansıtmıştır. Manevi danışmaya ihtiyaç duyulan konulardan olan ölümün insanlara nasıl anlatılması gerektiği hususunda da güzel bir örnek teşkil etmiştir.

Mesnevide ise ölümün bir zevk olduğu şöyle anlatılır: *Herkesin canı, sabahleyin kalkınca nasıl aklımız başımıza gelirse tıpkı öyle, kendi bedenine girer. Can, kıyamet günü, kendi bedenini tanır, defne gibi kendine mahsus olan o yıkık yere girer. Her can, kendi bedenini tanır, o bedene girer. Kuyumcunu canı, nasıl olur da terzinin bedenine girer? Bilgi sahibinin canı, bilgi sahibinin bedenine girer, zulmedenin canı, zulmedenin bedenine. Sabah çağı kuzu anasını, koyun kuzusunu nasıl tanırsa Tanrı bilgisi de bedenleri tanıma hususunda ruhlara böyle bir bilgi vermiştir. Ayak bile karanlıkta ayakkabısını tanırken a güzelim can kendi bedenini nasıl tanımaz?*⁴⁹¹

Mevlana ölümün kaşla göz arasında insanları beklediğini anlatırken ölüm için hazırlanmak gerektiğini bildirir. Dünya hayatının bedeni besleyip şişmanlatmaktan ibaret olmadığını ki o bedeni de kurtların yiyeceğini anlatan Mevlana ahret azığının hazırlanması noktasında insanlara nasihatte bulunur. Ayrıca Mevlana insanlara ömrünü dünya yolunda malda- mülkte, kavgada-hırsta, yeme-içmede tüketme ölüm gelip elbet bir gün çatacak aklını başına al mesajını şu şekilde verir:

Ömür, yarınlara bağlanan ümitlerle geçip gitmede; gafilcesine kavgalarla, gürültülerle, didinmelerle tükenip durmadadır! Sen aklını başına al da, ömrünü şu içinde bulunduğun bugün say! Bak bakalım, bugünü de hangi sevdalarla

⁴⁹⁰ Mesnevi, C.II, 3458-3465.

⁴⁹¹ Mesnevi, C.V, 774-779.

harcıyorsun? Gah cüzdanını para ile doldurmak kaygısı ile, gah iyi yemek, içmek ile bu aziz ömür geçip gitmede, her nefes de eksilmede! Ölüm, bizi birer birer çekip alıyor; onun heybetinden, korkusundan akıllı insanların bile beti benzi sararıp durmadadır! Ölüm, yolda durmuş, bekliyor; efendi ise gezip tozma sevdasındadır! Ölüm, kaşla göz arasında; onu hatırlamaktan bile bize daha yakın! Fakat, gaflete dalanın akli nerelere gitmede, bilmem ki?.. Teni besleyip şişmanlatmaya bakma! Çünkü o, sonunda toprağa verilecek, mezar kurtlarına yem olacak bir kurbandır! Sen, gönlünü manevî gıdalarla beslemeye bak; yücelere gidecek, şereflenecek olan odur!⁴⁹² diyen Mevlana; insanların akıl ve gönüllerine hitap ederek her an ölümün insanlara yakın olduğunu, her geçen gün ölümün azametinin biraz daha yaklaştığını anlatır ve dünyanın kavga gürültüsü gibi boş amaçlar uğruna geçirilmemesi öğütler. Burada Mevlana'nın hitabetindeki derinlik Manevi Danışman'da bulunması gereken *Etkili İletişim Beceri* 'leri vasfı yönünden de örneklik sağlamaktadır.

Mevlana ölümüne yakın günlerde yakınlarına ölümün nasıl karşılanması gerektiğini, arkasından ağlayıp ah vah etmemeleri gerektiğini, bunun şeytanın tuzağı olduğunu ve o tuzağa düşülürse asıl o zaman hayıflanmanın vakti olduğunu bildirir. Ölümün kavuşma vakti olduğu ve aslında yeniden doğup yeni bir hayata kavuşmak olduğunu şu sözlerle bildirir:

Ölüm günümde tabutum götürülürken, bende, bu dünyanın derdi, gamı var, dünyadan ayrıldığıma üzülüyorum sanma, bu çeşit şüpheye düşme! Sakın, öldüğüm için bana ağlama; "Yazık oldu, yazık oldu!" deme. Eğer nefse uyup Şeytan'ın tuzağına düşersen, işte hayıflanmanın sırası o zamandır! Cenazemi görünce; "Ayrılık, ayrılık!" deme! O vakit, benim ayrılık vaktim değil, "buluşma, kavuşma" vaktimdir! Beni toprağın kucığına verdikleri zaman sakın; "Veda, veda!" deme! Çünkü mezar, öteki alemin, cennetler mekanının perdesidir! Batmayı, gözden kaybolmayı gördün ya, bir de doğmayı gör, düşün Güneş'le Ay batıp gözden kayboldukları zaman bir ziyan gelir mi? Bu hal, sana, batmak, kaybolmak gibi görünse de, aslında bu hal doğmaktır yeniden hayata kavuşmaktır! Mezar, insana hapisane gibi, zindan gibi görünse de, orası ruhun kurtulduğu yerdir! Hangi tohum

⁴⁹² Divan-ı Kebir, C.2, s.13-14.

yere atıldı, ekildi de tekrar bitmedi, topraktan baş kaldırmadı? Niçin insan tohumu hakkında yanlış bir zanna düşersin? Hangi kova kuyuya sarkıtıldı da dolu çıkmadı? Can Yusufu neden kuyudan ziyan görsün, niçin feryad etsin? Bu dünyaya ağzını yumunca, öte tarafa aç! Artık senin hayhuyun, uğraşmaların mekansızlık alemindedir!⁴⁹³. Bu satırlarda Mevlana manevi danışmanlıkta en çok ihtiyaç duyulan konulardan olan ölüm ve ölümün nasıl karşılanması gerektiği hususuna değinerek insanlara bu noktada rehberlik etmiştir.

Varoluşsal kurama göre ölüm düşüncesini değerlendirildiğinde Mevlana ile yakın düşüncelerin olduğu görülmektedir. Varoluşsal kuram, Mevlana'da olduğu gibi hayatın ölüm ile anlamlı olduğunu söyler. Varoluşsal kurama göre insanın bu dünya hayatındaki çıkmaz düşünceleri ancak ölüm gerçeği ile çıkar hale gelebilir. Yine Mevlana düşüncesindeki “ölümün yok oluş olmadığı” düşüncesi, varoluşsal kuramın ölümle ilgili temel düşüncelerinden bir tanesidir. Mevlana'nın varoluşsal kurama örnek olabilecek bir diğer görüşü ise insanın ölüm düşüncesinden kaçmaması gerektiğidir. Mevlana'ya göre insan ölümü kabullenmeli, hayat kadar doğal ve olması gereken bir olgu gözüyle değerlendirmelidir. Varoluşsal yaklaşıma göre de ölüm insanın varoluşunun gerçeklerinden biridir, insan onu kabullenmeli ve ölüm korkusunu yenmelidir.⁴⁹⁴ Bu konu hakkında varoluşsal kuram'ın öncü isimlerinden olan Frankl İnsanın Anlam Arayışı adlı kitabında şunları söyler: *Eğer yaşamda bir amaç varsa, acıda ve ölümden de bir amaç olmalıdır. Ama hiç kimse bir başkasına bu amacın ne olduğunu söyleyemez. Herkes bunu kendi başına bulmak ve bulduğu yanıtın öngördüğü sorumluluğu üstlenmek zorundadır. Kişi bunu başarabildiği takdirde, onur kırıcı bütün rezilliklere karşın gelişimini sürdürecektir. Frankl, Nietzsche'nin şu sözünü anmayı çok seviyor: “Yaşamak için bir nedeni olan kişi, hemen her nasıla dayanabilir.”⁴⁹⁵*

Sonuç olarak Mevlana'nın ölümle ilgili düşünce yapısının psikolojik kuramlardan varoluşsal kurama yakın ve benzer olduğu görülmektedir. Manevi danışmanlık ve rehberlik çerçevesinde ise Mevlana'nın genel olarak ölüm

⁴⁹³ Divan-ı Kebir, C.1, s.425-426.

⁴⁹⁴ Recep Koçak, Rıza Gökler, Varoluşsal Yaklaşımda Psikolojik Danışma ve Gruba Uygulanması, **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 2, (2008): 91-107, s. 95.

⁴⁹⁵ Victor E. Frankl, **İnsanın Anlam Arayışı**, 3.B, Okuyan Yay, İstanbul, 2009, s.47.

düşüncesini özetlersek Mevlana bu konuyu insanlara empatik bir yaklaşımla açıklamış aynı zamanda olabildiğince saydam ve yalın ifadelerle insanların idraklerine sunmuştur. Dünyada tecrübe edilemeyişinden kaynaklı olarak insanlar için anlaşılmaz ve soyut bir kavram olan ölümü, metaforik ifadelerle ve hikayeleştirme yöntemiyle anlatan Mevlana, aynı zamanda manevi danışmanlık hususunda ölüm ve ölüm gibi soyut kavramların nasıl anlatılması gerektiği konusunda örneklik teşkil etmektedir. Bu bağlamda Mevlana ölümün hasretle beklenilmesi gerektiğini ve ölümün sevgiliye bir kavuşma olduğunu bildirmektedir. Mevlana'ya göre aslında ölüm; Can kafesindeki ruhun kurtulmasıdır. Mevlana eğer ki Dünya hayatını hak rızası ve korkusuyla geçirirsen çok rahat bir ölümün olur der ve ölümün bir zevk ve sefa olduğunu söyler. Ölüm aslında yeniden bir doğumdur. Ölüm ebedi ve ezeli bir hayata yeni bir başlangıçtır. Ölüm sevgiliye kavuşmaktır.

4.2. Manevi Danışmanlık İlkeleri Bağlamında Yunus Emre Düşüncesi

Bu bölümde seçilen bazı başlıklar çerçevesinde Yunus Emre’de manevi Danışmanlık örnekleri seçilerek aktarılmaya çalışılmıştır. Bu başlıklar ele alınırken de manevi danışmanlık ilke ve vasıfları etrafında konu değerlendirilmiştir. Ayrıca seçilen konuların psikolojik kuramlardan en çok bağlantılı olduğu düşünülen varoluşsal yaklaşıma göre de değerlendirmeleri yapılmıştır

4.2.1. Yunus Emre’de İlahi Aşk

Aşk kelimesinin aslı Arapça “ ışk” olup sözlükte “aşırı ve şiddetli sevgi, sevilen kişiden başka kimseyi gözün görmemesi ve kişinin kendisini tamamen sevdiğine vermesi” gibi anlamlara gelir⁴⁹⁶. İslam edebiyatında aşk beşeri ve ilahi olmak üzere ikiye ayrılırken İlahi aşka hakiki aşk, beşeri aşka ise mecazi aşk denilmiştir⁴⁹⁷. İlahi aşk en genel manasıyla tanımlayacak olursak kulun Allah’a olan sevgisini anlatır. İnsanı yaratana ile birlikte kılıp bütünleştiren sevginin son sınırı diye tanımlayabileceğimiz ilahi aşk, Allah Teâlâ’nın insanda tecelli edişinin en güzel biçimidir⁴⁹⁸.

Yunus Emre’de ilahi aşka bakıldığı zaman Yunus, aşkın insanın özünde olduğunu, ruhlar âleminde iken henüz Âdem ve Havva yaratılmadan aşkla insanın tanıştığını söyler ve “Biz, biz olmadan dahi senin aşkın bizdeydi” der:

Sûretten gel sıfata yolda safâ bulasın

Hayâllerde kalmagıl yoldan mahrûm kalasın

Bu yolda ‘acâib çok sen ‘acâib anlama

‘Acâib anda ola dost yüzini göresin

‘Işk kuşagın kuşangıl dostun yolını vargıl

⁴⁹⁶ Ahmet Ögke, “Ahmed-i Yesevi’de İlahi Aşk”, *Diyanet İlmî Dergisi*, 03.04.2019, C:52, S:4, s.94.

⁴⁹⁷ a.g.m., s.94.

⁴⁹⁸ Süleyman Ateş, “Yunus’ta İlahi Aşk”, *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması*, isamveri.org/pdfdrg/D234591/2014_ATESS.pdf, 03.04.2019., s.55.

*Mücâhede çekersen müşâhade idesin*⁴⁹⁹

Aynı minvalde şu satırları da söyleyen Yunus Emre, dünyaya gelmeden bile Allah Teâla'nın aşkını içine yerleştirdiğini dile getirir:

Evvel dahı varıdı cânumda bu 'ışk odı

*Eşkere itmez idüm bilürdüm ki dost kodı*⁵⁰⁰

Yer gök yaratılmadan aşkın ezelden kadim olduğunu⁵⁰¹ söyleyen Yunus, bu evren yokken bile Hak Teâla ve Onun aşkı mevcut olduğunu söyler ve Yunus Allah aşkı sayesinde derdine derman bulmuştur.

Yogıdı bu bârigâh varıdı ol pâdişâh

Âh bu 'ışk elinden âh derd oldı dermân bana

Âdem yaradılmadı cân kalıba girmedin

*Şeytân la'net olmadın 'Arşıdı sayvân bana*⁵⁰²

Yunus Emre âlemin aşk ile var olduğunu ve aşk ile devam edecek olduğunu ise şu satırlarla anlatır:

Yûnus 'ışkunla kâ'imdür bu 'âlem

*Anunçün devr ider devrân içinde*⁵⁰³. Aşkın insanın bir parçası olduğunu ve insanın aslında var olduğunu bildiren Yunus, insanın aşkla var olduğunu anlatmaktadır. İnsana aşkı bu şekilde kökenini anlatarak benimseten Yunus, bundan sonraki kısımlarda aşkın niteliğini anlatarak devam etmiştir.

Yunus Emre'ye göre kul Allah aşkı ile yanmalıdır. Bu kulluğun en önemli şartlarındandır ve "insan" denilen varlıkta mutlaka aşk bulunmalı ve aşkı bilmelidir.

⁴⁹⁹ Mustafa Tatçı, **Yunus Emre Divanı Tenkitli Metin**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Klasik Türk Eserleri/14, Ankara, 1990, 243/1-3. (Bundan sonra Yunus Emre Divan'ından seçtiğimiz beyitler Tatçı'nın eserinden önce şiir numarası, ardından beyit numarası şeklinde alıntı yapılacaktır.)

⁵⁰⁰ 371/1.

⁵⁰¹ 254/3.

⁵⁰² 12/4-5.

⁵⁰³ 332/8.

Aşkî bilmeyen kişiye öğüt dahi verilemez. Çünkü o insan değil hayvandır ve senin öğüdünü anlamaz:

‘İşksuzlara virme öğüt öğüdünden alur degül

‘İşksuz âdem hayvân olur hayvân öğütbilür degül⁵⁰⁴

Aşkın insanın damarlarında olduğunu anlatan Yunus, sonrasında bunun ortaya çıktığı insanların özelliklerinden bahseder. Yunus Emre Allah aşkıyla yanan kişinin Hz. Hamza’da bulunan iman ve beden gücünün bin katının bulunduğunu söyler ve bu güçle Allah’a ulaşabilmek için dağları bile Ferhat gibi yerinden kaldıracabilecek istita’ate muktedir olduğunu bildirir. Yani Yunus Allah aşkı ile bezenmiş olan gönüllerin Rabbe ulaşmak için engel tanımadan; emin, güçlü ve sağlam adımlarla yılmadan ve yıkılmadan hedefinde ilerlediklerini, dünyasını o uğurda geçirdiklerini söyler:

Ganî Cebbâr ‘ışk erine bin Hamza’ca kuvvet virür

Tagları yirinden ırar yol eyler dosta gitmege

Yüz bin Ferhâd külüng almış kazar taglar bünyâdını

Kayalar kesüp yol eyler Âb-ı Hayât akıtmağa⁵⁰⁵. Etkili bir dille aşkı ve aşkın gücünü anlatan Yunus, aşkın insana verdiği güçle dert tasa gibi sıkıntıların yok olduğunu anlatırken insanın daha sağlam bir yapıya sahip olduğunu anlatmaktadır. Yani aşk insanı başarılı ve güçlü bir kişilik haline getiren yegâne hallerden bir tanesidir.

Yunus sözlerinin devamında âşık olan kişinin alçak gönüllü, miskin ve yoksul olması gerektiğini ayrıca hedefi doğrultusunda ilerlemek isteyen müridin, mürşidine teslim olması gerektiğini, söylenenleri kabul edip, gönül yıkıp gönül kırmaması gerektiğini de öğütler. Aşkın insana verdiği latif hal onu kötülük yapmaktan ve gönül yıkmaktan alıkoyacak şekilde olmalıdır. Bu bağlamda da aşk insana olumlu kişilik özelliklerinin kazandırılmasını sağlar. Manevi destek sağlanırken de insanlara en çok gerekli olacak yönelim, birbirleri arasındaki sevgi saygı sınırını koruyup gönül

⁵⁰⁴ 157/1

⁵⁰⁵ 1/5-6.

kırmamaya özen gösterme şeklinde olmalıdır. Bu bağlamda da aşkın insana faydasını Yunus saydamlık ilkesince şöyle dile getirir:

'Âşık kişi miskîn olur yol içinde teslîm olur

*Kim n'iderse boyun bura çâre yok gönül yıkmaga*⁵⁰⁶

Aşk'ın insana kattığı bir başka değer; insanın bencil yapısından kurtulup benlik kavramını bir kenara bırakmasını sağlamaktır. Aşk kişide bulunan senlik-benlik kavramlarını eritir ve kişinin benliğini yok eder. Kul Allah'ın varlığında kendi varlığını eritmiş ve "Ben" demekten vazgeçmiştir. Aynı zamanda âşık olan kişilerde birbiriyle eşittir, hepsi Allah'ın kulu olup bunun dışında özellikleri ile öne çıkmazlar. Herkese farklı bir "kişilik" olduğu için koşulsuz saygı esastır. Burada Yunus insanlara karşı *Saygınlık ilkesince* hareket edilmesini anlatırken, herkese bir nazarla bakmayı sağlayan etmenin ise aşk olduğunu vurgulamaktadır:

Senlik-benlik terk idüp yokluk evine girüp

*'Işkdan içüp esriyüp varlık terk ide misin*⁵⁰⁷

Yunus Allah aşkıyla yanan kişinin dünyaya karşı hırsının ve hevesinin olmayacağını, çünkü onun tek derdinin Rab Teala olduğunu, dünyanın hırsı ve hevesine kapılanların gerçek âşık olmadıklarını bildirirken, sözlerinin devamında yine insanı alçaltan vasıflardan olan kibir ve gururunda Allah aşkı ile yanan kişide bulunamayacağını söyler. Allah aşkı ile dünya sevgisi asla bir arada bulunmaz. Aşık olan kişide ne dünya malı ne de dünya sevgisi olur. Âşık olan kişinin gönlünü sadece Allah aşkı doldurur. :

'Işk da 'vîsin kılan kişi hîç anmaya hırs u hevâ

'Işk evine girenlere ayruk ne meyl ü ne vefâ

Girçek 'âşık olan kişi anmaya dünyâ-âhiret

'Âşık degüldür ol kişi yürkiye 'izzeti kova

⁵⁰⁶ 1/8.

⁵⁰⁷ 252/5.

Her kim 'izzetden geçmedi 'âşıklık bühtândur ana

Hergiz girdügi yok durur 'ışkıla 'izzet bir eve

Diliyile 'ışk diyenler bilmediler 'ışk neydügin

Benüm cevâbum sen eyit 'ıška 'izzet midür bahâ

İzzet ü erkân kamusı bunlardur dünyâ sevgüsü

'İşkdan haber eyitmesün kim dünyâ 'izzetin seve

Dünyâ vü 'izzet 'ışkıla bunlar sâz-kâr olmadı

Vallah nükte benim degül 'ışk hâzırdur görmez revân

Her kimde kim 'ışk varısa ayruk ne sıgar ol yire

*Dost döşegine geçemez at u katır yâhûddeve*⁵⁰⁸. Hırs, kibir ve gurur insanların birbirine düşmelerini ve bir takım sorunlara maruz kalmalarına neden olan huylardandır. Yunus bunlardan kurtulup arınma yolunu ise aşka bağlayarak aşk olan bir gönle kötülüğe dair bir şey girmeyeceğini belirterek, bunlara karşı kalkan ve terapi olarak ise aşkı önermektedir. Bunları anlatırken yine *Etkili bir üslup* kullanan ve *Saydamlıkla* aşkı anlatan Yunus, ayrıca *Tabilik* ve *Tutarlılıkla* neden sonuç ilişkisine göre olayları anlatmaktadır.

Yunus Emre; O'nda olan aşkın candan öte olduğunu, ne yaparsa yapsın, nereye giderse gitsin yüreğinin Allah aşkı ile dolup taşığını anlatır⁵⁰⁹. Sözlerinin devamında Yunus, Allah aşkının onu alıp götürdüğünü söyler ve bu aşkın bir dert olduğunu fakat dermanın da içinde gizli bir dert olduğunu bildirir Bu derdi ise "*Ne şirin dert*" diye niteler:

Senün 'ışkun beni bende alupdur

*Ne şîrîn derd bu dermândan içerü*⁵¹⁰

⁵⁰⁸ 2/1-7.

⁵⁰⁹ 290/1-2.

⁵¹⁰ 290/7.

Yunus Emre'nin dinin bir görünen bir de görünmeyen daha içsel daha tasavvufi yönünün olduğunu söyler. Eğer aşksız bir insan isen senin dinin zahiri boyutta kalır. Fakat sende aşk var ise dinin zahiri boyutunun ötesinde bir başka âleme açılır ve işte o zaman ayrılığın ateşinden kurtulursun der:

Dadarsan 'ışk dadından geçesin zâhir dînden

*Ayrılığın odından ol vakit kurtulasın*⁵¹¹. Aşkın manevi boyutuna ve insana verdiği hazza değinen Yunus, burada Manevi danışmanlığın *Güven* ilkesince insanlara seslenen Yunus, aşk ile dertlerin bertaraf olup bütün ayrılıkların sona ereceğini temin etmektedir.

Yunus Emre'ye göre aşk insana sonsuz ta'at verir, Yaratan'a karşı boyun eğmeyi ve itaat etmeyi gerektirir. Buradan harekette Yunus Emre, Yunus (as)'ı örnek vererek balığın onu yutmasına rağmen, Allah aşkının verdiği ta'atle Allah'a sığındığı ve insandaki aşkın da böyle olması gerektiğini öğüdünü verir:

'İşkıla gelsen yola Yûnus'layın olsan n'ola

*Tâ'atini terk itmedi balık anı yutmuş iken*⁵¹²

'Âşık öldi diyü sala virürler

*Ölen hayvân durur 'âşıklar ölmez*⁵¹³ Burada örnek göstererek muhatabı tarafından daha iyi anlaşılan Yunus, ayrıca bu şekilde aşkı somutlaştırmış ve neticesini göstermiştir. Yukarıdaki gibi "Ölen hayvan imiş âşıklar ölmez" diyen Yunus aşkla yanan gönlün ölmeyeceğini ölenin ancak bedenden ibaret olduğunu belirtir ve yine bu minval de şu beyiti söyler:

Bildük gelenler geçdiler gördük konanlar göçdiler

⁵¹¹ 281/6.

⁵¹² 273/5.

⁵¹³ 113/8.

*'İşk şarâbın içen cânlar uymaz göçmege konmaga*⁵¹⁴ şeklindeki sözleriyle ölüm korkusu yaşayan muhatabına bu konuda *Güven* ilkesince temin ederek, aşık bir bedeninin ölümünün olmayacağını müjdelemiştir.

Varoluşçu yaklaşıma göre aşk gibi kavramlar insana kendini güçlü hissettirir ve aciziyetini unutturur. Hatta ölüm duygusu ve korkusuna karşı kalkan görevindedir. Yunus Emre'de şiirlerinde ilahi aşk ile ölümsüzleşmeyi tavsiye etmiştir. Çünkü ilahi aşk ile insan Yaradanı ile birlikte olur ve ölmekten korkmaz. Bu bağlamda ilahi aşk insanın hayatını anlamlandıran, ona rota çizen bir kavramdır. Yunus'un şiirlerine bakıldığında Yunus hayatın anlamını aşka bağlar. Aşk ile varlığını anlamlandırır. Aşk ile niçin yaratıldım sorusuna cevap verir. Bu bağlamda anlam arayışı noktasında aşk insanın pek çok sorusuna cevap verebilen bir kavramdır.

Sonuç olarak; Yunus'un felsefesini aşksız olamaz. Çünkü Yunus düşüncesini ve felsefesini aşk üzerine kurmuştur. Ezel de edep de aşk ile var olmuştur ve var olmaya devam edecektir. Yunus cümle sıkıntılarının, dertlerin, üzüntülerin dermanını Aşka bağlayarak, insanlara; "Mala mülke dünyaya gönül verip de mutsuz, huzursuz olma, Allah aşkına dayan ki dünyanın ve kendinin yaratılış gayesini anla!" diyerek insanlara bu noktada oluşacak mutsuzluklarına rehberlik etmiştir. Fakat bir insanda ilahi aşk varsa dünyanın sevgisi ve sıkıntısı gönlünde yer almaz, içindeki Aşkdan dolayı gönül huzuru ve mutluluğu oluşur. Yine insanda bulunan büyüklenme ve kin insanları huzursuz ve mutsuz eder, kavgalara ve küslüklere mal olan kötü hasletlerdendir. Yunus bunun ilacının da yine Allah aşkı olduğunu çünkü Allah aşkı olan gönülde kin ve kibrin bulunamayacağını söyler. Yani Yunus'a göre insanda bulunan kötü huyların tedavisi ve aynı zamanda stresin ortadan kalmasını ilahi aşk sağlayabilir. Yunus Emre muhatabına; güven vererek, empatik, saydam ve somut ifadelerle aşkı anlatarak idraklere daha iyi yerleştirmiş ve bu konuda onlara daha iyi rehberlik etmiştir.

⁵¹⁴ 1/10.

4.2.2. Yunus Emre’de İbadet

İbadet dinlerin ayrılmaz bir parçasıdır. İbadetler sayesinde bütün dinlerde kul-Allah birlikteliği sağlanır. Gelmiş geçmiş bütün dinlere bakıldığı zaman bir takım ibadet örüntülerini görmek pek tabiidir ve mutlaktır. Çünkü kulların, Yaratan’a karşı görevleri; gerek kulluk anlamında gerekse şükür ve dua anlamında zarurettir.

Mevlana’da ibadet başlığında semavi dinler de bir takım ibadet örneklerinden bahsedip, ibadetin psikolojik boyutuna değinmiştik. O yüzden burada tekrar bu konulara yer vermedik.

Yunus Emre’de ibadet anlayışına bakılırsa; Yunus’un bir hak aşığı olduğunu ve ibadetlerle de aşk ile çuşa geldiğini görülmektedir. Yunus Emre kulluk bilincinin son derece farkında olarak ibadetlerle Allah’a yaklaşmış, af dilemiş, dertlerine ve kederlerine karşı ibadeti kendine kalkan kılmıştır. Yunus Emre’nin hayatı gece gündüz Hakkı düşünüp, ona ibadet etmek ve insanlara O’nu anlatmakla geçmiştir.

Yunus Emre insanlar için ibadetlerin başını; dünyadan, dünyanın sevgisinden, üzüntüsünden malından el etek çekmek olduğunu şu satırlarla anlatır.

‘İbâdetler başıdır terk-i dünyâ

*Eger mü'minsen ana inanasın*⁵¹⁵ diyerek ibadetlerde ilk olarak yapılması gerekeni dünya sevgisinden vazgeçmek olarak gösterir.

Yunus Emre şiirlerinde devamlı olarak ibadetin öneminden bahseder ve ibadetlerin yerine getirilmesini öğütler. İbadetlerin manevi hazzından mahrum kalmadan Allah’ın sevgisine sığınmayı tavsiye eden Yunus, Allah sevgisi varken başka sevgilere gönüllerde yer verilmemesini ister.

Yûnus sen kendüni görme

‘İbâdet kıl mahrûm kalma

Gayrısına gönül virme

⁵¹⁵ 279/10.

*Allah sevgüsü var iken*⁵¹⁶ görüldüğü gibi Yunus kendi nefesine yönelik olarak konuyu anlatmakta ve böylece ibadetin önemini empatik bir yaklaşımla ele almaktadır. Konuyu anlatırken *Saydam* ve *İçten* bir dil kullanan Yunus, böylece ibadetin değerini muhatabına çok net bir şekilde yansıtmaktadır.

İbadetlerine büyük ihtimam gösteren Yunus, bu ibadetlerin başında özellikle namaz ibadetini zikreder. Yunus kendisinin de mescitlerde medreselerde çokça ibadet ettiğini anlatır⁵¹⁷. Ayrıca Yunus Emre, namazın farz olma sebebi kulların Allah'a dua etmelerine birer vesile olarak açıklar:

Niyâz için buyurdu Hak namâzı

*Niyâzdan vay sana gâfil olasin*⁵¹⁸. Yunus burada Manevi Danışmanın vasıflarından olan *yeteri düzeyde dini bilgiye* sahip olma ilkesince namazı ve farzietini anlatmıştır. Manevi danışmanlıkta, rehberlik edilecek konulardan bir tanesi de ibadettir. Bundan dolayı Manevi danışmanın dini bilgiye hakim olup, bu konuda rehberlik edebilmesi şarttır.

Yunus Emre “Müslüman’ım” diyen kişinin muhakkak namaz kılması gerektiğini, abdest alarak şeytanın ve nefsin şerrinden korunacağını anlatırken; beş vakit namazı tek tek anlatır ve tüm vakit namazların feyzini ve ihsanını ise şu satırlarla anlatır:

Müslümânâm diyen kişi şartı nedür bilse gerek

Tanrı'nun buyruğun tutup biş vakt namâz kılsa gerek

Tanla turup başun kaldur ellerüni suya daldur

Hem şeytânun boynını ur hem nefs dahı ölse gerek

Kılurısan tan namâzın Hak'la ola hem niyâzın

Âhiretde ‘izz ü nâzun varup anda bulsa gerek

⁵¹⁶ 238/5.

⁵¹⁷ 196/10.

⁵¹⁸ 279/7.

Öyle namâzın kılasın her ne dilerse bulasın

Tamu'dan âzâd olasın kullar âzâd olsa gerek

Ol ikindiye kılanlar arı dirlik dirilenler

Olardur Hakk'a irenler her dem anlar irse gerek

Ahşam durur üç farîza tagcagünâhun arıda

Eyü 'amellerün sinde şem ü çerâg olsa gerek

Yatsu namâzına ol hâzır hâzırları sever Kâdir

Îmânun eksügin bitür îmân pîş-rev olsa gerek

Her kim bu sözden almadı biş vakt namâzı kılmadı

Bilün müsülmân olmadı ol Tamu'ya girse gerek

Bildünise cemâ'ati hâzır olanlar Cennet'i

*Ger kâhillik kılurısan münâfikdan olsa gerek*⁵¹⁹.Yine burada Yunus Emre'nin *Yeteri Düzeyde Dini Bilgiye* sahip olduğunu ve bu konuda muhatabına ayrıntılı açıklama yaparak irşat ve rehberlik faaliyetinde bulunduğu görülmektedir.

Yunus Allah'a olan ibadetinin doğruluk olduğunu ve bunun namazla, abdestle gerçekleşeceğini anlatırken cemaatle durulan namazda Allah aşkı ile kamet getirerek durduklarını ve Müslümanların Allah aşkı ile doğrulukla safları sık tutarak birbirlerine bağlandıklarında kimsenin ayıramayacağını ise şu satırlarla anlatır:

Âbdestümüz namâzumuz doğrulıkdur tâ'atümüz

'İşkıla bağladuk kâmet sâfumuzı kim ayıra

Mescid medrese olduğu pâk cemâ'at kılındığı

*Halâyıklar sâf turduğı 'ışk şükrânesidür zire*⁵²⁰*görüldüğü gibi Yunus, baş ibadetin doğruluk olduğunu anlatmaktadır. Doğruluk ve dürüstlük hem kişi bazında hem de*

⁵¹⁹ 136/1-9.

toplum bazında en çok gerekli olan huylardan bir tanesidir. Çünkü doğruluk kişiye ve topluma güven telkin eder. Ayrıca Yunus konuyu anlatırken *etkili bir dil* kullanarak konunun önem ve değerini daha çok artırmıştır.

Yunus; huşu içerisinde iman ile kılınan namaza, insanları davet ederek, bu namaz esnasında Allah'a yalvararak günahlardan af dilenmesi gerektiğini, seher vaktinde bu fırsatı kaçırmayarak Allah'a yönelmeyi öğütler⁵²¹. Yunus, zahiri olarak “kanın” namaza engel olduğunu fakat manevi olarak ise gönüllerini kin, haset, riya gibi pislikler bulunanlarında namazının geçerli olmadığını söyler. Yani Yunus'a göre namaz kılacak kişi bedenini temiz tuttuğu gibi kalbini de temiz tutmalıdır:

Bir tona kan bulaşıcak yumayınca mismil olmaz

*Gönül pâsı yunmayınca namâz edâ olmayısar*⁵²² Gönül pası gibi soyut kavramı somutlaştırarak anlatmak için Yunus kan örneğini vererek, namaza engel olan durumların sadece görünen şeylerle kısıtlı kalmadığını anlatır.

Yunus yine bu minvalde önce de çalışmada geçtiği gibi gönül yıkanın namazının namaz olmadığını söyler. Yunus'a göre “Müslüman'ım” diyen bir kişi sadece söz ve davranışlarıyla bunu ortaya koymamalı, bunu yaşamalı ve benimsemelidir. Kişi eğer “Ben Müslüman'ım” diyorsa o gönülün Allah'ın tahtı olduğunu bilmeli ve Müslüman kardeşini kırıp da kul hakkına girmemelidir. Bir Müslüman düşünülmemelidir ki hem namazını kılsın hem de insanlara kötülük yapsın. Müslüman denen şahsiyet; Yunus'un verdiği mesajdaki gibi hem gönüller yapmalıdır hem de kulluk bilinciyle Allah'a olan görevlerini son derece teslimiyette yerine getirmelidir. Yunus namaz kılan kişinin karşısındakine güven verecek şekilde bir karaktere sahip olması gerektiğini anlatırken; anlatım tarzı son derece yumuşak ifadelerle, karşısındakini kırmadan, *saydam ve somut* ifadeler kullanarak gerçekleştirmiştir. İnsanların kusurlarını ve yapmaması gereken noktaları onlara anlatırken suçlayıcı bir dil kullanmak yerine Yunus'unda kullandığı gibi yumuşak ifadelerle, *içten ve empatik* bir dille yaklaşmak, karşıdaki insanın varsa hatasını

⁵²⁰ 307/4-5.

⁵²¹ 86/5.

⁵²² 24/2.

düzeltilmesinde ya da güzel huyları tercih etmesine daha çok tesir eder. Ayrıca Yunus kılınan namazın gösteriş için kılınmaması gerektiğini, böyle bir namazın hayrının olmadığını ve bunu yapan kişinin de sonunun cehennem olduğunu yine aynı üslupla şöyle dile getirir:

Kılırsın riyâ namâz yazugun çok hayrun az

*Dinle neye varur söz Cehennem'de yatarsın*⁵²³

Kendisinin de riya için namaz kılmadığından, insanların onu namaz kılarken görmedikleri için, “Sen namaz kılmıyorsun” ithamına Yunus Allah beni görüyor mesajı verir:

Bana namâz kılmaz diyen ben kıluram namâzumı

Kılırsam kılmazısam ol Hak bilür niyâzumı

Hak'dan artuk kimse bilmez kâfir müselmân kim durur

*Ben kıluram namâzumı Hak geçürürse nâzumı*⁵²⁴ diyerek kılınan namazın sadece Allah için olduğunu Saydam ve Somut ifadelerle anlatmaktadır.

Namaz kılan kişide endişe yoktur diyen Yunus, sözlerinin devamında mutlaka namazını kıl, namazsız iş yapma ve öğüdümü tut ki evindekini, hanen altındakilere de namazı öğret der:

Allah buyrugın dutgıl namâzun kılup gitgil

Namâzun kılmayınca zinhâr varmagıl işe

Evünde helâlüne biş vakt namâz öğretgil

*Öğüdüin dutmazısa yazugı yokdur boşâ*⁵²⁵ diyen Yunus, yine yumuşak ve empatik bir dille namazın önemini anlatmıştır. Namaz kılan insanın dert ve sıkıntılardan beri olduğunu bildiren Yunus, bunun bütün evdeki fertlerce topluca yapılması gerektiğini

⁵²³ 248/8.

⁵²⁴ 349/1-2.

⁵²⁵ 341/3-4.

anlatarak bütün ailenin saadet içinde olmasının yolunu nitelikli bir namaz kılmaya bağlamış ve bu konuda muhatabına rehberlik etmiştir. Ayrıca namaz kılmamanın sonuçlarını anlatarak muhatabını namaz kılma yönünde de motive etmektedir.

Yunus ölümün ve ecelin varlığını anlatarak kendi nefesine döner ve “Aman Yunus namazını kıl” der⁵²⁶ Yunus: “Her ne koşulda olursan ol mutlaka namazını kıl” der. Namaz kılmaya ölü değilse hiçbir engelin olmadığını bildiren Yunus, müezzin namaza çağırdığında Allah’ın buyruğunun yerine getirilmesini ister. Oysaki kurtlar, kuşlar, ağaçlar hepsi Yaratan’ı tesbih etmededir. İnsan ölümlü bir varlıktır. Elbette bir gün ölüm hak vaki olacaktır. “Namazını kıl ki yarın ahirette sana yardımcı olsun, Ey Yunus ölüm var” diyerek öncelikle kendi nefesine şöyle feryat eder:

Sana direm iy velî Tur irtе namâzına

Eger degülseñ öli Tur irtе namâzına

Ezân okur müezzin Çağırur Allah adın

Yıkma dînün bünyâdın Tur irtе namâzına

Agar pervâze kuşlar Tesbîh okur ağaçlar

Himmat alan kardaşlar Tur irtе namâzına

Namâzı kıl zikr eyle Elüngötür şükr eyle

Ölecegün fikr eyle Tur irtе namâzına

Namâz kıl yarak olsun Âhretde gerek olsun

Sinünde çırâk olsun Tur irtе namâzına

Namâz kıl îmânıla Yatmagıl gümânıla

Gidesin emânıla Tur irtе namâzına

Çıka gide cân dahı Şöyle kala ten dahı

⁵²⁶ 371/7.

*Dervîş Yûnus sen dahî Tur irte namâzına*⁵²⁷ Bu anlatımda da görüldüğü gibi Yunus “*Ben dilini*” kullanarak anlatımını daha etkili hale getirmektedir. Yunus’un kendine karşı bu tembihini dinleyen muhatapta ise yansıma; verilen direktifi kabullenmeye meyilli şekilde gerçekleşecektir. Bu şekilde verilen bilgi ve dini bilgilerin anlatım şekli, manevi danışmanlık açısından da örnek olacak bir anlatımdır.

Yunus Emre kendisinden öğüt isteyenlere ise Allah Teâla’nın emretmiş olduğu orucu tutup, namazı kılmak olduğunu şu beyitle anlatır:

Benden öğüt isterisen eydivirem bildigümden

*Budur Çalab'un buyruğı tutun oruç kılun namâz*⁵²⁸

Dua etmekte yine ibadet kapsamında olup kul ile Allah birlikteliğini sağlayan bir kulluk gereğidir. Dua ile insanlar arınırlar, manevi bir huzura ererler. Dua eden kul Rabbinin kendini duyup gördüğünü bilir. Sıkıntı ve darda olan Müslüman dua terapisi ile hem Rabbi ile gönülden bağ kurar, Rabbinin huzuruna varır hem de psikolojik olarak kendini rahatlatarak hayattan daha umut dolu ve pozitif bir bakış açısıyla yaklaşır. Dinimizde de dua büyük bir öneme sahiptir. Ayet-i Kerime’de: “Duanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin”⁵²⁹ diye bildirerek duanın önemine işaret eder.

Yunus Emre’de dua anlayışına bakıldığında zaman Yunus, dua edilen vaktin eşsiz bir vakit olduğunu ve Allah ile baş başa geçen bir zaman olduğunu söyler:

Münâcât gibi vakt olmaz arada

*Kim ola dostıla bu demde halvet*⁵³⁰

Yunus Emre durmadan yılmadan Allah’a dua ettiğini anlatırken, duanın belli bir yeri olmadığını her daim nerede olursa olsun Allah’a dua içinde olduğunu şu satırlarla anlatır:

⁵²⁷ 315/1-9.

⁵²⁸ 109/2.

⁵²⁹ Furkan/77.

⁵³⁰ 20/6.

Ne turum var ne turagum hîç yirde yokdur karârum

*Hakk'a münâcât itmege bellü yirüm olmaz benüm*⁵³¹

Varoluşçu kuramda ise, insanın kendi sorumluluğunu kendinin yüklenmesini ister ve bu sorumluluk karşısında ortaya çıkan sonuçları kendinin yüklenmesini ister.⁵³² İbadetler de bu kalıpta değerlendirilirse; ibadet insana yüklenmiş bir sorumluluktur ve sonucunda mükâfat ve cezaya muhatap olur. Ayrıca ibadetler öncede belirtildiği gibi insanın hayatına anlam ve değer katması yönü ile varoluşsal kuram ile aynı paydada birleşmektedir. Yunus Emre şiirlerinde ibadetin önem ve değerinden bahsederken ayrıca kötü hasletlerin bu ibadetleri gölgelememeleri ve yok etmemeleri hususunda uyardığı görülmektedir. Yani hayatı anlamlandıran bir ibadet ancak halisane duygularla, kötülükten arınmış ve tamamen Allah rızasını kazanma yönünde olmalıdır

Sonuç olarak Yunus; ibadetleri ve önemini açıklayarak insanlar irşat etmiş hem öğüt vermiş hem de kendi dini hayatını anlatarak örnek olmuştur. Yunus ibadetlerin mutlak suretle yerine getirilmesini salık vererek ibadetsiz bir Müslüman düşünülmeceğini anlatır. Bu konuda bilgi verirken *Yeteri düzeyde Dini Bilgiye* sahip olan Yunus, Manevi Danışmanın da bu konudaki vasfını taşımaktadır. İbadetlerle manevi huzur bulan Yunus ibadetlerle dünyanın sıkıntısından gamından sıyrılmış ve Allah aşkı ile mutluluğa ermiştir. İnsanlara da sıkıntılara karşı ibadetle başa çıkmayı öneren Yunus, stresi önleme yöntemi olarak ta ibadet etmeyi önermektedir. İbadet yaparken Allah için yapılması gerektiğini belirten Yunus, gösteriş için yapılan ibadetin sahibini cehenneme götürdüğünü bildirir. İnsanların farz olan ibadetleri her halükarda yerine getirmeleri gerektiğini anlatan Yunus, evrendeki her nesnenin her daim Allah'ı zikrettiklerini anlatarak “Ey insan sen ne durursun” diyen Yunus, ibadetleri bu şekilde anlatıp açıklayarak diğer Müslümanlara manevi bir rehber olmuştur. Müslüman olmanın gerekliliklerini anlatan Yunus, bir Müslüman nasıl olmalı nasıl ibadet etmeli, Allah'a nasıl yaklaşıp aşkı ile nasıl yanmalı gibi hususları anlatarak insanları bu noktalarda aydınlatmıştır. Manevi

⁵³¹ 175/4.

⁵³² Engin Gençtan, “Varoluşçu Psikolojinin Temelleri”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/02/07/2019,,s.16>.

Danışmaya konu olacak hususlardan bir tanesi de dini bilgi ve ibadetler konusudur. Bu bağlamda Yunusun bu bilgileri vermesi Manevi Danışmanlığın ibadet konusundaki rehberliğine örnek olacak bir anlatımdır. Yunus hem dinimizin gereklilikleri neler onları anlatırken bir taraftan da ibadetlerin insanın psikolojisine olan olumlu boyutunu da açıklayarak insanlara psikolojik yönden de rehberlik etmiştir. Yunus’unda dediği gibi namaz kılan kişide endişe bulunmamalıdır. Orucu tutan insan Yunus’un dediği gibi sadece bedeni aç bırakarak değil bütün azalarla oruç tutmalı, kurban kesen insan önce İsmail gibi kurban olmalı ve Hak’tan gelene rıza göstermelidir. Bu şekilde yaşayan bir insan her daim kulluğunun bilincinde olur ve başına gelen sıkıntılara sabreder, Allaha geldiğini bilir. Güzel şeylere sevinir, şükreder. Din kardeşleri için de ister. Bu da kişinin ve toplum psikolojik olarak daha mutlu ve huzurlu yaşamasına olanak sağlar. Zaten dinimizin amacı da dünya ve ahiret mutluluğunu sağlamaktır.

4.2.3. Yunus Emre’de İnsan Sevgisi ve Bu Bağlamda Güzel Haslet

Örnekleri

Sevgi; yakınlık, sempati, şefkat aşk ve dostluk gibi kavramları içerisine alır. Sevgi yeryüzüne hâkim olduğu zaman kavga ve gürültüden de uzak mutlu bir dünya oluşurken, sevgisiz yerlerde mutsuzluk hâkim olup acılar ve kavgalar ortadan kaybolur⁵³³.

İnsanları, insan yapan en önemli hasletlerden bir tanesi de de birbirlerine karşı ünsiyet beslemeleridir. Dünyadaki bütün güzel özelliklerin altında sevgi yatar. İyilik, hoşgörü, adalet gibi hasletler sevgi yerine nefretle yapılabilecek kavramlar değillerdir ve sevgisiz asla düşünülemezler. İnsanları bir araya getiren, birlik yapan sevgidir. Sevgi; insanın hayattan zevk ve tat almasını sağlayan yegâne etmenlerden bir tanesidir. Bir annenin çocuğu ne kadar yaramaz olursa olsun gösterdiği şefkatten bir şey eksilmemesi de sevgidendir, bir doktorun zorlu koşullar altında çalışarak hastalarını güler yüzle tedavi etmeleri de sevgidendir.

⁵³³ Bekir Özcan, “Yunus Emre’de Sevgi’nin Kaynağı”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, İzmir, 1989, S:VI, s.559.

Tarih boyunca kültürün, sanatın ve zanaatın şekillenmesinde en çok etkisi olan kavram sevgi olmuştur. Sevgi bir ressama farklı bir ilham vererek bir eser meydana getirmesini sağlarken aynı sevginin farklı bir tecellisi bir müzisyende unutulmaz bir beste yapmasına vesile olabilir. Destanlar yazdıran da sevgidir, masallar anlattıran da. İnsanlık tarihine bakıldığında yiyeceksiz, içeceksiz, savaşız barışsız günler görmek mümkündür fakat sevgisiz geçen bir dönem görmek mümkün değildir. Öğretmen öğrenci arasında, dostlar arasında sevgiyi hayvan ve bitki sevgisi de sevginin farklı bir boyutudur.

Sevginin ruh sağlığına olan olumlu yönde etkileri de hiç şüphesiz ki tartışılmaz. Sevgi olduğu her yeri güzelleştirir ve güzellik katar. Şöyle ki sevgi ile yapılan her iş sonunda insanlık tarihi bile gelişmiştir.

Bir mühendisin, bir doktorun, bir öğretmenin işini sevmesi sonucu yeni icatlar, ilaçlar gelişirken, yeni nesilde ilkeli ve istikrarlı bir şekilde yetiştirilmemektedir. İşini seven kişi işinde mutlu olur ve bu bütün hayatına yansiyarak psikolojik bir istikrar ve ruh sağlığı açısından da sağlıklı bir fert olur. Sevgi hastalıklara karşı dahi ilaçtır. İnsanların ruhsal bunalımlarına karşı en etkili etmen olan sevgi sayesinde kanser hastaları bile tedaviye olumlu yönde cevap vermekte ve belki de hastalığın tamamen ortadan kalkmasını sağlamaktadır.

Yunus Emre'nin şiirlerine bakıldığı zaman insana ve insan sevgisine ait birçok şey bulmak mümkündür. Yunus Emre halk şairi olarak çok fazla sevilmesinin sebebi insanların hayatına ışık tutacak noktalarda sade bir dille anlatması ve hayattan olan şeyleri yazmasıdır.

Yunus Emre'nin yaşadığı döneme bakıldığında; savaşların, taht kavgalarının kardeş kavgalarının yaşandığı, Moğol ve haçlı istilalarının yaşandığı bir dönemdir. Yunus'un yaşadığı dönem insanlarda en çok sevgi ve kardeşliğin ihtiyaç olduğu bir dönemdir ve Yunus insanlara birbirlerini sevmeleri bağlamında böyle bir dönemde birlik beraberlik mesajı verirken; kinden, hasetten, düşmanlıktan da uzak durmalarını öğütlemiştir.

Yunus Emre’de sevgiye baktığında, Yunus’un en güzel anlattığı konulardan bir tanesi olduğunu görülmektedir. Yunus Emre’ye göre dünya hayatı sevip sevilmele geçirilmelidir. Yunus Emre’ye göre insan sevgisi karşılıklı olmalıdır. Yunus, her şeyin boş olduğunu birbirimizi boş yere üzmememiz gerektiğini söylerken insanlara sevgiyi tavsiye eder.

Gelün taşuk idelüm işi kolay tatalum

*Sevelüm sevilelüm dünyâ kimseye kalmaz*⁵³⁴. Bu satırlarda Yunus’un *İnsancıl bir Yaklaşım*la konuyu ele aldığı görülmektedir. Ayrıca Yunus’un *Biz dili* kullanması ve *empatik* bir tavır takınması muhatabı tarafından daha çok rağbet görüp, söylediklerinin kabullenilmesini sağlamaktadır.

Yunus Emre, insanlara birlik beraberlik mesajı vererek yine konuyu *İnsancıl* bir şekilde ele alarak dünyanın fani olduğunu bir gün gelip ölümün insanı bulacağını ve en nihayetinde dünyanın kimseye kalmayacağını bildirerek “Gelin birlik olalım” mesajı verir⁵³⁵ Yunus’un kullandığı sevgi dili ve yumuşak ifadeler, onun Yunus olmasını sağlamış ve bu dönemlere kadar etkinliğini yitirmeden gelmesine katkıda bulunmuştur. Manevi danışmanlık sürecinde de kullanılan dilin yumuşak ifadeler içermesi, sevecen olması ve insancıl bir tavır takınılmasını, danışanın kendini açmasını ve danışman eşliğinde sorunlarını çözümlemesine katkı sağlar. Yunus Emre, yine aynı dille insanlara sevip sevilelim mesajı verirken Allah’ın kulun gönlünde olduğunu hatırlatır ve birbirimizin gönlünü kırmak yerine gönül almamız gerektiğini öğütler ve dünyaya geliş amacını da “Gönüller yapmaya geldim” şeklinde açıklar:

Ben gelmedüm da'vîyiçün benüm işüm seviyiçün

*Dostun evi gönüllerdür gönüller yapmaga geldüm*⁵³⁶

Yunus Emre’ye, hoşgörü ve sevgi ile yaşayıp sözlerine bunu yansıtmış insanlara örnek olmuştur. Sözün tesirinin önemi üzerinde duran Yunus Emre’ye göre

⁵³⁴ 103/5.

⁵³⁵ 160/5.

⁵³⁶ 179/2.

güzel söz sayesinde savaşlar bile yok olmaya mahkumdur. Ayrıca insanlara birbirlerine güzel söz ile hitap etmeyi vurgulayan Yunus, kötü sözün kötülükten başka bir şey getirmediğini ve dünyayı cehenneme çevirebilme yetisinde olduğunu anlatır⁵³⁷. Yunus bunları anlatırken sebep- sonuç ilişkisi kurarak, muhatabına iyi bir şey yapmanın karşılığında mükâfatı anlatırken buna karşılık kötülüğün karşılığını da bildirmiş ve böylece muhatabını iyilik yapma yönünde yönlendirmiştir. Sebep-sonuç ve karşılaştırma yolu ile olayları anlatıp insanlara rehberlik etmek, manevi danışmanlık açısından da başvurulması gereken bir yöntemdir. Ayrıca bu anlatımda Yunus muhatabına *Güven* ilkesince seslenmiştir.

Yunus Emre ayrıca Peygamber Efendimizin buyurduğu “Kendisi için istediğini din kardeşi için istemeyen gerçek mana da iman etmez” hadisi muhtevasinca insanlara kendin için istediğini başkası için de iste mesajı vermiştir:

Sen seni ne sanursan ayruga da anı san

*Dört kitâbun ma'nîsi budur eger varısa*⁵³⁸ şeklinde insanlara diğergamlık mesajı veren Yunus, insanlara birlik, beraberlik ve hoşgörüyü tavsiye etmiştir. Hoşgörülü olmak ve diğer insanları da düşünerek hareket etmek; insanlara başkalarını mutlu etme fırsatı verdiği gibi kendinin de mutlu olmasına vesile olur. Çünkü faydalı olmak ve bir şeyler düzeltip başarmak insana mutluluk verir. Bu bağlamda da insanın psikolojisine olumlu yönde katkıda bulunur. Ayrıca bu yaklaşım Danışma ilkelerinden *Empatik* yaklaşıma da örneklik teşkil eder.

Yunus'a göre gerçek sevgi insanları candan sevmeye yönlendirirken, kin ve kibirden de uzak tutan şeydir⁵³⁹. Yine Yunus Emre şiirinde kimseye düşmanlık beslemediğini ve düşmanın olmadığını anlatırken, âlemlerle barışık olduğunu anlatır ve kimseye de kin tutmadığını bildirir :

Kimseye düşmân tutmazuz agyâr dahı yârdur bize

Kanda issuzluk varısa mahalle vü şârdur bize

⁵³⁷ 102/1-7.

⁵³⁸ 299/6.

⁵³⁹ 377/1.

Adumuz miskîndür bizüm düşmânumuz kimdür bizüm

*Biz kimseye kîn tutmazuz kamu 'âlem yârdur bize*⁵⁴⁰. Nasıl ki insanlara karşı faydalı olup onlar için iyi şeyler düşünmek insana mutluluk veriyorsa, insanlar hakkında kötü düşünüp kin gütmekte insanın ruhunu sıkır, psikolojisini olumsuz etkiler ve ona psikolojik bir yük olarak geri döner. Bu bağlamda insan olumsuz ruh halinden kurtulmak için diğer insanlara karşı kibir gütmekten, iyi niyetle yaklaşmalıdır. Bu şekildeki davranış öncelikle ona sonra topluma faydalı olabilecek bir davranıştır.

Yunus Emre'nin insanlara öğütlediği bir diğer nokta ise başkalarının aybını araştırmamaktır. Yunus, insanlara: "Bu dünyanın ahireti de var asıl olan budur bu yüzden, başkalarının aybını gözetme!" diyerek "Dünyayı ahiretine tercih et" mesajı verir:

Eyâ gâfil aç gözünü gönlün yavlak uzatmagıl

Bakgıl kendü dirliğüne kimse 'aybın gözetmegil

Şöyle dirilgil hulkıla öliceğiz söyleşeler

Bâkî dirlik budur cânım yavuz adıla gitmegil

Bir gün ola bu dünyâyı âhirete degşüresin

*Dün ü günü kılğıl tâ 'at ayak uzadup yatmagıl*⁵⁴¹

Yunus Emre insan sevgisi bağlamında; insanların kalbinin kırılmaması gerektiğini bildirir. İslam dinine göre kalp Allah'ın evidir ve onu kıran Allah'ı kırmıştır. Yunus Emre gönül almayı ve yapmayı kendine şiar edinmiştir ve gönlü Allah'ın tahtı saymıştır. Gönül yıkanın ise en bedbaht kişi olduğunu söylemiştir:

Gönül Çalab'un tahtı gönüle Çalap bahdı

*İki cihân bed-bahtı kim gönül yıkarısa*⁵⁴² şeklinde insanlara birlik, beraberlik ve hoşgörü mesajı veren Yunus, yine toplumsal barış ve huzura katkı sağlayacak

⁵⁴⁰ 333/1-2.

⁵⁴¹ 159/1-3.

⁵⁴² 299/5.

noktaları insanlara bildirerek, onlara irşat ve rehberlikte bulunmuştur. Yine bu minvalde Yunus Emre, kalp kırmanın ibadetlerin yok olmasına neden olduğunu bildirir ve Yunus Emre öğüdüne devam ederken: “Dünya kimseye kalmaz, herkes geldi geçti” diyerek kalp kırmanın anlamsızlığını değinir⁵⁴³. Yunus Emre gönül kırmanın değil gönül yapmanın şiar edinilmesi gerektiğini anlatır. Bunları anlatırken de *Saydamlık ve Somutluk* ilkesine örnek olacak şekilde konuyu açıklamaktadır.

Yunus Emre'nin insan sevgisi bağlamında vurguladığı bir başka nokta ise insanların birbirleri arasındaki yardımlaşmasıdır. Dinimiz güler yüzün bile bir sadaka olduğunu bildirir ve hastanın, yoksulun, yetimin korunup gözetilmesini insanlardan ister. Bu minvalde Yunus'ta yapılan her yardımın her iyiliğin Allah katında mutlaka karşılığı olduğunu ve mükâfatı olduğunu ise şu sözlerle bildirir:

Bu dünyede bir nesneye yanar içüm göyner özüm

Yigid iken ölenlere gök ekini biçmiş gibi

Bir hastaya vardunısa bir içim su virdünise

Yarın anda karşı gele Hak şarâbın içmiş gibi

Bir miskîni gördünise bir eskice virdünise

*Yarın anda sana gele Hak şarâbın içmiş gibi*⁵⁴⁴ İnsanların birbirine fayda sağlaması ve yardımlaşması öncede belirtildiği gibi insanlara mutluluk verir. İnsanların birbirlerini daha iyi anlamasına vesile olan bu yaklaşım, ayrıca insanlara olaylara *Empatik* bakabilme kabiliyeti de kazandırır. Burada da Yunus, sevgi, saygı ve hoşgörü mesajı vererek toplumun ruhsal olarak refahı için bazı yol ve yöntemleri bildirmektedir. Ayrıca Yunus bunları anlatırken, özendirerek ve olumlu karşılığının neler olduğunu anlatarak ve inanları teşvik ederek konuyu ele almıştır. Bu yaklaşım Danışma faaliyetinde de olması gereken bir yaklaşımdır. Çünkü insanların yaptıklarının bir karşılığının olduğunu bilmesi, onları tatmin eder ve eylemi gerçekleştirmeye de teşvik eder. Bu bağlamda Yunus, yardımseverliğin ve insanlara

⁵⁴³ 166/1-2.

⁵⁴⁴ 388/4-5.

yardımın önemini anlatırken bir hayır yapanın karşılığının bire bin olduğunu söyler⁵⁴⁵. Yunus Emre'ye göre kötülüğün karşılığı kötülük değildir. Yunus taş atanın karşılığının güller olmasını dileyerek kötülüğe karşı iyiliği öğütler:

Kim bize taş atarisa güller nisâr olsun ana

*Çırâguma kasd idenün Hak yandursun çırâgını*⁵⁴⁶

Varoluşsal yaklaşım hayatın anlam arayışını arar ve hayatı daha anlamlı bir hale getirir. Varoluşsal yaklaşım insanların davranışını anlamak yerine içinde buldukları zamandaki duygularını anlamaya ve anlamlandırmaya çalışır.⁵⁴⁷ Varoluşsal yaklaşıma göre insanlar hayatını anlamlandırmak adına güzel işler yapmalıdır. Frankl, *İnsanın Anlam Arayışı* adlı kitabında bunu şu şekilde anlatır: “Kişi, hizmet edeceği bir davaya ya da seveceği bir insana kendim adayarak ne kadar çok kendim unutursa, o kadar çok insan olur ve kendim de o kadar çok gerçekleştirir. Kendim gerçekleştirme demlen şey, hiç de ulaşılabilir bir şey değildir. Bunun da basit bir nedeni vardır Kişi buna ulaşmak için ne kadar çok uğraşırsa, bunu da o kadar çok kaçıracaktır. Başka bir deyişle, kendini gerçekleştirme, sadece kendini aşmanın bir yan ürünü olarak olasıdır. Bu noktaya kadar, yaşamın anlamının her zaman değiştiğim, ancak hiçbir zaman yok olmadığını göstermiş bulunuyoruz. Logoterapiye göre bu yaşam anlamını üç farklı yoldan keşfedebiliriz: 1. Bir eser yaratarak ya da bir iş yaparak; 2. Bir şey yaşayarak ya da bir insanla etkileşerek; 3. Kaçınılmaz acıya yönelik bir tavır geliştirerek. Bunlardan ilki, yani başarı yolu, oldukça açıktır. İkinci ve üçüncü ise, biraz daha ayrımı gerektirmektedir. Yaşamda anlam bulmanın ikinci yolu, bir şey -iyilik, doğruluk, güzellik gibi- yaşamak, doğayı ve kültürü yaşamak, son ve bir o kadar önemlisi de olanca eşsizliğiyle bir insanı yaşamaktır Yani onu sevmektir”⁵⁴⁸ diyen Frankl, güzel işler yapmanın ve sevginin hayatı anlamlandıran noktalar olduğunu bildirmektedir. Yunus Emre'de felsefesinde daima sevginin gücünü anlatmış ve insanlara hayatın tek

⁵⁴⁵ 166/5.

⁵⁴⁶ 376/5.

⁵⁴⁷ Gençtan, a.g.m., s.15.

⁵⁴⁸ Frankl, a.g.e., s.125.

gayesi ve amacının sevgi olduğunu bildirmiştir. Bu anlamda Yunus Emre'nin görüşlerinin varoluşsal kuramla paralellik gösterdiği görülmektedir.

Sonuç olarak Yunus Emre'de insan sevgisine manevi danışmanlık kapsamında bakıldığında Yunus; insanlara sevgi, saygı, hoşgörü ve kardeşlik gibi güzel hasletleri anlatmış ve yaşadığı dönemden bu döneme kadar sevgi, hoşgörü ve barışın simgesi ve sesi olmuştur. Yunus Emre; insan sevgisi bağlamında insanları sevip, kin beslememek gerektiğini, başkalarını küçümsememeyi öğütlemiştir. Yunus insanlara kinden ve kibirden uzak durun, birbirinize karşı düşmanlık beslemeyin derken kendinin cümle âlemlerle barışık olduğunu bildirerek insanların birbirine sevgi ile yaklaşmaları gerektiğini anlatır. Ayrıca Yunus insanları birbirinden ayırmadan hepsini sevgi ile kucaklayarak bütün insanları bir görmeyi de öğütlemektedir. Yunus kendin için bir şey istiyorsan onu “ayruğun” için yani başkası için de iste diyerek insanların birbiri arasındaki sevgi tomurcuğunun hep yeşermesini istemiştir. Yine insanların birbirini sevmesi bağlamında birbirlerinin ihtiyacını giderip yardımsever olmalarını da öğütleyen Yunus, yapılan her iyiliğin karşılığının Hak Teâlâ katında bire bin olduğunu müjdelemektedir. Yunus insanlara “Boşa kavga etmeyin, dünyada kimler geldi kimler geçti, gelin birlik olalım sevelim sevilelim birlik olalım mesajı vermiştir. Kimsenin kalbini kırmayın der çünkü kalp Rabbin tahtıdır ve kırılmamalıdır. Görüldüğü gibi Yunus insanlara birbirinizi sevin sevin, kibir gibi kin gibi düşmanlık gibi şeylerden uzak durun, dünya kalıcı değil, kavga etmeyi bırakın diyerek insanlara en çok gerekli olan sevgiyi ve kardeşliği bu şekilde anlatmıştır. Yunus tüm bunların insanın psikolojisine olumlu katkıda bulunduğunu anlatarak, insanlara karşı düşmanlık ve kötü niyet beslemenin ise kişiyi mutsuz ettiğini bildirmiştir. Yunus anlatımında ise sevgi dili kullanmış, *insancıl ve empatik* yaklaşımla konuyu ele alarak insanların gönüllerine daha kolay hitap edebilmiştir. Bu yaklaşım manevi danışmanlıkta da zamanın olay ve koşullarına karşı güncellenerek insanlara iyiyi ve kötüyü anlatma da ve rehberlik etmede gereken bir yaklaşımdır. Ayrıca Yunus Emre'nin anlatımında *koşulsuz kabul ve saygınlık* gibi ilkelerinde öne çıktığı gözlemlenirken, *Ekili iletişim becerisini* de en güzel şekilde kullandığı göze çarpmaktadır. Bu bakımdan da manevi danışmanlık açısından örnek olacak bir anlatım sergilemiştir.

4.2.4.Yunus Emre’de Dünya Ahiret Endeksli Ölüm ve Ölüm Hazırlık

İnsanlar ölüm gerçeği ile ne kadar karşı karşıya kalsalar da, ölümsüz olma istekleri hiç yok olmamış aksine hayatlarının bazı dönemlerinde de zaman zaman ölüm düşüncesinden kaçmışlardır. Fakat insanlar ne kadar da düşünmeden kaçsalar da, görmezden de gelseler bütün yaratılmışlar için kaçınılmaz son olan ölümle mutlaka yüz yüze geleceklerdir. İnsanın dini inancı olsun ya da olmasın, kendi bireysel varlığı açısından bu düşüncüyü kabul etmesi hiç de kolay değildir⁵⁴⁹. Ölüm de doğum gibi doğal yaşamın birer getirisidir fakat doğumu sevinçle karşılayan insan ölümü kabullenmek istemez.

Yunus Emre ölüm olayına bir mutasavvıf olarak tasavvuf çerçevesinden bakar ve pencere somut bir pencere olmadığı için her bakan farklı açılardan görür⁵⁵⁰. Yunus Emre’nin şiirlerinde en çok anlatmaya çalıştığı konulardan bir tanesi ölüm olmuştur. Yunus şiirlerinde dünyanın değersizleştiğini anlatırken insanların birbirlerini yemelerine değmediğini anlatır ve ölümlü dünyanın farklı farklı hallerinden bahseder⁵⁵¹. Yunus’un ölümden bahseden şiirleri yaklaşık 500 tane dir ki bu da yaklaşık olarak toplam beyit sayısının 117’si kadarına tekâmül eder⁵⁵².

Yunus Emre’nin ölümü içtenlikle anlatıp sahiplenmesinin arkasında, ölümden korkan Yunus geçmişi mevcuttu⁵⁵³. Yunus; kasvet, kötümserlik ve acı haykırırlarla arayış içinde, ölümlü insanın yasını tutan Yunus, ölüme önceleri korkak ve ürkekece yaklaşmıştır⁵⁵⁴. Böylece insan psikolojisinin ölüme karşı en savunmasız halini yansıtan Yunus Emre önceden hayata tutku ile bağlıdır ve hayatın bütün çelişki ve zaafalarını yaşamıştır⁵⁵⁵. Aslında burada Yunus’un ölümün korku halini tecrübe edip anlatması ölümden korkan muhatapları için empatik bir yaklaşıma sebep olarak,

⁵⁴⁹ Emel Koç, “Yunus Emre ve Egzistansiyalist’lerde Zamansallık ve Ölüm”, **Felsefe Dünyası**, 1991-1,S:29, s.35.

⁵⁵⁰ Hanefi Vural, “Yunus Emre’de Ölüm Düşüncesi ve Ölümün İfade Sıklığı”, **X.Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni 6-8Mayıs 2010**, Eskişehir,2011, s.977.

⁵⁵¹ Mehmet Aydın, “XIII Yüzyılda Yunus’un Anadolu Birliğini Sağlama Çabaları”, **Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi**, Konya, 2007, S.4, s.6.

⁵⁵² İskender Pala, “Yunus Emre’de Ölüm Düşüncesi”, **Uluslar arası Mevlana Sempozyum Bildirileri**, Ankara, 1995, s.531.

⁵⁵³ Aliye Çınar, “Yunus Emre Düşüncesinde Hayat ve Ölüm Teması”, **X.Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni 6-8Mayıs 2010**, s.158.

⁵⁵⁴ Pala, a.g.m., s.531.

⁵⁵⁵ Çınar,a.g.m., s.158.

muhatapların Yunus'ta kendilerini görmelerine vesile olmaktadır. Yunus sonrasında ise olgunluk çağlarında ölümü tanımış, benimsemiş ve adeta ölüme aşık olmuştur⁵⁵⁶. Yunus Emre ölümün devamlı olarak etrafımızda gezineceğini anlatarak, geldiği yere de büyük bir acı getirdiğini dile getirir. Ölümün adeta özellikle gençler olmak üzere kimseye yakışmadığını, anneyi kardeşi yasa boğup mecnuna çevirdiğini şu satırlarla anlatır:

'Âlemi bostân eylemiş râyihanın keser ölüm

Alur yigidi çağında bülbülü ötmez bâğında

Kimse komaz ocagında yigitleri alur ölüm

Bir niçenün bilin büker bir niçenün mülkin yıkar

Bir niçenün yaşın döker var güçünü üzer ölüm

Birinün alur kardaşın revân döker gözi yaşın

Hiç onarmaz bagrı başın hayır işden bezer ölüm

Yigidi koca kılınca komaz kendüyi bilince

Birini koyup gelince gözlerini süzer ölüm

Alur yigidi kocayı yakar ananın içini

kızların sarı saçını teneşirde çözer ölüm

Alur yigidün âlâsın dîvâne ider anasın

Gelinlerin el kınasın topraklara karar ölüm

Alur yigidün hâsını döker gözlerin yaşını

Mecnûn ider anasını yüreklerin yakar ölüm

Kanı anun sevdük yarı kıl tâ'atun arı yüri

⁵⁵⁶ Pala, a.g.m., s.532.

*Miskîn Yûnus eydür bunı ejderhâlar yudarölüm*⁵⁵⁷ Bu satırlarda ölümün soğuk yüzüne değinen Yunus, insan için ölümün ne kadar acı olduğunu ve ne kadar yıkıcı bir hadise olduğunu anlatmıştır. Yunus'ta muhakkak ki duyguları olan ve iyi ve kötü hadiselerden etkilenen bir insandır. Burada da ölümden ne kadar çok etkilendiğini ve kendisi için ne kadar zor olduğunu anlatırken manevi danışmanlıktaki temel yaklaşımlardan olan *İnsani Bir Eylem* olması ilkesine örnek olacak şekilde duygularını yansıtmıştır ve muhatabına karşı “*Evet ölüm zor bir hadise*” mesajı vererek empatik bir yaklaşım sergilemiştir. Manevi danışmanlıkta en çok karşılaşılan konulardan bir tanesi olan ölüm konusunda manevi destek verilirken Yunus'un anlatımı örnek alınarak öncelikle karşıdaki insana “*Seni anlıyorum*” mesajı vermek için Yunus gibi ölümün zorluğu anlatılabilir. Böylece danışanın kendini açması daha kolaylaştırılarak danışma ve rehberlik faaliyetine daha çabuk ve etkili bir şekilde geçilebilir.

Yunus Emre insan olmanın verdiği duygularla: ölümden ve ölümün soğuk yüzünden dolayı gece gündüz ağlamak gerekir diye şunları söyleyerek yine insani duygularla muhatabına seslenmiştir:

Dünyeye gelen kişiler yola bile gelmek gerek

*Ölümini anubanı dün ü gün ağlamak gerek*⁵⁵⁸

Yunus Emre genç yaşta hayata doymadan ölenlere de hayıflanır ve vakitsiz gelen ölümün acısı ile içinin yandığını anlatır:

Bu dünyede bir nesneye yanar içüm göyner özüm

*Yigid iken ölenlere gök ekini biçmiş gibi*⁵⁵⁹ Genç yaşta yakınına kaybetmiş insanlara Manevi destek sağlanırken Yunus'un bu sözleri örnek verilerek yine empatik bir ilişki ile danışma faaliyeti başlatılarak danışanların kendini açması sağlanabilir.

⁵⁵⁷ 198/1.

⁵⁵⁸ 137/1.

⁵⁵⁹ 388/4

Ölümü bu şekilde soğuk ve kan donduran bir hadise olarak anlatan Yunus, sonradan ölümü benimsemiş, özümsemiş ve hayat felsefesi haline getirmiştir. Yunus, ölümün her ne kadar meydana geldiğinde feryat figan edile n bir olay olduğunu söylese de, doğum gibi ölümünde doğal bir hadise olduğunu ve kabullenmesi gerektiğini dile getirir.

Yunus'un ölümü kabullenmiş anlayışını anlatmadan evvel, ölümün sebebi olan dünya hayatına bakışına biraz değinmekte fayda vardır. Yunus Emre'ye göre, Allah'a kul olup ilahi aşk ile yanmak isteyen biri dünyayı sevmemeli ve onu bir kenara bırakmalıdır. Çünkü dünya sevgisi Allah aşkını isteyenleri engeller. Bir kişi ya dünyayı sever, ya da Allah aşkıyla yanmak ister der Yunus. Yunus'a göre bu ikisi aynı yerde olamaz. Dünya sevgisi bir kişinin içine düştüyse o kişi Allah'a kul olma noktasında noksandır. Yunus bu dünyanın fani olduğunu, Allah aşkını bir kenara bırakıp onun tercih edilmemesini anlatır ve duygularını şöyle ifade eder:

Koyup gel nakş u nigâr nakşa yol virme zinhâr

Nakşıla yola giren 'âkıbet dünyâ sever

Dünyâyı bırak elden dünyâ hicâb bu yolda

Biz velîden nebîden eyle işitdik haber

Yâ sevgil dünyâ dutgil yâ gelgil yol iletgil

İki da 'vî bir ma 'nî bu yolda sıgmaz dirler

Geç mahlûk tâ'atından göz ırma dost katından

*Aldanma fânî nakşa fânî nakşı n'iderler*⁵⁶⁰ şeklinde anlatarak yumuşak ve etkileyici bir üslupla muhatabına seslenmiş ve Allah aşkı yolunda dünya sevgisini bir tarafa bırakmasını ondan istemiştir.

Yunus Emre dünyanın geçici olduğunu kimseye kalmayacağını anlatırken, “Karun kadar zengin de olsan ölüm mutlak suretle gelecektir, Süleyman'a bile kalmayan dünyaya boşuna meyletme” diyerek şu veciz beyitleri söyler:

⁵⁶⁰ 391/1-4.

Batmış dünyâ mâlına bakmaz ölüm hâline

İrmiş Kârûn mâlına zihî iş düşvârlığı

Bu dünyâ kime kaldı kimi ber-hûrdâr kıldı

Süleymân'a kalmadı anun ber-hûrdârlığı

Süleymân zenbîl ördi kendü emegin yirdi

*Anunıla buldular bunlar peygamberliği*⁵⁶¹ diyen Yunus, sözlerinde muhatabını etkileyecek şekilde ve empatik bir yaklaşımla hitap etmiştir. Ayrıca geçmişlerden örnek veren Yunus muhatabına somut örnek üzerinden geçenin akıbetini göstererek kendi sonuna hazırlanmasını istemiştir. Burada kullanılan empatik yaklaşım, somutluk ve örnekleme yöntemi ile anlatım manevi danışmanlıkta kullanılan ilkelerden olup, örnek bir anlatım olmuştur.

Herkes mutlaka bu dünyayı terk edecektir. Herkesin akıbetinde ölüm yazılıdır, Fakat Yunus'a göre önemli olan Allah aşkına dayanmış bir vaziyette bu dünyayı terk etmektir.⁵⁶² Yunus Emre edebi ve ezeli olanın Allah Teâla olduğunu söylerken dünyanın geçici ve kimseye kalmaz olduğunu yine örnek bir ifade ile şu sözlerle yineler:

Oldur âhir oldur ebed hem dillerde Küfven ahad

*Evlîyâ geçdi dünyâdan bir sâ'at kime kalısar*⁵⁶³

Yunus Emre'ye göre dünyaya gönül verenler, bunun sonucunda çok pişman olmuşlardır⁵⁶⁴. Bu yüzden gaflete dalarak dünyaperestlik ve dünya sevgisi içerisinde olunmaması gerekir⁵⁶⁵. Yunus Emre kalbinde dünya sevgisi olanların derviş olamayacağını, eğer ki derviş olacaksa insanın terk-ü dünya etmesi gerektiğini şu sözlerle anlatır:

⁵⁶¹ 361/2-4.

⁵⁶² 59/4

⁵⁶³ 63/5

⁵⁶⁴ 63/1

⁵⁶⁵ 87/7

Dünyâ seven dervîş degül dervîşligi olmaz kabûl

Dervîşlikden kaçanların hemân şeyhi şeytân olur

Yûnus eger dervîşisen terk eyle küllî dünyâyı

*Dünyâ eger Uçmagısa dervîşlere zindân olur*⁵⁶⁶ şeklinde dünya sevgisine tamah edilmemesi gerektiğini anlatan Yunus, olayı anlatırken *Ben Dili*'ni kullanarak "Yunus Allah aşkı ile yanacaksan bırak dünyayı" diyerek kendinden örnek vermiştir.

Yunus Emre Dünya'ya değil ahirete inanıp arkasından gidilmesi gerektiğini, "dünyada ne varsa benim" demenin asılsız olduğunu anlatırken dünyanın gelip geçene aracılık eden sadece bir köprüden ibaret olduğunu söyler⁵⁶⁷ Yunus Emre dünya ile ilgili olarak şiirlerinde insanları dünya gafletinden uyandırmaya çalışmış ve dünyayı ahiretine değişmemeyi öğütlemiştir ve İnsanın asıl mekânının ahiret olduğunu her fırsatta dile getirerek insanları dünyanın çekiciliği ve cazibesine karşı uyarmıştır. Yunus Emre bu konuda öğüt verirken, daima yumuşak bir dille muhatabını etkileyerek hitap etmiştir. Yunus'un sevgi, saygı ve merhamet gibi olumlu kişilik özelliklerini takınarak olayları anlatması onun daha çok etkileyici olmasına katkıda bulunmuştur. Yunus'un bu şekilde olumlu ve yumuşak bir dil takınması danışma faaliyetinde de olması gereken en temel özelliklerdendir.

Yunus Emre bu dünyadaki insanı bir misafire benzetir ve bu dünyadan bir gün mutlaka gitmesi gerektiğini anlatır ve asıl vatanın ise ahiret olduğunu yine etkileyici bir üslupla bildirir:

Bu dünyeye gelen kişi âhir yine gitse gerek

*Müsâfirdür vatanına birgün sefer itse gerek*⁵⁶⁸

Yunus Emre dünyanın aldanacak bir şeyinin olmadığını ve ne altınına ne de gümüşüne kanmadığını anlatır:

Biz bunun neligin bildük dünyenün nesine kalduk

⁵⁶⁶ 97/4-5.

⁵⁶⁷ 103/2-4.

⁵⁶⁸ 139/1.

Arzûmuz nefs için degül dünyâ teferrücindeyüz

Yûnus eydür hey sultânüm özge şânum vardur benim

Ko dünyâ altûn gümüşin ne bakır u tuncındayuz⁵⁶⁹

Yunus Emre “Nidelüm bu dünyayı? Ben âşıklardanım, aşk eteğine dayandım” der. Bu dünyanın imtihan için yaratıldığını bildiren Yunus, başa gelen sıkıntılara da bundan dolayı katlanmak gerektiğini, Hz. Peygamberin kılavuzluğunda ahirete hazırlamak gerektiğini anlatır⁵⁷⁰. Daima kendine Hz. Peygamberi önder edinen Yunus’un bu şekildeki anlatımı manevi danışmanlık açısından da son derece önemlidir. Çünkü inanan bir insana manevi destek sağlanırken manevi kaynakların en temellerinden bir tanesi Hz. Peygamber ve onun hayata bakış felsefesidir. Bu minvalde Hz. Peygamberinde tavsiyesi olan ölümü hatırlayarak daima onun verdiği hüzünden dolayı insanların ağlaması gerektiğini bildiren Yunus Emre, dünyayı “Kahır Evi” olarak niteleyerek, Allah’a tez elden tövbe edilmesi gerektiğini ve ahirete yönelmesi gerektiğini anlatır.

Gel imdi tur bu fânîden mahrûm kalmadın bâkîden

Tâ‘at kılup bu dünyeden kullar nasîb almak gerek⁵⁷¹

Yunus’a göre dünya ölüme hazırlık safhasıdır. Dünyayı imtihan hayatı olarak niteleyen Yunus, “Dünyaya dayanma ve bağlanma, çünkü dünya daima fanidir, baki ve ebedi olan ise ahiret hayatıdır” diyerek insanlara Allah aşkı ile yanan bir kul olmak istiyorsanız dünya sevgisinden vazgeçin mesajı vermektedir.

Dünya hayatının nasıl geçirilmesi ve hazırlık yapılması konusunda da nasihatlerde bulunur. Yunus’un sözlerinin devamında Yunus ahireti kazanmak için kulların gönlünün alınması gerektiğini, eğer ki sırat köprüsünden geçememekten korkuyorsan da kazancını Allah için harca çünkü yoksullara yardım etmek cehennem azabından korur diyecek bizlere öğüt vermektedir:

⁵⁶⁹ 114/3-4.

⁵⁷⁰ 141/1-3.

⁵⁷¹ 137/4.

Korkarısan sen Tamu'dan (gel) alçak olgıl kamudan

Ol günü ince köpriden (bil) kamular geçmek gerek

Geçüp gitmek dilerisen yâ düşmeyeyin dirisen

Şol kazandugun mâlunu Tanrı'yıçün virmek gerek

Kazandugunu virüben yoksulları hoş görüben

*Hak hazretine varuban oddan o kurtulmak gerek*⁵⁷². Yunus bu satırlarda insanın ölüm korkusuna değinmiştir. İnsan muhakkak ki korkuları olan bir canlıdır ve bu korkular onu psikolojik olarak tedirgin eder. Hem kendi ölümü hem de yakınını kaybetme endişesi, insanı dünyada tedirgin eden en temel korkuların başında gelir. Yunus'ta bu korkularla başa çıkma yolu olarak dünyada iyiliği göstererek sıradan çok kolaylıkla geçileceğini anlatır. Yunus'un bu şekildeki ölüm korkusu konusundaki rahatlatıcı anlatımı sayesinde insanlar ölüme farklı bir bakış açısıyla bakmakta ve korkularından emin olmak adına iyiliğe yönelmektedir. Yine bu minvalde Yunus Emre; insanlara dünyaya dalıp aldanma fanidir geçicidir diye seslenerek, dünya yerine ahiretin tercih edilmesini nasihat etmeyi yinelerken, bu dünyada nefsin isteklerini yerine getirmek yerine ölüm gelip, ecel vaktinde Azrail canını almadan uyanık ol ve Hakka yönel diye ebedi hayat azığının yapılmasını anlatır. Ayrıca Dünyaya dair isteklerden vazgeçip dosta yönelmek gerektiğini anlatarak⁵⁷³ ölüm korkusu ile başa çıkmanın bir başka yöntemini de bildirmektedir.

Yunus Emre ahiret için dünyada hazırlık yapılması gerektiğini, ölümün yakın olduğunu vurgulamıştır. Yine ölüm korkusunu yenmek adına ve ölümü Hak ile kavuşma şeklinde algılamak adına, Hak huzuruna amel defteri dolu olarak Allah Teâla'ya bir armağan niteliğinde gidilmesi gerektiğini söyleyerek, eğer ki dünya hayatını hazırlıksız geçirilirse baki hayattaki mutluluğun heba olacağı ikazında bulunur. Aynı zamanda kişi dünyada ne yaptı ise ahirette de onun karşılığını alır. Eğer ki dünya da Allah'ı anmayıp unuttu ise Allah Teâlâ da kıyamette onu unutacaktır. İyilik olarak yapılan her şey Allah'a armağan olarak sunacaktır:

⁵⁷² 137/5-7.

⁵⁷³ 160/1-9.

*Fânî dünyeden geçerüz bâkî mülkine göçerüz
Armagan gerekdür dosta yüklü yükin dutsun dimiş
Bâkî degüldür bu sarây evvel-âhir anda varur
Bunda yarak itmeyenler ol evi unutsun dimiş
Ben severin şol kulumu yoksul ola sabreyleye
Benden ana yol eyledüm Mi'râc'uma gitsün dimiş
Şol kahırla kazananlar güle güle yidiürenler
Götürdüm perdelerini didâruma baksun dimiş
Her bir kişi dosta vara armaganın dosta vire
Anda bizi anmayanlar bunda da unutsun dimiş
Ne bir acını toyurdum ne bir gönülek giyürdüm
Ne bir gönüle girdüm yâ bana niçe itsün dimiş⁵⁷⁴*

Ne kadar yaşarsan yaşa sonunda mutlaka ölüm var diyen Yunus Emre ahirete hazırlık ve ölüm korkusunu bertaraf etmek adına gıybet ve yalandan uzak durulmasını öğütler. Yunus'a göre herkes kazandığına muhatap olacaktır⁵⁷⁵. Sözlerinin devamında kötülükten sakınılıp Muhammed aşkına sığınılması gerektiğini anlatan Yunus, böyle kişinin yolunu şaşırılmayacağını bildirir⁵⁷⁶. İnsanları bu şekilde irşat edip rehberlik eden Yunus, insanları kötülük yapmak ve gıybeteye karşı naif bir dille uyararak sakındırmıştır. Dünyanın ahirete tercih edilmemesi gerektiğini ve bu dünya hayatının ahirete azık olsun diye ibadet ve taatla geçirilmesini şu sözlerle anlatır Yunus:

Bir gün ola bu dünyâyı âhirete degşüresin

⁵⁷⁴ 122/3-8.

⁵⁷⁵ 63/2-3.

⁵⁷⁶ 99/6-9.

Dün ü günü kılğıl tâ'at ayak uzadup yatmagıl⁵⁷⁷

Yunus Emre, dünya için tasalanıp kaygılanılmaması gerektiğini ve ancak Allah'ı bir bilmeyen kişinin imansız olduğunu söylerken; insanın gönlünde hem dünya hem ahiret sevgisinin bir arada bulunmayacağını ve cehennemde yanacak olanların da namazdan uzak duranların olduğunu söyler. Burada Yunus Emre, ahirete hazırlık için namazın önemine değinmiş, dünyadan göçerken yanında götürülecekler listesinin başında saydığı namazın mutlaka ve mutlaka yerine getirilmesi gerektiğini vurgulamıştır:

Dünyâ için gussalanan meşid göricek tutunan

Anda îmânsuz bulunan Allâh'ı bir bilmeyendür

Gönlinde ikilik tutan ol metâ'ı bunda satan

Yarın Cehennem'de yatan bunda namâz kılmayandır⁵⁷⁸. Bir şeyler için tasalanıp kaygılanmak insanın ruhunu daraltan ve sıkı bir hadisedir. Dünya'ya karşı tasalanmak ise insana en çok stres veren nedenlerdendir. Yunus, dünyanın tıssına karşı namazı önermiştir. Müslümanlar açısından namazın değerini belirten Yunus buna binaen *İhtiyaca Odaklı* bir yaklaşımla konuya yorumlamıştır. Çünkü Müslüman olmak namaz kılmayı gerektirir ve Ebedi mutluluk yolunda namaz bir ihtiyaçtır.

Yunus ahirette yanmamak için bu dünyada yanmak gerektiğini bildirerek Hz. Ömer'in de dediği gibi "ölmeden önce ölerək" ötelere hazırlanmak gerektiğini⁵⁷⁹ ve insanın kendisini iyisiyle kötüsüyle dünyada iken hesaba çekmesi gerektiğini anlatır. İnsan dünyaya bir amaç için gelmiştir ve bu amacın farkında olmalıdır. Unutulmamalıdır ki dünya fanidir ve dünya ile mağrur olunmamalıdır:

Ölelüm ölmeziken yine ölmemeğiçün

Tartalum günâhumuz artduralum âhumuz

İdelüm hisâbumuz hisâb olmamagiçün

⁵⁷⁷ 159/3.

⁵⁷⁸ 99/4-5.

⁵⁷⁹ 218/9.

Erenlere gidelüm eteklerin tutalum

Bugün eyle idelüm yolda kalmamağičün

Bak göresin dünyeye geldüğünü bil neye

İş bu fânî dünyeye magrûr olmamağičün

Yûnus yok dünyâ tadı çün kim fânîymiş adı

*Muhammed zindân didi biz şâdolmamağičün*⁵⁸⁰ Yunus Emre'nin buradaki anlatımının *içten* ve *etkileyici bir üslup*'la olması muhatap açısından konunun dikkat çekiciliğini artırmaktadır. Rehberlik faaliyetinde de kullanılan dilin edebi ve samimi olması, danışmanın danışan üzerindeki tesirini artırmasını sağlar. Ayrıca danışan ve danışmanın aynı dilden konuşup danışanın kendini açmasını sağlayarak aktif bir rehberlik sürecinin başlatılmasına da katkıda bulunur.

Ölümün ansızın gelip canımızı almadan, ona hazırlık yapıp güzel ameller işlememizi öğütleyen Yunus⁵⁸¹, yapılan amellerden soru sorulup hesaba çekileceğimizi⁵⁸² ve ölümün hak olup Azrail'in mutlak suretle insanın canını alacağını bundan gafil olunmaması gerektiğini şu satırlarla anlatır:

Sorucular geleler sorı hisâb soralar

Karanu sin içinde otura yanumuza

Ölüm Hak'dur bilürsin niçün gâfil olursın

*'Azrâil kasd idiser günâhlutenümüze*⁵⁸³ Yunus emre bu satırlarda soru sorarak muhatabında doğru bilgiyi ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Bu şekildeki yaklaşım aynı zamanda anlatıma empatiklikte kattığı için muhatabın anlatılanlarda kendini bulmasını ve anlatıları daha çabuk kabullenmesini sağlar.

⁵⁸⁰ 251/1-5.

⁵⁸¹ 311/3.

⁵⁸² 311/4.

⁵⁸³ 311/6-7.

Bu kadar çok ölümü isteyen Yunus, bu isteğinin sebebini ebedi hayatın salih kullar için bezenmiş mekânı olan Cennet için istemediğini söyler⁵⁸⁴ Ayrıca Yunus Emre, ölümün hak, mutlaka gerçekleşecek olan bir vaka olarak tanımlarken, bunun sevinçle karşılanmasını tavsiye etmiştir. Yunus, ölmeden önce ölümüne dair arkasından hayır dua edenlere selam ederek, hasta halinde ziyaret edenleri de unutmaz. Bir sela ile sevgiliye kavuşmanın mutluluğunu yaşatarak bu dünyadan ayrılan Yunus, onu kefenleyip onun için cenaze namazını kılanlara da minnet eder. Bu satırlarında arkasında kalanları selamlayan Yunus, sanki ölüme karşı kıyam durmaktadır⁵⁸⁵.

Varoluşçu yaklaşım açısından konu değerlendirildiğinde; varoluşçu yaklaşım ne Freudyen yaklaşım gibi bastırılmış içgüdülerle nede Neo- Freudyenler gibi içselleştirilmiş önemli yetişkinlerle çatışmalarını önemser.⁵⁸⁶Varoluşsal psikoterapi insanın var olmasından kaynaklı olan yüzleşme, korku ve kaygılarının çatışmasıyla ilgilendir.⁵⁸⁷ Ölüm korkusu da insanın var olma noktasında en çok yüzleşmek zorunda olduğu korkulardandır. Varoluşçu psikoterapiye göre hayat ölüm ile anlamlıdır. Nasıl ki; siyah beyazla, sevgi nefretle, iyi kötü ile anlamlı hale geliyorsa hayatta ölüm ile anlam kazanmaktadır.⁵⁸⁸ Yani bu yaklaşımda hayat ve ölümle iç içedir. Bu konuda varoluşsal kuram ve ölüm psikolojisinin öncü isimlerinden olan Yalom, Varoluşsal Psikoterapi adlı kitabında şunları söylemektedir: “1.Hayat ve ölüm birbirine bağlıdır, aynı anda vardır, birbirine ardışık değil; ölüm, hayatın perdesi ardında sürekli olarak sesini duyurmakta ve yaşantı ve davranış üzerinde büyük etkide bulunmaktadır.2.Ölüm ilk aksiyete kaynağı ve bu sıfatla ilk psikopatoloji kaynağıdır.”⁵⁸⁹ Yalom hayatın varoluş amacının ölüm fikri ile anlamlandırıldığını anlatmakta ve bir terapist olarak insanları değerlendirirken ölüm korkusunu; rüya, serbest çağrışım gibi yöntemlerle ortaya çıkardığı bazı kitaplarında görülmektedir.(Günü birlik Hayatlar, Bugünü Yaşama Arzusu, Ölüm Korkusunu Yenmek vb.). Yalom insanlara sonu düşünerek yani ölümü düşünerek şimdiki hayatı daha anlamlı

⁵⁸⁴ 381/18.

⁵⁸⁵ 231/1-9.

⁵⁸⁶ a.g.e.,s.18.

⁵⁸⁷ a.g.e., s.18.

⁵⁸⁸ <http://hilalbebek.com.tr/varolussal-kaygilar-olum-ve-yalnizliga-karsi-ask/> 08/08/2019.

⁵⁸⁹ İrvın Yalom, **Varoluşçu Psikoterapi**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999,s.51-52.

hale getirmeyi tavsiye eder⁵⁹⁰. Çünkü hayatı nasıl geçirirsen öyle ölürsün, nasıl öldüysen öyle bir hayat yaşamışsındır.⁵⁹¹ Yunus Emre’de çalışma da görüldüğü üzere ölümü anlamlı hale getirmeyi hayatın akışına bağlamış ve güzel bir son için güzel bir hayat geçirerek ölüme hazırlanmayı tavsiye etmiştir. Yunus Emre’ye göre de ölüm hayatı anlamlandıran ve insan hayatını düzene sokan bir etkidir. Bu bağlamda Yunus Emre’de varoluşçu yaklaşımda olduğu gibi hayatın anlam arayışlarından yol gösterici etki olarak ölümü görmektedir. Ölüm insanın hayatını anlamlandıran yegâne başrollerden bir tanesidir.

Sonuç olarak Yunus Emre’nin ölüm psikolojisine bakıldığında; her insan psikolojisinde olabileceği gibi Yunus da ölümün soğuk yüzünden bahsederek insanlara ne kadar çok acı verdiğini anlatmıştır. Evet, insan duyguları olan bir mahlûkattır. Üzülür ve sevinir. Her insanı derinden sarsabilecek üzücü bir hadise olarak ölüm Yunus Emre’yi de etkilemiştir. Fakat Yunus, bu fikri psikolojik olarak bastırmak yerine kabullenip güzelliklerini görmeyi tercih etmiştir. İnsanlar dünyanın güzelliğine, *şaşasına* aldanıp baki hayat yerine fani dünyayı tercih edebiliyorlar. Oysa ki bu dünyadan kimler geldi kimler geçti. Ne güçlüler, ne zenginler geçti. Hiçbiri dünyadan bir zerre bir şeyi yanında bulundurarak göç etmedi. Yanında götürdüğü tek şey iyi veya kötü amelleriydi. O yüzden insan dünya hayatını ahirete yani ölüme hazırlık olarak geçirmelidir. Yaptığı her iyilik, yarın hakkın divanında ona ödül olarak verilecektir. Evet, dünya hayatı bir nimet olarak bilinmelidir. Fakat baki âleme hazırlayan bir nimettir. Dünya bu şekilde kabul edilirse ölüm korkusuna karşı da bir kalkan olur. Ölüm ise sevgiliye kavuşmak, sevgilinin aşkı ile yeniden var olmaktır. Bu sebepten ölümü sevinçle, coşkuyla karşılamalıdır insanlar. Yunus amacının ise cennet değil maşuğuna kavuşmak, onun aşkıyla yanmak ve onu görmek olduğunu anlatır. Ölümün psikolojik boyutunu bu şekilde anlatan Yunus’a göre ölüm asla bir yok oluş olmayıp, ebedi mutluluk âlemine açılan bir kapıdır ve bu kapıdan aşkın şarabını içip Allah aşkı ile mest olmuş bir şekilde geçilirse daimi bir mutluluk ve huzur elde edinildiği gibi Allah Teâlâ’yı görme şerefine de nail olunmuş olunur. Evet bakıldığı zaman ölüm iç karartan bir hadisedir fakat inanan ve Allah aşkıyla

⁵⁹⁰ Yalom, **Günöbirlik Hayatlar**, s.32.

⁵⁹¹ Yalom, **Varoluşçu Psikoterapi**, s.58.

yaşayıp dünyasını Allah için harcayanların ölümüne üzülmemek gerekir. Çünkü onlar dünyada olduklarından daha mutlu daha huzurlu bir hayata geçmişlerdir. Bu yüzden ölüm düşüncesi bastırılmamalı, kabul edilmelidir. Çünkü inanalar için ölüm yeni bir hayatın başlangıcıdır ve bundan dolayı ölümle mutlu olmak gerekir. Bu denli hassas bir konuyu anlatırken Yunus olabildiğince açık ifadeler kullanarak Manevi danışmanlığın ilkelerinden olan *Saydamlık* ve *somutluk* ilkelerince hareket edip, muhatabın duygularına tercüman olmak adına *empatik* bir yaklaşımla konuyu ele almıştır. Ayrıca Yunus'un ölüm düşüncesinin varoluşsal yaklaşımla paralellik gösterdiği de görülmektedir.



Sonuç

Mevlana ve Yunus Emre’de manevi danışmanlık konusu değerlendirildiğinde, ikisinin de bu konuya hizmet ettikleri açık bir şekilde görülmektedir. Çalışmada özellikle bir Müslüman için gerekli olan ve manevi danışma noktasında ihtiyaç duyulan konular olan dünya, güzel ahlak, Tanrı-insan ilişkisi, insanlara bakış ve ahiret gibi konularda Mevlana ve Yunus Emre’nin danışmanlığa konu olabilecek düşüncelerinden istifade edilmiştir. Mevlana ve Yunus Emre’nin rehberlik konusunda; nasıl bir dil kullanıp, insanlara nasıl yaklaştıkları, onlara nasıl öncülük ettikleri örneklerle anlatılarak bu konuda rehberlik faaliyetinde bulunacak olanlara örnek olabilecek noktalar anlatılmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde Manevi Danışmanlığın kaynak noktası olan Psikolojik Danışma ve Rehberlik konusu kuram ve ilkeleriyle birlikte ele alınmıştır. Çünkü manevi danışmanlık, Psikolojik danışmanlığın bir dalıdır ve onun ilke ve yöntemlerini benimseyerek ortaya çıkmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Manevi Danışma ve Rehberlik konusu değerlendirilmiş olup, manevi danışmanlık ilkeleri nelerdir ve manevi danışmanın vasıfları nelerdir gibi konular ele alınmıştır. Bu kapsamda çalışmanın üçüncü bölümünde bu ilkeler gözetilerek Mevlana’nın ve Yunus Emre’nin manevi danışmanlık ve rehberlik vasıf ve ilkelerine örnek anlatımı konu edinerek, önceki bölümlerle konunun harmanlanması sağlanmıştır. Ayrıca çalışmaya konu olan Mevlana ve Yunus Emre’nin manevi danışmanlık noktasında örnek olabileceği başlıklar Psikolojik Danışma ve rehberliğin bir kuramı olan ve çalışmaya en çok uyumlu olan *Varoluşsal Yaklaşım* çerçevesinde genel olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmamız ana konuları ile şöyle özetlenebilir;

Mevlana ve Yunus Emre yaşadıkları dönemlerde toplumun öncü isimlerinden olmuşlardır ve topluma yol gösterip irşat etmeye çalışmışlardır. Toplumu ahlaki ve insani noktalarda uyararak insanların kâmil olma yolculuklarında rehber olmuşlardır.

Mevlana insanlara güzel ahlakı anlatarak; nelerin güzel ahlak örneği olduğunu, insanların birbirine nasıl davranmaları ve nasıl davranmamaları, nelerden kaçınmaları gerektiğini kendisine atfedilen meşhur yedi öğüsünde;

Cömertlik ve yardım etmede akarsu gibi ol.

Şefkat ve merhamette güneş gibi ol.

Başkalarının kusurunu örtmede gece gibi ol.

Hiddet ve asabiyette ölü gibi ol.

Tevazu ve alçak gönüllülükte toprak gibi ol.

Hoşgörülükte deniz gibi ol.

Ya olduğun gibi görün, ya görüldüğün gibi ol.⁵⁹²

insanlara cömertliği, merhameti, alçakgönüllülüğü ve hoşgörüyü tavsiye edip, bu güzel hasletleri kendilerine erdem edinmeleri yönünde öğüt verirken, öfkeli olmaktan, başkalarının kusurlarını araştırmaktan ve iki yüzlü bir kişilik benimsemekten insanları sakındırmıştır. İnsanlara iyiliği aşılıp kötülükten uzak tutmaya çalışan Mevlana, aynı zamanda kulun Allah aşkı ile de yanmasını istemiş ve kulun Allah'a karşı olan görevlerini sadece yerine getirmesini değil, bu görevleri aşk ile yerine getirmesini istemiştir. Mevlana, dünyanın fani ve geçici olduğunu vurgulayarak insanların dünyalarını ahiret endeksli yaşamalarını tavsiye eder. Bunlara bu göz ile bakan Mevlana dert ve sıkıntılara sabretmeli, Allah'a dayanmalıyız der. Benliğin yok edilmesini tavsiye eden Mevlana ben merkezli, egoist ve narsistliği savunan hayat felsefelerinden tamamen uzak ve varlığın Allah varlığında yok edilmesini ister. Bu şekilde insanları benlik sevgisinin getireceği mutsuzluktan uzak tutan Mevlana, insanları manevi olarak arındırır ve huzur terapisinden geçirir. Mevlana dünyanın derdine ve tasesına karşı da Allah'a sığınmayı, Allah'tan güç almayı tavsiye eder. Dert ve sıkıntılar aslında bizi yaratana yaklaştıran nedenlerdir diyerek yine insanları ruhsal olarak rahatlatır ve manevi bir danışma örneği sergiler.

Mevlana'nın genel hayat felsefesinin tamamı aslında manevi danışma örneği olarak değerlendirilebilir. Doğumdan ölüme kadar Mevlana insanlara farklı başlıklarda nasıl davranması konusunda cevap vermekle kalmaz aynı zamanda insanın psikolojisine ve anlam arayışına cevap vererek, ruhsal boyutta da insanları

⁵⁹² <http://konyakutup.gov.tr/TR-144016/mevlana39nin-yedi-ogudu.html> 29/03/2019.

sakinleştirir ve dinginleştirir. Byolece dünyaya geliş amacının farkına varan insan, başına gelen sıkıntı ve sorunlar karşısında da daha güçlüdür.

Mevlana gibi Yunus Emre de insanlara iyiliği güzelliği anlatmış, boş ve kötü işlerden de aynı Şekilde nehyetmiştir. Yunus Emre dendiğinde ilk olarak akla sevgi ve hoşgörü gelir. Yunus, hayatının genel çerçevesini sevip - sevilme Şeklinde belirlemiştir. İnsan hayata sevgi dolu gözlerle bakarsa; içindeki kötülük ve huzursuzluk yok olur, yerini ise huzurun verdiği mutluluk ve güzellik kaplar. Byolece özellikle çağımızın hastalığı olan depresyon gibi psikolojik rahatsızlıklar da bertaraf edilmiş olur. Yunus Emre söylemlerinde sevgi, kardeşlik, yardımseverlik ve cömertlik gibi güzel hasletleri insan hayatının temel prensipleri haline getirmeye çalışırken, kulun Allah'la olan ilişkilerini düzenlemeye çalışmış ve yine Mevlana gibi Yaradana olan aşkını insanlara anlatmıştır. Bu ulvi aşkın basamaklarını insanlara anlatan ve bu aşkın kapısını aralayarak insanları huzur sofrasına davet eden Yunus, manevi danışman olma ve rehberlik etme noktasında söylemlerinde birçok örnek barındırmaktadır.

Bunlardan hareketle Mevlana ve Yunus Emre'nin Şiirlerine manevi danışmanlık ve rehberliğin temel ilkelerinden olan saydamlık ilkesini olabildiğince net yansıttığını çalışmadaki aşk, ölüm, güzel ahlak, ibadet gibi başlıklarda örnekleriyle çok rahat bir Şekilde görülmektedir. Yunus ve Mevlana insanlara vermek istedikleri mesajı olduğu gibi anlatarak hissettikleri duyguları birebir insanlara yansıtmışlar ve aslında bunu yaparken insanlara da bu duyguları yaşatmak istemişlerdir.

“Gel ne olursan ol yine gel” diyen Mevlana'da ve insanları sevgi bağıyla kucaklayan Yunus'ta yine manevi danışma ilkesi olan saygınlık ve koşsuz kabul ilkesini çok rahat bir Şekilde görmek mümkündür. Mevlana ve Yunus Emre insanları yargılarken koşsuz bir Şekilde kabul ederek, Yunus'un söylemiyle belirtmek gerekirse *“Cümle yaradılana bir göz ile bakmışlardır.”*

Birer hoşgörü abidesi olan Mevlana ve Yunus Emre, her ne koşulda olursa olsun insanları insan olduğunu için sevmiş, benimsemiş ve yardımcı olmaya çalışmışlardır. Bunu yaparken insanların diline, dinine, ırkına bakmadan onları hiçbir

şekilde ayırmadan yine Yunus'un söylemiyle “72 millete bir göz” ile bakarak hareket etmişlerdir. Çalışmada Mevlana ve Yunus Emre'nin; insanlara karşı sevgi, hoşgörü ve koşulsuz kucak açma örneklerinin anlatıldığı gibi, ikisinin de bu özelliklere haiz oldukları görülmektedir. Yunus ve Mevlana'da bulunan hoşgörü, insanlara baskı yapmadan, sorgulamadan, suçlamadan ve onları ayıplamadan kucaklamalarına sağlamıştır. Buda bir başka danışma ilkesi olan “*baskısız danışma atmosferinin*” Mevlana ve Yunus Emre'de olduğunu göstermektedir.

Bir başka danışma ilkesi olan “*tabilik ve tutarlık*” ilkesini de yine Yunus ve Mevlana'da görmek mümkündür. Tabilik ve tutarlık danışmanın söz ve davranışlarının tutarlı olarak, danışana güven vermesi ilkesidir. Bakıldığında Mevlana ve Yunus hal, tavır ve yaşayışlarında tutarlı olup dönemin en güvenilir insanlardan olmuşlardır. Etrafındaki insanların güvenlerini kazanarak ders halklarının günbegün gelişmelerini sağlamışlardır.

Mevlana ve Yunus'u manevi danışma ve rehberlik kapsamında değerlendirilebilecek bir diğer husus ise “*Manevi danışmanda bulunması gereken vasıflar*” konusudur. İlk olarak danışmanın *yeterli düzeyde bilgiye* sahip olması gerekir. Mevlana ve Yunus Emre'nin insanlara nasıl davranmaları ve nasıl rehberlik etmeleri konusunda yeterli düzeyde yetkin ve bilgili oldukları gayet netbir şekilde eserlerinden anlaşılmaktadır. Yine bir başka ilke ise “*yeterli düzeyde dini bilgiye* sahip olmaktır”. Mevlana ve Yunus Emre'nin dini bilgilerinin ne kadar derin ve engin olduklarını pek tabi herkes tarafından bilinmektedir. Her ikisi de döneminin önde gelen din önderleri olup, ders halkalarında yer alan kişilerdir. Mevlana mürit, Yunus Emre ise derviştir. İkisi de çalışma da anlatıldığı gibi ömürlerini bu yolda harcayıp, Allah aşkı ile yanmışlar ve insanlara da bu ilahi aşkı anlatmışlardır. Bu bağlamda ibadetler konusunda bir danışmanın danışanına nasıl rehberlik etmesi gerektiği hususunu hem Mevlana hem de Yunus Emre konusunda örnekler üzerinden çalışmada anlatılmıştır.

Bir diğer ilke ise *Etkili İletişime* sahip olmaktır. Mevlana ve Yunus Emre'nin asırlara hitap edip asırlardır unutulmadan dilden dile aktarılıp, her dönemde kendine konuşacak bir dil bulmasında belki de en büyük sebep etkili ve etkileyici bir dil

yapısına sahip olmaktadır. Mevlana ve Yunus dillerini etkileyici bir şekilde kullanarak insanları kısa sürede etrafına toplamış, onların derdine derman olmuşlardır. Hala insanlar onların eserlerini okuyarak etkilenmeye ve kendi dertlerine çareler aramaya devam etmektedir. Çalışmada geçen Mevlana ve Yunus'un manevi danışmanlık örneklerinde en çok görülen ilkelerden bir tanesinin de etkili iletişim becerisi olduğu görülmektedir. Bu bağlamda manevi danışmanlık alanında danışmanlık yapacak insanların kendilerini en çok geliştirip özellik olarak kendilerine kazandıracakları bir noktada etkili iletişim becerilerine sahip olmaktadır.

Manevi danışmanda bulunması gereken bir başka vasıf ise *olumlu kişilik özelliklerine* sahip olmaktadır. Mevlana ve Yunus Emre; her daim itidalli olmayı ve insanlara karşı sonsuz sevgi ve hoşgörü ile yaklaşmayı kendilerine ilke edinmişler ve bu vasfı en güzel şekilde taşımışlardır. Çalışmada da anlatıldığı gibi gerek Yunus Emre, gerekse Mevlana insanlara hoşgörü, sevgi, saygı, kardeşlik ve cömertlik gibi güzel ahlak örneklerini açıklamaya çalışarak kin, haset, kibir ve düşmanlık gibi insanları birbirine düşüren ve huzursuz eden kötü huylardan da uzak tutmaya çalışmışlardır. Çünkü güzel düşünmek ve davranmak insanın ruhunu güzelleştirip güzellikler katar, kötü düşünüp uygulamakta yine insan psikolojisine olumsuz yönde etki eder.

Öneriler

Çalışma, Mevlana ve Yunus Emre'nin manevi danışmanlığa konu olabilecek düşünceleri çerçevesinde ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Manevi danışmanlık ve rehberlik alanı ülkemiz açısından son derece önemli olan bir alandır. 19.yüzyılda psikolojik danışmanlık ve rehberliğin gelişmesinden sonra, psikolojik danışmanın yan dalı olarak ortaya çıkmış bir alandır ve ilk olarak batı toplumlarında örnekleri görülmektedir. Ülkemize gelmesi bir hayli gecikmiş olup ilk yapılan araştırmanın tarihinin 1997 yılına dayandığı görülmektedir. Bu anlamda ülkemizde yeni sayılabilecek olan bu alanın araştırılmaya ve geliştirilmeye ihtiyacı vardır. Yapılan çalışmada bu amaç güdülerek bilim dalı ve alan adına bir adım daha atılarak biraz daha geliştirilmesi amaçlanmıştır ve araştırma eşliğinde şu öneriler yapılabilir:

1-Manevi danışmanlık ve rehberlik alanı adına kültürel ve ahlaki yönden ülkemize katkısı bulunan âlim, mutasavvıf ve filozofların hayatları ve düşünce sistemleri incelenerek bu alana aktarımları sağlanabilir. Böylece manevi danışmanlık alanı hem batı etkisinden sıyrılırken hem de daha çok Türk kültürüne aktararak içselleştirilebilir.

2-Birinci madde kapsamında yapılan araştırmalar neticesinde sağlanan kaynaklarla, manevi danışmanlık ve rehberlik alanında görev yapan yetkililerin bu kapsamda daha çok bilgilendirilmeleri sağlanarak gerekli eğitimi almaları ve toplumun ihtiyaçlarını bu bilgileri de kendilerine katarak karşılamaları sağlanabilir. Böylece örneğin derdine Yunus'tan bir şiir ya da Mevlana'dan bir beyit bulan danışanların, danışmaya daha çok istekli olmaları sağlanabilir.

3- Ülkemize katkısı olan âlim, mutasavvıf, filozofların yanında, şair ve ozanlarda manevi danışmanlık kapsamında incelenebilir. Çünkü şairler ve ozanlar bu ülkenin yaşantıları ile şiir ve bestelerini yoğurmuşlar ve bu ülkenin hislerini yansıtmışlardır. Onların eserlerine bakıldığında sevgi, saygı, adalet, hoşgörü, insanlık, aşk gibi pek çok insani eyleme karşılık bulmak mümkündür.

4-Manevi danışmanlık ve rehberlik alanı bu kapsamda yapılacak olan her çalışmaya muhtaçtır. Bu bağlamda üniversitelerde özellikle ilahiyat fakültelerinde hem alanın tanıtılması hem de geliştirilmesi adına bir ders haline getirilmelidir. Bu derste alan tanıtılırken kültürümüzdeki öncü şahsiyetlerle de anlatılarak alana katkıları sağlanmalıdır.

Sonuç olarak manevi danışmanlık ve rehberlik alanının kültürümüze aktarılması amaçlı yapılacak olan birçok çalışmaya ihtiyacı vardır. Bu bağlamda manevi danışmanlık alanının gelişimi sağlanarak ülkemizde insanların ihtiyacına karşılık veren ve yetkin bir bilim dalı haline gelmeli ve her alanda insanlara rahatlıkla hizmet sunabilmelidir.

Kaynakça

ALTAŞ, Nurullah “Dini Danışmanın Teorik Temelleri”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/751/9613.pdf> , s.328. 02.01.2017.

ALTAŞ, Nurul⁵⁹³lah KÖYLÜ, Mustafa **Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri**, 2. Baskı, Ensar Yayınları, İstanbul.

ALTIN, Fatma Tuba “Mevlana’nın Eserlerinde Dostluk ve Samimiyet Değerlerinin İşlenişi ve Eğitim Açısından Tahlili”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, Konya, 2010.

ATASAĞUN, Galip , **Mevlana Celaleddin-i Rumi ve Mesnevi’de Bahsettiği Dinler**, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 2001.

ATASAĞUN, Galip “Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin Hayatı ve Eserleri”, **Türk – İslam Medeniyeti Akademik Araştırma Dergisi Mevlana Özel Sayısı**, Konya, 2007/3.

ASLAN, Esra “Benlik Kavramı ve Bireyin Yaşamındaki Etkileri”, **M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 1992, S.4.

AYDIN, Mehmet, “XIII Yüzyılda Yunus’un Anadolu Birliğini Sağlama Çabaları”, **Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi**, Konya, 2007, S.4.

ATEŞ, Süleyman ,”Yunus’ta İlahi Aşk”, Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması, isamveri.org/pdfdr/D234591/2014_ATESS.pdf, 03.04.2019.

ASLAN YILMAZ , Hanzade “Bir derleme, Benlik Kavramına İlişkin Bazı Yaklaşımlar ve Tanımlamalar”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Nisan, 2016, S.48.

BAHADIR, Abdülkerim **İnsanın Anlam Arayışı ve Din**, 4.B, İnsan Yay, İstanbul, 2002.

BALIKÇIOĞLU , Betül “ Benlik-İmajı Uyumunun Retoriği: Bana Ne Tükettiğini Söyle Sana Kim Olduğunu Söyleyeyim”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi**,C.5, S,3.

BARAN, Ali, **DİA**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998 , C.18, s.287.

BAŞAR, SerpilHastanede Din Hizmetleri Modeli,
www.manevibakim.com/bilim_alanlari/manevi_bakim/makale_01.asp

BAYMUR, Feriha,**Genel Psikoloji**, İnkılap Yayınları, 14.Baskı.

BAYRAM-I VELİ Hacı, “Maksudum Sensin”, www.antoloji.com, 14.03.2019.

BRODBECK, Rabia Christine “Mevlânâ Aşk Önderi”, <http://akademik.semazen.net>, 13.03.2019.

BULUT, İbrahim,“Semavi Dinlerin Ortak Ahlaki İlkeleri Ya Da Evrensel Değerler”, *Yakındoğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.1, S.1, 2015, s.67

CAN, Şefik Divan-ı Kebirden Seçmeler, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2000.

CAN, Şefik **Mevlana Hayatı Şahsiyeti Fikirleri** , Ötüken Yayınları, İstanbul, 1995

CEBECİ, Suat, **Dini Danışma ve Rehberlik**, *DİB Yayınları*, 2016, İstanbul.

CEBECİ, Suat, “Bir Din Öğretimi Yaklaşımı Olarak Dini Danışma ve Rehberlik”, <http://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-19-makale-2.pdf> , s.59. 02.01.2017.

CESUR, Hasan Hüseyin, “Yunus Emre Divan’ındaki Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas, 2010.

CÜCELOĞLU, Doğan,, **İnsan ve Davranışı**, 21.Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul,2011.

ÇAĞRICI, Mustafa ,“Ahlak”, **DİA**, TDV Yayınları, İstanbul, 1989, C.2

ÇELİK, C. Ergun,“Yunus Emre İle Ölümsüzleşen Türk Dili”, **Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Diyarbakır, 2007, C.IX, S.1.

ÇINAR, Aliye ,“Yunus Emre Düşüncesinde Hayat ve Ölüm Teması”,**X.Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni** ,6-8Mayıs 2010.

ÇİÇEKLER, Mustafa, **DİA**, “Mesnevi”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004, C.29.

DENİZ, M. Engin,ERÖZKAN, Atılğan, **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**,Maya Akademi Yay. Ankara, Ocak 2012.

DİKME, Hüseyin, “Semavi Dinlerde İbadete

Çağrı”www.jasstudies.com/Makaleler/1640548080_dikme_TT.pdf, 24/02/2019.

EBİLLER, Naci, **Yunus Emre-Hayatının İngilizce, Almanca, Fransızca Tercümeleriyle**, İstanbul Emek Maatbaası, İstanbul, 1991.

EKŞİ Halil KAYA Çınar, **Manevi Yönelimli Psikoterapi ve Psikolojik Danışma**, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2016.

ERGÜL, Necmettin “İnsan Kamil- Güzel Ahlak İlişkisi”,

http://www.jasstudies.com/Makaleler/368273028_18-

Yrd.%20Do% C3%A7.% 20Dr.% 20Necmettin% 20ERG% C3%9CL.pdf, 11.03.2019, s.265.

EYYÜPOĞLU Osman,PERŞEMBE Erkan “İşlevsellik Açısından Ahlak Din İlişkisi”, **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**,2018, C.7, S.4.

FRANKL, E. Victor, **İnsanın Anlam Arayışı**, 3.Baskı, Okyanus Yayınları, İstanbul 2009.

FUZULİ, “Su Kâsidesi”, [www.antoloji.com.](http://www.antoloji.com), 14.03.2019.

GENÇTAN, Engin “Varoluşçu Psikolojinin Temel İlkeleri”, **dergiler.ankara.edu.tr>dergiler.**

GÖLPINARLI, Abdülbaki, **Türk Klasikleri Yunus Emre**, Varlık Yayınları, İstanbul, 1952.

- GÖLPINARLI, Abdülbaki **Yunus Emre Divanı ve Risaletn Nushiyye**, Der yayınları , 1991.
- GZ, Kemal, İbn-i Sina'da Aşk ve Varlık.**Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**,2011,C.11.
- GÜLER, Dilaver ,**H.z. Mevlana ve Tasavvuf**, Altın Kaynak, Konya, 2015.
- GÜNGÖR, Hacer etin ,“Sosyal Hizmetler ve ocuk Esirgeme Kurumlarındaki ğrencilerde Dini Algının Psikolojik Temelleri ve Dini Danışmanlık ve Rehberlik” , **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Çorum, 2012.
- GÜRKAN, Salime Leyla, “lm”,**DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007 C.34.
- GÜVEN, Nalan “Tasavvuf'ta Aşk”, Edebiyatist Dergisi, [www.nalangven.com.tr.](http://www.nalangven.com.tr/), 27.02.2019.
- HALL, Calvin S. **Freudyen Psikolojiye Giriş**, 2.B.,Kaknüs Psikoloji, 2010.
- HOROZCU, mit “Ahiret İnanıcı ve İnsan Psikolojisi”, **isamveri.org**, 21.03.2019. s.106.
- HÖKELEKLİ, Hayati; **Din Psikolojisi**,TDV Yayınları, Ankara, 1993.
- KAHVECİĞLU KARACA, Feyza, “Din Hizmetlerinde Dini Danışmanlık ve Rehberlik”, **Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Isparta, 2010.
- KANTARCIOĞLU, Selçuk, **Rehberlik** , am Matbaa, Ankara, 1974.
- KARABACAK, Mustafa Kemal ,”Aile İçi atışma ve Anlaşmazlıkların zmnde Dini Danışmanlığın nemi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Isparta, 2015, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- KARAİSMAİLOĞLU, Adnan **Mevlana ve Hayatı**, http://mevlanader.com/Mevlana_vehayati/. 10.05.2018.

KARAİSMAİLOĞLU Adnan, **Mesnevi**, T.C. Konya Valiliği İLKültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya, 2013.

KAZANCI, F.Asiye Şenat, Mevlana'nın Ölüm Algısının Kurani Arka Planı, **Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi**, S: II, Kasım-2009.

KAZANCI,, F.Asiye Şenat “Kuran’da ölüm- Mevlana’da Şeb-i Arus(Karşılaştırmalı Bir Çalışma)”, **Uluslararası Mevlana ve Mevlevilik Sempozyumu-I**, Şanlıurfa, 2007.

KAYA, Mevlüt,KÜÇÜK, Nurettin,“İbadetler ile Hayatın Anlamı vePsikolojikİyi Olma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S.42, 2017.

KAYACAN, Murat [www.haksözhaber.net/Yahudilik-ve hristiyanlık-namaz-3118yy.htm](http://www.haksözhaber.net/Yahudilik-ve-hristiyanlik-namaz-3118yy.htm) ,06.03.2019.

KIZBAZ, Kürşat “Mevlana Felsefesi ve Türkiye’deki Mevlana Belgesellerinin Karşılaştırmalı İncelemesi”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2008.

KÖKSAL, Hüseyin İbn-i Sina’da Aşk Kavramı, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü(Yayımlanmamış Tez), Ankara, 2007.

KUDRET, Cevdet , **Yunus Emre Halk Şiirinde Üç Büyükler 1**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1985.

KUŞLU, Abdullah “Mevlana'nın Mesnevi'sinde İnsan-Alem İlişkisi Çerçevesinde Dünya Hayatı”, **Konya Sosyal Bilimler Enstitüsü**(Yayımlanmamış Tez), Konya, 2006.

KÖPRÜLÜ, Fuat,**Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, 3.Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1976.

KEPÇEOĞLU, Muharrem,**Psikolojik Danışma ve Rehberlik**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları,8.Baskı, 1988.

KOÇ, Emel “Yunus Emre ve Egzistansiyalist’lerde Zamansallık ve Ölüm”, **Felsefe Dünyası**, 1991-1,S:29.

KOÇAK Recep, GÖKLER Rıza, Varoluşsal Yaklaşımında Psikolojik Danışma ve Gruba Uygulanması, **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**. 2, (2008).

NACAR Hasan, “Mevlana’nın Mesnevisinde Son Peygamber’in Adları ve Bazı Özellikleri İle İlgili Hikayeler”**Selçuk Üniversitesi Mevlana Araştırma Enstitüsü**(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya ,2017.

OK Üzeyir,**İnanç Bakım ve Danışmanlığı: Bir model geliştirme Denemesi**”, Ali Seyyar (E.d.), Manevi Sosyal Hizmetler, Rağbet yayınları, İstanbul, 2008.

ONAT KARABIYIK Oya, “Benlik ve Ahlaki Kavram”, **Değerler Eğitimi Dergisi**, 2014, C.12, No:27.

ÖGKE, Ahmet “Ahmed-i Yesevi’de İlahi Aşk”,**Diyanet İlmi Dergisi**, 03.04.2019, C.52, S:4.

ÖNDER Mehmet, **Mevlana ve Mevlevilik**, Aksoy Yayıncılık, İstanbul, 1998.

ÖZCAN, Bekir, “Yunus Emre’de Sevgi’nin Kaynağı”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, İzmir, 1989, S:VI.

ÖZCAN Hüseyin, “Mevlana’da Aşk ve İlim”, **semazen.net.**, 13.03.2019.

ÖZDOĞAN Öznur, “İnsanı Anlamaya Yönelik Bir Yaklaşım: Pastoral Psikoloji”, **İsam Araştırma Merkezi Makale Veritabanı**, s.128. 02.01.2017.

ÖZTÜRK, İsa “Gordon Allport’un Din Anlayışı”**İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü** (Yayımlanmamış Tez), İstanbul, 2015.

PALA, İskender “Yunus Emre’de Ölüm Düşüncesi”, **Uluslar arası Mevlana Sempozyum Bildirileri**, Ankara, 1995.

PEKER Hüseyin, Dini Danışmanlık Bağlamında Aile Danışmanlığı ve Rehberliği (Samsun ve Aydın ile İrşad ve Rehberlik Büroları örneği)”, (**Bildiri**), 2009.

SALIK, Hacı Haydar “Varoluş Felsefesi ve Varoluşçu Psikoloji”, **<https://www.hacihaydarsalik.com/Varolus-Felsefesi-ve-Varoluscu-Psikoloji-m11,02/08/2019>**.

SELÇUK Mualla , **Din Hizmetlerinde İletişim ve Halkla İlişkiler**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2003.

SERTDEMİR İlknur, “Mevlana ve Konfüçyus’un Evren ve Ahlak Görüşleri Üzerine Bir Karşılaştırma”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2012.

SİNANOĞLU Mustafa “İbadet”, **DİA**, TDV Yayınları, İstanbul, 1999, C.19.

SOYSALDI İhsan ,“Tasavvuf’ta Aşk ve Marifet”,**Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Elazığ S:3, 1998.

SOYSALDI İhsan, “Yunus Emre Divan’ında Dört Dini Terim”, **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2006, S.6.

SÖYLEV Ömer Faruk , “Türkiye’de Dini Danışma ve Rehberlik – Alanları İmkanları ve Yöntemleri - (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği)”, **Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Bursa,2014.

ŞİMŞEKLER Nuri, **Konya’dan Dünya’ya Mevlana ve Mevlevilik**, Karatay Belediyesi Yayınları, Konya, 2007.

ŞİRİN Turgay , “Bilişsel Davranışçı Psikoterapi Yaklaşımıyla Bütünleştirilmiş Dini Danışmanlık Modeli”, **Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü** , Haziran,2013, Sakarya, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

TAN Hasan, **Psikolojik Yardım İlişkileri: Danışmanlık Psikoterapi**, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul, 1986.

TARAKÇI Muhammet ilsam.org.tr/Yahudilikte-oruc-doc-dr-muhammet-tarakci,07.03.2019.

TATÇI, Mustafa , **Yunus Emre Divanı Tenkitli Metin II**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Klasikleri Dizisi/14, Ankara, 1990.

TEKİN Mustafa, “Mevlana Celalettin Rumi’nin Hayatı Eserleri ve Din Algılayışı”, **Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.VI, S:2, Diyarbakır, 2004.

TİMURTAŞ Faruk K. **Yunus Emre Divanı 1001 Temel Eser**, Kervan Yayınları, 1972.

TOPALOĞLU, Bekir , **DİA**, Ahiret, TDV İslam Ansiklopedisi, C.1, 1988, İstanbul, s.543.

ULUDAĞ Süleyman, “Bela”, **DİA**, TDV Yayınları, İstanbul, 1992, C.5.

- UYSAL Enver “Dindarlığın Ahlaki Temeli Üzerine Bazı Düşünceler”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Bursa, 2005,C.14, S.1.
- VURAL, Hanefi “Yunus Emre’de Ölüm Düşüncesi ve Ölümün İfade Sıklığı”, **X.Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni** 6-8Mayıs 2010, Eskişehir,2011.
- YALÇIN Emel Sünter , “Mesnevi’de Aşk”, **Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi**, Mevlana ÖzelSayısı, 2007.
- YALOM, İrvin, **Günübirlik Hayatlar**, 11.B, Pegasus Yay,İstanbul, 2019.
- YALOM, İrvin, **Varoluşçu Psikoterapi**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999
- YAVUZ, Ömer Faruk “Kuran Perspektifinde Dünya- Ahiret Bütünlüğü”, **isam.org.tr**, 20.03.2019.
- YAYLALI Kamil, **Mevlana’da İnanç Sistemi**, Selçuk Üniversitesi Yayınevi, Konya, 1987.
- YENİTERZİ Emine, **Mevlana Celaleddin Rumi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1995.
- YESİRGİL Nevzat, **Yeditepe Türk Klasikleri Yunus Emre**, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1963.
- YEŞİLYURT, Temel, TAŞDELEN, Mehmet “Ahiret Hayatının Pratik Yansımaları ”, **Kelam Araştırmaları** 10:2(2012).
- YETİK Erhan “Yunus’un Tasavvuf Anlayışı”, **Ondokuz Mayıs üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Samsun, 1995, S.5.
- YILMAZ Faruk, **Yunus Emre Hayatı Düşüncesi Etkisi**, Marifet yayınları, İstanbul, 1992.
- YILMAZ Necla , “Aile İrşad ve Rehberlik Bürolarında Yapılan Dini Danışmanlık – Çorum Örneği”, **Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Çorum, 2012 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

<http://ebookcu.blogcu.com/egitim-bilimleri-gelisim-psikolojisi-freud-ve-psikanaliz-gelisim/> 25.11.2016.

www.cadempsikoloji.com/blog/posts/danısandan_hız_alan_yaklaşım 31.12.2016.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Gestalt_psikolojisi 01.01.2017.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Gestalt_psikolojisi 01.01.2017.

www.tavsiyedyorum.com/makale_11902.htm 02.01.2017.

http://www.manevibakim.com/bilim_alanlari/manevi_bakim/index.asp , 02.01.2017.

http://www.sosyalsiyaset.net/documents/yetistirme_yurtlari.htm 16.02.2017.

www.egitimbilimlernotlari.com/Tag/saydamlik 17.02.2017.

www.weblopedi.com/saydamlik-ilkesi 17.02.2017.

<http://ertugrulakbas.terapi.com/2011/04/20/empatik-yaklaşım/> 18.02.2017.

<http://www.cokbilgi.com/tag/tutarlilik-nedir/> 18.02.2017.

www.hristiyanlık.net, 06.03.2019.

<http://konyakutup.gov.tr/TR-144016/mevlana39nin-yedi-ogudu.html> 29/03/2019.

<https://makalearsivi.wordpress.com> 16/08/2019.

<http://www.artfulliving.com.tr/> 02/09/2019.

<http://hilalbebek.com.tr/varolussal-kaygilar-olum-ve-yalnizliga-karsi-ask/>
08/08/2019.